

Çankaya Üniversitesi gündem

www.cankaya.edu.tr

Sayı: 31 Ocak 2009 ISSN 1304-9836

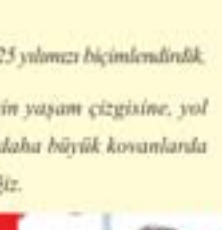
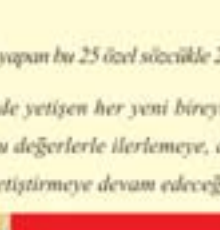
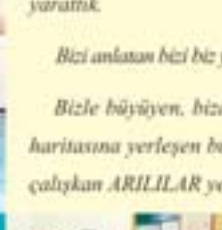
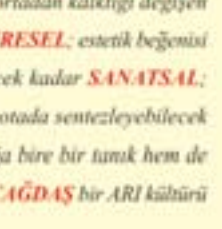
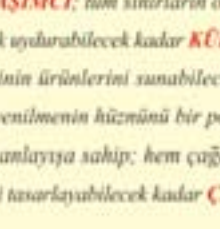
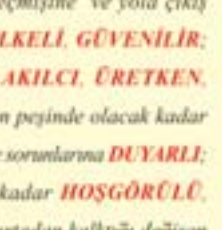
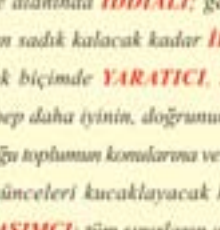
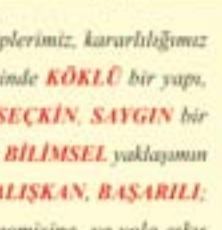
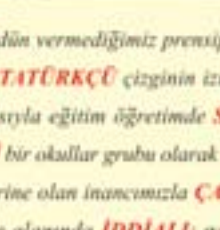
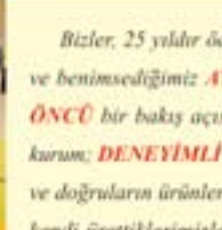

KÜRESEL KRİZ

ARI OKULLARI

"Sevgi, Güven ve Başarının Adı: Çeyrek Asırdır ARI OKULLARI"

Bizler, 25 yıldır ödün vermediğimiz prensiplerimiz, kararlılığımız ve benimsediğimiz **ATATÜRKÇÜ** çizginin izinde **KÖKLÜ** bir yapı, **ÖNCÜ** bir bakış açısıyla eğitim öğretimde **SEÇKİN, SAYGIN** bir kurum; **DENEYİMLİ** bir okullar grubu olarak **BİLİMSEL** yaklaşımın ve doğruların ürünlerine olan inancımızla **ÇALIŞKAN, BAŞARILI**; kendi ürettiklerimizle alanonda **İDDİALİ**; geçmişine ve yola çıkış hedeflerine her zaman sadık kalacak kadar **İLKELİ, GÜVENİLİR**; geleceğe yön verecek biçimde **YARATICI, AKILCI, ÜRETKEN, ARAŞTIRMACI** ve hep daha iyinin, doğrunun peşinde olacak kadar **YENİLİKÇİ**; var olduğu toplumun konularına ve sorunlarına **DUYARLI**; farklı kültürleri, düşünceleri kucaklayacak kadar **HOŞGÖRÜLÜ, BARIŞÇIL** ve **PAYLAŞIMCI**; tüm sınırların ortadan kalktığı değişen dünya koşullarına ayak uydurabilecek kadar **KÜRESEL**; estetik beğenisi gelişmiş ve bu beğeninin ürünlerini sunabilecek kadar **SANATSAL**; yenmenin sevinciyle yenilmenin hüznünü bir potada sentezleyebilecek kadar **SPORTİF** bir anlayışa sahip; hem çağa bire bir tuzak hem de çağın bir adam ilerisini tasarlayabilecek kadar **ÇAĞDAŞ** bir ARI kültürü yarattık.

Bizi anlatan bizi biz yapın bu 25 özel sözcükle 25 yılımızı biçimlendirdik.

Bizle büyüyen, bizde yetişen her yeni bireyin yaşam çizgisine, yol haritasına yerleşen bu değerlerle ilerlemeye, daha büyük kovanlarda çalışkan **ARILILAR** yetiştirmeye devam edeceğiz.

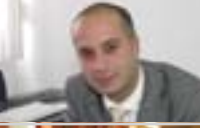

Bizler Ari Okulları olarak benimsediğimiz doğrular, sahip olduğumuz değerlerle **25. yılımıza** ulaşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Çeyrek asır boyunca çizgimizi belirleyen, hedeflerimize yön veren, bizi en iyi tanımlayan bu **25 sözcüğün** anlamını içselleştirmiş nice emurlu bireyi yaşama kazandıranın gururunu taşıyoruz.

ARI ÖNOKUL - ARI İLKÖĞRETİM OKULU - ARI LİSESİ - ARI FEN LİSESİ

Öğretmenler Caddesi No: 16/A (Çankaya Üniversitesi Yanı) 100. Yıl - ANKARA
Tel: 0 312 286 85 85 (pbx) • Fax: 0 312 286 85 94 • www.ariokullari.k12.tr

	'Küresel Kriz ve Türkiye' Konulu Panel Konuşmaları Prof. Dr. Nahit TÖRE, Prof. Dr. Ömer Faruk ÇOLAK, Doç. Dr. Mete DOĞANAY	5
	Ekonomik Gelişmeler ve Küresel Kriz Prof. Dr. Emin ÇARIKÇI	21
	Küresel Mali Krizin Gölgesinde Türk Kamu Ekonomisi Prof. Dr. Üstün DIKEÇ	30
	2007-2008 Küresel Finans Krizi: Sebepler ve Sonuçlar Öğr. Gör. Dr. Gökçe KURUCU	34
	'Dünya Gözünde Atatürk' Konulu Söyleşi Prof. Dr. Mustafa YILMAZ	38
	Ortaçağ Kuyumcu Bankacılığında Günümüze Prof. Dr. Ahmet YALNIZ	44
	Türkçe ile Bilim Olur mu Sorusuna Atatürk'ten Yanıt: Geometri Kerem GÜN	48
	Atatürk ve 1929-1930 Dünya Ekonomik Bunalımı Yrd. Doç. Dr. Muhittin GÜL	53
	'Zirvede Liderlik' Konulu Seminer Ali Nasuh MAHRUKİ	56
	Ceza Siyasetinde Seçenek Yaptırımların Rasyonelliği Doç. Dr. Mustafa Tören YÜCEL	62
	'Parmaklarınızla İngilizce Öğrenin: Cep Telefonu Üzerinden Çoklu Ortam İletileriyle Yabancı Dil Öğretimi Projesi' Doç. Dr. Kürşat ÇAĞILTAY, Doç. Dr. Gölge SEFEROĞLU, Öğr. Gör. Murat SARAN, Bülent İNAL	70
	XI. Dış Ticaret Gençlik Kurultayında Dereceye Giren Makaleler Belli Oldu Burcu İNCEGİL	72
	Röportaj: Prof. Dr. Gürkan DOĞAN	76
	'Üniversite-Sivil Toplum Diyalogu: Engelli Yaşam, Engelli Anası Olmak; Ulusal Ve Uluslararası Boyutlar' Konulu Konferans Konuşmaları Sıtkı ALP, Saime TOPTAN, Prof. Dr. Emel DOĞRAMACI, Görkem AYDIN	79

	<i>Kaliteli Bir Yükseköğretim İçin Eğitim ve Performans Değerlendirmesinin Önemi: Çankaya Üniversitesi Örneği</i> Dr. A. Turan ÖZTÜRK	88
	<i>Kariyer Yönlendirme ve Geliştirme Birimi</i> Mehmet ARINCI	93
	<i>Çankaya Üniversitesi Öğrenci Toplulukları: Liderlik ve Kariyer Topluluğu</i>	94
	<i>Çankaya Üniversitesi Sürekli Eğitim Danışma ve Araştırma Merkezi (SEDAM)</i> Prof. Dr. Ömer YURTSEVEN	96
	<i>Sağlık: Soğuk Algınlığı, Nezle, Grip Enfeksiyonları ve Korunma Yolları</i> Dr. Sıtkı KESEDAR	104
	<i>Çiçeklerin Ne Zaman ve Nasıl Açacağını Bilmek</i> Prof. Dr. Faruk Yalçın UĞURLU	106
	<i>Öğrencilerimizden</i>	108
	<i>Haberler</i>	112
	<i>Topluluk Haberleri</i>	118
	<i>Spor</i>	123

Çankaya Üniversitesi gündem

Çankaya Üniversitesi adına Sahibi:
Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvenç

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Yrd. Doç. Dr. Cem Karadeli
genelsekreterlik@cankaya.edu.tr

Yayın Kurulu:
Prof. Dr. Nahit Töre
Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvenç
Doç. Dr. Mustafa Tören Yücel
Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Koç
Yrd. Doç. Dr. Nüzhet Akın
Yrd. Doç. Dr. Cem Karadeli

Okutman Gülşen Çulhaoğlu
Edip İlkay Sunay

Yazı İşleri:
Ayça Tatoğlu

Yayın Hazırlık:
Ebru Güler

Fotoğraflar:
Doğan Dereağzı,
Şerafettin Karaköy

Yönetim Yeri:
Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü
Öğretmenler Caddesi No: 14

Yüzüncüyıl 06530 Ankara
Tel: 0312 284 45 00 / 140

Tasarım:
Turuncu Digital Reklamcılık
Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.

Basım yeri ve tarihi:
Ajanstürk Gazetecilik ve Matbaacılık
İnş. San. A.Ş.
İstanbul Yolu 7.km Necdet Evliyagil
Sokak No:24 Batıkent - Ankara,
15 Ocak 2009

Çankaya Üniversitesi Basın
ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
tarafından hazırlanmıştır.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilerek kullanılabilir.

İmzalı yazılardaki görüşler
yazarlarına aittir.

Üç ayda bir yayımlanır.
Yerel süreli.

Prof. Dr. Ziya Burhanettin GÜVENÇ
Çankaya Üniversitesi Rektörü

**Hayat çok değişik seçeneklerle doludur.
Yaşarken yaptığımız seçimlerimiz, geleceğimizi oluşturur.**

**Bugünkü durumlarından hoşnut olan toplumlar,
Geçmişte, kendilerine yatırım yapmış olanlar,
Güzel yazgılar, tesadüfen oluşmazlar.**

**Bu da gösteriyor ki; geri kalmışlık ve fakirlik sadece tembel ve eğitim düzeyi düşük
toplumların kaçınılmaz yazgısıdır.
Kendi yazgılarını iyi planlayabilenler, çalışkan ve bilgi düzeyi yüksek toplumlardır.**

**Dünyada her şeyin belirli ölçüde gerçekleşme olasılığı vardır.
Çok çalışarak, tedbirli olarak, akıl ve bilimi her zaman referans alarak, iş ahlakı yüksek
toplum kültürünü yerleştirerek, zorlukların ve sıkıntılı durumların gerçekleşme
olasılığı azaltılır.
İyi imkanların ve fırsatların gerçekleşme olasılıkları artırılır.**

**Sonuçta varılan nokta, tesadüfen elde edilmiş değildir.
Planlanarak ve istenerek şekillendirilmiş gelecektir.**

**İnsanlığa, sınırsız nimetler sunuluyor.
Bu nimetlerden, sadece akla önem veren, sorgulayan, bilimi rehber edinen,
iş ahlakı yüksek ve çok çalışkan toplumlar yararlanıyor.**

**Bilim, insanlık için güzel gelecekleri inşa edecektir.
Hayal kurmakta, iyi bir gelecek inşa etmek için çok önemlidir.
Hayaller, gerçekleşeceğine inanarak çok çalışmakla gerçekleşir.
Her zaman akıldan çıkarmamalıyız, güzel yazgılar, kazara ulaşılmış noktalar değildir.**

F. Besim KAVUKÇU

Sayın Okurlar,

Temelinde bir iletişim dergisi olan, Çankaya Üniversitesi süreli yayın organı Gündem dergisinin içeriğinde, bu sayıdan itibaren, yavaş yavaş etkisini gösterecek değişiklikler yapmaktayız. Örneğin bu sayımızda, topluluk haberlerinin yanı sıra, Çankaya Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren “Liderlik ve Kariyer” topluluğunu mercek altına alıyoruz. Bunun yanı sıra Çankaya Üniversitesi bünyesinde yer alan idari birimlerden, “Kariyer Yönlendirme ve Geliştirme Merkezi” ve Çankaya Üniversitesi Sürekli Eğitim ve Danışma Merkezi (SEDAM) hakkında detaylı bir bilgilendirme çalışmasını da dergimizin içeriğinde bulacaksınız. Ayrıca Üniversitemiz öğrencilerinden, Batu Cem Bal'ın “Türkiye gençler biatlon” şampiyonu olmasını sağlayan süreci de sizlere sunacağız. İlerleyen sayılarımızda da, popüler konu ve sorunlar, saygıdeğer akademisyenlerimizin makale ve yorumları, öğrencilerimizin değerli katkılarının yanı sıra Çankaya Üniversitesindeki sosyal faaliyetler ve spor alanında çok daha fazla haber, yorum ve röportajın yer alacağını söyleyebilirim. Böylelikle siz kıymetli okurlarımıza Üniversitemizi her yönüyle daha detaylı anlatabileceğimizi düşünmekteyim.

Bu sayımızın kapak konusu, ülkelerin ve bireylerin son zamanlardaki gündemini meşgul eden, “Küresel Mali Kriz”. Bu sendromun nasıl, ne zaman ve hangi şartlarda ortaya çıktığı, krizi hissetmemek ya da etkilerini en aza indirmek için neler yapılması

gerektiğini anlatan, geniş bir araştırmayla birlikte, Çankaya Üniversitesinin değerli öğretim elemanlarının Kriz hakkındaki görüş ve önerilerini sayfalarımızda bulabileceksiniz.

Bunlara ilaveten, Çankaya Üniversitesi Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KADUM) ile, Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu tarafından ortaklaşa düzenlenen, “Üniversite Sivil Toplum Diyalogu: Engelli Yaşam, Engelli Anası Olmak; Ulusal ve Uluslararası Boyutlar” konulu konferans hakkında detaylı bilgilere dergimizde ulaşabilirsiniz. Mütevelli heyeti başkanımız Sayın Sıtkı Alp, Fen Edebiyat Fakültesi dekanımız ve aynı zamanda KADUM başkanı Sayın Emel Doğramacı ve Misafir etmekten mutluluk duyduğumuz, TBMM Başkanı Sayın Köksal Toptan'ın Saygıdeğer eşleri, aynı zamanda Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı (ÖZEV) Kurucu Üyesi ve Başkanı Saim Toptan hanımefendinin konuşmaları içeriğimizde geniş bir yer tutmakta.

Gündem dergisi olarak, siz sayın okurlarımıza daha doyurucu, bilgilendirici, sosyal ve iletişime açık bir dergi sunmak en büyük hedefimiz. Bu hedefe ulaşmamızda sizlerin yardım, öneri ve eleştirileriniz bize yol gösterici olacaktır.

Yayın Kurulumuz ve Gündem dergisinin yayıma hazırlanması için büyük çaba sarfeden Basın ve Halkla İlişkiler birimimiz adına, sizlere keyifli okumalar dilerim.

KÜRESEL KRİZ VE TÜRKİYE KONULU PANEL KONUŞMALARINI

Prof. Dr. Nahit TÖRE
Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü
Öğretim Üyesi

Küresel krizle yatıp kalkmaya, yaşamaya, yemek yemeye, su içmeye başladık. Televizyonlarda, basında, günlük sohbetlerimizde, daha pek çok yerde, küresel kriz adeta yaşantımızı kaplamış durumda. Bun-

dan önceki en büyük küresel kriz, bundan yaklaşık 79-80 yıl önce yaşandığı için onu hatırlayanımız yok. Kitaplardan okuduk. O zamandan bu zamana ilk kez büyük bir krizi yaşıyoruz. Kapitalizmde aslında bu tür krizler oluyor; hatta "Kontradief Dalgaları" vardır makro iktisatta. Bazıları, krizi onunla da açıklamaya çalıştı. Bu sefer, boyutlar hayli farklı. Tabii henüz 1929'da başlayan büyük kriz kadar vahim sayılabilecek durumda değiliz. O zaman dünya üretiminde % 25 azalma ve işsizlik oranının % 25'lere tırmanması söz konusuymuş. Dünya ticareti, aşağı yukarı % 14-15 oranında daralmış, bu yıl yapılan tahminlere göre, son 5 yıldır yılda ortalama % 8 artan dünya ticaretinin artış hızı, bu yıl % 4 - % 5'e düşecektir. Acaba bu durum bizi, 1929'lara benzer daha büyük boyutlu, daha vahim bir kriz ortamına götürecektir midir?

Baktığımız zaman, krizden daha önce etkilenen, gelişmiş denilen zengin ülkelerde, başta ABD ol-

mak üzere, krize karşı birtakım tedbirler alındığını görmekteyiz. Elimde alınan tedbirlerin parasal boyutunu gösteren bir liste var. Pek çok şey yapılmaya çalışıldı. Örneğin, ABD’de kongreden 700+150 milyar dolarlık bir paket geçmiştir. Buna göre, Amerikan hazinesi, devlet yardımına ihtiyaç duyan sigorta şirketleri dahil, tüm finans kuruluşlarına sermaye enjekte edebilecektir. Hazine, finans kuruluşlarının elindeki sorunlu mortgage varlıklarını satın alabilecektir. Banka hesapları, 250 bin dolara kadar sigortaya bağlanmış durumdadır. Amerika’da bildiğiniz gibi, finans krizinin başlangıcı olarak kabul edilen Ağustos 2007’den bugüne kadar 14 banka batmış bulunuyor. İngiltere’de çok büyük bir paket hazırlandı. Tutarı, 400 milyar sterlin. İngiliz Hükümeti, bankaların kısa ve orta vadeli borçlanması için, 250 milyar sterlini bankalara çalışmalarını sağlayacak yeterli nakit bulunmasını temin etmek için ihaleler yoluyla en az 200 milyar sterlini de firmalara borç verebilecek. Böylece çok büyük bir paket açıklandı. Almanya’da açıklanan paketin tutarı, 470 milyar euro. Fransa’da 360 milyar euroluk bir paket söz konusuydu. Bugünkü basın yayın organlarında, dün akşam saatlerinde Fransa’da 20 milyar euroluk ve sadece stratejik sektörlerle yardım amacı güden yeni bir paketin devreye sokulduğunu öğrendik.

Avusturya’da, 100 milyar euroluk bir paket söz konusu. İtalya’da, şimdilik 20 milyar euroluk bir paket hazırlanmış durumda. İspanya’da, 30 milyar euroluk, Rusya’da, 86 milyar dolarlık bir paketten söz ediliyor. Aslında Rusya’nın bu işten en çok zarar göreceği ülkelerin başında yer aldığına dair bazı görüşler, yorumlar var. Rusya Merkez Bankası, Ağustos ayından bu yana, 112 milyar dolar döviz kaybetmiş durumda. Sırf, rubleyi geçen yıl açıklanan % 45’i eurodan, % 55’i dolardan oluşan bir sepete karşı koruyabilmek için; fakat oradan gelen son haber, Rus Merkez Bankası’nın da rubleyi eskisi kadar desteklemeyeceği yönünde oldu. Yani rublenin bir miktar değer kaybına göz yumulacağı şeklinde. İzlanda’da olanları biliyorsunuz. İzlanda, Avrupa Ekonomik Alanı’nın, 1990’larda, AB ile EFTA ülkeleri

arasında oluşturulan alanın EFTA tarafında kalan, Norveç ve Lichtenstein ile birlikte üç ülkesinden biriydi. Tamamen batmış durumda. Şimdi AB’ye üyelik için başvurmak üzere ve Hırvatistan ile hemen üye yapılabileceği söyleniyor. Demek ki onu da AB kurtaracak. İrlanda, son yıllarda çok dillere destan gelişmeler sağladı. Özellikle AB üyeliğini çok iyi bir biçimde kullandı; fakat AB ülkeleri içinde, kendi bankalarına % 100 mevduat güvencesi sağlayan ilk ülke oldu. Hazırladığı paket, 400 milyar euroluk çok büyük bir paket. Norveç de yine, Avrupa Ekonomik Alanı üyesi. 57 milyar dolarlık bir paket hazırladı. Yunanistan’da çalışmalar var. Üç yıl için bankalardaki mevduat garantisi 100 bin euroya çıkarıldı. Çin’in paketi, 586 milyar dolar. Yine iki gün önce AB’de 130 milyar euroluk bir paket hazırlandığı haberini aldık. Bu, AB üyesi 27 ülkenin milli gelirlerinin % 1’i

“Kriz önce bize bir mektup yazdı, gelebilir miyim şeklinde. Mektubu okuduk, bir tarafa koyduk. Sonra, faks çekti. Ona da baktık cevap vermedik. Sonra e-mail attı. Onu da okuduk bir tarafa koyduk. En sonunda telefon etti geliyorum, diye. Kapı çalındı, pencereden bir baktık, kriz. Açmadık; fakat kriz kapıyı kırdı evin ortasına oturdu.”

oranında yapacakları katkıdan oluşacak ve önümüzde, 11-12 Aralık günleri yapılacak zirve toplantısında sonuçlanacak. Komisyon halen bu çalışmalarını yürütüyor. Bunun gibi çok büyük paketler söz konusu. Bir tahmine göre, 3.5 trilyon dolar, IMF genel müdürüne göre bu miktar, 5-5.5 trilyon dolardır; ama yetmeyecek ve IMF Genel Müdürü’ne göre, dünyanın toplam gelirinin yılda 60 trilyon olduğunu düşü-

nürseniz, bütün ülkeler veya varlıklı ülkeler % 2 katkıda bulunmalı. Bu katkıdan 1.2 trilyon dolar daha çıkacak. IMF’in elinde, şu anda kullanabileceği 250 milyar dolarlık bir kaynak var. Japonya, faaliyetlerinde kullanabilmesi için IMF’ye 100 milyar dolar yardım edeceğini söyledi. Rakamlar bu kadar büyük.

Türkiye’de ne yapıldı? Henüz birşey yapılmadı. Mevduatın tamamının güvenceye alınması için, Hükümet bildiğiniz gibi, Parlamento’dan yetki aldı ve yine bugünkü haberler arasında bu yetkinin bugünlerde kullanılacağı bilgisi yer alıyor. IMF ile yeni bir Stand by Antlaşması yapmamız söz konusu. Onun dışında krizin bizi fazla etkilemeyeceğini, bizim zaten 2001 krizinde gerekli dersleri aldığımızı, düzenlemeleri yaptığımızı söyledi siyaset adamlarımız; fakat iş adamlarımız aynı şekilde düşünmüyor. Hafta sonu katıldığım bir toplantıda, ünlü bir iş

adamımız şu benzetmeyi yaptı: “Kriz önce bize bir mektup yazdı, gelebilir miyim şeklinde. Mektubu okuduk, bir tarafa koyduk. Sonra, faks çaktı. Ona da baktık cevap vermedik. Sonra e-mail attı. Onu da okuduk bir tarafa koyduk. En sonunda telefon etti geliyorum, diye. Kapı çalındı, pencereden bir baktık, kriz. Açmadık; fakat kriz kapıyı kırdı evin ortasına oturdu.” Türkiye’de durum böyle. Rusya’ya söylenenler, acaba Türkiye’ye de söylenir mi? Türkiye’ye krizden en fazla zararı görecektür ülkelerden birisi denebilir mi?

Pek çok göstergede kötüye gidiş var. Kapasite kullanım oranı düştü. Sıcak para miktarı geçen Aralık ayında 107 milyar dolardı; şimdi 45 milyar dolara inmiş durumda. Yatırımlarda ciddi düşüşler var. Yabancılar borsadan, İMKB’den kaçıyorlar. Büyüme tahminlerine bakarsanız kriz reel sökte geldi oturdu. IMF’in 2009 yılı için yaptığı dünya büyüme tahmini, % 2.2. Bu, Kasım tahmini; halbuki aynı IMF, Ekim ayında % 3 diyordu. Bana sorarsanız 0’a doğru; hatta eksiye doğru gidiyor. Türkiye de bu durumda % 4 resmi büyüme hedefini korkarım tutturamayacaktır. % 2 olursa belki biraz sevinmemiz gerekecek büyümede. Bu yılın henüz sonunu göremedik % 1.9’da bekliyoruz. Dolayısıyla böyle sıkıcı günlerden geçmekteyiz.

Kriz, ABD’de çıktı. Neydi bunu sebebi? Bunun suçlusu kim? Amerikan mali sistemi mi, bankalar mı, George W. Bush’mu? Küreselleşme mi, kapitalizm mi?

Doç. Dr. Mete DOĞANAY
Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Finans derslerinde de anlattığım gibi, finansal sistem, fon fazlası olanlardan, fon eksiği olanlara gerekli olan fonları sağlayabildiği oranda sıhhatlidir. Finansal sistemin esası da budur. Fon fazlası veya

fon eksiği olanlar kimlerdir? Bir finansal sistemde, hane halkı vardır. Hane halkının bazen fon fazlası olur, bunu sisteme sunar. Bazen fon noksanı olur, bunu da sistemden alır. Reel sektör dediğimiz, şirketler kesimi vardır. Bunların yine fon fazlası ve fon noksanı olabilir. Fon fazlası varsa bunu, fon arzı olarak sisteme sunar; fon noksanı varsa bunu sistemden talep eder. Devlet kesimi var. Bir de fon fazlasıyla fon eksiği olanları karşılaştıran finansal kurumlar var. Buna da finansal kesim diyoruz. Tabii en sıhhatlisi, fon fazlası olanlardan, fon noksanı olanlara bu akımın sağlanması; ancak finansal sistem son zamanlarda yüksek kazanç ve spekülasyon amaçlarla da kullanılmaya başlandı. Yüksek kazanç hırsı. Kriz, biraz da bu aç gözlülüğün kaynağıdır.

ABD, dünyadaki en büyük finansal sistem. Finansal sistemlere baktığımız zaman, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde daha çok geleneksel finans kullanılır. Geleneksel finansda, örneğin otomobil alacaksınız, paranızı biriktirirsiniz. Olmadı, bileziğini bozdurursunuz, borç alırsınız, o fonu toplar otomobilinizi alırsınız. Bu geleneksel bir uygulama; ama Amerika ve Avrupa’daki ülkelerin çoğunda bu böyle değil. Buralarda ise insanlar fon noksanı olduğu zaman bu şekilde geleneksel yollara başvurmaz. Babası bile olsa vermez, ben banka değilim der. Dolayısıyla nereden sağlayacak bu fonu? Finansal sistemden sağlayacak. Onun için bugün, bizim finansal sistemimizin büyüklüğü neredeyse gayri safi milli hasılamıza eşitken, örneğin AB’de gayri safi milli hasılanın üç katı Amerika’da daha da fazla. Peki neden insanlar devamlı olarak finansal sektöre başvuruyor fon noksanları olduğunda? Türkiye’de de olduğu gibi, geleneksel bir Amerikalı için de en güzel servet, birincisi arabasıdır, ikincisi de evidir. Dolayısıyla arabasını da evini de krediyle alıyor. Evin içine eşyasını alırken yine bankadan kredi kullanıyor, çocuğunun tahsili için bankadan kredi çekiyor. Yani tüketiminin çoğunu kredi kullanarak yapıyor.

Gelelim konut kredilerine. Konut sektörüne geldiğimiz zaman, ABD’de de insanlar ev almak istiyor ve bu parayı da biriktirmesi çok zor. Ne yapıyorlar? Evin bedelinin % 20-25’ini tutan belli bir birikimi kullanıyorlar. Geri kalanını da bir finansal kurumdan, “mortgage” dediğimiz, ipotekli konut kredisi olarak tamamlıyorlar. Peki bu ipotekli konut kredisinin teminatı ne? Tek teminatı var, ev. Bizde de iki yıl önce

biliyorsunuz, bir düzenleme yapıldı ve bu düzenlemeyle bu sistem getirildi; ancak bugün, ortalama bir konut kredisi alan kişinin aylık ödemesi, faizler çok yüksek olduğundan 2000 YTL'yi buluyor. Durum, Amerika'da bu şekilde değil. Amerika'da, orta gelirli bir aile kolay bir şekilde bu krediyi ödeyebiliyor. Tabii bu krediyi verebilecek birçok kurum var. Bizdeki gibi sadece bankalar vermiyor bunu. Orada, ticari banka dediğimiz bankalar veriyor. Tasarruf ve Kredi Sandıkları, Kredi Birlikleri veriyor ve son zamanlarda kurulan, tamamen bu işi yapan kredi kurumları veriyor. Bunların bir kısmı mevduat kabul ediyor. Tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatla bunu karşılıyorlar. Bir kısmı da mevduat kabul etmiyor. Borçlanma ile başka kurumlardan, finansal kurumlardan borç alıyor ve bunu konut kredisi olarak veriyorlar. Bu, Amerika'da işleyen bir sistemdir ve dünyadaki en büyük mortgage piyasasıdır. Peki ne yanlış gitti de 2000'li yıllarda piyasa bir krize sebep oldu? 1980'lerde başlayıp 1990'ların başına kadar devam eden bir S&L (Savings and Loan Associations) krizi vardır. S&L krizi şudur: Tasarruf ve kredi birlikleri olarak adlandırabileceğimiz bu kurumlar küçük kurumlardır. Bunlar daha çok piyasadan düşük faizle mevduat toplayıp, yine düşük faizle kredi verirlerdi; ancak öyle bir düzenleme yapıldı

ki bunların diğer ticari bankalarla rekabete girmesi için faizler serbest bırakıldı. Tabii bunlar mevduat toplayabilmek için faizlerini arttırdılar. Faizleri arttırınca bu durumda bunu karşılayamadılar. Bu faizleri arttırmaları, mevduat sahiplerine yüksek faiz vermelerini gerektiriyordu. Bunu karşılayamayınca 7 bine yakın S&L, '80'li yıllarda battı. Bu, önemli bir krizdi. Ondan sonra alınan tedbirler ve yapılan düzenlemelerle S&L endüstrisi dediğimiz sektör, daha bir kuvvetli olarak ortaya çıktı. Hatırlarsanız 2000 yılının başında bir muhasebe krizi oldu. Bunun sonucunda birçok kişi ve kurum zarar gördü. Arthur Anderson gibi, çok büyük bir denetim şirketi battı. Zaten biraz da bu noktadan itibaren 2000'lerin başında, bu muhasebe krizlerinin getirdiği bir durgunluk var Amerika'da. Bu durgunluğu aşmak için ne gerekiyor? Amerikan Merkez Bankası'nın o zamanki başkanı Alan Greenspan, yavaş yavaş faizleri % 1'e kadar çekti. Amerika'da kurumsal bir finans sistemi olduğu için faizlerin düşmesinin çok büyük bir etkisi var.

Türkiye'de insanlar çok fazla kurumsal finansa değil de, geleneksel finansa bağlı kaldıklarından belki faiz etkisi o kadar görünmüyor; ancak Amerika'da bu faiz etkisi çok görünüyor; çünkü tüketimini kredi ile finanse ediyor. Faizlerin düşmesi demek,

tüketimin artması demektir. 2000'li yılların başındaki hafif resesyonu atlatmak için Merkez Bankası faizleri indirdi. Amerikan Merkez Bankası'nın faizleri indirmesiyle beraber, krediler ucuzladı. Kredilerin ucuzlamasıyla beraber, kredi talebi arttı. Kredi talebinin önemli bir bölümü de mortgage kredileriydi. Bunun dışında o dönemde; yani 2000'lerin başında bir likitite bolluğu oldu dünyada. Peki bunun nedeni neydi? Bunun iki nedeni var: Birincisi, petrol fiyatlarının artması ve Çin gibi ülkelerin devamlı olarak cari fazla vermesi. Çin cari fazla veriyor ve bu verdiği fazlanın veya elindeki likitinin bir bölümüyle de Amerikan hazine bonolarını veya Amerikan hazine kağıtlarını alıyor. Dolayısıyla Amerika'ya daha fazla likitide veriyor. Bu likitidenin bir yere gitmesi lazım. İkincisi, Amerika'daki bankaların önemli müşterilerinden olan bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde, bütçe açıkları sorununun yavaş yavaş çözülmeye başlaması. Dolayısıyla bu ülkelerin de bankalardan, finansal kurumlardan kredi talebi azaldı. Dolayısıyla Amerika'daki bankaların ellerinde önemli miktarda fon birikti. Ne yapacak bunu? Satacak. Ellerindeki fazla likitideleri kredi olarak kullandırdılar. Bunların çoğu da konut kredisiydi. Peki, konut kredisi ne ile finanse edilecek? Türkiye'de olduğu

gibi, Amerika'da da ortalama vade 3 ay. Siz üç aylık vadeyle 30 yıllık bir krediyi, üç aylık vadeli mevduatla 30 yıllık bir krediyi finanse edemezsiniz. Hatta birtakım kurumlar mevduat bile toplamıyor. Bunun sonucu olarak bu ipoteğe dayalı, ipotek teminatlı, mortgage backed security dediğimiz menkul kıymetler ortaya çıktı. Finanstaki, finansal inovasyon dediğimiz bütün yenilikler, hep iyi niyetle ortaya çıkmıştır; ancak ondan sonra birileri açgözlülük yapmış, bunları istismar etmiş, bunların sonucunda krizler doğmuştur. Bu dönemki finansal yenilikte amaç, finansal kurumları zora sokmadan, onlara daha fazla kredi vermeleri için fon sağlamaktır. Esas sıkıntı da buradan kaynaklanıyor. Buna "Subprime" deniyor. "Subprime" olduğuna göre bir de bunun "prime"ı var, onu da söyleyeyim. Diyelim ki konut kredisi almak istiyorsunuz. Konut kredisi verecek

olan finansal kurum, sizi bir derecelendirmeye tâbi tutuyor. En iyi derece, "prime"dir; yani sizin ödeme sıkıntınız yok demektir. Bunlara 'confirming loan' da denir. Herhangi bir geri dönüş sıkıntısı yok. Bu tür olan konut kredilerini, Amerika'da "Fannie Mae", "Ginnie Mae" denilen federal hükümetin sponsorluğunda olan birtakım kurumlar satın alabilir; ama bu kurumlar, sadece confirmingleri alır. Bunun bir altına jumbo deniyor. Jumbo, çok confirming değil; ama birtakım yorumlarla bunları da federal toptancılar satın alabiliyor. Artık bunun altı, iyi kredi değil; yani bunu alan kişilerin ödeme güçleri belirsiz. Bunlardan biri Alt-A diye tanımlanıyor. Alt-A kredisi alanlar, prime'a ve jumbo'ya göre, biraz geliri düşük, borçlanması yüksek, geliri belirsiz olan kitle, bu krediler riskli. En risklisi ise Alt-A'nın altında olan subprime. Subprime'da bu kredinin ödenmemesi olasılığı çok yüksek. Neden? Çünkü bu krediyi alan kişinin geliri düzensiz veya hiç geliri yok. Bu kişilere de kredi veriliyor buna da "ninja kredisi" deniliyor. Subprime'ında altında. Adamın ne geliri var ne işi var ne de herhangi bir varlığı var. Bunlara da kredi verildi. Neden? Çünkü siz kredi basamaklarında aşağıya doğru inerken verdiğiniz kredinin faizi yükseliyor. Peki finansal kurumlar hesabını kitabını bu

"Ben bu krediyi vereyim, ödemezse nasıl olsa konutuna el koyarım, konut piyasası çok canlı, talep var, fiyatlar da yükseliyor. Bunu yüksek bir fiyattan satar, paramı alırım".

kadar mı bilmiyordu? Hayır, hesaplarını biliyordu; çünkü krediyi veriyor ve diyorlardı ki bu kredinin teminatı konut. Konut fiyatları da devamlı olarak artıyor. Diyor ki: "Ben bu krediyi vereyim, ödemezse nasıl olsa konutuna el koyarım, konut piyasası çok canlı, talep var, fiyatlar da yükseliyor. Bunu yüksek bir fiyattan satar, paramı alırım". Peki konut fiyatları niye yükseldi? Bu, birbirini destekliyor. Konut fiyatları da faizlerin düşük olmasından dolayı, kişilerin, hane halkının ipotekli konut kredisıyla konut almaları; yani konut talebi yaratmaları nedeniyle yükseliyor.

İpotek teminatlı menkul kıymetlerden söz etmek istiyorum. Bunları anlatırken de bir örnek vereyim, diyelim ki, Nahit Hocamın 100 tane evi var. Nahit Hocam, bu evleri kiraya verdi. 12 aylık kira geliri var. Biz, işi basit tutmak için hepsinin aynı kira bedeli

üzerinden olduğunu kabul edelim. Dolayısıyla Nahit Hocamın toplam kira geliri 10.000 YTL aylık. Bir yıllık kira ne? 120.000 YTL Nahit Hoca'nın toplam bir yıllık kira geliri. Nahit Hoca "originator" deniyor. Originator, mortgage kredilerini veren finansal kurumlardır. Kimler mortgage kredilerini veriyor? Ticari banka oluyor, S&L dediğimiz tasarruf ve kredi birliği oluyor, credit union oluyor veya sadece bu iş için kurulmuş olan mortgage banker dediğimiz tamamen ipotekli konut kredisi veren kurumlar oluyor. Bunlara originator deniyor. Bu originatorlar, krediyi verdikleri zaman iki tür kredi veriyor Birleşik Devletler'de. Bunlardan biri, 15 ve 30 yıllık sabit faizli kredi. Diğerleri ise 30 yıllık değişken faizli kredi. Fakat diyelim ki Nahit Hocam yeni bir ev alacak. Paraya ihtiyacı var. Ben diyorum ki "Sen bir yıl bekleme, gel şunları sat bana, kiralar bana ödensin. Ben sana bunun için 100.000 YTL veririm. Ben sana bugün 100.000 YTL vereceğim, sende 120.000 YTL'lik kiralara alacağım". Nahit Hoca olur, diyor. Neden? Çünkü bir yıl beklemeden 100.000 YTL'yi alacak. Biliyorsunuz, finansın birinci prensibi, paranın zaman değeridir. Erken elde edilen para, geç elde edilen paradan daha kıymetlidir. Hoca 100.000 YTL'yi aldı. Peki benim getirim ne oldu? Ben bugün 100.000 YTL verdim; ama bir yıl içinde 120.000 YTL alacağım; çünkü kiralar artık Nahit Hoca'ya ödemeyecekler; bana ödeyecekler. Bunu, mortgage'a uygularsak bana "arranger (düzenleyici)" veya "issuer (ihraççı)" deniyor. Arranger, konut kredilerini veren bu kurumlardan, bu kredileri toptan olarak alan kurumlardır. Örneğin, iflas eden Lehman Brothers, bunlardan biriydi. Lehman Brothers, bir yatırım bankasıdır. Esas işi o değildir; yatırım bankalarının işi farklıdır; ama Lehman Brothers, bu şekilde bu işleri yaptı; yani mortgage kredisi veren kurumlardan bunları topladı. Ne yapıyor bunları? Bunları, bir özel fona devrediyor; yani Lehman Brothers'ın yönettiği bir fon. Biz, Türkçede bu fona, *varlık yönetim fonu* diyoruz. Bu varlık yönetim fonuna devretti bunları. Dolayısıyla bu krediler ne bunları veren finansal kurumun bilançosunda bir varlık olarak görünüyor (Biliyorsunuz verilen kredi bir alacaktır ve o kurumun varlığıdır) ne de Lehman

Konut kredilerinin ödenmemesi, zincirleme bir reaksiyonla bugünkü kredi krizini veya finansal krizi yaratıyor.

Brothers'ın bilançosunda görünüyor. Peki nerede görünüyor bu krediler? Fonun varlığı olarak görünüyor. Peki bu fon ne yapıyor? Bu fonun 120.000 YTL'lik alacağı var. Diyelim ki bu fonu ben yönetiyorum. Nahit Hocamın 100 tane kiracısı olsun; ama bu kiracıların bir kısmı, *prime* dediğimiz, geliri iyi olan kişiler, % 100 kirasını ödeyecek kişiler. Bir kısmı *jumbo*, bir kısmı da *Alt-A* ki bunlar geciktirebilirler. Bir kısmı subprime, bunlarda da çok büyük risk var. Bir kısmı da *ninja*'lar. Dolayısıyla, kiracıları belirli gruplara ayırıyorum. Buna "yapılandırma" diyorum. Subprime'ların en kötülerini bir gruba topluyorum. Bunlardan olan kira alacaklarını o grupta birleştiriyor ve bunu, bir yapılandırılmış ürün olarak ortaya çıkarıyorum; yani bir menkul kıymet çıkarıyorum. Diyelim ki alacağımız, oradan 20.000 YTL. Bu 20.000 YTL, aslında Nahit Hoca'nın kirası; ancak bana ödeniyor, bu para subprime aslında. Kiracıların bu 20.000 YTL'lik kirayı ödemesi çok belirsiz. Dolayısıyla ben buradan bir menkul kıymet yaptım ve bunu yüksek faizde satıyorum. Örneğin, bu 20.000 için bana 15.000 veriyorlar veya ben bu 20.000'i alanlara her altı ayda bir yüksek faiz ödüyorum. Neden; çünkü geldik finansın ikinci en önemli ilkesine, o da risk ve getiri. Bu, çok riskli. Dolayısıyla bunun getirisi de çok yüksek olacak. Altı ayda bir faiz ödüyor; ancak bu faizleri çok yüksek. Battı mı da batıyor; çünkü en riskli. Bunlara "equity" deniyor; yani bu yüz adet kiracıdan üç-dört tanesi ödemediği anda bunu alanlar batıyor; yani elde var sıfır. İkinci gruba ise "mezzazine" deniyor. Bunlar, biraz daha riski düşük olanlar; dolayısıyla getirisi de düşük. Üçüncü gruba ise "senior" deniyor. Bunlar, en sağlam kredilerinden oluşuyor; dolayısıyla riski de getirisi de en düşük.. "Issuer" dediğimiz kurumlardan birisi olan Lehman Brothers, bu şekilde dilimleyerek mortgage kredilerini menkul kıymetleştiriyor ve bunlara dayanak teşkil ederek menkul kıymetleri ihraç ediyor. Ben issuer'ım, ama bir de hizmet sunucusu var. O da şunu yapıyor: Nahit Hocamın kiracılarından kirayı topluyor ve bana ödüyor. Bu da hizmet sunucusu. Bu ödemeleri yapabilmem için Nahit Hoca'nın kiracılarının bana ödeme yapması lazım. Eğer Nahit Hoca'nın kiracıları bana

ödeme yapmazsa, mesela diyelim ki Ömer Hocam aldı benden menkul kıymetleri, ben Ömer Hocam'a birşey veremem; ama eğer Nahit Hoca'nın kiracısı bana ödeme yaparsa Ömer Hocam çok yüksek bir getiri elde eder. Ömer Hocam bunu benden alıyor ve alırken de bana, "Bunun teminatı ne" diye soruyor. Bakın diyorum, Nahit Hocamın kiracısının arabası var. Değeri çok yüksek, eğer kirayı ödemezse, arabanın anahtarının bir tanesi Nahit Hocamda var. Hocam arabaya el koyar, ikinci piyasada satar. Parayı tahsil eder, bana verir. Ben de size aktarıyorum, diyorum. Bunu mortgage'a uyarlısak mortgage'da teminat ne? Ev. Bu menkul kıymetleri kim alıyor? Bu menkul kıymetleri fonlar alıyor, emeklilik fonları vs. alıyor. Sadece Amerika'dakiler almıyor. Ben ne yaptım? Riski dağıttım. Nahit Hocam'dan aldım; ama bu riske birçok kişiyi ortak ettim. Menkul kıymeti çıkararak Ömer Hocamı da bu riske ortak ettim. Ahmet Hocamı da ortak ettim, arkadaşlarımı da ortak ettim. Sonuç olarak bana bu parayı verdiler ve para battığı zaman, hepsinin parası batıyor. Ben bu menkul kıymetleri alanların hepsini riskime ortak etmiş oldum. Bir de Lehman Brothers'dan örnek verirsek, onlar issuer; ancak aynı zamanda Lehman Brothers'ın bir de kendi kurduğu yüksek riskli fonlar (hedge funds) var. Lehman Brothers kurmuş bunu. Türkiye'de yüksek riskli fon yok; ama yatırım fonları var. Lehman Brothers şunu yapıyor, en riskli olanları da kendi hedge fonuna alıyor. Dolayısıyla getirinin yüksekini de kendisine ortak etmiş oluyor. Bu sistem işliyor. Ne zamana kadar işliyor? Konutları alanlar, kredileri ödedikleri müddetçe ve konutların bedeli yükseldikçe; ama bir yerde bu balon patlıyor. Verilen bu subprime kredilerin çoğunda, krediyi alan ne aldığını bilmiyor; çünkü ilk başta o kadar güzel, o kadar iyi şartlarda veriliyor ki sen iki yıl sadece faizi ödeyeceksin; anapara ödemesi yapmayacaksın, deniyor. Faiz de değişken faiz. Faizler de düşüyor. Faiz oranları düştükçe, bu krediyi alanların aylık ödemeleri de düşüyor; ama ondan sonra biliyorsunuz faiz oranları, ABD'de kademeli olarak bu defa % 1'den % 5.25'e çıktı. Faiz oranlarının bu şekilde yükselmesi ne demek? Bu tür kredileri alanların, aylık ödemelerinin artması demek. Zaten bunların doğru dürüst geliri de yok. Aylık ödemeleri yapmadıkları zaman gidiyor evin anahtarını veriyor. İlk başta bu anahtar verme işleri az olduğundan bir sorun yok; ama bu anahtar verme işleri o kadar ar-

tıyor ki bankaların elinde konut stoğu birikiyor. Bankalar, bu konut stoğunu eritemiyor. Eritemeyince ne oluyor? Konut arzı fazla, talep az. Bu durumda fiyatlar düşmeye başlıyor. Öyle bir noktaya geliyor ki konutun fiyatı, kredi borcunun altına düşüyor; yani adamın 200.000 dolar borcu var; ama evi 80.000 dolar ediyor. Bu durumda, 80.000 dolarlık ev için ben niye 200.000 dolar ödeyeyim, deniliyor. Bankaya gidiyor ve anahtarı bankaya teslim ediyor. Bu şekilde bankaların elinde anahtarlar birikiyor. Lehman Brothers gibi bu tür issuerlar ve ipotek teminatlı menkul kıymetleri alanlar, bunları bir de borçla alıyorlar. Subprimelar üzerine yazılmış olan bu menkul kıymetleri satın alıyor. Niye? Çünkü bu menkul kıymetlerin getirisi yüksek. Sonuç olarak, bu borç ödenecek. Ne ile ödemeyi düşünüyor o borcu? Menkul kıymetlerden elde ettiği getiriyle. Menkul kıymetler birşey vermeyince ne oluyor? Elinde borç birikiyor. Onun sonucunda da Lehman Brothers gidiyor. Lehman Brothers 1 dolarlık sermaye koymuşsa, 30 dolar borçlanmış. Bu durum, likidite krizini yaratıyor. Finansal kurumlar birbirlerine güvenmemeye başlıyorlar. Toksik varlık dediklerimiz de işte bu ipoteklere dayalı olan menkul kıymetler. Amerikalılar bunu sadece almıyor; aynı zamanda ihraç da ediyor. Gidiyor Norveç'teki bir banka alıyor, İzlanda'daki bir banka, İsveç'teki bir emeklilik fonu alıyor; çünkü getirisi çok yüksek.

İşte konut kredilerinin ödenmemesi, zincirleme bir reaksiyonla bugünkü kredi krizini veya finansal krizi yaratıyor.

Prof. Dr. Ömer Faruk ÇOLAK
Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Öğretim Üyesi

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KRİZİN GELİŞİMİ VE SONUÇLARI

I-GİRİŞ

Dünya ekonomisinin krize girdiğine herkes kanaat getirdikten sonra nasıl buraya geldik sorusu sorulmaya başlandı. Sorunun yanıtı kısa: aşırı şişen finansal piyasalar ve hızla düşen tasarruf eğilimi. Krizde başı çeken ABD ekonomisi yaklaşık sekiz yıldır hızlı yüksek oranlı büyüyen, çok tüketen bir ekonomi görünümü arz ediyordu. Diğer ülkelerin de bundan pek bir şikayeti yoktu. Çünkü ABD, hem dünyanın en çok ithalat yapan ülkesi, hem de en borçlu ülkesi idi. Bir anlamda diğer ülkeler özellikle fon fazlası olan cari fazlası olan ABD'ye para ve mal satabiliyorlardı. İşin tıkanıdığı nokta, şişen finansal piyasaların verdikleri kredileri (özellikle mortgage yoluyla) toplamakta zorlanmaya başlamaları bunun sonucunda da, varlıkları teminat olarak gösterilecek yükseltelen menkul kıymetlerin fiyatlarının düşmesi oldu.

Bu gelişmeler ABD için kritik iki sektör olan inşaat ve otomotiv sektörünün hızla ivme kaybetmesine, sonuç olarak da işsizliğin artmasına neden oldu. ABD Merkez Bankası (FED), korkunun ecele faydasının olmadığını görüp faiz oranlarını düşürerek tersine işlemeye başlayan çarkları yeniden olağan dönüşüne geri döndürmek istedi ise de gecikmişti ve domino etkisi devreye girdi. Bankalarda batmalar başladı. artan likidite talebine FED büyük ölçüde karşılık verdi, ancak yeterli olmadı ve bugün artık organize bir banka kurtarma operasyonunu başlatma noktasına gelindi.

Bu yaşananlar, iktisat tarihi ile ilgilenenlere adeta biz bu filmi 1929 yılında görmüştük dedirtti. 1929

krizinde de kredi stoku büyük hacimlere ulaşmış, ABD sanayi ve tarım sektöründe yüksek büyüme oranları yakalanmış, ABD borsaları şahlanmıştı. Ancak Sovyetler Birliği'nin 1917 Ekim Devrimi sonrası yakaladığı iktisadi devinim ile birlikte tarım sektöründe önemli büyüme oranları ortaya çıkmış bu da özellikle tahıl ihracatını ciddi biçimde artırmıştı. Bu artış sonrası dünya tahıl fiyatlarındaki düşüşün yarattığı tetikleme ABD'nin iktisadi yapılanmasının şişkinliği ile birleşerek 1929 krizini doğurmuştu.

Bu iki krizin nedenleri büyük benzerlikler göstermektedir: finansal piyasalarda şişkinlik, düşük tasarruf eğilimi ve mal piyasasında arz fazlalığı. 1929 krizi iktisatçılara efektif talep yetersizliğinin yarattığı sonuçları göstermekle kalmamış, Fransız iktisatçı J.B. Say'ın meşhur savını da ("her arz kendi talebini yaratır") geçersiz kılmıştı. Daha açıkçası arz yönlü iktisadın krizde çöktüğünü göstermişti. 1929 krizi J.M. Keynes'in, devletin ekonomiye müdahale ederek talep yaratması düşüncesinin 1932'den itibaren ABD'de uygulamaya konulması ile çözülmeye başlanmıştı.

2008 krizi, 1929 krizi ile benzerlikler taşımaktadır. Krizi aşmada FED, 1929 yılındaki hatasını tekrarlamamış ve piyasanın istediği likiditeyi vermiştir. Ancak var olan belirsizlik ortamı, artan likiditenin finansal piyasalarda kalmasını engellemektedir.

Bu kriz, 1980 sonrası yeniden gözde hale gelen arz yönlü iktisat politikalarını çökerttiği gibi, bu politikalar ile birlikte oluşturulan kurumsal yapılanmayı da (üst kurullar, sermaye hareketlerinin tümü ile serbest bırakılması gibi) çökertmiştir. Geline bu noktada FED'in finansal piyasalara yönelik müdahalesi ekonomide yeniden daha etkin bir devlet modelini gündeme getirecek gibi gözükmektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkeler (G7) bunu kabullenmiş durumda.

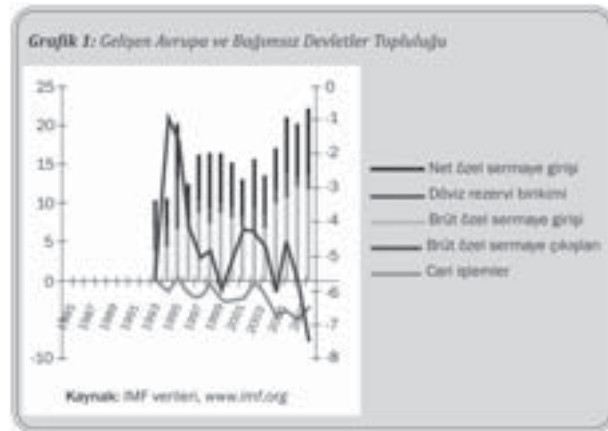
II-KÜRESEL SERMAYE HAREKETLERİNİN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Küresel sermaye hareketlerinin başlangıcı sanayi devrimine kadar gitmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte artan üretim ve yükselen kâr oranları yeni pazarlar ve yeni üretim alanları için uyarıcı bir gelişme olmuştur. Bu durum Avrupa'dan Yeni (Amerika) ve Eski Dünyaya (Asya) yönelik ciddi bir sermaye hareketine kaynaklık etmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti

de bu süreçte bir taraftan borçlanmaya başlamış, diğer taraftan da ülke topraklarını yabancı sermayeye açmıştır. Bu gelişme Kuzey Amerika'da olumlu sonuç verirken, Asya'da Osmanlı Devletini ve Çin'i sömürge olma konumuna getirmiştir.

1929 krizi, Dünya ekonomisinde korumacılığı öne çıkarmış ve görece olarak sermaye hareketlerinin önü bu şekilde tıkanmıştır. II. Dünya savaşı sonrası bu eğilim kısıtlı da olsa doğrudan yabancı sermaye akımı şekline dönüşmüştür. 1973 yılında yaşanan stagfasyonist kriz ile birlikte Kıta Avrupası ve ABD'de kâr oranlarının düşmesi, finansal piyasalara olan ilgiyi artırmıştır. Özellikle yükselen petrol fiyatları sonrası petrol ihracatçısı ülkelerin elinde önemli miktarda fon birikmiş ve bu fonların gelişmiş ülkelere transferi yeniden sermaye hareketlerin önünü açmıştır. 1980 sonrası yaşanan dış borç krizi ise gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere borçlanma yoluyla fon transfer etmelerinin tek başına yeterli olmadığını ve transfer edilecek fonların yönetiminin de kendi ellerinde olması gerektiği yönündeki görüşün uygulamaya dönüşmesine neden olmuştur.

Bu durum gelişmiş ülkelere doğrudan yabancı yatırımlarının yanında portföy yatırımları şeklinde kısa vadeli sermaye hareketlerini de hızla artırmaya başlamıştır. 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ise bu gelişmeye hız kazandırmıştır. Bir anlamda finansal fonlar için eski Doğu Avrupa ülkeleri yeni bir pazar olmuştur.

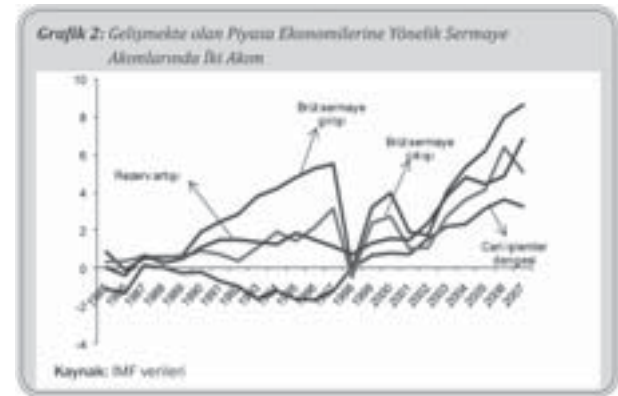

Bu gelişmeler, yükselen Doğu Asya ülkelerindeki yüksek büyüme oranlarının finanse edilmesi gerekliliği ile birleşince uluslararası sermaye hareketleri için önemli kredi kanallarının açılması demek oldu. Ancak her iki ülke grubunda yer alan ülkeler bu dö-

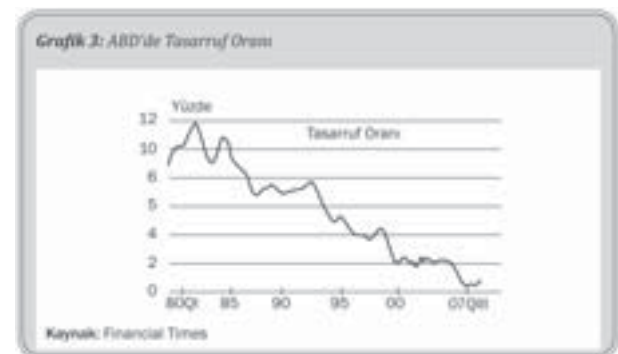
nüşüm karşısında aşırı hırslı davrandılar ve gereğinden fazla niteliksiz borçlanmaya girerek bir anlamda krize davetiye çıkardılar.

Dünya ölçeğindeki bu finansal yapılanma, asimetrik bilgi egemenliği ve gelişmiş ülkelerin fon yönetimi yapımcılarının yanlış tutumları 1994 yılında Türkiye ve Meksika'da, 1997 yılında Güney Doğu Asya Ülkelerinde, 1998 yılında Rusya'da ve 2001 yılında Türkiye ile Arjantin'de önemli krizlerin yaşanmasına neden oldu.

Bu krizler 1973 yılında yapmış oldukları ayrı ayrı çalışmalarla sermaye hareketlerin serbestliği ile faiz oranlarının müdahale karşı çıkan McKinnon-Shaw ve taraftarlarına eleştiri getirirse de izlenen politikaları değiştirmediler.

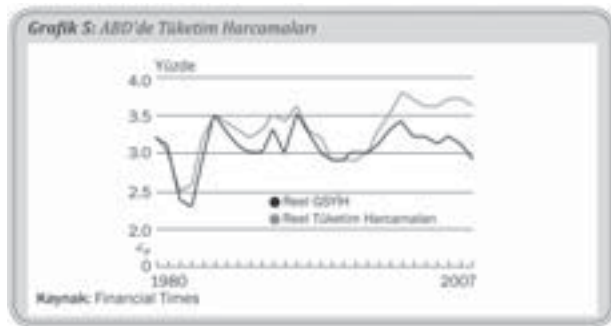
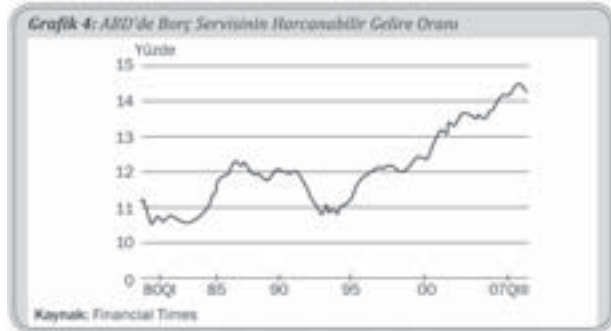
Bu dönemde sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de firmalar ve bireyler, finansal serbestleşmenin getirdiği finansal derinleşme ve finansal ürünlerdeki çeşitliliği kullanarak yüksek borçlanma düzeyi ile birlikte yatırımlarını ve tüketimlerini finanse ettiler. ABD'de bireysel tasarruf oranı sifıra yaklaştı.

Bunun sonucunda da başta ABD olmak üzere kimi ülkelerin kamu harcamalarını da bütçe ve cari açıklar ile finanse etmesi, finansal piyasaların hızla

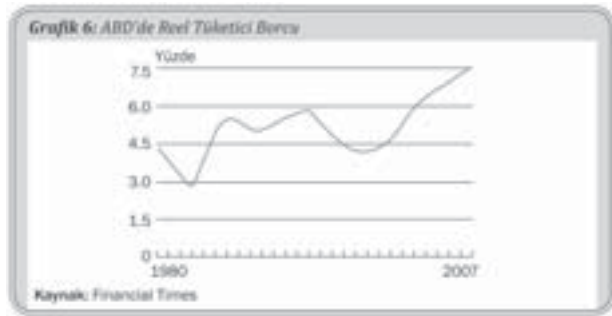
büyümesine neden olmuştur. Nitekim yukarıdaki grafik incelendiğinde bu ülkelere yönelik sermaye girişinin artması, artan cari açığa neden olmaktadır.

Yüksek büyüme oranları, başta tarım ürünleri olmak üzere ara malların fiyatlarının önemli oranda artmasına neden oldu. 2006 yılının Nisan ayında finansal piyasalar, ekonomideki finansal şişkinliğin sorun olduğuna ilişkin sinyal vermesine karşın bu durum gereğince algılanamadı ve dalgalanmanın geçici olduğu yönünde genel bir yargıya ulaşıldı. Bu algılama, dalgalanmadan kısmen etkilenen Ülkemizde de aynı şekilde kabul gördü. Yani sistemin işleyişinde bir sorun olmadığı sonucu kamuoyuna iletildi. Doğrusu Ülkemizdeki iktisadi tarafları oluşturan büyük ölçekli firmalar, bankalar, KOBİ'ler hatta işçiler ve yine ciddi bir borç stoku ile karşı karşıya gelen tüketiciler de 2006 yılındaki bu dalgalanmayı içselleştirdiler. Bir anlamda ülkenin çoğunluğu Midas'ın Berberi rolünü oynamayı tercih etti.

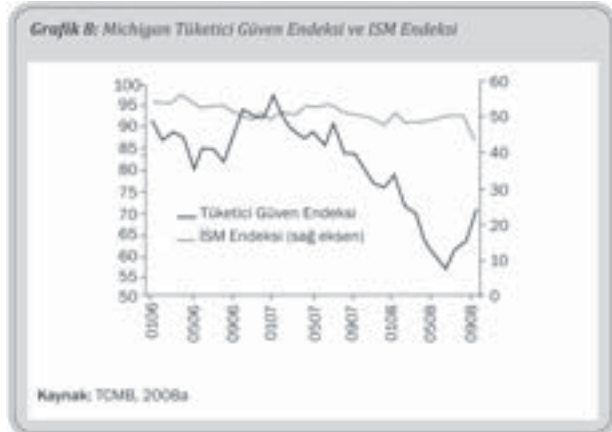

2007 yılına gelindiğinde ABD'deki finansal kurumlar içerisinde özellikle yatırım bankalarının mortgage kredilerini kullanarak yarattıkları varlığa dayalı menkul kıymetlerin hacminin taşınamayacak düzeye geldiği belli olmaya başlamıştı.

Diğer yanda özellikle son yıllarda verilen mortgage kredilerinin, kredibilitesi düşük müşterilere (subprime krediler) plase edildiği ortaya çıkmış bu da

menkul kıymetlere olan güveni sarsmıştır. Diğer yandan kredi geri dönüşlerinde yaşanan sorunlar güven bunalımını artırmış, varlığa dayalı menkul kıymetlerin fiyatları ile gayrimenkul fiyatları birlikte düşmeye başlamıştır.

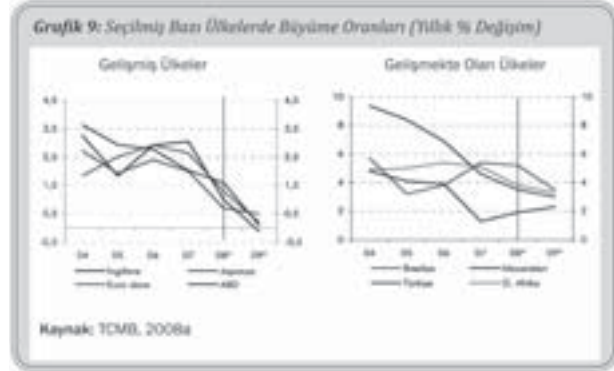
Krizde gebe ülkelerde çoğunlukla izlenen krizi görmezden gelme eğilimi yine baş gösterdi ve başlangıçta, başta ABD'de olmak üzere birçok ülkede hükümetlerin genel eğilimi olarak görüldü. Krize bakışın bu yönlü olması doğal olarak krize müdahalenin gecikmesine neden oldu. Daha sonra alınan önlemlere karşın beklentilerin olumsuzlaşması sonucunda, 7 Eylül 2008'de FannieMae ve FreddieMac'in yönetimi, ABD Federal Emlak Finansmanı Otoritesine (Federal Housing Finance Agency-FHFA) devredildi. Bu gelişmenin hemen

ardından 15 Eylül 2008’de Lehman Brothers şirketi iflas etmek zorunda kaldı. Bu durum FED’in piyasalara müdahalesini getirdi, bir taraftan piyasalara likidite sağlanırken diğer yandan da 16 Eylül 2008’de American International Group’a (AIG) (Dünyanın en büyük sigorta şirketi idi) hisse senetleri yüzde 60 değer kaybettiği için büyük miktarda mali kaynak aktarıldı.

Dünya ekonomisinin küresel bir krize girdiğine ilişkin yargının yayılması üzerine FED; ECB, BJ, CCB ve Bank of England ile birlikte hareket etme kararı almıştır. ABD Ekim ayının başında İvedi Ekonomik İstikrar Yasası (Emergency Economic Stabilization Act) çerçevesinde “Sorunlu Varlıkları Kurtarma Planı (Troubled Asset Relief Program-TARF)” programını devreye sokmuştur. Program ile ABD Hazine Bakanlığı’na likiditesi düşük ipotekli kredileri devralma yetkisi verilmiştir. Bu şekilde likidite sıkışıklığına düşen bankaların sorunlu kredilerinin satın alınarak likidite sağlanması hedeflenmiştir.

Yaşanan krizi sadece bir finansal kriz olarak görmek hata olur. Kriz, finansal kriz özellikleri göstermesine karşın, aynı zaman da bir reel sektör krizidir. Bunun da altında yatan, aşırı arz sonrası yaşanan talep daralmasıdır.

me beklentisinin resesyon noktasına gerilemesine (nitekim Almanya, Japonya ve ABD şu anda tabiri caiz ise resesyona girdiklerini itiraf etmiş durumdadır), bu durumda emtia fiyatlarının hızla düşmesine neden olmuştur. Sadece petrol fiyatları yüzde 73 oranında düşerek, varil başına fiyatlar 150 dolardan 40 dolara indi. “Gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında risk algılamasının artması, küresel ölçekte enflasyon beklentilerinin yükselmesi ve ABD dolarının diğer temel para birimleri karşısında izleyeceği seyre ilişkin belirsizlikler, özellikle son bir aylık dönemde altına olan talebi artırarak altın fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. 14 Ekim 2008 tarihi itibarıyla altın fiyatları 851,2 ABD doları/Troy ons değerinde işlem görmüş, geçen yılın aynı gününe göre yüzde 12,1 oranında artmıştır.” (TCMB, 2008a).

Nitekim 2008’in başlarına kadar süren emtia fiyatlarındaki artış, talep daralmasına ve özellikle de büyü-

“Finansal piyasalardaki likidite sıkışıklığı nedeniyle Fed piyasadaki likiditeyi artırıcı önlemler almaya

devam etmektedir. Bu kapsamda Vadeli İhale Kolaylığı (Term Auction Facility – TAF) programı uygulanması sürmektedir. Bir başka önlem olarak da Fed, Avrupa Merkez Bankası (ECB), İngiltere Merkez Bankası (BoE), Japonya Merkez Bankası (BoJ) ve İsviçre Merkez Bankası (SNB)'nin Amerikan doları cinsi likidite işlemlerine kaynak sağlamak amacıyla takas yetki limiti (Swap Authorization Limit) 330 milyar ABD doları artırılarak 620 milyar ABD dolarına çıkarılmış, daha sonra tamamen serbest bırakılmıştır. Ayrıca Fed, vadeli finansman piyasasındaki (Term Funding Market) likidite sıkışıklığını önlemeye yönelik olarak Özel Sektör Tahvil Finansman Kolaylığı (Commercial Paper Funding Facility–CPFF) programını uygulamaya koyacağını açıklamıştır.” (TCMB, 2008a) Küresel boyutta finansal kurumların uğradığı zarar önemli boyutlara ulaşmıştır.

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Ekim 2008'de yayınladığı Küresel Finansal İstikrar Raporuna göre, Eylül 2007-2008 döneminde bankaların toplam zararlarının yaklaşık olarak 580 milyar ABD dolarına ulaştığı ifade edilmiştir. Ortaya çıkan zararın %75'i, 20 büyük ABD Avrupa bankasına aittir. Sonuçta da bankaların piyasa değerleri 2007 yılı başına göre %50 değer kaybetmiştir.

III.TÜRKİYE'DE KRİZ VE MAKRO İKTİSAT POLİTİKALARI

Küreselleşmenin Dünya Ekonomisi üzerindeki etkinliği ve ülkelerin bu sisteme eklenme yönündeki çabaları artıça, iktisadi sorunlar sadece o ülkenin değil, diğer ülkelerin özellikle de o ülkenin iktisadi ortaklarının da sorunu olmaktadır. Bundan dolayı dünya ekonomisinin ortalama büyüme oranı ile ticaret hacmindeki büyüme oranı ve bunların bölgelere göre dağılımı her ekonomi için önem arz etmektedir.

Dünya ekonomisindeki büyüme tablosunun arkasında yatan temel etkenlere baktığımızda ABD ve Çin ekonomisindeki büyümenin dünya ekonomisi için lokomotif olduğunu görmekteyiz. Bu ülkeler arasında iktisadi ve siyasi birçok farklılık bulunmakta, örneğin ABD'nin büyümeyi bütçe ve cari açık ile (ikiz açıklarla) finanse ettiğini buna karşın Çin'in cari hesabının fazla verdiğini ve bütçe açığı ile finansmanın öne çıktığını görmekteyiz.

Tablo 1: Ödemeler Dengesi (Milyar ABD Doları)

	2004	2005	2006	2007	09.08*
CARI İŞLEMLER HESABI	-14,4	-22,1	-31,9	-37,7	-47,0
Diğer Ticaret Dengesi	-22,7	-33,0	-40,9	-46,7	-57,6
Toplam Mal İhracatı	68,5	78,4	93,6	116,4	145,1
Toplam Mal İthalatı	-91,3	-111,4	-134,6	-162,0	-202,7
Karşılıklı Ödemeler (N)	73,1	70,4	69,6	71,2	71,6
Hizmetler Dengesi	12,8	15,3	13,8	13,9	16,3
Calrı Dengesi	-5,6	-5,9	-6,7	-7,1	-7,9
Cari Transferler	1,1	1,5	1,9	2,2	2,2
SERMAİYE VE FİNANS HESABI	13,4	20,3	32,1	36,6	51,4
Dışardan Yatırımlar	2,0	9,0	19,3	20,1	14,8
Yatırımları	8,0	13,4	7,4	0,7	-3,2
Diğer Yatırımlar	4,2	15,7	11,5	23,8	44,1
Reserv Yatırımları	-0,8	-17,8	-6,1	-6,0	-6,3
NET HATA VE HORSAN	1,0	1,8	-0,2	1,1	-4,4

Kaynak: TCMB, 2008b

CARİ AÇIK VE TASARUF-YATIRIM İLİŞKİSİ

Cari işlemler hesabını farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. Bunlardan en çok kullanılanı ödemeler bilançosundaki muhasebe kayıtlarını kullanarak elde edilen tanımlamadır. Buna göre cari işlemler hesabı (Cari İşlemler Dengesi) net ihracat, net hizmetler ve net yatırım gelirleri ile cari transferlerin toplamına eşittir. Bir başka tanımlama ile de, cari işlemler hesabı net ihracat ile net sermaye gelirlerinin toplamına eşittir. Cari işlemler dengesine yine kaynak yöntemi temelli milli gelir hesaplarından yola çıkarak ulaşabiliriz.

Bu yöntemde öncelikle bir ülkenin milli gelirini nasıl kullanıldığı önem arz etmektedir. Yani elde edilen milli gelirin oluşumunda özel kesim ile kamu kesiminin dengesine bakılmaktadır. Buna göre özel kesimin tüketim ve yatırım harcamaları ile tasarruf dengesi ve kamu kesiminin vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasındaki denge belirlenir. Eğer özel ve kamu kesiminin tasarrufları ile harcamaları arasında dengesizlik var ve bu da tasarruf açığı olarak kendisini gösteriyorsa bu açığın nasıl finanse edildiğini ve/veya finanse edileceğini belirlemek gerekmektedir.

Cari açık eğer finanse edilebiliyor ise bir ülke için sorun olamayabilir. Hatta yurtiçi yatırım ve tüketimin yurtdışı tasarruflar ile finanse edilmesi nedeni ile olumlu bir gelişme olarak bile değerlendirilebilir. Ancak eğer dünya ticaret hacmi içinde önemli bir paya sahip ülke değilseniz cari açığın bir süre sonra sorun olması kaçınılmazdır. Cari açığı uzun süre sürdürebilmenin yolu ancak yüksek faiz oranı ile mümkündür. Ancak bunu da sürdürebilmenin kısıtları bulunmaktadır.

Türkiye'nin son iki yıl cari açığını yüksek büyüme oranları ile birlikte sürdüremesinin dışsal dinamiklerle

ri, daha çok portföy yatırımları ile uluslararası para piyasalarındaki gelişmeler olurken, içsel dinamikleri kamu kesiminin bütçe üzerinde faiz dışı dengeyi yükseltilmesi sonrasında gelen görece iyileşme ile uygulanan esnek kur politikasıdır.

Enflasyon oranının düşmesi sonrasında ulusal paraya olan güvenin artması YTL'ye olan talebi artırmış bu da Merkez Bankası bilançosunda Merkez Bankası Parasının payının artmasına ve TCMB'nin para politikası uygulayabilme gücünün yükselmesine neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak da TCMB'nin döviz rezervleri 80 milyar dolara yakın bir düzeye zorlanmaksızın çıkabilmiştir. Ancak bu durum ulusal paranın yabancı paralar karşısında değerinin yükselmesine ve dış ticaret açığının artmasına neden olmuştur. Var olan bu kısır döngüyü tersine çevirmek için ihracat yapan kesim döviz kurlarına müdahale edilerek TL'nin değer kazanmasına son verilmesini istemektedirler. Bu kesimin unuttuğu olgu, esnek döviz kuru politikası uygulanıyorsa bu tür müdahalelerden uzak kalınması gerekliliğidir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ise Türkiye'nin cari açığının neden olabileceği olası sorunlara karşı döviz rezervlerini artırmalarını ve yapısal önlemlere devam etmesini önermektedir. Döviz rezervlerini artırmak TCMB için maliyetsiz bir politika uygulaması değildir. Rezervleri artırmak için TCMB'nin uygulayacağı açık piyasa işlemleri sonrasında para arzı artacaktır. TCMB bunun yaratacağı parasal genişlemeyi ortadan kaldırmak için sterilizasyon işlemine girişecektir. Bunun da bir faiz maliyeti olacaktır. Ortaya çıkan paradoksal durumun cari açık yönünden çözümünde anahtar makro iktisadi değişken özel tüketim harcamalarıdır.

Türkiye'de son üç yıldır özel tüketim harcamalarının finansmanında bankacılık sektörü kredi kanalı önemli bir rol oynamaktadır. Bu kanalın faiz oranları yükseltmeksizin daraltılması zorunluluk göstermektedir. Diğer yandan hükümetinde özendirilmesi ile artan konut harcamaları Türkiye'nin konut sorunu çözmeyecek bir uygulama olmanın yanında bu tür harcamalar dış ticaretlede konu değildir, Ancak cari açık yoluyla finanse edilmektedir. Bu kanal da sağlam finansman yolu bulunana kadar daraltılmalıdır. Bu şekilde özel kesim yatırım-tasarruf dengesi sağlanabilir ve cari açığın azaltılmasında önemli bir adımı kurgulanmış oluruz.

Makro iktisat politikaları para ve maliye politikaları olarak ayrıştırılır. Bu politikalar bütçe, merkez bankası bilançosu ve ödemeler bilançosu izlenerek oluşturulurken, politikaların başarısı da yine bu bilançolar izlenerek belirlenir. Üç bilanço içerisinde hükümet tarafından doğrudan yapılan, daha çok kontrol edilebilir ve hükümetin ihtiyari davranış biçimlerine açık olan kamu bütçesidir. Özellikle devletin ekonomideki ağırlığı yüksek olduğu ülkelerde bütçenin önemi diğer ülkelere göre daha yüksektir.

Bütçe aynı zamanda örtük olarak özel kesimin davranışlarını belirlemede de etkilidir. Örneğin hükümetin maliye politikasının bir aracı olarak gelirler politikasını uygulaması, toplam vergiler içerisinde doğrudan ve dolaylı vergilere vereceği ağırlığı değiştirmesi, kurumlar vergisi oranını değiştirmesi ya da gelir vergisi dilimlerini değiştirmesi özel kesimi doğrudan etkiler. Diğer yandan yine maliye politikasının bir aracı olarak harcamalar politikasında yapacağı değişimler özel sektörün ürettiği mallara yönelik talep değişimlerine neden olacağından özel kesimi etkilerken, harcamaların düzeyi enflasyon oranı üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Diğer yandan bütçenin finansmanında izlenen borçlanma politikası ile bütçe yapısı, piyasa faiz oranları üzerinde de etkili olur.

Tüm bu açıklamalar sonrasında para ve maliye politikalarının biri birinden kopuk uygulanamayacağını ve her ne kadar hükümetlerce yapılan bütçenin sadece onların olmadığını ve ekonomideki tüm birimlere ait olduğunu hatta sahiplenilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

TBMM'de halen görüşülmekte olan 2009 Yılı Bütçesinin Hedefleri ve Temel özellikleri Bütçe Gerekçesinde ve Bütçe sunuşunda verilmiştir. Buna göre

2009 Yılı Bütçesinde hükümetin ana hedefleri: mali disiplini devam ettirmek, enflasyonla mücadele politikasını desteklemek, etkin bir borçlanma politikası yoluyla faiz giderlerinin bütçe üzerindeki baskısını hafifletmek olarak sıralanmıştır. Bu hedefleri gerçekleştirmesi için öngörülen bütçe büyüklükleri ise şöyledir: Bütçe giderleri 262,1, Bütçe gelirleri 248,8, Bütçe açığı 13,4 ve Faiz dışı fazla 44,1 milyar TL olarak belirlenmektedir. Bu rakamlar 2008 yılına göre bütçe giderleri yüzde 14,2, Bütçe gelirlerinde ise yüzde 15,5 oranında artış ifade etmektedir.

2009 yılı bütçesinin diğer yıllardan pek farklılığı bulunmamaktadır. Bu anlamda bütçe sunuşunda belli yerlerde krizden söz edilmesine karşın krize karşı hangi önlemlerin alınacağına ilişkin bir politika önermeleri dizisi yoktur. Krize karşı önlem olarak sadece ekonominin mevcut gücü gösterilmektedir.

Bütçeler hazırlanırken belli fiyatlar ve makro büyüklüklere ilişkin beklentiler öne çıkar. Özellikle üç fiyat bütçe büyüklüğü açısından önemlidir. Bunlar TÜFE, Faiz Oranı ve Döviz Kurudur. Bunlara yönelik farklı sepetler kullanılabilir. Örneğin, döviz kuru için ABD Doları ve Euro'dan oluşan bir sepet kullanılabilir Makro büyüklükler olarak da GSYİH, Cari İşlemler Açığı, Dış Ticaret Açığı, GSYİH'daki sektörel büyüme oranları sıralanabilir.

Bu çerçevede henüz TBMM'de görüşmeleri devam eden 2009 yılı bütçesi şimdiden ciddi sapmalar ve çelişkilerin içine düşmüş gibidir. İktisat politikalarının temel metinlerinde belirlenen hedeflerle bütçe hedefleri arasında çelişkiler bulunmaktadır.

Tablo 2: 2009 Yılı Bütçesi ve İktisat Politikası Temel Metinleri Arasındaki Fark

Makro	2009 Yılı Programı	2009 Yılı Bütçesi
GSYİH (Milyar Dolar)	773	788
Büyüme Oranı	5	3,4
Enflasyon Oranı (TÜFE)	7,5	7,5
Cari Açık/GSYİH	6,8	6,4
Bütçe Açığı/GSYİH	1,4	1,2

Kaynak: 2009 Yılı Programı, DPT, www.dpt.gov.tr
2009 Yılı Bütçe Gerekçesi, www.maliye.gov.tr
Enflasyon Raporu 2008-IX, TCMB, www.tcmb.gov.tr

Aralık ayının başında açıklanan Kasım ayı enflasyon oranı TÜFE'de yüzde 0,83, ÜFE'de yüzde -0,53 oldu. Yıllık bazda enflasyon oranı ise TÜFE'de yüzde 10,76, ÜFE'de yüzde 12,56 düzeyine ulaştı. Bu veriler emtia fiyatlarındaki önemli düşümlere rağmen Eylül 2008'den itibaren ABD Dolarındaki yüzde 30'luk ar-

tışın, enflasyon oranının yükselmesinde ciddi etkisi olduğunu göstermektedir. Hiç şüphesiz bu şaşırtıcı değildir. Çünkü ara malı ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde 70 düzeyinde olan bir ekonomide döviz kurlarındaki artışın imalat sanayinde maliyetleri ve sonrasında da fiyatları artırması olağan bir gelişmedir. Dolayısıyla 2002 yılından sonra sürekli yapısal dönüşümlerden ve reformlardan bahseden Bütçe ve Yıllık Ekonomik Programların bu konuda yerinde saydığını yani hedef ve gerçekleştirme arasında ciddi sapmalar olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim son üç yıldır hedeflenen enflasyon oranlarına ulaşamamıştır.

Bütçede gerçekçi olmayan büyüklükler bulunmaktadır. Örneğin 2009 yılı GSYİH büyüme oranı tahmini yüzde 5'dir. Sanayi sektörü Ekim ayında yüzde 5,5 daralır iken ve kapasite kullanım oranı yine aynı ay yüzde 76,6'da kalırken bu büyüme oranına ulaşılması mümkün değildir. Büyüme oranındaki sapma tahmin edilen bütçe gelirlerinde de ciddi sapmalara neden olacaktır. Özellikle tüketim harcamalarının azalışı yurtiçinden ve ithalattan alınan katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi tahsilatında da önemli düşümlere neden olacaktır. Bu durum tahmin edilen bütçe açığının da daha üst noktalara çıkmasına kaynaklık edecektir.

Tablo 3: Büyüme ve Yatırım İlişkisi

DÖNEM	GSYİH Reel Büyümesi	İmalat Sanayi Reel Büyümesi	Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları
2007 I	8,1	18,4	4,6
2007 II	4,1	4,1	3,4
2007 III	3,3	4,6	3,0
2007 IV	3,6	4,0	18,1
2008 I	6,7	7,0	14,1
2008 II	1,9	2,3	8,6

Kaynak: TÜİK Haber Bültenleri

Hükümetin izlediği maliyetleri artırıcı enerji politikası ile önümüzdeki yılda da enflasyon oranına erişmenin zor olacağını söyleyebiliriz. 2006 ve 2007 yıllarında büyüme oranı yüksek olduğu için enflasyon hedefindeki sapmalar çoğu kesim için sorun olarak algılanmamıştır. Buna karşın iç ve dış talebin daralacağı 2009 yılında Türkiye ekonomisinde ortaya çıkacak olan küçülmeye enflasyonun eşlik etmesi ekonomiyi stagflasyon sürecine yani durgunluk içinde enflasyon durumuna sokabilir.

2003-2008 döneminde uygulanan politikaların neticesinde doğrudan yabancı sermaye girişi 72 Milyar Dolar düzeyine ulaşmıştır. Bununla birlikte

yine aynı dönemde 32,5 Milyar Dolarlık özelleştirme yapılmıştır. Özelleştirme uygulaması ve bankacılık sektöründeki el değiştirmeler yabancı sermaye girişinin temel kaynakları olmuştur. Ekonomiye giren bu kaynaklar bir taraftan bütçede harcamaların finansmanını koylaştırırken bir taraftan da cari açığın finansman kaynağı olmuştur. Ancak bütçe sunuşunda da örtük olarak belirtildiği üzere dünya ekonomisinde yaşanan iktisadi kriz nedeni ile, 2009 yılında daha önceki yıllardaki kadar bir büyüklükte doğrudan yabancı sermaye girişi beklemek mümkün değildir.

Bütçenin dikkat çekici giderleri 57,5 Milyar YTL ile faiz ödemeleri, 16,6 Milyar YTL ile sermaye (yatırım) harcamaları, 19,9 Milyar YTL ile Mahalli idarelere yapılacak olan transferler ve 46,7 Milyar YTL ile Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılan transfer ödemeleridir. Bu veriler Türkiye'nin halen ciddi bir faiz yükü ile karşı karşıya olduğunu ve bütçenin yaklaşık yüzde 22'sinin faiz ödemelerine ayrıldığını göstermektedir. Diğer yandan sermaye hesabı ile mahalli idarelere ayrılan payın büyüklüğü ise hükümetin 2009 yılında yapılacak yerel seçimlerde elini serbestçe kullanabilecek bir kaynağı işaret etmektedir. Sosyal güvenlik kurumlarına ayrılan kaynağın büyüklüğü ise hükümetin altı yıl içerisinde bu kurumların açıklıklarını azaltmaya yönelik yeterince tasarruf önlemi almadığının bir göstergesidir.

2009 yılı bütçesi yukarıda belirttiğimiz üzere önemli özellikler gösteren bir bütçe değildir. Hatta bütçeyi bir seçim bütçesi ve krizi göz ardı eden bundan dolayı gerçekçi olmayan bir bütçe olarak nitelendirebiliriz. Ancak bütçe sunuşunda dile getirilen bir çalışma geleceğe yönelik olarak bir umut olabilir. Bu çalışma bütçeye ve bütçe uygulamasına bir kural getirilmesidir. İktisatta buna mali kural denilmektedir. Kurallı maliye politikası önümüzdeki dönemde en önemli önceliğimiz olacaktır. Bütçe açığını, kamu borç stokunu ve kamu harcamalarını netleştiren ve bütçeye şeffaflık getirecek olan bu kurallı maliye politikasını önemsiyoruz. Bütçe açığına ve borçlanmaya sınır getirecek bu kurallar zinciri küresel krizin etkisini azaltmada önemli bir araç olacaktır.

IV-SONUÇ VEYA TÜRKİYE KÜRESEL KRİZİN NERESİNDE?

Türkiye ekonomisi 2001 krizi sonrası IMF destekli program ile kesintili de olsa belli bir istikrarı sağladı. Yakalanan istikrarın sonuçlarını: enflasyon oranındaki düşüş, ihracat hacminin yüz milyar doların üzerine çıkması, özelleştirmenin büyük ölçüde tamamlanması, doğrudan yabancı yatırımların artması ve tartışmalı da olsa kişi başına gelirin on bin dolara çıkması olarak özetleyebiliriz.

Bireylerin yaşamındaki tüm kazançların bir maliyeti vardır. Benzer bir yargı ekonomi için de geçerlidir. Türkiye'nin elde ettiği kazanımlara karşı katlandığı maliyetleri ise şöyle özetleyebiliriz: Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) yüzde 10'una yaklaşan bir cari açık düzeyi, yapılan özelleştirmelere rağmen 400 milyar doları aşan borç stoku, türev ürünlerle şişen bir finansal sektör, ciddi bir biçimde borçlanmış olan reel sektör, yüzde 9'u aşan bir işsizlik oranı, yüzde 46'ya

ulaşan kayıtdışı istihdam, enerji politikası olmayan ve enerji ihtiyacının yüzde 70'ini doğal gazdan sağlayan, gelir dağılımı bozulmuş ve kalkınma göstergelerinden fedakarlık yapmış bir ülke.

Kazançlar ve maliyetler karşılaştırıldığında Türkiye'de,

ekonominin kriz sonrası iyi yönetilmemiş olduğu açıktır. Tüm bu olumsuz tabloya rağmen ekonomide bir tersine dönüş sağlanabilirdi ancak Türkiye, Küresel Dünyanın bir parçası konumuna gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye ekonomisi, sahip olduğu olumsuzlukların yanında küresel olumsuzluklarla da karşı karşıyadır.

Nitekim ABD'de 2006'nın Mayıs ayında ilk kıvılcımı çakılan kredi piyasası kaynaklı kriz 2008 yılının son çeyreğine girilirken küresel bir boyuta ulaşmıştır. Başta Avrupa Birliği ve Uzak Asya ülkeleri küresel kriz olasılığına karşı neler yapabileceklerini tartışırken Türkiye'de ekonominin karar vericileri bu duruma karşı şu tepkileri verdiler:

- Türkiye ekonomisi çok güçlüdür, küresel kriz Türkiye'yi etkilemez,
- Cari açık finanse edildiği sürece sorun yoktur, Türkiye de bunu başarıyor,

Bütçeler hazırlanırken belli fiyatlar ve makro büyüklüklere ilişkin beklentiler öne çıkar. Özellikle üç fiyat bütçe büyüklüğü açısından önemlidir. Bunlar TÜFE, Faiz Oranı ve Döviz Kurudur.

- Finansal kaynak sorunu sermaye hareketleri ile çözülür,
- Yurtiçinde kaynak yaratmak kolaydır. Bunun için talep esnekliği düşük malların fiyatların artırılması yeterlidir (Doğalgaz, petrol ve elektrik gibi),
- Bankacılık sektörü sağlamdır, sermaye yeterliliği yüksektir.

Ekonomiye bu şekilde bakan siyasal erk, burada sorun olmadığı için de enerjisini daha çok yönetsel yapılanmaya hakim olmaya kanalize etti.

Bu tercihin sonucunda Türkiye ekonomisi Eylül başında şu noktaya ulaşmış durumdadır:

Geçen hafta açıklanan büyüme rakamları, sanayi sektörünün ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. GSYİH'daki büyüme oranı üçüncü çeyrekte yüzde 0,5 olurken bu oran 2001 sonrası gerçekleşen en düşük büyüme oranı oldu.

Büyüme oranında bu düşüş bizler için sürpriz olmamıştır. Çünkü büyüme oranının ne olacağına habercisi olarak görülen özel sektör sabit sermaye yatırımları 2008 yılının ikinci çeyreğinde sadece yüzde 0,6 büyürken, özel sektör makine teçhizat yatırımları yüzde 2,7'ye düşmüştür.

Sanayi sektöründeki bu yapılanmanın olumsuz sonuçları, sanayi üretimi değişim endekslerinde de görülmektedir. Aylık sanayi üretim endeksi Ekim 2008'de bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 8,5 azalmıştır. Sanayi üretim endeksinin içindeki en önemli sektör olan imalat sanayindeki üretim azalışı yüzde 10,3'e ulaşmıştır.

Bu gelişmelerin sinyali, imalat sanayinde kapasite kullanımı oranındaki düşüş olmuştur. 2008 yılı Kasım ayı kapasite kullanım oranı yüzde 76,9'a inmiştir. Bu oran Ocak 2006'dan bu yana gerçekleşen en düşük orandır.

Tüm bu gelişmelerin sonucunda yılın üçüncü çeyreğinde imalat sanayindeki büyüme yüzde -1,1 düzeyinde düşmüştür. 2008 yılı dokuz aylık büyüme oranı ise yüzde 3 düzeyine gerilemiştir. Bu oran 2006 ikinci çeyreğinde yüzde 12,4; 2007 yılında yüzde 4,1 olarak gerçekleşmişti. Talep yetersizliği, yüzde 51,1 oranında, işyerlerinin tam kapasite ile çalışmamasının nedeni haline gelmiştir.

2008 yılının üçüncü çeyrekte tarım sektörü görelî

Bu yazı, 21 Kasım 2008 tarihinde Çankaya Üniversitesi'nde yapılan panel çözümlemesidir.

olarak daha iyi hava koşullarına rağmen ancak yüzde 2,2 büyüyebilmiştir. Bu oran hükümetin tarım sektörüne yönelik tasfiye politikasında başarılı olduğunu göstermektedir. Bu başarı Türkiye'ye kayıtdışı ekonomi ve işsizlikteki artış ile sosyal sorunlar olarak geri dönecektir. Nitekim Eylül ayı sonu itibarı ile işsiz sayısı 2.2 milyon'dan 2.5 milyon kişiye ulaşmış ve işsizlik oranı yüzde 10,3 olarak gerçekleşmiştir.

Geçen yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 5,4 büyüyen inşaat sektörü, bu yıl sadece yüzde 4,3 küçülmüştür. İnşaat sektörünün ileriye ve geriye doğru bağlantısı en yüksek olan sektör olduğu düşünüldüğünde bu orandaki düşmenin diğer sektörlerdeki büyüme oranında ciddi olumsuzluklara neden olacağı açıktır.

Sanayi üretiminin GSYİH'daki payının yüzde 35'ler düzeyinde olduğu düşünüldüğünde sanayi üretimindeki gerileme daha düşük taşımacılık, daha düşük kredi talebi ve daha düşük işgücü talebi anlamına gelecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Devlet İstatistik Enstitüsü, 2005, Tüketici Ve Üretici Fiyat Endeksi, Sorularla İstatistikler Dizisi 3, Ankara.
- DPT, 2009, Orta Vadeli Program (2009-2011).
- DPT, 2009, 2009 Yıllık Program
- Dornbusch, Fischer, 2000, Makro Ekonomi, İstanbul, Akademi Yayını.
- Erdal Ünsal, Makro İktisat, 2005, Ankara, İmaj Yayınevi.
- F. Mishkin, 2003, The Economics of Money Banking and Financial Markets, New York, Addison Wesley.
- Gregory Mankiw, 1997, Macroeconomics, New York, Worth Publisher.
- 2006-2009 Yılı Programı, DPT.
- Hakkı Soylu, 1997, Türkiye'de Senyoraç Gelirleri ve Kamu Açıkları, Ankara, SPK.
- Helmut Frisch, 1984, Theories of Inflation, Cambridge University Press
- Nur Keyder, 1998, Para, Teori, Politika, Ankara.
- Ö. Faruk Çolak, 2007, Finansal Piyasalar ve Para Politikası, Ankara, Gazi Kitabevi, 5. Baskı.
- Ö. Faruk Çolak, (Editör), 2002, Kriz ve IMF Politikaları, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ö. Faruk Çolak (Editör), 1996, İktisadın İlkeleri, Ankara, Alkım Yayınevi.
- Özhan Uluatam, 1998, Makro İktisat, Ankara, Savaş Yayınevi.
- TC. Maliye Bakanlığı, 2009 Yılı Bütçe Gerekçesi.
- TC. Maliye Bakanlığı, TBMM'ne 2009 Yılı Bütçe Sunuşu.
- TCMB, 2008a, Enflasyon Raporu, 2008-IV.
- TCMB, 2008b, Finansal İstikrar Raporu
- TÜİK Haber Bültenler, 2005- 2008
- UNCTAD, Trade and Development Report, Geneva ,2005-2008.

Prof. Dr. Emin ÇARIKCI
Çankaya Üniversitesi
İİBF Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi

EKONOMİK GELİŞMELER VE KÜRESEL KRİZ

Kasım 2000 Likidite Krizi ve Şubat 2001 Finans Krizi sonrası IMF destekli bir Ekonomik İstikrar Programına ek olarak, ekonomi yönetiminde politik müdahaleleri asgari düzeye indirebilmek için BDDK ve Kamu İhaleleri Üst Kurulu gibi **10 Üst Kurul kurulmuş,** ilaveten, Bankalar Kanunu, **Hazinenin İç Borçlanma Kanunu** ve **Merkez Bankası'nın bağımsızlığı yasası** gibi kurumların özerkliğinin ve Türkiye'de **siyasi istikrarın sağlanmasının müspet etkileri,** ayrıca Ekonomik Programda mali disipline uyulmasının piyasalara güven vermesi sonucu Türk ekonomisi **2002 başından beri pozitif bir büyüme** göstermektedir.

Bu **makalenin amacı;** her ekonominin temel hedeflerinden birincisi yıllık enflasyonu düşürmek ve ikincisi de istikrarlı bir şekilde her yıl %6 dolayında **pozitif büyüme** olduğuna göre, 2001'den 2005'e bu iki veride ki gerçekleştirmeleri belirtmek ve **2006 - 2008'deki ekonomik geliş-**

meleri detaylı bir şekilde incelemektir. Yıllık enflasyon artışları, TÜFE ve ÜFE (TEFE) bazında sırasıyla 2000'de %31,0 ve %32,7, 2001'de %68,5 ve %88,6, 2002'de %29,7 ve %30,8'e, 2003'de %18,4 ve %13,9'a, 2004'de %9,3 ve %13,8'e, 2005'te de %7,7 ve %2,7'ye inmiştir. **GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) büyüme hızı ise,** 2000'den 2001'e %6,3'ten % -9,5'e gerilemiştir. Bu oran 2002'de %7,8, 2003'de %5,9, 2004'de %9,9, 2005'te de %7,6'lık bir artış göstermiştir. Bu makalede ayrıca DPT'nin 2008 gerçekleşme tahminleri ve **2009 hedefleri de Tablo 2'de** yer almış ve bu tablonun kısa bir özetine yer verilmiştir. **2004-2005** yıllarındaki dış ticaret, devlet bütçesi, iç ve dış borç stokları gibi diğer **ekonomik gerçekleştirmeleri de Tablo-1'den takip edebilirsiniz.**

2006-2008'DE TÜRKİYE'DE EKONOMİK GELİŞMELER;

2007 yılı için (yeni seri) toplam üretimde **GSMH** yerine sadece **Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)**

kullanılmaya başlanmış ve önceki yıllara ait GSMH'ler de GSYH'ye dönüştürülmüştür. GSYH büyüme hızı, 2004'de %9,4, 2005'de %8,4, 2006'da %6,9 ve 2007'de %4,6 olarak gerçekleşmiştir. **Ocak - Eylül 2008 GSYH** (yurt içindeki toplam mal ve hizmet üretimi) **büyüme hızı %3,0 olarak gerçekleşmiştir.** 2008'de büyüme hızı hedefi %4 olmasına rağmen, bu oranın %2'ye inmesi beklenmektedir.

İşsizlik

2001'den bu yana Türkiye'nin esas meselelerinden biri de artan **işsizliktir.** TÜİK verilerine göre, **işsizlik oranları 2000'de %6.5, 2001'de %8.4, 2002'de %10.6, 2003'de %10.5, 2004'de %9.4'lük** büyümeye rağmen, %10.3, 2005' de %10.3, **2006 ve 2007 de %9.9'ar** olarak gerçekleşmiştir.

TABLO-1. TÜRKİYE'DE BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER:2004-2008 (22 Aralık 2008)

KATRİLYON TL = MİLYAR YTL	2004	2005	2006	2007	2008 (K)
GSYH (Milyar \$), <u>Yeni Seri</u>	392,9	483,9	530,6	655,9	750 (E)
Fert Başına Gelir (FBG), \$	5.799	7.027	7.609	9.305	10.200 (E)
- Satınalma Gücü (SGP) ile FBG,\$	10.137	10.852	11.588	13.023	14.000 (E)
GSYH Büyüme Hızı (%)	9,4	8,4	6,9	4,6	3,0 Eylül
- İmalat Sanayii Üretimi (%)	10,4	5,8	5,5	4,8	0,7 Ekim
Kapasite kullanım oranı (%)	81,5	80,3	81,8	81,1	72,9 Kasım
Tüketici Fiyatları (TÜFE), %	9,3	7,7	9,7	8,4	10,5 Kasım (*)
Üretici Fiyatları (ÜFE = TEFE), %	13,8	2,7	11,6	5,9	12,1 Kasım (*)
İşsizlik Oranı, %	10,3	10,3	9,9	9,9	10,3 Eylül
Bütçe açığı (Milyar YTL)	-30,3 (1) (21,3 Milyar\$)	-9,7 (1) (7,2 Milyar\$)	-5,5 (3,8 Milyar\$)	-13,9 (10,6 Milyar \$)	-8,3 Kasım (6,4 Milyar \$)
Sos. Güv. Kur. Açığı (Milyar YTL)	-19,3 (1) (13,5 Milyar\$)	-23,8 (1) (17,7 Milyar\$)	-19,2 (13,4 Milyar\$)	-25,8 (19,7 Milyar \$)	-24,1 Kasım (18,5 Milyar \$)
İç Borç Stoku (Milyar YTL)	224,5 (1) (158 Milyar\$)	244,8 (1) (182 Milyar\$)	251,5 (175 Milyar \$)	255,3 (195 Milyar \$)	271,3 Ekim (209 Milyar \$)
Bütçe Açığı / GSYH (%)	-5,4	-1,5	-0,5	-1,6	-1,4 (P)
Bütçe Harcamaları / GSYH (%)	27,2	24,6	23,5	23,8	23,0 (P)
İhracat (% Artış)	33,7	16,3	16,4	25,3	33,3 Ekim
İthalat (% Artış)	40,7	19,7	19,5	21,8	29,9 Ekim
İthalat (Milyar Dolar)	-97,5	-116,8	-139,6	-170,0	178,4 Ekim (2)
İhracat (Milyar Dolar)	63,2	73,5	85,5	107,2	115,0 Ekim
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar\$)	-34,4	-42,3	-54,0	-62,8	-63,5 Ekim
İhracat / İthalat (%'si)	64,8	62,9	61,3	63,0	64,4 Ekim
Bavul Ticareti (Milyar Dolar)	3,9	3,5	6,4	6,0	5,2 Ekim
İhracatımızda AB'nin Payı, %	54,7	52,3	51,6	56,4 (X)	48,6 Ekim
İthalatımızda AB'nin Payı, %	46,7	42,1	39,3	40,4 (X)	36,9 Ekim
Hizmet Gelirleri (Milyar \$)	25,1	27,3	27,2	30,9	31,4 Ekim
Hizmet Giderleri (Milyar \$)	-11,2	-11,9	-11,4	-14,6	-14,7 Ekim
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI (Milyar\$)	-15,7	-22,6	-32,2	-38,0	-38,2 Ekim
Direkt Yabancı Sermaye (Milyar\$)	2,9	9,8	19,9	21,9	12,8 Ekim (3)
Dış Borç Stoku (Milyar \$)	162,3	170,6	206,5	247,2	284,4 Haziran
MB Döviz Rezervleri (Milyar \$)	36,0	50,5	60,9	71,3	70,5 Aralık

(K): 2008 yılına ait Ay'ların yanındaki rakamlar Ocak ayından itibaren kümülatiftir; (E): Emin ÇARIKCI.

(P): DPT 2008 ve 2009 Yılı Program Hedefleri; (X): 2007'de AB'ye üye ülke sayısı 25'den 27'ye çıkmıştır.

(*) Kasım 2008'de TÜFE % 0,83, ÜFE % -0,03 ve yıllık enflasyon sırasıyla %10,8 ve %12,3'tür.

(1) Ortalama \$ kuru 2000'de 627 bin TL, 2001'de 1,2 milyon TL, 2002-2003 1,5 milyon TL,

2004'de 1.428 bin TL, 2005' de, 1.341 bin TL, 2006' da 1,430 YTL, 2007 ve 2008'de ise 1,3 YTL' dir.

(2) İthalatımızda ara malları ve hammaddelerin payı %76, sermaye malları %13,5 ve tüketim malları da %10,4'tür.

(3) Ocak-Ekim 2008'de 12,8 milyar \$'lık Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımı girişinin 2,5 milyar \$'ı gayrimenkul satışındandır. Türkiye'den çıkan DYS ise, -2,4 milyar \$'dır.

Eylül 2008'de işsizlik oranı %10,3 (kentlerde %12,3), genç nüfusta (15-24 yaş grubu) %20,1 (kentlerde %23,1 + %2,7'lik Eksik İstihdam=%25,8) gibi çok daha yüksek seviyededir. Demek ki, eksik İstihdam dahil, kentlerde her 4 gencimizden 1'i işsizdir! 2008'de kayıt dışı istihdam %45,9'dur (tarım sektöründe %87, tarım dışı sektörlerde %30,3'tür).

2000-2003 döneminde sürekli olarak azalan istihdam, ilk defa 2004'de 644 bin kişi, 2005' de yaklaşık 800 bin kişilik bir artış göstermiştir. Aralık 2005'ten - Aralık 2006'ya çalışma çağındaki nüfus 848 bin kişi artmış, tarım sektöründeki çalışan sayısı 282 bin kişi artmış, toplam istihdamdaki artış 803 bin kişi olup, tarım dışı sektörlerde (sanayi ve hizmet) istihdam edilenlerin sayısı da 521 bin, 2007'de de 347 bin kişilik bir artış sağlamıştır.

Eylül-2007'den Eylül-2008'e çalışma çağındaki nüfus 769 bin kişi artmış, tarım dışı istihdamda ki artış 191 bin kişi, tarım sektöründe 140 bin kişi olup, bu dönemdeki toplam istihdam artışı 331 bin kişi olduğu halde, toplam işsiz sayısında 295 bin kişilik bir artış olmuştur. Demek ki, istihdam artışları Türkiye' de iş gücüne yeni katılan ve köyden kente gelip iş arayanların miktarını (700 bini) aşamadığı için işsizlik oranı bir türlü %7 dolayına indirilememektedir. **Zaten 2008-2009 yıllarındaki işsizlik oranı hedefleri de %10,4 dolayındadır (Bakınız Tablo-2).**

Yeni nüfus sayımına göre Aralık 2007 itibariyle Türkiye nüfusu 70,6 milyon kişi, 2008'de de 71,4 milyon kişi olacaktır. Ağustos-2008'de istihdam edilen 22,5 milyon kişinin, parantez içinde milyon kişi, %28,1'i tarımda (6,3), %19,5'i sanayi (4,4), %5,9'u inşaat (1,3) ve %46,5'i (10,5) hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

Enflasyon: DIE (TUIK), 1994 temel yılı yerine, 2003 baz yılı harcama kalıpları ve üretim yapısına göre, hazırlanan yeni endeks uygulamalarına göre, TEFÉ ÜFE'ye (Üretim Fiyatları Endeksine) dönüşmüştür. 2005'ten 2006'ya yıllık bazda enflasyon, TÜFE'de %7,7'den %9,7'ye, ÜFE'de ise %2,7'den %11,6'ya, 2007'de de sırası ile %8.4 ve %5.9'dur. Kasım 2008'de TÜFE %0,8, ÜFE %-0,03 ve yıllık enflasyon da sırasıyla %10,8 ve %12,3 olarak gerçekleşmiştir.

İmalat Sanayinde Kapasite Kullanım Oranı Aralık 2006'da %81,8, Aralık 2007'de %81,1 iken Ekim 2008'de %76,7'ye ve Kasım 2008'de de %72,9'a gerilemiştir.

İmalat Sanayi Üretimi 2005 yılında %5.8, 2006'da %5.5 artmış, 2007'de ise %4,8'lik bir artış göstermiştir. Bu artış **Ocak-Ekim 2007'de %5,0 iken, 2008'in aynı döneminde de %0,7'ye gerilemiştir.** İmalat sanayi üretimi 2007'de, Ağustos'ta %5,5, Eylül'de %1,2, Ekim'de %7,9 artmış iken, bu oranlar 2008 yılının aynı aylarında sırasıyla %-5,8, %-6,4 ve %-10,3'lük bir azalış göstermiştir.

Dış ticaret (DT) açığı sorunumuz AB ile mi?

Son 40 yıldır Gümrük Birliği (GB) sonucu Türkiye'nin dış ticaret açığının arttığı GB aleyhine öne sürülen iddialardan biridir. Oysa Türkiye'nin esas **Dış Ticaret Açığı sorunu, AB dışı ülkelerle**dir.

GB'den bu yana 1996'dan 2007'ye Türkiye'nin toplam dış ticaret açığı 345 milyar \$ ve bu açığının %46.8'i AB ülkeleri ile. Oysa **2007'de 62.8 milyar \$'lık DT açığının sadece 8.2 milyar \$'ı (%13'ü) AB ülkeleri ile, 54.6 milyar \$'ı (%77'si) AB dışı ülkeler ile**dir.

Diğer taraftan **1995'den 2007'ye Türkiye'de ihracat/ithalat %'si** (ihracatın ithalatı karşılama oranı) **%60.5'den %63'e** çıktığı halde, **bu oran AB ülkeleri ile %65.1'den %88'e fırlamıştır.** AB ile Gümrük Birliği'ne karşı olanlara ithaf olunur.

Türkiye için, sadece dış ekonomik ilişkiler açısından bakıldığında bile, önemli olan AB vizyonunu ve motivasyonunu kaybetmemektir. Ayrıca, AB projesi 35 fasılda (başlıkta) Türkiye'nin ekonomisi, hayat standardı ve demokrasisinin gelişmesi ve iyileşmesi için modernleşme yolunda bir itici güçtür. Aksi halde, AB yolunda harcanan 45 yıllık mücadeleye, emeğe ve kazanımlara yazık olur. Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye-AB ilişkileri konularında **daha fazla bilgi için, bakınız: NOT-1, Gümrük Birliği Makalesi.**

2006 - 2008 Dönemi Dış Ticaret, Cari İşlemler ve DYS Yatırımları

Ocak - Ekim 2008 dönemi ithalat 178,4 milyar \$ (%29,9 artış), ihracat 115,0 milyar \$ (%33,3 artış), DT açığıda -63,5 milyar \$'dır. 2007 ve 2008 de **ihracat artışının ithalat artışına geçmesinin te-**

mel sebebi yıllık büyüme hızının %7-8 aralığından %5'in altına düşmesidir.

Cari İşlemler Dengesi (CİD) açığı (Cari Açık = Döviz cinsinden mal ve hizmet gelir ve giderlerinin farkı olup, Türkiye'nin kendi mal ve hizmet gelirleri ile ulaştığı bir dengedir). 2005'te -22,6 milyar \$'a, 2006'da ise -32,2 milyar \$'a, 2007 -38 milyar \$'a ulaşmıştır. **2007 yılında Türkiye'nin mal ihracatı dışında elde ettiği döviz geliri** 37,0 milyar \$ olup, bunun 30,9 milyar \$'ı hizmet gelirlerindedir (hizmet giderleri de -14,6 milyar \$'dır). Bu miktarın 6,0 milyar \$'ı bavul ticaretinden olup, başlıca hizmet gelirleri ise, milyar \$ olarak, turizm 18,5; taşımacılık 6,1; finansal, ticari, resmi ve diğer hizmetler 3,1; inşaat hizmetleri 0,8 ve işçi dövizleri de 1,2 milyar \$'dır.

Ocak – Ekim 2008'de Cari Açık - 38,2 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. **2005'den 2008'e Cari Açığın %70 dolayında artmasının esas sebebi ise, enerji** (petrol, doğalgaz ve kömür) **fiyatlarındaki artışa ilaveten, bu dönemde TL'nin aşırı değerlenmesinin devam etmesidir.**

• **Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) Yatırımları: 2005 ve 2006 yıllarında** **DYS girişi 9,8 milyar \$'dan 19,9 milyar \$'a fırlamış** olmasına rağmen, bu miktarın büyük bir bölümü yeni üretim kapasitesi yerine mevcut üretim tesisleri ile bankaların yabancılara satılmasından elde edilen özelleştirme gelirleridir. Nitekim, **YASED'e göre 2006'da** **DYS girişinin** 7,0 milyar doları banka ve finans kesimine, 6,3 milyar dolar haberleşme ve ulaştırmaya, 1,5 milyar doları perakende ticarete, 2,9 milyar doları gayrimenkul alımlarına, 0,6 milyar doları petrokimyaya ve **sadece 1,4 milyar doları da (%7'si) imalat sanayiindeki yatırım ve üretime gitmiştir. Türkiye'den çıkan** **DYS ise, 1,7 milyar \$ olup, elde edilen net** **DYS girişi, özelleştirme gelirlerinin artmasıyla, 18,2 milyar \$'a ulaşmıştır. 2007'de** Türkiye'ye **giren** **DYS yatırımı 21,9 milyar \$, çıkan** miktar ise **-2,1 milyar \$'dır. Ocak – Ekim 2008** döneminde **DYS girişi 12,8 milyar \$ (2,5 milyar \$'ı gayrimenkul satışından), çıkan** miktar ise **-2,4 milyar \$'dır.**

• **Yabancıların Gayrimenkul Alımları (YGA):** 12 Temmuz 2003'de Tapu Yasası'nda yapılan değişiklikten bu yana **yabancıların Türkiye'de**

gayrimenkul (taşınmaz= ev, arsa ve arazi) **satın almaları** artmıştır. Bu satışlardan elde edilen dövizler Merkez Bankası (MB) tarafından ödemeler dengesinin Net-Hata ve Noksan Kaleminde gösterilirken, Temmuz 2004'ten itibaren **DYS kalemleri** içerisinde yer almaya başlamıştır. 2007 yılında **YGA** 3,0 milyar dolardır.

2004 – Eylül 2008 döneminde TL en az %40 aşırı değerli idi

2002-2003 dönemi ortalama dolar (\$) kuru **1,5 milyon TL (1,5 YTL)** ve 2004'de 1,42 milyon TL iken, **2007 de 1,31 YTL'ye, Ağustos 2008'de de 1,15 YTL** düzeyine inmişti. Düşük kur-yüksek faiz politikası sonucu TL son 4-5 yılda en az %40 aşırı değerli tutuldu.

TL'nin %40 dolayında aşırı değerlenmiş olmasının maliyetleri ise, **a) tarım ve sanayi sektörlerindeki** yerli üreticilerimiz ve ihracatçılarımız aleyhine, **yabancılar lehine** iç ve dış piyasalarda %50 dolayında **haksız rekabet avantajı sağlanması** ile, **b) üreticilerin** yerli girdiler yerine **yabancı girdiler kullanmasına, c) tüketicilerin** de yerli mallar yerine **yabancı mallar** (yabancı tereyağı, yabancı TV) **satın almalarına yol açmasıdır.** Nitekim, istihdamın en önemli sektörü olan tekstil sektöründeki iplik, kumaş ve çarşaf üreticileri ile boyahaneler iflas etmeye devam etmektedirler.

İlaveten aşırı değerlenmiş TL, orta ve uzun vadelerde, **d) yerli yatırımcıların** emek-yoğun yatırımlar yerine, **sermaye** (makine)-**yoğun yatırımlara yönelmesi suretiyle, istihdam artışı frenlenmekte, e)** yatırım ve üretime dönük **DYS** yatırımları için Türkiye'de döviz cinsinden işçi ücretlerinin artmasına yol açarak, bu tür **DYS** yatırımlarının Türkiye yerine MDAÜ (Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri) ülkelerine yönelmesine yol açmaktadır. **Özetlersek: TCMB'nin yüksek faiz – düşük kur politikası, özellikle emek yoğun, yerli girdi üreten ve kullanmak zorunda olan KOBİ'ler ile tarım sektörü için, bir felakettir.**

Ekonomi ilmi alternatif maliyet üstüne kurulmuştur. Ucuz döviz politikasının avantajları ise, **a) sıcak para** girişleri sayesinde **belli bir süre, döviz darboğazını aşarak, Cari Açığı kolayca finanse etmek, b)** ayrıca, ithalatın yaklaşık %90'ı

ara malı, hammadde ve yatırım malı olduğu için ve istikrar programının da desteği ile **enflasyonu baskı altında tutmaktadır**. Ancak, bu durum daha ne kadar sürecek? **“Ekonomi biliminin kanunları vardır ve er geç hükmünü icra eder”**. Bizden hatırlatması... Evet, bu tespitim son 4 yıldır burada idi. Nihayet Ekim-Kasım 2008’de \$ fiyatı %30’un üzerinde artarak bu hüküm az da olsa icra edildi!... Ancak, bu artışın yaklaşık %25’i \$ / Euro çapraz kurunun 1,58’den 1,25 dolayına inmensinden kaynaklanmıştır. Unutulmaması gerekir ki, **gerçekçi kur politikası üreticilere ve ihracatçılara en güçlü teşvik ve korumayı sağlayan bir politikadır**. Sepet bazında TL hala aşırı değerlidir. Bu konu aşağıda tekrar ele alınacaktır.

Merkezi Devlet Bütçesi ve Özelleştirme

2007 Bütçe Gerçekleşmeleri: 2007’de harcamalar 203.5 milyar YTL (faiz harcamaları da 48.7 milyar YTL) , **gelirler 184.2 milyar YTL ve bütçe açığı da -13.9 milyar YTL** olup, **SGK açıkları da -25.8 milyar (19.6 milyar \$) YTL’dir**.

Ocak – Kasım 2008 döneminde Bütçe harcamaları 202,0 milyar YTL, Bütçe gelirleri 193,8 milyar YTL, **bütçe açığı -8,3 milyar YTL (yıllık hedef -18.0 milyar YTL)**, faiz giderleri de 48,8 milyar YTL’dir (37,5 Milyar \$). Türkiye’nin Haziran 2008’de dış borç stoku 284,4 milyar \$, Ekim 2008’de iç borç stoku 271,3 milyar YTL = 209 milyar \$ (toplam borç 493,4 milyar \$) olduğu halde, 48,8 milyar \$’lık faiz giderinin %88’i iç borç faizi, sadece %12’si ise dış borç faiz ödemesidir. Ocak – Kasım 2008 dönemi SGK açıkları da -24,1 milyar YTL’ye (18,5 milyar \$’a) ulaşmıştır.

Ocak-Kasım 2008 döneminde **Bütçe gelirlerinin %25,2’si, vergi gelirlerinin de %31,3’ü faiz ödemelerine gitmiştir**. Bu oranlar, sırasıyla 2003’de %58 ve %69, 2005’de %34 ve %42, 2006’da %27,5 ve %33,5 idi.

Özellikle 2001 yılından bu yana Türkiye’ de Makro İktisat Politikaları (Para ve Maliye Politikası) tutarlı bir şekilde uygulanmaktadır. Önemli olan Mikro İktisat Politikaları’nda da başarı sağlamaktır. **Mikro iktisat politikaları** kapsamında; **kamu kesimindeki** (KİT’ler, Belediyeler ve BIT’ler dahil) her kurum ve kuruluştaki aşırı istihdamın ve israfın asgari düzeye indirilmesi ile,

kamu kesimindeki verimlilik, kârlılık ve etkinliğin artırılmasına öncelik verilmelidir. Ancak, **bu tür köklü operasyonların yapılabilmesinin**, politik risklerden dolayı, **çok zor olduğu bilinen bir gerçektir**.

2005’te Özelleştirmede patlama: Türkiye’de 2005’te 19 büyük özelleştirme tutarı 19,5 milyar \$’a ulaşmış olup, böylece 10 yıllık gecikme bir yılda kapatılmış oldu. **2005’te yapılan 15,5 milyar \$’lık özelleştirme gelirin büyük bir bölümü 2006-2008 yıllarında Devlet Hazinesinin kasasına girmiştir**.

Özelleştirme Gelirleri 2003-2008: 1986-2002 döneminde yapılan özelleştirmelerden yaklaşık 8 milyar \$’lık gelir elde edildiği halde, **2003 yılından beri yapılan özelleştirmelerden 28,5 milyar \$’lık gelir** elde edilmiştir. 2004’de 1,3, 2005’de 8,21, 2006’da 8,1, 2007’de 4,3 ve Ocak-Eylül 2008’de 6,3 milyar \$’lık özelleştirme geliri elde edilmiştir.

KÜRESEL EKONOMİK KRİZ VE TÜRKİYE

Dünya ekonomisi 2000’li yılların başından 2007 yılı ortasına kadar düşük enflasyon – yüksek büyüme hızı ve düşük faizli likidite bolluğu yaşadı. Bu durum 2007’nin ikinci yarısından itibaren tersine dönmüştür.

2007’den önce ABD konut piyasasında mortgage (ipoteğe dayalı konut kredisi) uygulamasının geri ödeme imkanı zayıf olan geniş bir kesime yaygınlaştırılması, ayrıca bu kredilerin finans kuruluşları tarafından menkul kıymet haline getirilerek trilyonlarca \$’lık suni finansal kaynaklar yaratılması ve bu kaynakların vadeli piyasalara yatırılması, risk yönetiminin göz ardı edilmesi ve denetim yetersizliği, **Haziran 2007’de ABD’de Finansman Krizi’nin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 2008’in son çeyreğinde** ABD’de birçok banka ve finans kuruluşunun iflas etmesi, bu krizin başta İngiltere ve Almanya gibi AB ülkelerine, bülhahare de Uzak Doğu dahil **bütün sanayileşmiş ülkelere sıçrayarak hızla yaygınlaşmasına yol açmıştır**.

Bu krizden yaklaşık 1,5 yıl önce, \$ başta Euro olmak üzere diğer konvertibl paralar karşısında hızla değer kaybetmeye başlamış, \$’ın değer kaybı, bir yandan talebi artan ve üretimi kısılan

petrol fiyatlarının hızla artmasına yol açmış, metal ve **gıda fiyatlarında hızla artışa** geçmesi ile, önce **ABD ekonomisi**, sonra **Avrupa ülkeleri** ve **Uzak Doğu ülkelerinde büyüme hızı giderek gerilemeye başlamıştı**. 2008'in başından itibaren metal fiyatlarının, ortasından itibaren gıda fiyatlarının, üçüncü çeyreğinde de, çapraz kurlarda \$'ın değer kazanmasının da etkileriyle, **petrol fiyatlarında ki gerilemeye rağmen bu kriz giderek derinleşmektedir**.

Kuzey Amerika ve AB'nin büyük ülkelerinde ve de Uzak Doğu ülkelerinde bir yandan büyüme hızları giderek düşmüş ve bu ülkelerin çoğunda **2008'in 3. çeyreğinde büyüme hızları %0 ile -1 düzeyine inmiştir**. Bu finansal krizin negatif etkilerini asgari düzeye indirmek için önde gelen **sanayileşmiş ülkelerde iflas eden bazı finans kuruluşları kamulaştırılmış**, nerede ise bu ülkelerin çoğunda **%50-100 arasında mevduat garantisi verilmiştir**. ABD ve AB'nin ileri gelen ülkeleri, **bu krizin reel sektörde yapacağı tahribatı asgari düzeye indirmek için** ortak hareket etmeyi kararlaştırmışlar ve bu ülkelerin merkez bankaları ve/veya hazineleri piyasalarına **5 trilyon dolara yaklaşan likidite sağlamaya başlamışlardır**. Ülkeler bazında, **milyar \$ olarak, ABD 850, Almanya 675, İngiltere 691, Çin 586, İrlanda 549, Fransa 461**, Norveç 52, Portekiz 30, Rusya 86, İspanya 170, Hollanda 26, Güney Kore 130, Japonya 275, Avusturya 114 milyar dolarlık birer **ekonomik destek paketi hazırlamışlardır**.

Bu ülkelerde yaygın hale gelen finansal krizin, **Batılı ülkelerinin borsalarında ortaya çıkan %50'nin üzerindeki düşüşler** ve reel sektör üzerindeki gerilemenin giderek derinleşmesi, IMF ve OECD tarafından yapılan son tahminlere göre, **ABD ve AB ülkelerinde 2009 yılında büyüme hızlarının %1 ile %-1 aralığına** ineceğini göstermektedir. 2009 yılında bu krizden **en az etkilenecek ülkeler ise başta Orta Doğu ülkeleri ile, Hindistan, Türkiye ve Brezilya gibi yükselen piyasalardır**.

Dolar Niçin Değer Kazanıyor?

En derin ekonomik kriz ABD'de **olmasına rağmen** \$'ın değer kazanması **herkesi şaşırtıyor**. Bunun **esas sebebi ise** ABD ekonomisinde dışa açıklığın

(ihracat + ithalat / GSYH oranının) %20 dolayında, Almanya, **İngiltere ve Fransa** gibi ülkelerde ise %50 – 60 arasında seyretmesidir. Bu oran Japonya'da %25, Çin'de %65 ve Rusya'da da %45 dolayındadır. Dünya ekonomisinde bir durgunluk, dış talebin düşmesine, bu durum ise dışa açıklık oranı yüksek olan ülkelerin daha çabuk ve daha derin etkilemektedir.

İlaveten, ABD'nin **850 milyar \$'lık kurtarma paketini finanse etmek için** yüksek döviz rezervlerine sahip Çin ve Japonya **gibi ülkelere borçlanmaya gitmesi \$ talebini, dolayısıyla fiyatını artırdığı için \$ değer kazanmaktadır**.

Türkiye'de Ekonomik Durum ve Kriz

Son üç yıldır piyasa çok durgun: Belirtmek gerekir ki, **son 10 yıldır** Türkiye'de ticaret kesimi büyük bir yapısal değişim geçirmektedir. **Giderek artmakta olan yerli ve yabancı süpermarket ve hipermarketler** gıdadan-giyime ve hatta beyaz eşyaya kadar ucuz ve kaliteli mallar satabildikleri için, başta bakkallar ve gıda toptancıları olmak üzere **küçük esnafa büyük bir darbe vurmaya devam etmektedir**. Nitekim, **1998'den Mart 2007'ye** Türkiye'de ki süpermarket ve hipermarket sayısı 2.135'ten 7.221'e (3,5 kat artış) çıkmış, bakkalların sayısı ise 167 binden 130 bine (%22 azalış) inmiştir. Maalesef, Türkiye'deki yabancı lüks mağazalar bile Çin ve Hindistan'da üretilen ayakkabı ve tekstil ürünleri ile doludur. Tabii bu durumun eksilerini ve artılarını da düşünmek gerekmektedir.

2002-2007 döneminde ortalama büyüme hızı %7,1'lik bir artış göstermiş ise de, Türkiye'nin esas meselesi istikrarlı bir büyümedir. Nitekim **1993-2004 döneminde**, 3 ekonomik kriz geçiren Türkiye'de, ortalama büyüme hızı **ise sadece %3'dür**. **İktisadi büyümenin sürdürülebilmesi için piyasanın tekrar canlandırılmasına ihtiyaç vardır**. İlaveten, **istihdam artışının devamı ve işsizliğin azaltılabilmesi için tek çıkar yol** ise, 2004'te başlayan ve 2007-2008'de gerileyen **inşaat sektörünün tekrar canlandırılması gerekmektedir**. Çünkü bu sektör, en az 150 dolayında alt sektörü harekete geçirerek, özellikle yarı vasıflı ve vasıfsız işçilerin istihdam artışına en büyük katkı sağlamaktadır.

Siyasi istikrar ve GSYH Büyüme Hızı: Her ekonomide **ekonomik istikrarın** ve yüksek seviyelerde sürdürülebilir büyümenin **ön şartı siyasi istikrardır**. Mart-Temmuz 2008 **AKP'nin kapatma davası** süreci sonucu **siyasi belirsizliğin** ortaya çıkması ile **toplam talep, toplam yatırımlar ve büyümede büyük düşüşler ortaya çıkmıştır**.

Nitekim, 2008'in I. çeyreğinden - II. çeyreğe (**Nisan-Haziran 2008**) sektörlerdeki artış hızları, sırasıyla imalat sanayiinde %7'den %2,5'e, ticarete %9,1'den %3,3'e, toplam tüketimde %7,6'dan %2,8'e, özel sektör yatırımları %14,1'den %0,6'ya gerilemiş, neticede I. çeyrekte %6,7 olan GSYH büyüme hızı %6,7'den %1,9'a inmiştir. Bu oranların 2008'in 3. ve 4. çeyreğinde de sürmesi ve bu yılki GSYH büyüme hızının da %3'ün altına inmesi beklenmektedir.

2008'in 3. çeyreğinde (Temmuz-Eylül) **GSYH büyüme oranı %0,5'e** (imalat sanayi üretimi %-1,1), **9 aylık büyüme ise %3,0'a inmiş**, bu gerilemelerin devam etmesi ve 4. çeyreğin negatif büyüyecek olması **2008'de büyüme hızının %2 dolayına gerilemesine yol açacaktır**. 3. çeyrekte yatırım harcamaları %-5,4 azalmış, hanehalkı tüketimi de %0,3'e inmiş, devlet tüketim ise %7,7 artış göstermiştir. 9 aylık yatırımlar harcamaları %0,9'a ve tüketim harcamaları da %3,3'e gerilemiştir. **TÜİK'in Ekim-2008 anketine göre çeşitli sektörlerdeki şirketlerde** üretimin düşmesi sebepleri arasında iç ve dış talep yetersizliğinin payları, sırasıyla %51,1 ve %23,5'tir.

Zaten son 5 yıldır uygulanan yüksek faiz - düşük kur politikası sonucu, içe dönük üretim yapan **başta iplik, tekstil, boyahane, tabakhane ve deri sanayii gibi sektörlerde faaliyet gösteren** şirketlerin, **dış rekabete dayanamadıkları için**, en az %50'sinin kapanmasına yol açtık. **Sadece 2008 yılında Çorlu'da 60 deri fabrikası, Sönmez Filament, Edip İplik ve Şahinler Holding gibi iplik ve tekstil devleri yanında**, Türkiye genelinde 100'e yakın orta ve büyük ölçekli tekstil fabrikası kapılarına kilit vurmaya zorunda kaldı. Nihayet, Kasım-Aralık 2008'de otomobil fabrikalarımızda üretimlerine ara vermek zorunda kaldılar.

2009'daki Beklentiler

2001 krizinden bu yana, bağımsız hale getirilen BDDK, TMSF ve TCMB gibi kurumların

görevlerini başarı ile yapması sonucu, dünya ekonomik krizine rağmen Türkiye'nin tek şanslı ülkemizde banka ve finans krizi olmamasıdır. **2007'de bankacılık sektörü 11,7 milyar \$ kâr etmiş, 2008'de en az 10 milyar \$ kâr etmesi beklenmektedir**. Dünya'da baş gösteren likidite darlığı elbet de 2009'da Türk bankalarını ve özel sektörün döviz cinsinden kredi bulmalarını güçleştirecektir. Bundan dolayı, Türkiye'de, **2009 yılında GSYH büyüme hızını %1-2 arasında** gerçekleştirmek bir başarı sayılmalıdır.

Haziran 2008 itibarıyla Türk **özel sektörünün** (bankalar ve şirketlerin) 190,6 milyar \$ **dış borcu** olup, bu miktarın **47,8 milyar \$'ı (%25'i) kısa vadeli**, 142,7 milyar \$'da uzun vadeli. **Çare: 2008-2010 döneminde**, kısa vadeli dış borçlarını ödeyemeyen veya çeviremeyen özel sektör kuruluşlarına **dış borçlanmada devlet garantisi** ile ucuz döviz kredisi bulma desteği verilmelidir.

Türkiye'nin dış kredibilitesinin ve kredi notlarının düşmemesi için **en kısa zamanda IMF ile de bir stand-by anlaşması yapılmalıdır**. Çünkü, dünya ekonomik krizi güven bunalımı ve likidite (para) darlığı sonucu çıktı. Bu kriz çıkmasaydı IMF ile anlaşmaya ihtiyaç yoktu.

Ayrıca, 2009 yılında **Batı Avrupa ve ABD'de büyüme hızları %0-1 arasında** gerçekleşecek olması ihracat yönünden **dış talebin azalmasına** yol açacaktır. Türkiye'de de büyüme hızının ve **iç talebin giderek daha da düşecek olmasından** dolayı ekonomik açıdan **2009 çok zor bir yıl olacaktır**. Çünkü, **Türk ekonomisinin dışa açıklığı** da oldukça yüksektir. 2007 itibarı ile, ihracat / GSYH oranı %16, ithalat / GSYH oranı %26 olup, Türkiye'nin dışa açıklık oranı da **%42'ye** ulaşmıştır.

İhracat'ta Bölgesel Değişme

Zenginler klübü olarak da bilinen OECD ülkeleri kapsamına, Türkiye dahil, ABD, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda ve Batı Avrupa ülkeleri girmektedir. **2004 yılından Ocak-Eylül 2008 dönemine, Türkiye'nin ihracatında:**

- OECD ülkelerinin payı **%64,1'den, %53,3'e inmiş**,
- Orta ve Yakın Doğu ülkelerinin payı **%12,5'den %19,2'ye**,
- KEI ülkelerinin payı da **%10,7'den %22,8'e çıkmıştır**.

Ekonomik kriz OECD ülkelerinde daha derin hissedileceği ve bu ülkelerin toplam ihracatımızdaki payının gerilemesi, **krizin Orta Doğu ve KEI ülkelerinde daha az hissedileceği** ve bu ülke gruplarının ihracatımızdaki payının giderek artması, ayrıca bu ülkelerin daha çok \$ bölgesi olması ve **çapraz kurda \$'ın diğer paralara karşı değer kazanması**, 2009 yılında ihracat açısından olumsuz beklentileri azaltacak ve **dış talep yönünden Türkiye'de krizin daha hafif** atlatılmasına yol açabilecektir.

Bunun için, 2009 yılında **ihracata dönük sanayicilere ve ihracatçılara yeterli kredi sağlanması, KEI, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine** ilgili bakanlar, başbakan ve cumhurbaşkanı tarafından bir ekonomi diplomasisi, özel sektör tarafından da **ihracat seferberliği başlatılması** çok yerinde olacaktır. Uzak Doğu ülkelerindeki ekonomik kriz bizi pek etkilemez. Çünkü, bu bölgenin ihracatımızda ki payı çok düşüktür.

Döviz Fiyatları Artışı Rekabetimizi Artırır mı?

\$ / € çapraz kurundaki değişmelere göre, € 2004'ten 2008 yılı ortasına kadar 1,7 YTL ile 2,0 YTL arasında, \$ ise 1,2 ile 1,4 arasında seyrediyordu. Nitekim, dünya ekonomik krizinin henüz yaygın olmadığı Nisan 2008'de ortalama döviz kurları yaklaşık 1 \$ = 1,3YTL, 1 € = 2,0 YTL, \$ / € çapraz kurunda 1,58 idi.

Krizin derinleşmesi ve yaygın hale gelmesi ile **Kasım 2008'de çapraz kur 1,25 dolayına indiği için, 1 \$ = 1,6-1,7 YTL, € da 2-2,1 YTL dolayına çıkmış** oldu. Daha önce, TL'nin en az %40 dolayında aşırı değerlendiğini iddia etmiştik. \$'ın 1,5 YTL, €'nun 2,1 YTL dolayında, çapraz kurunda 1,40'da istikrara kavuşacağını varsayarsak, **(\$+€) sepetine göre, döviz fiyatlarındaki artışa rağmen, 2004'e göre TL hala en az %25 aşırı değerlidir.** Ayrıca, son krizden dolayı dış ticarete **Türkiye'nin başlıca rakiplerinin ulusal paralarında değer yitirdiği** dikkate alındığında son aylardaki **döviz fiyatları artışının ihracata önemli bir katkısı olmayacağı ortaya çıkmaktadır.**

Temel Ekonomik Göstergeler: 2008 ve 2009

Tablo 2'de görüldüğü gibi, **DPT'nin 2008 GSYH**

gerçekleşme tahmini %4 olmakla beraber, bu oranın yıl sonunda %3'ün altında gerçekleşmesi beklenmekte ve 2009 yılı %4'lük büyüme hızı hedefi de çok gerçekçi değildir. Ekim 2008'den itibaren TL cinsinden \$ fiyatında sıçraması sonucu \$ cinsinden **GSYH ve fert başına gelir tahminleri de çok abartılıdır.** İşsizlik oranının %10'un üzerinde gerçekleşecek olması normaldir. TÜFE'nin 2008 yılında %10,3 ve 2009'da da %10'nun altında gerçekleştirilmesi zor görülmektedir. **2009 yılı ihracat ve ithalat, dış ticaret açığı ve cari işlemler açığı hedeflerinin daha düşük düzeyde olacağı kanatındeyim.**

TABLO - 2, TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER: 2008 GERÇEKLEŞME TAHMİNİ VE 2009 HEDEFLERİ

KATRİLYON TL=MİLYAR YTL	2008(G)	2009 (H)
NÜFUS (Yıl Ortası, Milyon Kişi), (N)	71,4	72,2
GSYH Büyüme Hızı, (%)	4,0	4,0
GSYH (Milyar YTL)	994	1.111
GSYH (Milyar \$)	802	788
Fert Başına Gelir (\$)	11.228	10.913
İşsizlik Oranı (%)	10,3	10,4
TÜFE (Yıl Sonu, %)	10,0	7,5
Ihracat (Milyar \$)	137,5	149,0
İthalat (Milyar \$)	218,0	232,5
Dış Ticaret Dengesi (Milyar \$)	-80,5	-83,5
Turizm Gelirleri (Milyar \$)	21	23
Cari İşlemler Dengesi (Milyar \$)	-51,5	-50,4
Cari İşlemler Dengesi / GSYH, (%)	-6,4	-6,4
Bütçe Harcamaları (Milyon YTL)	229,5	259,1
Bütçe Gelirleri (Milyon YTL)	215,4	243,6
Bütçe Açığı (Milyon YTL)	-14,1	-15,6
Bütçe Açığı / GSYH, %	-1,4	-1,4

(N): TÜİK'in Ocak 2008'de yapmış olduğu adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde (sayımına) göre, Türkiye'nin 2007'deki nüfusu 73.8 milyondan 70.6 milyon kişiye inmiştir. Nüfusumuzun %70.5'i de şehirlerde yaşamaktadır.
(G): DTP'nin 2008 tahminleri ; (H): 2009 yılı programı hedefleri

Kaynak: Resmi Gazete, Mükerrer Sayı 27039, 30 Ekim 2008. 2009 Yılı Programı, MB, Yıllık Ekonomik Rapor 2008.

Sonuç:

2000 yılından beri kemer sıkamamıza rağmen, yukarıdaki oranlar bütçe performansında çok önemli bir başarıya ulaşılmış olduğunu gösterse de, **ekonomik ve mali dengeler halâ bıçak sırtındadır.** Onun için, önümüzdeki yıllarda da kamuda mali disipline ve sıkı para politikasına devam edilmesi gerekmektedir. **Türkiye'nin esas meselesi** Dış Borç Stokundan çok, **İç Borç Stokudur.** Çünkü, son 10

yıldır devlet bütçesinin en büyük kamburu olan **toplam faiz ödemelerinin %85-90'ı iç borç faiz ödemelerine** giderken, **2002'den 2007'ye İç Borç Stoku**, %96 artışla, 100 milyar \$'dan (150 milyar YTL), 195 milyar \$'a (255.3 milyar YTL) çıkmıştır. Aynı dönemde **dış borç stoku** ise, %90 artışla, 130 milyar \$'dan 247.2 milyar \$'a ulaşmıştır. **Haziran 2008'de 284.4 milyar \$'lık Dış Borç Stoku'nun** %67'si (190.6 milyar \$) **Özel Sektör'e**, %5.7'si (16.2 milyar \$) **TCMB'ye** ve %27.3'ü de (77.7 milyar \$) **Kamu Kesimi'ne** aittir.

Türkiye'de son 9 yıldır uygulanan istikrar programları sonucu **2005-2007 döneminde TÜFE'ye göre yıllık enflasyon tek haneli rakamlara inmiş, 2002-2007 dönemi yıllık Büyüme hızı ortalaması % 7,0 olarak gerçekleşmiş ise de, Türkiye ekonomisinin esas sorunu** her yıl en az 700 bin kişiye yetecek kadar **istihdam artışı sağlayamamasıdır**. Ancak, dünya da **enerji, metal girdileri ve gıda fiyatları düşüş eğilimine girmiş olsa da, Mart – Temmuz 2008 AKP'nin kapatma** davası süreci ile dünyadaki ekonomik krizin olumsuz **etkileri** sonucu **2008'de yıllık enflasyon oranları %12-14 aralığına çıkacak, toplam yatırım ve özel tüketimin gerilemesi ile GSYH büyüme hızı da %2 dolayına inecektir. 2009 yılı ise çok zor geçecektir. GSYH büyüme hızı %1 dolayına inebilir.**

Özetlersek, her şeye rağmen Türkiye'nin önü açıktır. 2007'de Türk ekonomisi yıllık 144 milyar \$'ı aşan bir döviz kazanma potansiyeline (Bu miktar 2005'te 104 milyar \$ idi) ulaşmıştır. **Bu meblağın 107,1 milyar \$'ı ihracattan, geriye kalan 37.0 milyar \$'ı da başta turizm, taşımacılık ve müteahhitlikten elde edilen hizmet gelirleri olmak üzere bavlul ticaretinden** kaynaklanmıştır. **Türkiye 40 bin kişilik ihracatçı ordusuyla 140 dolayındaki ülkeye ihracat yapmaktadır. Türkiye' nin ihracatında imalât sanayi sektörünün payı %94-95,** tarım, ormancılık ve balıkçılığın % 3-4, madencilik ve taş ocaklarının payı da % 1,5 dolayındadır.

2005-2008 döneminde TL' nin giderek aşırı değerlenmesi, bir yandan **yıllık enflasyon hızının tek haneli rakamlara inmesine** önemli katkıda bulunmuş, öte yandan döviz kazanan kesimlerin kazançlarını büyük ölçüde azaltmış, ilaveten dış ticaret ve cari işlemler açıklarının giderek artmasına yol açmıştır. **Bu açıkların azaltılması için gerçekçi kur**

politikasına dikkat edilmelidir. İlaveten, **ucuz döviz-yüksek faiz politikası** Türk sanayiinin ve tarım sektörünün **iç ve dış rekabet gücünün gide-rek azalmasına,** ayrıca, sıcak paraya aşırı faiz getirisi yoluyla **Türkiye'den büyük bir kaynak transferi-ne de yol açmaktadır.**

En son yaptığım bir araştırmaya göre, 2006 yılında Türk özel sektörünün ürettiği 18,3 milyon adet televizyonun %89,6'sı (16,4 milyon TV), 6,2 milyon adet **buzdolabının %67,7'si (4,2 milyon), 5,4 milyon adet çamaşır makinesinin %63'ü (3,4 milyon), 756 bin adet otomobilin %58,3'ü (441bini) ihraç edilmiştir. Kötümserliğe gerek yoktur. Ancak yıllardır süregelen köklü reformları biran önce hayata geçirmek** gereklidir. **En kısa zamanda, özellikle;**

- Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede önemli mesafeler alınmalı, çünkü; a) Türkiye'de toplam vergi gelirlerinin %70'inin dolaylı vergilerden (%30'unun sadece enerji sektöründen) alınması, **b)** enerji fiyatlarının (elektrik, petrol ve doğalgaz), ve **c)** gelir ve kurumlar vergilerinin yüksek seviyelerde tespit etmek zorunda kalınmasının, **d)** yerli ve yabancı sermaye yatırımlarını caydıran haksız rekabetin varoluşunun en önemli sebebi %35 dolayında seyreden kayıt dışı ekonomidir.

- Yatırım ve Üretime dönük Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımlarını cazip hale getirecek ve yatırım iklimini (ortamını) hazırlayacak gerekli yasal değişiklikler ile uygulamalar yürürlüğe konulmalıdır.

Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için ise, **Hükümetin daha cesur, daha kararlı ve daha aktif ekonomi politikaları uygulaması gerekmektedir** (Daha detaylı bilgi için **bakınız Not-1**).

Not-1: Prof. Dr. Emin ÇARIKCI'nın 1-"Öğrencilere Ekonomik Tavsiyeler"; 2-"Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler: 2006-2008"(Her iki ayda bir revize edilmektedir.); 3-"AB ile ilişkiler ve GB'nin Zararı", 4-"AB ile Müzakereler ve Beklentiler" ve 5-"Türk Cumhuriyetleri'nde Ekonomik Gelişmeler: 1980-2006" konulu 45 sayfa aşan makaleleri, yazarın Çankaya Üniversitesi'ndeki yeni Web sayfasında yayımlanmaktadır.

Bakınız: <http://carikci.cankaya.edu.tr>

Prof. Dr. Üstün DİKEÇ
Çankaya Üniversitesi
İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

KÜRESEL MALİ KRİZİN GÖLGESİNDE TÜRK KAMU EKONOMİSİ

GİRİŞ :

Dünya ekonomisi 2008 öncesi son yedi yıl içinde düşük enflasyon ve yüksek büyüme içinde uluslararası likidite bolluğu ve risk almanın yüksek olduğu bir dönem yaşamıştır. Ancak, 2007'nin ikinci yarısında A.B.D. ve diğer gelişmiş ülkelerin finans piyasalarında başlayan ve diğer ülkelere de sıçrayan likidite ve kredi krizi odaklı dalgalanmalar ülkelerin büyüme, enflasyon ve kur gibi temel ekonomik göstergelerini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Gıda, enerji ve petrol fiyatlarındaki artışlar enflasyon oranında artışlara neden olmuştur.

Uluslararası yatırım bankalarında başlayan olumsuz gelişmeler ve de finans piyasalarındaki güvensizliğin artması ekonomik krizi daha da şiddetlendirmiş ve bu gelişmeler ülkeleri acil önlemler almaya yönlendirmiştir. Uygulamaya başlanan

kurtarma planlarında, para ve maliye politikaları bir anlamda gevşetilerek, öncelikle zor durumdaki finans kuruluşlarına desteklemek ve yavaşlayan ekonomiye yeniden harekete geçirmek için mali önlemler devreye sokulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede piyasalara para enjekte edilmiş ve mevduat garanti üst limitleri yükseltilmiştir. Her ne kadar önlemler kısa vadede olumlu gelişmeler yaratmışsa da, bir yandan piyasalardaki belirsizliklerin süregelmesi, diğer yandan dünya ekonomik büyümesine ilişkin negatif beklentiler nedenleriyle dünya ekonomisinin iyileşmesinin ancak orta vadede sağlanacağı genel kanıdır.

TÜRK KAMU EKONOMİSİ

Son yıllarda küresel ekonomik sistem ile giderek entegre olan Türkiye, her ne kadar hükümetin ekonomiden sorumlu yetkililerince önceleri Türk

ekonomisinin etkilenmeyeceğini söylemişlerse de, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi belirtilen olumsuz gelişmelerden kısa zamanda etkilenmiştir.

Krizin Türk kamu ekonomisi üzerindeki etkilerini anlayabilmek için ekonominin kriz öncesi ve kriz başındaki durumunun ortaya konulması gerekir.

Ekonominin kendi içinden kaynaklanan 2001 krizi gerek hükümetçe alınan önlemler, gerekse özellikle dış ortamdaki likidite bolluğu gibi olumlu etmenlerle kısa zamanda atlatılmıştır. Uygulanan bütçe politikaları, gerçekleştirilen yapısal reformlar ve özelleştirme işlemleri sonucu ülkemiz yüksek oranlı bir büyüme ve yapısal bir dönüşüm sürecine girmiştir. İzlenen mali disiplin ve borç yönetimi politikalarıyla ülkenin borç stoğu sürdürülebilir bir yapıya kavuşmuş; bütçe içinde yer alan borç faiz giderlerinin payı azalmış; enflasyon tek haneli rakamlara indirilmiş; dalgalı kur rejimine girilmiş; bütçe açığında düşüş sağlanmış; mali sektör güçlendirilmiş ve risk yapısı iyileştirilmiştir. Ayrıca, mali sektörü güçlendirmek ve reel ekonomiyi desteklemek için bankacılık aktif bir yapıya kavuşturulmuş ve finans sektörü kamu bankaları aracılığıyla gözetim ve denetim altına alınarak sermaye yeterlilik rasyosu arttırılmıştır. Ancak, genel kabul gördüğü üzere sadece dışarıdan benimsetilen politika ve uygulamaları iç ekonomik yapıca desteklenmediğinden 2007'ye kadar görülen olumlu gelişmeler yavaşlamaya ve ters dönmeye başlamıştır.

Ağırlıklı olarak dışa bağımlı bir ekonomi politikası izlenmesi ve son ekonomik krizin etkisiyle ekonomik göstergelerde öngörülenin tersine olumsuz gelişmeler görülmektedir. Örneğin, (a) Ekonomik kalkınma oranlarının sert bir şekilde düşmesi; (b) Enflasyon oranının yeniden çift rakamlara yükselmesi; (c) Üretimde daralma; (d) Enflasyon oranının bir katı olan reel faizin gerilemesi; (e) İşsizlik oranının artması; (f) İthalatın ve ihracatın azalması; (g) Cari işlemler açığının düşmesi; (h) Sıcak paranın çıkması; (i) Yabancı yatırımların azalması ; (i) Banka kredilerinde daralma; (j) Dış borçlanmanın güçleşmesi ve pahalılaşması; (k) Döviz rezervlerinin azalması ve dövizin pahalılaşması. İçinde bulunulan

bu ortamda ekonominin dar boğaza girmesi veya teknik olarak ekonomik yaşamda arka arkaya iki-üç aylık dönem boyunca reel gayri safi hasılanın düşmesi olarak tanımlanan resesyonun ülkemizde yaşanmaya başladığı söylenebilir.

EKONOMİ GÖSTERGELER ve 2009 MALİ YILI BÜTÇESİ

T.B.M.M de görüşülmekte olan 2009 mali yılı bütçesinde öngörülen temel ekonomik büyüklükler tabloda gösterilmiştir :

TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER (x)			
	2008	2009	Artış oranı
GSYH (milyon YTL)	943.922	1.111.438	17.7
Büyüme oranı (%)	5.5	4.0	-
GSYH Deflatörü (%)	12.0	7.5	-
TÜFE yıl sonu (%)	4.0	7.5	-
İhracat (milyar \$)	117.0	149.0	27.3
İthalat (milyar \$)	182.0	232.5	27.7

Kaynak: Maliye Bakanlığı

(x) 2008 ve 2009 rakamları revize edilmemiş hedef rakamlardır.

2009 mali yılı için öngörülen rakamlar kriz başlamadan önce hazırlanan ve T.B.M.M'ye sunulan rakamlardır. Krizin Türk ekonomisini etkilemesinden dolayı temel ekonomik büyüklüklerin revize edilmesi gerekmektedir. Daha şimdiden, birçok ekonomi yazarı ve yabancı basındaki yazarlar, GSYH' nin % 15 ile % 20 arası düşük gerçekleşeceği; büyüme oranının % -1 veya iyimser olarak % 1 olabileceği; yıl sonu itibarıyla TÜFE' nin % 12'lere çıkacağı ; ihracatın % 25, ithalatın % 17 düşeceğini yazmaktadırlar.

Merkez Bankası başkanının son yaptığı açıklama da bu yöndedir. Bütçe yasa tasarısı genel kurulda oylanmadan önce ekonomik büyüklüklerle ilgili gerekli ve gerçekçi revize işlemlerinin yapılacağı kanısındayız.

2009 mali yılı merkezi yönetim bütçesinde öngörülen gelir ve gider rakamları tabloda gösterilmiş olup bu rakamlarda özellikle giderlerde önemli değişiklikler yapılması aşağıda belirtilen nedenlerle mümkün görülmemektedir.

	2008		2009	
	Milyon YTL	Bütçe payı	Milyon YTL	Bütçe payı
GİDERLER	222.553	100.0	262.110	100.0
Faiz hariç giderler	166.553	74.8	204.610	78.1
Personel giderleri	48.672	21.9	57.211	21.8
S.G.K.Dev.prim giderleri	6.405	2.9	7.243	2.8
Mal ve hizmet alımları	22.905	10.3	26.133	10.1
Cari transferler	69.207	31.1	88.504	33.8
Sermaye giderleri	11.775	5.3	16.622	6.3
Sermaye transferleri	7.084	0.9	2.819	1.1
Borç verme	3.934	1.8	4.661	1.8
Yedek ödenekler	1.571	0.7	1.418	0.5
Faiz harcamaları	56.000	25.2	57.500	21.9
GELİRLER	204.556	100.0	248.759	100.0
Vergi gelirleri	171.206	83.7	202.090	81.2
Vergi dışı diğer gelirler	28.205	13.8	40.869	16.4
Özel bütçeli idare. öz gelir.	3.417	1.7	3.878	1.6
Düzen. ve Denet. Kurum. gelir.	1.728	0.8	1.924	0.8
BÜTÇE DENGESİ	- 17.997		- 13.351	
FAİZ DIŞI DENGE	38.003		44.149	

Kaynak: Maliye Bakanlığı

(x) Rakamlar bütçe kanunlarındaki rakamlardır.

GİDERLER:

a. Personel giderleri, merkezi yönetim birimlerinde çalıştırılan kamu personeli ile diğer çalışanlara bordro kapsamındaki nakit ödemelerdir. Kanuna göre yapılan kişisel hak niteliğindeki ödemeler olduğundan içinde bulunulan krize rağmen kesinlikle azaltılamazlar. Tam aksine, enflasyon oranındaki artışlara göre hükümetçe artırılmak zorundadır. Yapılacak artışlar sabit ücretli bu grubun talebini arttırır.

b. Sosyal Güvenlik Kurumlarına devlet primi giderleri, emeklilik sigortası, işveren payları ve benzeri primleri kapsamakta olup yine kanuna göre yapılan ödemeler olduklarından değiştirilemez.

c. Mal ve hizmet alım giderleri, faturalı veya mevzuatına uygun olarak belgelendirilerek alınan mal ve hizmet bedelleridir. Eğer hükümetin açıkladığı üzere izlenen kemer sıkma politikası gereği en düşük düzeyde yapılan harcamalar olduğundan değişiklik yapılması mümkün değildir.

d. Cari transferler, sermaye birikimini hedeflemeyen ve cari nitelikli mal ve hizmet alımını finanse etmek amacıyla karşılıksız olarak yapılan görev zararları, kar amacı gütmeyen kuruluşlara ve hane halkına yapılan transferler ile yurt dışına yapılan transferler gibi transfer giderleridir. Yine, yasalara dayalı olarak yapılan harcamalar olduklarından değiştirilemezler.

e. Sermaye giderleri, devletin mal varlığını arttıran sabit sermaye ve gayri menkuller ile gayri maddi aktiflerin edinimi için yapılan ödemelerdir. Bir anlamda yatırım harcamaları olarak da niteleyebileceğimiz ekonomik kalkınmaya önemli katkılarda bulunan ve minimum düzeyde tutulan harcamalardır. Kamu üretimini tetikleyeceğinden özellikle durgunluk dönemlerinde arttırılmalıdırlar.

f. Sermaye transferleri, sermaye nitelikli mal ve hizmetlerin finansmanı amacıyla yapılan karşılıksız yurt içi ve yurt dışı giderlerdir. Azaltılması veya artırılması krizin arttırılmasına katkı yapacak nitelikte değildir.

g. Borç verme, yurt içi ve yurt dışı olmak üzere bir mali hakka dayanan veya kamunun girişim mülkiyetinde hisse katılımına neden olan ödemelerdir. Yapılmaları devletin ali menfaatinedir. Azaltılmaları düşünülemez.

h. Yedek ödenek, önceden öngörülmeleyen hizmetler ile ödenek önerilerinde olabilecek eksiklikleri gidermek amacıyla Maliye Bakanlığı bütçesi içinde yer alan bir kalemdir. En az düzeyde tutulduğundan kriz nedeniyle bile azaltılması düşünülemez.

i. Faiz harcamaları, yapılan iç ve dış borçlanmanın karşılığı olarak alacaklılara ödenen giderlerdir. Kamunlara veya uluslararası anlaşmalara dayalı olduklarından ödenmeleri zorunlu olup, yeni bir ödeme planına bağlanmaksızın asla değiştirilemez.

GELİRLER :

a. Vergiler, kamusal finansmanı karşılamak amacıyla vergi yükümlülerinden bireysel karşılığı olmaksızın zorla ve nakit olarak alınan bir kamu geliridir. Tabloda görüleceği üzere toplam gelirlerin % 80'inden biraz fazlası vergi gelirleridir. Küresel kriz nedeniyle uluslararası ticaret ve işlemlerden alınan vergilerin yanı sıra yurt içi talep düşmesi sonucu ağırlıklı olarak dahilde alınan katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi tahsilatlarında azalmalar olacaktır. Ayrıca, yurt içi talep ile üretimi canlandırmak amacıyla yapılacak düzenlemeler de vergi gelirlerini azaltacaktır.

b. Vergi dışındaki gelirler: Teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, bağış ve yardımlar, faiz gelirleri, kişi ve kurumlardan alınan paylar, para cezaları, sermaye gelirleri bu grupta yer almakta olup, kriz nedeniyle bu gelirlerde önemli bir miktarda azalma olacağı düşünülmemektedir.

SONUÇ :

Krizin Türkiye üzerindeki etkisi ağırlıklı olarak iki konuda olacağı vurgulanmaktadır. Birincisi yurt içi ve yurt dışı kaynaklarda borçlanma olanaklarının daralması sonucu borçlanma maliyetinin artması, ikincisi ekonomik büyümedeki yavaşlamanın milli gelir üzerindeki azaltıcı etkisi ve işsizliğin artmasıdır.

2000'li yılların başlarındaki likidite bolluğunun ve uluslararası güven azalması ülkemizin yurt dışından borçlanmasını hem zorlaştırmakta hem de borçlanma maliyetini arttırmaktadır. Ancak, ekonomik ve siyasal konumunun ülkemizin borçlanmasını kolay-

laştıracacağı kanısındayım. Nitekim geçmiş yıllarda da kendisinden daha iyi konumda olan gelişmekte olan ülkelere değil Türkiye'ye önemli miktarda uluslararası düzeyde borç verilmiştir. Bu kriz döneminde de IMF in 25 milyar dolar civarında borç verecek olması ve olası Dünya Bankası kredileri bu görüşümüzü doğrulamaktadır.

Hazine bonosu ve devlet tahvili gibi devlet borçlanma kağıtları faiz oranlarının enflasyonun üzerinde olması, vergi dışı bırakılması ve devlet garantisi altında olması nedeniyle yatırımcılar için günümüzde en garantili bir yatırım aracı olduğundan kamunun gerek iç kaynaklardan gerekse dış kaynaklardan borçlanması zor olmayacaktır.

Mali krizle birlikte iç ve dış talepteki azalmalar üretimde düşüşe, yani milli gelirden azalışa neden olacağı aşıkardır. Özellikle otomotiv, inşaat ve tekstil gibi ihracat kalemlerindeki azalışlar ile olası turizm gelirlerindeki azalışlar dış talebi ; reel sektördeki % 8 civarındaki düşüşler ve TÜİK'in belirttiği gibi tüketici güven endeksindeki % 76'lardan, % 68.8'lere düşme ve de üreticilerdeki kararsızlıklar iç üretimi ve talebi azaltmaktadır.

Ekonomik yavaşlama sonucu diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de özel sektör yatırımlarını azaltması ve üretime ara vermesi ülkemizde en önemli sorunlardan biri olan işsizliği arttırmaktadır. Bir yandan kamunun, diğer yandan yine devletin teşvikleri ile özel sektörün girişimleri bu sorunu belli bir ölçüde giderecektir. Bu yılın sonunda bitecek olan devlet teşvik kanununun yinelenmesi zorunludur.

Merkez Bankası'nın banka sisteminin ihtiyaç duyacağı likiditeyi sağlayarak sistemdeki belirsizlik ve güvensizliği gidermesi gerekmektedir. Bunun için para basılarak Türk parası likidite sorununun ve mevcut döviz rezervlerinin kullanılarak döviz likidite sorununun çözülebileceği öngörülmektedir. Ayrıca, önerilen diğer bir çözüm de, A.B.D'de pek etki yaratmayan faiz indirimlerinin yapılarak ülkemizde girişimlerin ve talebin attırılmasıdır.

Kamunun mali ve yapısal önlemlerinin yanı sıra, finansal piyasaların ve reel sektörün riskleri olarak uyumlu çalışmalarını içinde bulunduğumuz krizden çıkmamıza katkıda bulunacağı görüşümdedir.

Öğr. Gör. Dr. Gökçe KURUCU
Çankaya Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
Öğretim Görevlisi

2007-2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ: SEBEPLER VE SONUÇLAR

2006-2007 yıllarında, ABD emlak piyasasında “riskli tutsat krizi” (subprime mortgage crisis) adı verilen bir kriz meydana geldi. 2007 yılı içerisinde, tutsat kredisi ile emlak alanların önemli bir bölümü krediyi ödeyemeyeceklerini ilan ettiler, 2007 boyunca ödenemeyen tutsat kredisi 2006 yılına oranla %79 artmıştı¹. O sırada, ABD’deki bu kriz Türkiye’deki finansal piyasaları etkilememiş, varlığı diğer dünya ülkelerinde de hissedilmemişti². 2008’in Temmuz ayında, dünya çapında banka ve finansal kuruluşlar 435 milyar dolarlık bir zarar açıkladılar³. 2008’in Eylül ayında Fannie Mae ve Freddie Mac, tutsat kredisi veren ve ABD

devleti tarafından desteklenen iki kuruluş, devlet gözetimi altına alındılar. Bunu çeşitli ABD finans kuruluşlarının iflası ve satışı izledi. Çeşitli Avrupa bankalarının zor durumda kaldı ve dünya borsalarında %30'lara varan düşüşler yaşandı⁴. Amerikan Dow Jones Endeksi ise 2008 başından beri %37 düşmüştü. 2008 küresel finans krizi bugün tüm ülkeler tarafından paylaşılan, dünya finans piyasalarını etkileyen bir sorun haline gelmiş durumda. ABD 800 milyar dolarlık bir ekonomik istikrar paketi açıklarken, Avrupa ve Asya krizle ilgili atılması gereken adımları tartışıyor.

¹ Realtytrac.com “US Foreclosure Activity increases 75% in 2007”

² Bunun bir istisnası Northern Bank’tır. İngiliz Northern Bank 2007 Eylül ayında likidite ihtiyaçları nedeniyle Bank of England’dan yardım istemişti. Bu da ABD’deki subprime tutsat krizi ile bağlantılıydı. Northern Bank müşterileri bankanın elinde bulunan tutsat bazı senetler sebebiyle, bankaya olan güvenlerini kaybettiler. Banka 2008 Şubat ayında devletleştirildi.

³ Yalman Onaran (2008-05-19). “Subprime Losses Top \$379 Billion on Balance-Sheet Marks” Bloomberg.com

⁴ Paul Krugman. “Contagion, revisited” www.princeton.edu

Bugün dünya finans piyasalarının sorunu nedir? Kriz ne zaman ve nasıl başladı?

Bugün finans piyasalardaki sorun ve krizin devam etmesinin sebebi likidite sorunudur. Başka bir deyişle, elde para tutmanın maliyeti artmış, banka ve finansal kuruluşların paraya ulaşımı zorlaşmıştır. Bunun nedeni, finansal piyasaların en büyük oyuncularını olan ve müşterilerin birikimleriyle yatırım yapan banka, sigorta şirketleri, finans kuruluşları gibi finansal aracı kurumlara olan güvenin sarsılmış olmasıdır. Dünya çapında hisse senetlerine karşı da bir güvensizlik gelişmiştir. Bu da yatırımcının sermayesini bu kurumlardan çekmesine sebep olmuştur. Bu süreç, ABD kaynaklı tutsat kredisi bazlı menkul kıymetlerin geri ödenmemesi sonucunda, bu menkul kıymetleri ellerinde bulunduran, çoğunlukla ABD ve Avrupa bazlı finansal kuruluşların zor durumda kalması ile başlayan bir süreç olmuştur.

Bugün finans piyasalardaki sorun ve krizin devam etmesinin sebebi likidite sorunudur. Başka bir deyişle, elde para tutmanın maliyeti artmış, banka ve finansal kuruluşların paraya ulaşımı zorlaşmıştır.

Riskli tutsat krizi nedir? Neden çıkmıştır?

Tutsat veya "ipotekli konut sistemi", ABD'de "mortgage" olarak geçen emlak kredisidir. Tutsat kredisi sisteminde emlak almak için borçlanan kişi, kredi veren kuruma emlak hissesini teminat olarak verir. Tutsat kredileri vadesi 30 yıla kadar çıkabilen çok uzun vadeli kredilerdir. Eger borçlu aylık ödemelerini yapamazsa, krediyi veren kuruluş borcu ödemek amacıyla emlağa el koyar ve emlağı satar. Tutsat kredisi faizleri sabit veya değişken olabilir. Sabit faizli tutsatta borçlu ve krediyi veren kuruluş borcun aylık faizinde en başta anlaşmışlardır. Değişken faizli tutsatta ise kredi ödemelerinin faizi piyasadaki faiz oranları tarafından belirlenir. Piyasadaki faizlerin yüksek olması, yüksek kredi ödemesi anlamına gelir. Riskli kredi piyasası ise, kısa veya kötü kredi geçmişine sebebiyle kredi alamayanların yüksek faizle kredi alabildikleri piyasaya verilen addir.

2006 Temmuz'u ile 2007'nin Mart ayı arasında ABD emlak fiyatlarındaki % 6'lık düşüş, öncesindeki süreçte emlak fiyatlarının aşırı değerlendirilmesi ve bu-

nun sonucunda oluşan emlak fiyatları balonunun patlaması ile açıklanmaktadır. 1997-2006 arasında ABD'de emlak fiyatları % 124 artmıştır⁵. Aşırı değerlendirme, bir varlığın piyasa fiyatının onun "gerçek" (intrinsic) değerinden -ömrü boyunca elde edeceği kazancın günümüze indirgenmiş değeri- yüksek olması demektir⁶. Aşırı değerlendirilmiş ve fiyatı halen artmakta olan varlıklar, bazen fiyatların ileride artmaya devam edeceği yönünde beklentilere yol açar, bu da aşırı değerlendirilmiş varlığın bir yatırım aracı olarak talebinin artmasına ve fiyatların daha da yükselmesine yol açar. Böylece, aşırı değerlendirilmiş varlığın fiyatının üzerinde yapılan spekülasyon bu varlığın piyasasında bir balon fiyat oluşmasına sebep olur. Fakat piyasa er geç fiyatların gerçekçi olmaktan çıktığını anlayacaktır ve bunu takip eden satışlar varlığın fiyatını düşürecek, varlığa yatırım yapmış olan piyasanın en

kısa zamanda varlığı elinden çıkarmak istemesiyle sonuçlanacaktır. Bu da fiyatların hızlı bir biçimde malın gerçek fiyatına doğru düşmesine sebep olacaktır. Tarihteki en ünlü fiyat balonlarından biri 18. yüzyılda Hollanda'da yaşanmış olan "lale soğanı" balonudur. Lale soğanı fiyatları aşırı değerlendirilmiş, bu da bir çok kişinin, lale soğanı fiyatlarının daha da artacağı beklentisi ile lale soğanlarını bir yatırım aracı olarak görmesine, lale soğanı fiyatlarının daha da artarak bir lale soğanı balonunun oluşmasına yol açmıştır.

Emlak fiyatları üzerinde yapılan spekülasyonun yanı sıra, yabancı sermaye akışı ve faizlerin düşmesiyle riskli kredi almanın kolaylaştırılması da ev talebinin ve dolayısıyla emlak fiyatlarının artmasına büyük katkıda bulunmuştur. Emlak talebinin ve fiyatlarının artışına katkıda bulunan bir başka etken de, ABD'nin dar gelirli kesimin ev sahibi olmasını kolaylaştırmak amacı ile, Fannie Mae ve Freddie Mac gibi kuruluşları, kredi riski yüksek, gelir düzeyi düşük vatandaşlarına tutsat kredisi vermeye teşvik etmesidir. 2006 yılına kadar olan süreç içerisinde, riskli piyasalarda tutsat kredisi almak için gereken

⁵ "CSI: Credit Crunch" www.economist.com (2007-10-18)

⁶ "Negative Equity" www.nytimes.com (2008-02-22)

koşullar gitgide gevşemişti ve emlak fiyatlarındaki artış da uzunca bir süredir devam etmekteydi. Bu da emlak fiyatlarının daha çok artacağı beklentisi ile, riskli piyasalar dahil tüm piyasalarda emlak satışlarını arttırıyordu; fakat emlak fiyatları balonunun patlaması ile emlak fiyatları düşmeye ve faizler de yükselmeye başladı. Faizlerin yükselmesi, değişken faizli tutsat kredisi sahiplerinin borçlarının artması anlamına geliyordu. Yüksek faizler, dar gelirli ve ödeme güçlüğü olanları çok daha zor bir duruma sokmuştu. Emlak fiyatlarının düşmesi, tutsat kredisi ile emlak alanların emlaklarının fiyatını, girdikleri borca kıyasla düşürmüştü. Bu da emlak sahiplerinin, yatırım aracı olarak kullandıkları emlak üzerinden zarar etmeleri demektir. Bu durum alınan kredinin geri ödenmesi yerine emlakten vazgeçip iflasa gitmenin getirisini arttırıyordu.

2008'in Mart ayında tutsat kredisi almış olan ev sahiplerinin %10.8'inin emlaklarının değeri tutsat borçlarından düşüktü⁷. Bütün bunlar tutsat borçlarını geri ödememe eğilimi yaratıyordu. 2007-2008 Ağustos ayları arasında, tutsat kredilerini geri ödemeyip emlakten vazgeçen tüketici sayısı rekora ulaştı. İflaslar ev fiyatlarının daha da düşmesine neden olurken, düşen ev fiyatları da tutsat borcunu ödemeyip iflas açıklama eğilimini arttırdı. 2007 yılı süresince tutsat kredisini geri ödemeyeceğini açıklayanların sayısı 2006 yılına göre % 79 arttı. Ağustos 2008 itibarı ile iflasını açıklayan tutsatların oranı % 9.2, iflas durumundaki tutsat kredilerinin % 43'ü ise riskli piyasadaki alınmış değişken faizli tutsat kredileri idi⁸. Tutsat kredisi veren kuruluşlar için, geri ödenmeyen kredi borçlarını kapatmanın yolu teminat olan evi satmaktır. Fakat düşmüş olan ev fiyatları, fiyatlar yüksekken -ev fiyatları aşırı değerlenmişken- alınan borca oranla daha azdı. Bu da tutsat kredisi veren kurumları zarara soktu ve iflaslarına giden yolu açtı.

Kriz neden ve nasıl bulaşıcı hale geldi?

Riskli tutsat krizinden ilk zarar görenler tutsat kredisi veren banka ve finans kuruluşlarıydı. Bu kurumlar tutsat kredisi alan kişilerin krediyi geri

ödeyememe riskini, ya da kısaca kredi riskini almışlardı. Fakat kriz onlarla sınırlı kalmadı. Bunun sebebi banka, finansal kuruluş ve tutsat borçlarına aracılık eden diğer finansal kaldıraçların tutsat kredisinden alacakları geri ödemelerin haklarını ve böylece kredi risklerini de başka yatırımcılara satmış olmalarıydı. Bu süreç günümüzde "securitization" yani menkulkiymetleştirme olarak adlandırılmaktadır. Modern finans piyasalarında aracı kurumlar, tutsat kredisi dahil çeşitli menkul kıymeti bulundurabilmekte ve ticaretini yapabilmektedirler. Bu uluslararası menkul kıymet piyasaları için de geçerlidir. Bu durumda, tutsat kredileri menkulkiymetleştirilip tutsat bazlı menkulkiymet "mortgage based securities (MBS)" ya da teminatlı borç tahvili "collateralized debt obligation (CDO)" haline getirilmiş ve yatırımcıya satılmıştır. Böylece tutsat kredisi veren kuruluşlar tutsatlardaki kredi riskini geniş bir yatırımcı profiline satmışlardır. Çeşitli kredileri menkulkiymetleştirip satan ve borçlara aracılık eden kurumlara "finansal kaldıraç"

adı veriliyor. Yatırım bankaları gibi finansal aracı kurumlar emlak balonunun patlaması öncesinde, yatırımcıdan aldıkları fonları yüksek faizli ve yüksek riskli tutsat kredisi vermekte kullandılar. Yatırım bankaları üzerinde sıkı olmayan denetim, bu bankaların sermayelerinin çok üzerinde bir borca aracılık etmelerine olanak tanıdı. MBS ve CDO'lar günümüzün modern finansal piyasalarında ABD emlak piyasasını ve küresel finansal piyasaların birbirleriyle etkileşimini arttırmıştır. Menkulkiymetleştirilip üçüncü el olarak satılan MBS ve CDO ların oranı 2001-2006 yılları arasında %56'dan % 75'e çıkmıştır. Ev fiyatlarının yüksek olduğu dönemde finansal kaldıraçlarını iyice yükselten ABD'nin en büyük 5 yatırım bankasından üçü MBS kayıpları nedeniyle iflaslarını açıkladı -Lehman Brothers- ya da yok pahasına satıldı -Bear Stearns ve Meryll Lynch-.

Bu menkul kıymetlerin - MBS ve CDO'ların - en önemli alıcıları, bugün ABD ve Batı Avrupa'da zor

Küresel kriz Türkiye bankacılık sektöründe bir krize sebep olmadı. Bunun en önemli sebeplerinden biri Türk banka ve yatırımcılarının MBS ve CDO'lara yatırım yapmamış olmasıdır.

⁷ Mortgage Bankers Association "Delinquencies and Foreclosures Increase in Latest MBA National Delinquency Survey" www.mbaa.org

⁸ H. JOSEF HEBERT "Study links oil prices to speculation" www.thetimesonline.com

duruma düşmüş olan finansal kurumlardır. Tutsat bazlı borç senetlerini - MBS ve CDO ları- elinde tutan kurumların durumu, batık tutsat kredileri nedeniyle kötüleşti, borçlarını ödemek için likidite ihtiyacına girdiler ve piyasadaki para talebini arttırdılar. Böylece, tüm finansal kurumlar için para tutmanın maliyeti artmış oldu. Likidite krizinin başka bir belirtisi de Eylül 2008 itibariyle ABD Hazine bonolarının faizinin düşmesi ve Londra Bankalarası 3 aylık faiz oranının (LIBOR) artması idi. Bu durum, yatırımcıların sermayelerini ABD Hazine Bonosu gibi riski olmayan araçlara yönlendirdiklerini ve bankaların likidite sıkıntısı dolayısı ile birbirlerine yüksek faizden borç verdiklerini gösteriyordu. Aynı zamanda bu kuruluşlara duyulan güven de düşmüştü. Durumu kötüleşen finansal kuruluşlar ve oluşan güven krizi finans piyasalarında paniğe yol açtı. Yatırımcılar tutsat bazlı menkul kıymetleri elden çıkarmak istiyorlar ve değerleri hızla inip çıkabilen hisse senetlerini riskli buluyorlardı. Bu yüzden yatırımcılar, sermayelerinin değerini koruyabilmek amacıyla mal piyasasına yöneldiler. Finansal spekülâtorlerin mal piyasasına yönelmesi gıda ve petrol fiyatlarının 2008'in Eylül ayına dek artmasına neden oldu. Petrol fiyatlarında spekülasyon yapıldığının bir belirtisi 2008 Ağustos ayına dek petrole 60 milyar dolar yatırım yapılmış olması, bunun da varil başına petrol fiyatının 95 dolardan 147 dolara çıkmasına sebep olmasıdır. Buna göre, 2008 Eylül ayı başında spekülâtorler petrol ya-

tırımını 39 milyar dolar azaltmışlar ve petrol fiyatları da buna bağlı olarak düşmüştür⁸.

Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Küresel kriz Türkiye bankacılık sektöründe bir krize sebep olmadı. Bunun en önemli sebeplerinden biri Türk banka ve yatırımcılarının MBS ve CDO'lara yatırım yapmamış olmasıdır. Krizin ülkemizdeki etkisi döviz fiyatlarının artışı olarak gerçekleşmiştir. Bunun sebebi de ülkemizin döviz gelirlerinin kaynağı olan ihracatın, küresel krizin bir sonucu olarak beklenen küresel durgunluk ve talep azalması dolayısıyla düşmesi ve ülkemize döviz akışının azalması beklentisidir. Ayrıca küresel finans piyasalarında hisse senetlerine olan güven kaybı, ülkemizdeki yabancı yatırımcıların hisse senedi taleplerini azaltmış ve dövize olan taleplerini çoğaltmış, bu da döviz fiyatlarını arttırmıştır. Uzun dönemde krizin reel sektöre etkileri ekonomide daralma ve büyüme oranındaki düşüş olması beklenmektedir. Bunun sebebi ise, piyasalardaki güvensizlik sebebi ile yatırım ve harcamalardaki duraklama ve buna bağlı olarak üretimdeki azalma, işsizliğin artması ve gelirlerdeki düşüş ile meydana gelen bir kısır döngüdür. Türkiye finans piyasaları finansal krizden çok etkilenmemiş olsa bile, dünya ve Avrupa piyasalarındaki daralma ihracatın düşmesine sebep olacak ve bu da yerli üretimin ve gelirlerin düşmesine sebep olacak ve iç piyasayı etkileyecektir.

⁸ H. JOSEF HEBERT "Study links oil prices to speculation" www.thetimesonline.com

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü

DÜNYA GÖZÜNDE ATATÜRK

Atatürk önderliğinde verilen Ulusal Kurtuluş Savaşı ve sonrasında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye dışında, özellikle de bağımsızlık savaşı veren ve Batılı anlamda bir toplum oluşturma uğraşısı içinde olan ulusların ilgisini hep çekmiştir ve çekmeye de devam etmektedir.

Dünyanın gözünde Mustafa Kemal Paşa ve Anadolu'daki hareketin yegane önemli ögesi var. Bağımsızlık. Bağımsızlık veriliyor, Batı'ya karşı savaşıyor ve sonra Batılı anlamda bir toplum yaratma çabası ve bunun bir modeli gerçekleştiriliyor. Bunu İstanbul Boğazı'na bir çizgi çizip, Doğulu ve Müslüman toplumlarda demokrasinin olup olmadığından hareketle veya başka konularda, sosyal hayatta ve diğer alanlarda kıyaslama yaparak görebiliriz.

Dünyanın her yerindeki kütüphanelerde, Mustafa Kemal Paşa ile ilgili veya Anadolu'daki hareketle ilgili farklı dillerde bilgi bulmak mümkün. Birileri olmadığını söylüyor; ama 1922 yılında Mısır'da Arapça yazılmış Mustafa Kemal biyografisi var.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da başlatılan Milli Mücadele, bilindiği gibi 1919 tarihinde yayınlanan Amasya Genelgesi ile iç ve dış kamuoyuna hareketin temel özelliklerini duyurmuştu. Daha sonra Erzurum ve Sivas Kongreleri ile hareketin esasları formüle edilmiş ve son Osmanlı Meclisi Mebusanınca onaylanarak "Misak-ı Milli" adı ile Milli Mücadele'nin temelini oluşturmuştu.

Bu aşamada, dünyada özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası statükoyu belirleyen ülke konumundaki İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından Anadolu'da başlatılan Milli Mücadele'nin nasıl algılandığı önemlidir. Bu bağlamda, Anadolu'daki İtalyan irtibat subayı Albay Vitelli'nin 1920 yılı Nisanında hükümetine gönderdiği gizli bir raporda, Anadolu'daki harekete ilişkin tespitleri şunlardır:

Türkiye'de önem verilecek tek oluşum, Mustafa Kemal'in hareketidir; çünkü Anadolu'da yabancı entrika ve etkisinden uzak olan bu hareket ulusça desteklenmektedir. Kemalistler, kendilerini Türk

ulusal ülküsünü gerçekleştirmeye adanmışlardır. Uyanan ulusal bilincin bozulabileceğini sanmak büyük yanılgıdır. Hiç olmazsa Mustafa Kemal'le yarı yolda buluşup görüşmek önerilir. Ona önem vermemek çok ciddi sonuçlara yol açabilir...

Anılan dönemde benzeri değerlendirmeler yaygındı ve Anadolu'daki hareketin millet-milliyetçilik vurgusunun altı çiziliyordu.

Bağımsızlık, modernleşme ve modern bir toplum oluşturarak bir model olma. Türkiye'nin geçirdiği süreçle Kafkaslar'a, Orta Doğu'ya, Balkanlar'a bir örnek olduğunu söylüyoruz. Bu, sadece Cumhuriyet ile sınırlı değildir. Burada vurgu yapılan birşey var: Yeni hareketin millet ve milliyetçilik gerçeği üzerine oturduğu. Ulusal egemenlik, millet-milliyetçilik, bunun üzerinde çok duruluyor. O dönemde yazılan çizilenlere bakarsanız, bunların yeni dini, yeni milliyetleri olmuş deniliyor. Hakimiyet-i Milliye'ye vurgu çok fazladır.

Benzeri bir biçimde başlangıçta Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki hareketin önemini ve gücünü kavrayamayan Fransa, 1920 yılı itibarıyla hareketi ve onun liderinin ciddiyetini anlayarak Mustafa Kemal Paşa'nın bir önder olarak yeteneklerine dikkat çekiyor. Mustafa Kemal Paşa'ya

muhalefet eden insanların hepsi de Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini teslim etmiştir. "Milli Mücadele'ye Katılan Komutanların Hatıratları" başlıklı, bizim yaptırdığımız bir doktora tezi var. Hatıratların içerik analizini yaptığınızda, bu insanların katılmadıkları, eleştirdikleri birçok şeyin yanında Mustafa Kemal'in liderlik özelliğini takdir ettiğini görürsünüz. Fransızlar ayrıca, Mustafa Kemal Paşa'nın amacının yabancı egemenliğine karşı Müslümanları ayaklandırmak olduğuna işaret ediyor. Nitekim kısa süre sonra Fransa'nın, Mustafa Kemal Paşa'nın Misak-ı Milli'yi gerçekleştirme konusundaki kararlılığını ve bağımsızlığın, ne pahasına olursa olsun elde edilmesi yolundaki çabalarını gördüğünü anlıyoruz.

Bu kaygı diğerlerinde de var. İngilizler de aynı şeye vurgu yapıyor; ama diyor ki "Bu kararlı bir hareket ve ne pahasına olursa olsun bağımsızlığı elde etme yolunda çaba sarfediyorlar."

İtalya ve Fransa, İngiltere gibi düşünmeyip onun daha keskin, daha Anadolu'ya ilişkin kalıplaşmış politikaları olduğunu söylüyor. Tabii iktidar değişikliği ve şartlar İngiltere'yi de politikalarında zorluyor.

İngiltere, müttefiki olan Fransa ve İtalya'nın Anadolu'daki hareket ile ilgili tanımlamalarından ve kendi bilgisi dışında Ankara ile temaslarından duyduğu rahatsızlığı her platformda dile getiriyordu. Mustafa Kemal Paşa'ya karşı ortak hareket etmek konusunda özellikle Fransa'yı sık sık uyaran İngiliz basını; İslam dünyası nezdinde Batı medeniyetinin birlikteliğini göstermesinin önemine vurgu yaparak, birlikte hareket edilmediğinin, Avrupa'nın kendi içinde bir bütünlük oluşturmamasının Doğularca fark edilmesinin İngiliz ve Fransız idaresi altında yaşayan Müslüman halk nezdinde huzursuzluklar doğurabileceği konusunun altını çiziyordu. Bu kaygı, farklı tarihlerde yinelenmiş ve özellikle Fransa, İngiltere tarafından adeta tehdit edilmiştir.

Türkiye'de önem verilecek tek oluşum, Mustafa Kemal'in hareketidir; çünkü Anadolu'da yabancı entrika ve etkisinden uzak olan bu hareket ulusça desteklenmektedir.

İngiltere'nin Mustafa Kemal Paşa'yı ve onun hareketini anlama konusunda geç kaldığı ve yanlış değerlendirdiği söylenebilir. Başlangıçta Mustafa Kemal Paşa'yı İttihatçılığın devamı ve "asi bir general" olarak tanımlayıp, Anadolu'daki hareketi maceracılık olarak gören İngiltere, Mustafa Kemal Paşa'yı İrlanda'lı Ulusçuların, Alman Sparta-kistlerin, Rus Bolşeviklerin, Genç Türklerin, Gandhi ve Tilak'ın varisi olarak görüyor, Komplö ve İhtilal akımlarından çekiniyordu. Bunun böyle olmadığını, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçtikten sonra takip ettiği politikaları gören İngiltere, Mustafa Kemal Paşa'yı, "Yüce Türk", "Türkiye'nin Lenin'i", Lenin'den daha çok pratik yeteneğe sahip, imparatorluk yerine milli bir devlet kurmayı hedefleyen, çok zeki, yiğit iyi bir asker ve yetenekli bir devlet adamı olarak tanımlıyor. Mustafa Kemal Paşa'yı tarif ederken söylenecek şeylerden biri de onun, iyi bir asker ve iyi bir devlet adamı oluşudur.

Şüphesiz bu tür değerlendirmeler, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki hareketi anlamaya ve onun özelliklerini kavramaya başlayış yanında, onun ve hareketinin diğer mazlum uluslar, özellikle de Müslüman uluslar için örnek bir lider olmasının doğura-

cağı tehlikenin altını çiziyordu. 1908 yılında “Genç Türk Hareketi” Meşrutiyet’i ilan ettiğinde, aslında normal doğal seyri içerisinde Batılı güçlerin bu meşruti hareketi desteklemesi gerekirdi; ama ne yazık ki böyle olmuyor. Meşruti hareketi desteklemiyorlar. Niye? Çünkü, bu hareketin diğer Müslüman uluslara da örnek olmasından çekiniyorlar. Batılı devletler, Türk Kurtuluş Hareketinin üzerine oturduğu bağımsızlık ve özgürlük isteklerinin gerçekleşmemesi ve ezilen uluslara örnek oluşturulmaması için çaba sarfediyorlar.

Ancak onlar ne kadar çabalarsa çabalasın, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kazanılan zafer ile sömürgelerde yer alan bayrakların indirilebileceğini, “Türkiye başardı biz de başarabiliriz” düşüncesine bir örnek olmasını engelleyememişlerdir. Mustafa Kemal Paşa’nın Batı’ya ve Batılı güçlere karşı koymasını İslam’ın Hristiyanlığa, Doğu’nun Batı’ya, Asya’nın Avrupa’ya, Ulusçu Türkiye’nin emperyalist Britanya’ya karşı zaferi olarak da tanımlamışlardır.

Amerika Birleşik Devleti, Anadolu’daki harekete diğer Batılı ülkelerden farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Amerika’nın, uzun vadeli ekonomik çıkarlarını gözetken ve geri kalmış ülkeleri olabildiğince barışçı yollarla kendisine bağlı ekonomik birimler haline getirme politikası vardır. Şüphesiz bu, Amerika Birleşik Devletleri’nin Birinci Dünya Savaşı sonrası

yürüttüğü izolasyon politikasının bir yansımasıdır; ama 1921 yılına gelindiğinde, “Türkiye’nin Siyasal ve Ekonomik bağımsızlığının tanınması ve kapitülasyonların da kaldırılması şartı ile” ilişkilerin yeniden kurulması yönündeki teklifi resmi olarak karşılık bulmasa da ABD, Milli Mücadele’nin önder kadrosu ile temaslar kurmuştur. Nitekim ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Anadolu’daki Hareketi ve onun liderini “Amerika’nın desteğine lâyık ulusal, halis diriliş” olarak nitelemiştir. Benzeri görüş, ABD siyasi çevrelerinde egemen olmuştur. ABD, İtilaf Devletleri’ni, özellikle İngiltere’nin Anadolu’daki harekate ilişkin politikalarını onaylamamıştır.

Diğer farklı bir tavır, Almanya’dan gelmiştir. Almanya, 12 Şubat 1921 tarihli *Ham Burger Nachrichten*’de yer alan haberde, “Milli duygular ile donatılmış bir halkın vereceği savaş karşısında her ordu çaresiz kalır” diyerek, Mustafa Kemal Paşa’nın hareketini desteklemiş ve Türklerin kesinlikle başarı sağlayacağına not etmiştir.

Aynı türden haberlere 3 Mayıs 1921 tarihli, *Kölnische Volkszeitung*’ta rastlamak mümkündür. Mustafa Kemal Paşa’nın ne denli yetenekli bir asker olduğunu cephelerde, özellikle Çanakkale Cephesi’nde gösterdiğini ve “Mustafa Kemal Paşa’nın aniden bir meteor gibi gökten düşen tanınmamış bir kişi” olmadığını duyuruyordu.

Almanlar, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde verilen Milli Mücadele ile savaş sonrası imzalanan anlaşmanın değiştirilmesinden çok memnun. Bu, kendilerinin yapamadığı birşey. Aslında sık olmasa da Alman aydınlar tarafından ifade edilen şudur ki; I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Sevr Antlaşması'nın, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde verilen ulusal Kurtuluş Savaşı ile Türkleri değiştirirken ve Lozan Antlaşması ile bugünkü modern Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken Almanlar için aynı durum söz konusu olamamıştır.

Sonuçta Batılı ülkeler, Anadolu'daki hareketin Fransız İhtilali ve onun geliştirdiği kanunlara bağlı olarak kurulan ulus ve ulus devlet anlayışına bağlı bir hareket olarak görüp gelişmelerini bu bağlamda değerlendiriyor.

Batılıların düşünceleri bu durumdayken Batı dışı toplumlarda ise Mustafa Kemal Paşa ve onun mücadelesi çok farklı yaklaşım ve çağrıştırmaları beraberinde getirmiştir. Örneğin, Pakistanlılar bu duruma ne diyorlar? Pakistan şairi Muhammed İkbâl şiirinde, Anadolu'daki mücadeleyi ufukta doğan bir güneşe benzettiğini belirtiyor. Bengal'de Nazrül İslam'ın yazdığı "Mustafa Kemal Marşı", dilden dile dolaşıyor. Diğer yandan Tunus'ta, ileride bağımsızlığın lideri olacak olan Burgiba diyor ki "Sakarya Zaferi, yirmi yaşımın en kuvvetli hatırası olmuştur. O zamanlar kendi kendime acaba ben de ulusumu böyle seferber edemez miyim diye sormuşumdur" diyor.

Cezayir milliyetçiliğinin şekillenmesinde önemli olan üç isim, Abdülhamid Bin Badis, Ahmed Messali Hac ve Ferhad Abbas, yazdıklarında Atatürk'ten etkilediklerini açıkça ifade ediyorlar. Ahmed Messali Hac, Fransız subaylarının önünde bir kiraathanede masanın üstüne çıkarak 'Yaşasın Mustafa Kemal' dediği için tutuklanıyor. Diyor ki "Biz o günlerde Mustafa Kemal Paşa ve Türk askerlerinin üniformalı resimlerini uğur olsun diye cebimizde taşırdık"

Mısır, Fas, Malezya, Endonezya, Bulgaristan, Tunus, Kuzey Afrika ve özellikle Libya, bu değişimden ve gelişmeden sanıldığından çok daha fazla etkilen-

miştir ve galip ülkelere karşı yürütülen bağımsızlık savaşı ve kazanılan zafer, aslında Batılı devletlerin o toplumlar üzerindeki prestijini sarsmıştır. 'Yenilemez, karşı konulamaz' denilen güç, yenilmiştir. İstanbul ile Anadolu'daki hareketin ayrıldığı temel noktalardan bir tanesi de odur. Padişahçı anlayış karşı konulamaz derken, Mustafa Kemal Paşa ve diğerleri, Batılı ülkeler arasındaki bu çelişkileri görüp 'Hayır, karşı konulabilir, her biriyle ayrı ayrı görüşülebilir' demiştir. Bu anlamda ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında yürütülen diplomasi çok başarılıdır ve bunun sonucu alınmıştır. Milli Mücadele sırasında yürütülen dış politika, çok başarılı bir sonuç vermiştir. Bu türden değerlendirmeler sonrasında hareketin başarıya ulaşip, bağımsızlık savaşının zaferle sonuçlanması sonrasında, Türkiye'de gerçekleştirilenlerle ilgili neler düşünülmüş, neler söylenmiştir diye bakıldığında, İngiltere'nin düşüncesinin Lozan Antlaşması'nın Türk tarihinde yeni bir sayfa açtığı,

Padişahçı anlayış karşı konulamaz derken, Mustafa Kemal Paşa ve diğerleri, Batılı ülkeler arasındaki bu çelişkileri görüp 'Hayır, karşı konulabilir, her biriyle ayrı ayrı görüşülebilir' demiştir.

daha önce dünyada Türklerin asla elde etmediği bir konum elde ettiği yönünde değiştiği görülmüştür. ABD Başkanı Roosevelt, Atatürk'ün Amerika'da sempati ile izlendiğini ve yapılan reformların harikulade güzel olduğunu söylüyor. Aynı türden değerlendirmelere Alman Başbakan

yardımcısı Won Papen de katılmış ve tarihte kendini korumak zorunda kalan halklar içinde hiç birisinin Türk halkının gösterdiği özellikleri ve özveriyi gösteremediğine işaret etmiştir. Papen, bu yeniden varoluşta Mustafa Kemal Paşa'nın enerjisine duyduğu hayranlığı dile getirmiştir. Papen, "Zafer sonrası ikinci aşama" diye tanımladığı süreci ise; "Yıllardan beri halkın karakterine ters etki yapan Türk olmayan her şeyden ayrılmak" olarak tanımlamıştır.

Doğulu toplumlardan Afganistan Kralı Aman Ullah, Türkiye'de gerçekleştirilenlerin hepsini kendi ülkesinde gerçekleştirme çabası içine giriyor, kendisinden sonra gelenler de onu takip ediyor. Örneğin, bizim enstitümüzde, "İran Modernleşmesi ve Türkiye", "Çin Modernleşmesi ve Türkiye", "Rusya Modernleşmesi ve Türkiye", "Afganistan Modernleşmesi ve Türkiye" konularında doktora tezleri yapıldı ve bunların bir bölümü de basıldı. Buradaki sorun Batılı devletlerin bir modernleşme teorisinin oldu-

ğudur. Bu teori şöyledir: “Batı moderndir, tek yaşam biçimidir, bunun dışında yaşama alanı yoktur. Batılılaşma işi de yine Batılı efendilerin gösterdiği yol takip edilerek olur. Değilse olmaz”. Böyle baktığımızda Batılı sömürgeci güçler tarafından “medenileştirilen” ülkeler yok mu? Var. Bir kişiyi gönderiyor, orayı sömürüyor ve ülke onun adıyla anılıyor. Bu süreçte her ülke, farklı konumda. Osmanlı, öyle üç tane adam gönderdiğinizde sömüreceğiniz bir ülke değil. Çin böyle bir ülke değil, İran böyle bir ülke değil. Japonlar böyle bir ülke değil ve olmadıklarını gösteriyor. Bu ülkelerin bir devlet yeteneği ve örgüt yapıları var; ama bu ülkeler de modernleşmek istiyor. Bunu, zihniyeti değişen aydınlar yapacak. Bizim doktora programımızda, “Modernleşmenin Düşünsel Öncüleri” diye bir dersimiz var. Aydın olmanın bir gereği ve zorunluluğu vardır. Onu da yerine getirmek zorundayız. Bu toplumda yaşıyorsak, bu toplumun sorunlarıyla bizim kafa yorup bunlarla uğraşmamız gerekli. Bunun için de tarihi, özellikle ulusal Kurtuluş Savaşı’nı, Mustafa Kemal Paşa’yı ve onun kurduğu modern Türkiye’nin temel dinamiklerini bilmek gerekli.

Doğulu ve Batılı herkesin ittifak ettiği konulardan birisi de şüphesiz askeri alanda elde edilen başarının devamı olan; hatta ondan çok daha zor olan

diğer alanlarda yeniden yapılanma, köklü ve radikal değişim idi. Mustafa Kemal Paşa’nın gerçekleştirdiği inkılaplar ile ilgili olarak İngiltere’nin bakışına birkaç noktadan örnek verebiliriz. Ünlü İngiliz tarihçisi Toynbee “Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türkiye, Doğu ve Batı medeniyeti ayırımında Batı medeniyetini seçmiştir. Türkler, Doğu ve Batı medeniyetlerinin kendilerine has bir karışımını üretecektir” diyordu. Modernleşme teorilerinden biri de budur. Atatürk’ün modernleşme temel esprisi de bunun üzerine kurgulanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, milletine mal olmuş bir lider olarak arkasına milletinin desteğini alıp bütün bunların fikri planını kurgulayıp gerçekleştiren, modanın öncüsü, Harf İnkılabı’nın baş öğretmeni olarak tanımlanıyor. Mustafa Kemal Paşa’nın yakın arkadaşları ile çelişkiye düştüğü şeylerden biri de bu devrimlerdir; çünkü onlar bu kadar kısa sürede, bu kadar köklü değişimin olmayacağını söylüyordu. Onun için yapılanlar, bir ihtilal olarak da anılıyor. Ancak gözden kaçan birşey var, o da bu inkılapların fikri bir arka planın olduğu, yerinin ve zamanın iyi hesaplanmış olduğu ve karar alındıktan sonra da kararlı bir biçimde uygulanmış olduğudur.

Bu sırada Batılılarda, yapılan modernleşme çalışmalarında Türk örneğini izleyerek diğerlerinin de, ulu-

sal şeref ve haysiyetlerini, ulusal çıkar ve hukuklarını koruyarak, modern ulus devleti kurabilecekleri endişesi oluşuyor. Atatürk'ten devralınan mirasın, Türk milletine kazandırdığı bir özgüven var. Kurulan modelin temel kaynağı, ulusal egemenlik ve bağımsızlıktan ödün verilmemesidir.

Önemli başka bir konu ola laiklik, Atatürk'ün modernleşme modelinin olmazsa olmazlarından biri. Bunlar akli ve bilimi esas alan, dinin toplum üzerindeki etkisini azaltmaya, dini ortadan kaldırmaya çalışan değişiklikler değildir. Aynı laikleşme süreci, Batı'da da yaşanmıştır. Peki Batı'da Hristiyanlık ortadan kalktı mı? Kalkmadı.

Türkiye'de yaşanan bu her alanda değişim projesinin, diğer Doğulu uluslara örnek olabileceğine işaret edilmekle birlikte, Arapça konuşan ülkelerde bu değişimin gerçekleşmesinin imkansızlığının da altı çizilmiştir. Türk İnkılabı'nın sıkça karşılaştırıldığı Rus İnkılabı'na nazaran daha kısa süreçte yapıldığı ve Türk İnkılabı'nın Türk toplumunda yer bulduğunun altı çiziliyordu.

Sonuçta diğer devrimler ile kıyaslandığında Türk Devrimi ve onun liderine özel bir önem atfedilmiştir. Türkiye, Doğu-Batı sentezi olarak görülmüştür.

Yeni Türkiye'nin yürüttüğü dış politika'nın yansımaları ile ilgili olarak İngiltere'nin değerlendirmesi ilginçtir. Türkiye ile sorunlarını halleden İngiltere; 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye'nin o günlerde dış politikasını, eski dostlarına kıyasla eski düşmanlarının dış politikasına yakın buluyor ve Türkiye'yi antirevizyonist, milletler cemiyeti yanlısı, milletlerin muhalif kamplara ve bloklara bölünmesinden rahatsız, uluslararası işbirliğini savunan ve çatışma ve sürtüşmelerin azaltılmasını isteyen bir ülke olarak tanımlıyordu. İnsanlığa katkının ve barışın korunması yolunda bütün Avrupa'nın yeni bir savaş hazırlığı içinde bulunduğu bir dönemde, Türkiye'nin barışın korunmasını sözle değil; eylemleriyle kanıtlayan bir ülke olarak örnek verildiğini görüyoruz.

Milli Mücadele sırasında, daha sonra da yürütülen gerçekçi, barışçı, içinde yaşanan dünyanın değerlerini anlayan birşey vardır, bu da dış politikadır. Örneğin, II. Dünya Savaşı'na giden yolda Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlama adına kurduğu ittifaklar ve yer aldığı çalışmalar var. Diyorlar ki "Uzak

Doğu'nun hasta adamı olan Türkiye, bu yapılarla Yakın Doğu'nun Herkülü haline gelmiştir." Çok başarılı devlet adamları, uyguladıkları politikalarla ülkelerini ve kendilerini, kendi gerçek güçlerinden daha fazla değere sahip yapar. Atatürk'ün de bunu yaptığı söyleniyor. Örneğin, Türkiye, Boğazlar ile ilgili statükoyu çok rahatlıkla kendisi değiştirebilecekken, uzun yıllar yapılan görüşmelerle ve barışla bunu halletmeyi denemiştir.

Türkiye'nin model alındığı Türk devletlerinde ve topluluklarında, Türkiye'nin laikliğiyle, Batıyla iyi ilişkiler içerisinde olmasıyla ve demokrasisiyle model olduğu söylenebilir. Bu beklentiler, Batı'nın beklentileriyle örtüşmekte ve bu bölgede, "Türk Modernleşmesi" modelinin örnek alınması istenmektedir (İran ve Suudi Arabistan yerine). Türk modeli, Müslüman, laik, insan haklarına saygılı ve demokratik bir model olarak Türk devletlerinin liderleri tarafından benimsenmiş; özellikle Azerbaycan ve Türkmenistan, yollarının Atatürk Yolu olduğunu belirtmiş ve Türkiye'yi kendileri için "Yol Gösterici Bir Çoban Yıldızı" olarak tanımlamıştır. Yine Türk Devrimi Türkiye dışındaki Türkleri de etkilemiş ve yönetimi altında buldukları devletlerin tavırlarına bağlı olarak konuyu takip etmiştir (Bulgaristan, Yugoslavya, Yunanistan ve Sovyetler Birliği).

Bütün bunların sonrasında şöyle bir endişe doğmuştur: Herşeyi Atatürk yönetiyor, o halde Atatürk sonrası ne olacak? Acaba Türkiye bir kaosa düşer mi endişesi vardır; ancak endişe etmelerine hiç gerek kalmamıştır. İsmet Paşa, kısa sürede Atatürk'ün yerine geçmiş, onunla aynı doğrultuda devam etmiş ve değişen dünyada Türkiye'yi demokrasiye taşımıştır.

Prof. Dr. Ahmet YALNIZ
Çankaya Üniversitesi İİBF Dekanı

ORTAÇAĞ KUYUMCU BANKACILIĞINDAN GÜNÜMÜZE

Liberal ekonomi ve kapitalizmin kurucuları Amerika ve İngiltere’de fiyat mekanizmalarına emsali görülmemiş çapta devlet müdahalesine yol açan, banka devletleşmeleri ile devam eden ve bütün dünyayı kasıp kavuran küresel iktisadi çalkantı ve endişeleri yorumlayabilmek için, o kadar karmaşık teknik terim ve jargon bilmek gerekiyor ki birçok işadama gibi biz tüketiciler de ne olup bittiğini anlayamıyoruz. Galiba bankaların, zamanında yani 17. yüzyılda nasıl ortaya çıktığını ve temel çalışma prensiplerinin ne olduğunu yalın bir şekilde bilmeden işin uzmanı olmayan insanların meseleyi kavraması biraz zor oluyor.

İnsanoğlu ürettiği, elde ettiği bir malı başka bir mal-la değiştirmek istediğinde önce takas mecburiyetinde kalmış, zaman içinde ise değerli ve nadir olan deniz kabuklarını, taşları, hatta tahıl stoklarını para

niyetine kullanmış ve sonunda ticaretin geliştiği ve çağdaş medeniyetin ortaya çıkmaya başladığı 16. ve 17. yüzyıllarda da altın, kuyumcuların girişimleri ile, modern kesirli bankacılığın temelini oluşturan kuyumcu bankacılığında, günümüz anlamındaki para ve türevlerinin aracı olmuştur. İşte hikayesi.

Mr. Cohen 17. yy.’da Londra’da kendi halinde bir kuyumcu olsun. Zenaatini icra ederek hayatını kazanmakta, kıymetli taşlarla bezenmiş altın yüzükler, gerdanlıklar yapıp satmaktadır. Müşterileri arasında tanınmış zengin kişiler, tüccarlar bulunmaktadır. Ancak bakırcı, kalaycı, demirciden farklı olarak ustalığında kullandığı metal, kendi içinde bir değere sahiptir ve tüccarların, müteşebbis insanların aynı zamanda para olarak da kullandıkları bir değişim aracıdır. İhracat ve ithalatçılar, tahıl toptancıları alışverişlerde, örneğin şu kadar ton buğday şu kadar kg altın eder şeklinde hesap yapmaktadırlar.

Altın ağır çeken ve taşınması hem zor hem de tehlikeli bir paradır. Zaman zaman altın taşıyan posta arabaları haydutların saldırısına maruz kalmakta ve koruyucu atlı muhafız ve şövalyelere rağmen zenginler servetlerini bir anda kaybedebilmektedirler. Hatta korunaklı malikanelerde bile hırsızlık ve gasp yolu ile servetler yok olabilmektedir. Altınlarını haydutlara kaptırmak tüccarların korkulu rüyası haline gelmektedir.

Bir başka kişilik, kırlarda gezen bağımsız şövalye Collins olsun. Collins, kiralalarını altın olarak toplayan arazi sahibi kişilere, dullara musallat olan haydutları kılıçtan geçirip karşılığında yine altın olarak ücretini alan ve heybesinde altınları ile dolaşmaktan bıkip bu altınları nerede saklayacağını düşünen bir maceraperesttir. Aklına, birdahaki sefer Londra'ya dönünceye kadar altınlarını saklaması için bizim kuyumcu Mr. Cohen gelir. Mr. Cohen güvenilir bir ustadır. Ne zaman gidip altınları istese, hemen gelir ve ihtiyaçları için kullanır. Karşılığında da kuyumcuya bir miktar saklama kirası öder elbet. Buna şahit olan bir zengin tüccar, Mr. Cohen'e kendi altınlarını da saklayıp saklayamayacağını sorar. Londra'nın en büyük tüccarlarının bulunduğu caddede dükkanı olan bu kuyumcu teklifi kabul eder ve bir miktar altın karşılığı bu işi yapacağını, ayrıca kaç kg altın saklayacaksa onu bir kağıda not edip tüccara vereceğini söyler.

Zamanla Mr. Cohen, giderek artan altın saklama işinden epey gelir elde etmeye başlar ve yazdığı notları getiren bütün müşterilerine anında altınını iade etmesi ile güven duyulan bir kişi haline gelir. Hiç aksama olmaz.

Kuyumcu Cohen bir gün bir şey keşfeder. Kasalarında 2 ton altın biriktiği halde aynı gün içinde en fazla 1 ton altının çıktığını, buna yakın bir miktarın da kasaya girdiğini, günün sonunda yaklaşık 2 ton altının hep kasada olduğunu görür.

Kuyumcu Bankacılığı

Piyasada paraya ihtiyacı olan yeni müteşebbisler borç para alıp iş yapmak istemektedirler. Ticarette kâr büyüktür. Gelip Cohen'den borç isteyenler

olur. Kasada 2 ton altın durmaktadır. Ucundan 100 kg. gibi bir miktar borç verse % 10'dan 10 kg kâr edecektir. Borcu verir ve kayda geçer. Hem saklama kirası alacak hem de aynı altın üzerinden faiz geliri elde edecektir. Ancak, altının esas sahibi çıkıp geldiğinde durumu fark ederse sadece işinden değil, hayatından bile olabilir. Her gece, yazdığı alacak-verecek kağıtlarının tasnifi ve hesabı ile uğraşmaktadır. Artık takı yapmaya da pek vakit bulamamakta ama daha çok para kazanmaktadır. Her geçen gün müşteri sayısı artmakta ve kasada biriken altın miktarı arttıkça daha gönül rahatlığıyla borç vermektedir.

Bir gün, tüccarlardan biri altın ile acil ödeme yapacağı bir pazarlık anında altının hazır olduğu ve hemen ödeme yapabileceğinin garantisini olarak da Cohen'in notu ve imzası olan kağıdı gösterir, hatta alacağının delili olan bu 10 kg.'lık altın kağıdına, devrettiğine dair imza atıp mal karşılığında vereceğini söyler. Malı satan tüccar da kuyumcuyu tanımaktadır. Güveni vardır. Not yazılı kağıdı alır ve malı verir. Gidip Mr. Cohen'den altını tahsil eder. Eder de bu altını nereye koyacaktır? Yine en iyisi Mr. Cohen'e emanet etmektir.

İşte altın yerine dolaşıma giren, alış-verişte kullanılan

Cohen'in kağıtları para gibi kullanılmaya başlamıştır. Karşılığında aynı miktarda altın emin bir elde saklanmaktadır.

Kaydi Para ve Kesirli Kuyumcu Bankacılığı

Bir müddet sonra alış veriş hızlandırmak için, Kuyumcu Cohen, üzerine miktar notu düştüğü kağıtlara altın sahibinin adını yazmak yerine "hamiline" ibaresini yerleştirmeyi düşünmüş ve kağıdı kim getirirse altını ona veririm diyerek müşterilerine kolaylık sağlamıştır. Herkes memnundur, istedikleri her an artık mühürü de olan kağıdı götürüp altınlarını alabilmektedirler. Mr. Cohen güvenilir bir işadamdır. Tüccarlar da ağır çeken, tehlike arz eden altını taşıma derdinden kurtulmuşlardır. Aynı gün içinde gelip de "ver benim altınımı" diyen müşteri sayısı öyle azalmıştır ki altın miktarı 10 tona çıktığı halde günlük giriş-çıkış 1 ton civarında neredeyse

Ticaretin geliştiği ve çağdaş medeniyetin ortaya çıkmaya başladığı 16. ve 17. yüzyıllarda altın, kuyumcuların girişimleri ile, modern kesirli bankacılığın temelini oluşturan kuyumcu bankacılığında, günümüz anlamındaki para ve türevlerinin aracı olmuştur.

sabitlenmiştir. 9 ton altın atıl vaziyette duracağına, artık daha fazla hamiline kağıt yazıp ihtiyacı olanlara borç verecek ve daha fazla faiz geliri elde edecektir. Hatta, her 10 tonluk kağıt altın için 1 ton gerçek altın idare ettiğine göre, kesir 1/10'dur ve eldeki 9 ton atıl gerçek altın karşılığı 90 tonluk kağıt altın yazabilecektir. 90 ton üzerinden de faiz geliri olacaktır.

Piyasa gelişip rakip bankerler türedikçe, altını para karşılığı değil bedava saklayan bankerler, hatta bu muazzam kârdan altın sahiplerine de faiz veren bankerler ortaya çıkmıştır. Ancak, hırs ve açgözlülüğün sınırlarını aşan bankerler 10 ton karşılığı, örneğin 110 tonluk banknot yazınca minimum karşılık kesir olan 1/10'u kasada olmadığından altınını geri isteyene veremeyince, 10 ton altın için ellerine 110 tonluk banknot bulunan alacaklılar bankaya hücum ediyor ve sonuç iflas, banknotların değeri sifıra düşüyor. Bankerler ardı ardına iflas ediyor. Bu kaotik duruma devlet el koymak durumunda kalıyor ve

banknot yazma, basma yetkisi 1694 yılında kurulan İngiltere merkez bankasına veriliyor.

Aşağı yukarı aynı gelişmeler, farklı tarihlerde de olsa bütün ülkelerde yaşanıyor ve sonunda, yakın tarihe kadar her ülke, merkez bankaları aracılığı ile bastığı para karşılığı eşdeğer altını yine merkez bankaları kasasında bulundurup parasının değerini koruyor.

Ancak, I. ve II. Dünya Savaşları sonucu ABD'nin yeni bir dünya gücü olarak ortaya çıkması ve ticaretteki büyük payı sonucu Amerikan doları, herkes tarafından tercih edilen ve karşılığında ABD Merkez Bankası'nın kasalarında garantili altın rezervlerinin bulunması ile de güven duyulan uluslararası bir değişim ve servet biriktirme aracı olarak kabul ediliyor. Amerika ise kağıt ve mürekkep parasına 100'lük dolarları basarak önemli bir avantaj sağlıyor ve uluslararası para ihtiyacı öylesine genişliyor ki artık Amerikan Merkez Bankası, kasasındaki altın miktarına bakmaksızın dolar basmaya devam ediyor.

Sonuçta, politik bir görüş ayrılığı sonucu Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle 1971 yılında Amerika'ya "al dolarlarını ver altınlarımı" dediğinde ABD Merkez bankası dolar ile altın arasındaki taahhüdü kaldırdığını ilan ediyor. Kaldırmasın da ne yapsın?

Bir miktar fiyat yükselmesine karşın ABD doları, arkasındaki muazzam iktisadi güç ile uluslararası mübadele ve rezerv aracı işlevini sürdürmeye devam ediyor.

Günümüzde Bankacılık

Günümüzde bankalar yine elinde parası olanların parasını saklıyor, faiz veriyor ve paraya ihtiyacı olanlara da borç (kredi) vererek faiz geliri elde ediyor. Örneğin bizler bir miktar tasarruf edip bankaya yatırdığımızda, banka biriken bu mevduatları, müteşebbislere, firmalara kredi olarak veriyor ve karşılığında faiz geliri elde ediyor. Ancak aynen eski çağlarda olduğu gibi nakit para taşımak hem tehlikeli hem de güçlükleri olan bir iş. Bankadan kredi alan kişi de nakit parayı alıp cebine koymuyor. Görevli memur, hesap cüzdanında sıfır olan bakiyeyi, örneğin 100 000 YTL kredi verilmiş ise 100 000 YTL yazarak değiştiriyor ve kayda geçmiş oluyor. Peki tasarrufçunun parası nerede? Yine banka kasasında duruyor. Kredi alan kişi bankanın basıp kendisine verdiği çek-parayı imza edip para gibi kullanıyor. Banka kredi talebinde bulunan diğer kişilere de kasadaki aynı parayı kredi olarak katlaya katlaya veriyor.

Tipki bizim kuyumcu gibi, banka açgözlülük yapıp sınırı aşarsa, ara sıra nakit çekmeye, çek bozduurma gelenlere kasadaki mevcut para elbet ki yetmeyecektir. Bu tip sorunların ortaya çıkmaması için bütün dünyada bankaların ne oranda minimum karşılık tutacakları yasalar ile belirlenmektedir ve bu oran 20/100 kesri civarındadır. Yatırılan her 100 birim para karşılığı 400 birim kaydi para yazıp kredi verebilir. Banka bizim 100 liramıza 25 lira faiz verirken aynı 100 lira ile yarattığı 400 lira üzerinden toplam 100 lira faiz alabilmektedir. Herkes aynı anda ver paramı derse, 5 kişiden 4'ü açıkta kalacak ve bu arada banka da iflas edecektir.

Amerika ve İngiltere'de bugün bankalar, adına rezerv dediğimiz ilk yatırılan ve kasada bulunan 100

dolar veya sterlinleri arttırmak için, banka hisselerini hisse senedi olarak satmak, özel tahvil çıkarıp satmak, ipotekli kredileri karşılığı tahvil çıkarıp satmak yolu ile kasada ilk 100 lira tipindeki paraları arttırmış ve bunların karşılığında da yine 4 katı kredi verme yani para yazma imkanı yaratmıştır. Açgözlülüğün sınırı olmadığından bu yeni krediler de ipotekli kredi ise, neredeyse aynı işlemi defalarca yapıp, olmayan para yani kaydi para miktarını akıl almaz boyutlara çıkarmışlardır. Faiz gelirleri, dolayısıyla yönetici primleri çığ gibi artmıştır.

Dünya bankacılık sisteminde kayıtlarda var olan ancak tıpkı bizim Mr. Cohen örneğinde olduğu gibi kasalarda bulunmayan bu muazzam kaydi paranın ne yazık ki alacaklıları da bulunmaktadır. Bu alacaklılar arasında dünya devi sigorta şirketlerinden, emeklilik fonlarından tutun da Çin Merkez Bankasına kadar herkes vardır. Kime "al kağıdını ver paramı" deseler o banka batıyor. Borçlu batınca alacaklı da batıyor. En iyisi şimdilik bu düğümü kapalı kapılar ardında çözmeye çalışmak.

Kerem GÜN
Çankaya Üniversitesi
Ortak Dersler Koordinatörlüğü
Türk Dili Okutmanı

TÜRKÇE İLE BİLİM OLUR MU SORUSUNA ATATÜRK'TEN YANIT: *GEOMETRİ*

Bir müsellesin mesaha-i sathıyyesi, kadesiyle irtifainin hâsıl-ı darbının nısfına müsavidir...

Bir üçgenin alanı, tabanı ile yüksekliğinin çarpımının yarısına eşittir. (M.K. Atatürk, Geometri, 1937)

Öyle istiyorum ki Türk dili bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazarlar, bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel, ahenkli dilimizi kullansın.¹

Türklerin yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte iki önemli olguyla tanışıklık kurduğunu görüyoruz. Bu iki olgu, bilim ve İslam merkezli hukuk kurallarıdır. İslam, ölüm sonrası hayatı ve uhrevî konuları içermesinin yanında, kent merkezli bir din olması nedeniyle², dünya yaşamını da düzenleme iddiasındadır. Bu nedenle İslamı benimsemiş toplumlarda gündelik yaşamın düzenini sağlayan kuralların ki bunlara hukuk kuralları diyebiliriz, birçoğunda dini

motiflerin fazlalığı dikkat çeker. İslam şeriatının bu denli baskın haliyle hukuk kurallarına müdahale etmesi nedeniyle İslamı benimsemiş toplumların, Türkiye dışında kalanlarında, var olan yasal düzenlemelerde Arapçanın baskın rolüne rastlanır. Hukuk, yaşamı düzenleyen ve devam ettiren kurallar bütününe ve var olduğu toplumun içinden doğarak egemenliğini tüm sahalara kuruyorsa onu yaratan dilin de söz konusu toplumu bir şekilde etkilemesi beklenir. Bu nedenle Karahanlılar'ın gündelik konuşma dillerinin giderek Arapçaya yakınlaşması ve Çağatay lehçesinden uzaklaşarak özellikle 11 ve 12. yüzyıllarda Hakaniyye adını alması çok doğaldır.

Türklerin yerleşik yaşama geçmeleriyle tanıştıkları bir diğer olgu, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, bilimdir. Özellikle astroloji, tıp ve coğrafya gibi bilim dallarıyla ancak Arap istilası ve bu yolla Müslümanlaşarak yerleşik yaşama geçiş yapıp tanışan Türkler, söz konusu bilim dallarını orijinal kaynaklarından yani Arapça olarak öğrenmiştir. Bu temel, sonraki

¹ İnan, Afet. "Atatürk ve Dil Bayramı." Türk Dili 170 (Kasım 1965).

² İslam'ın kent merkezli bir din olması belki de doğuş alanı olarak bilinen Medine kelimesinin anlamında da görülebilir. Arapça olan Medine kelimesi "kent, şehir" şeklinde Türkçeye çevrilebilir.

yüzyıllarda da sağlamlaşarak bilimin kurumsallaşmasına neden olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse tüm dönemlerinde Arapçanın bir bilim dili olarak hâkimiyetini kurmasını sağlamıştır. Türkçeyle bilim yapılamayacağı, bunun olsa olsa ve tabir yerindeyse boş havanda su dövmekle eşdeğer bir nitelik taşıyacağı birçok bilim çevresinde sıklıkla dillendirilmiştir. Özellikle İmparatorluğun çöküş dönemlerinde yönünü birçok alanda Batıya dönmüş olan Osmanlı toplumu, bilim dilinde de Batı dillerinin egemenliği altına girer. Rönesans ve reform hareketlerinin gerçekleşmediği İmparatorluk coğrafyası, bilimin söz konusu hareketlerle Doğudan Batıya doğru yön değiştirmesinin etkisiyle, bu sefer de bilimin Batı dilleriyle yapıldığı bir saha olmaktan kaçamaz.

Bilimin bir toplumda var olan anadille vücut bulması, ancak ve ancak o anadilinin bağımsızlığı ve geniş kelime hazinesine sahipliğiyle paralellik gösterebilir. Türkçenin ilk Müslüman Türk devletlerinden Cumhuriyet'in ilanına kadarki süreçte gösterdiği, çok nadir canlanma dönemlerini saymazsak, sürekli düşüş ivmesi, bilim dilinin de Türkçe olmamasını ve Türkçe bilimin yapılamamasını doğurmuştur.

Cumhuriyet, bir modernleşme projesi olarak yaşama geçirilmek istenmiştir. Devamlı söylenegelen bir sözle ifade edecek olursak, Cumhuriyet, her yönden bağımsızlığı öngören bir yapılanmanın temel taşıdır. Bu bağımsızlık kavramının kapsamı; ekonomik, kültürel, askerî ve bilimsel özgürlükle çizilebilir. Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra gerçekleştirilen devrim çalışmalarının temelini oluşturan Yazı ve Dil Devrimleri, bu ülkünün ülke çapında temellendirilebilmesi için yolu açan ve devamlılığı sağlayan başlıca kalemlerdir. Yazı ve Dil Devrimleri ile asıl amaçlanan, okuryazarlık seviyesinin yukarı çekilmesinden çok bireyler arasındaki iletişimin yeniden canlandırılarak geçmişten geleceğe uzanan çizgide bir toplumun kültürel birikiminin yani toplumsal belleğinin yeniden harekete geçirilmesidir. Bu yolla kültürel uyanma gerçekleştirilecek ve "ulus

olma bilinci" uyandırılacaktır. Gelişmiş toplumlarda, anadilinin konuşma yapılanması ile yazılı anlatım faaliyetinin birbirine yakın konumlarda bulunması gereklidir. Kısacası konuşulanlar çok rahat yazıya dökülebilmeli ve yazıya dökülenler çok rahat okunup ifade edilebilmelidir. İmparatorluğun her alanındaki çöküşü zaman içinde var olan konuşma dili yani Türkçe ile İslamlık etkisiyle ortaya çıkmış olan Osmanlıca³ adı verilen yazı dili arasındaki uçurumu olabildiğinde derinleştirmişti. Yazı ve konuşma dilleri arasında bulunan uçurumun bu yollarla kapatılması, ulus olma bilincini bir süre sonra canlandıracaktır. Bilim ve teknolojideki geriliği de bu yolla alt etmenin tek anahtarı söz konusu bilim dallarını Türkçeyle yeniden yürürlüğe koymaktan geçmektedir. Bu nedenle gerek 1930'ların ortasında canlanan eğitim yaşamında ve gerekse 1940'lardaki büyük üniversite devriminde anadilyle eğitimin önemi defalarca vurgulanmıştır.

Türklerin yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte iki önemli olguyla tanışıklık kurduğunu görüyoruz. Bu iki olgu, bilim ve İslam merkezli hukuk kurallarıdır.

Bilimsel nitelikteki bir iletinin aktarıcısı konumunda bulunan bilim dilinin nesnel olma koşulu vardır. Bilim dili, gündelik dilden ayrı, farklı kavram ve sınırları olan bir yapılanmadır. Hiçbir dil doğasında bilim dili vasfını taşımaz. Bir bilim dilinin doğabilmesi için her şeyden önce o toplumda bili-

min yapılabilir olması gereklidir. Bununla birlikte bilimin "ödünc alma" mekanizması da unutulmamalıdır. Bilimin evrenselliği ancak kavram boyutunda gerçekleşir. Bu noktadan hareketle farklı bilim dillerinden anadiline geçiş yapan terim ve kavramlar için söz konusu anadili yeni kelimeler üretebilir.

Anadilin oluşum ve gelişim süreci, bireyin özellikle doğumuyla başlayan ve ilk yabancılaşma deneyimi adını verdiğimiz temel öğrenim döneminde karşımıza çıkar. Bu öğrenim süreci, bireyin analitik düşünme yeteneğinin geliştiği ve sorgulama / eleştirme güdülerinin temellendiği bir döneme denk düşer. Söz konusu dönemde birey kendi anadilyle yaratıcı/üretici bir faaliyet içine girer. Bu yaratım/üretim süreci ileride bilimsel çalışmaların anlaşılması, özümsemesi ve üretilmesi olarak adlandırabileceğimiz bilimsel temellendirmenin de

³ Osmanlıca, zannedildiği gibi bir konuşma dili değil; yazı dilidir. Bugün Farsçanın kullanmakta olduğu Arap temelli alfabe sistemiyle Türkçenin yazılmasına Osmanlıca denir. Bundan dolayı Türkçenin önemli seslerini karşılamakta zorlanan bir yazı sistemidir.

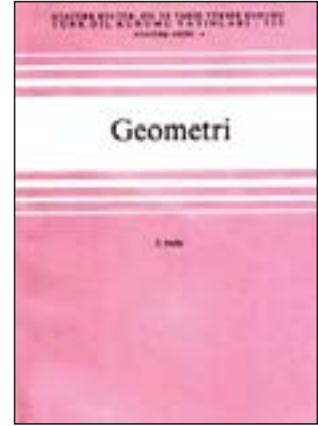
ilk basamağını oluşturur. Kendi anadiliyle bunu başarabilen bireyin ileriki yıllarda öğrendiği başka dillerle var olan temellendirmeyi ifade etmesi de oldukça kolay olabilir. Özetle insan, içselleştirdiği bu kavramları yetkin olduğu bir başka dil ile rahatlıkla "dile getirebilir". Bu noktada bilimin evrenselliğini göz önünde bulundurmamız ve bilim dallarının ancak uluslararası alanda başka dillerle uygulamaya geçmesi söz konusudur. Örneğin, felsefede Almanca'nın veya teknikte İngilizcenin uluslararası bilim dili olarak kabulü söz konusudur. Ancak bu dillerin uluslararası kabulü her ülkenin ulusal boyutta icra ettiği ve geliştirdiği bilimi söz konusu yapılanmayla gerçekleştireceği anlamını içermez.

Her dil dizgesi, onu kullanan kitlenin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenir. Bu biçimlenme, bilimin üretildiği ve kurumsallaştığı toplumlarda bilim de anadiliyle yapılabilmemesinin önünü açmaktadır. Türkçenin bugünkü konumunda bilim dilinden "tekrar" uzaklaşır bir hal arz etmesi, bilimsel ihtiyaçların ancak malum bir kitle tarafından önemsendiğini ve bu zümre tarafından bilim dilinin yönetildiğini göstermektedir. Günümüz Türkiye'sinde bilim dilinin İngilizce veya Fransızca olarak ağırlık kazanması, bilim insanının Türkçeye olan güvensizliğinin yanında anadili öğretim ve öğrenim sürecinde ne kadar büyük bir zaafa düştüğümüzün de kanıtıdır. Anadili öğrenim sürecinde en önemli aşamalardan biri öğrenilen anadilinin bir süre sonra bilinçaltına inerek yerleşmesidir. Bundan dolayı, Freud'un da dediği gibi, tüm edinimlerimizin, tecrübelerimizin ve hatta en mahrem korku veya duygularımızın depolandığı bilinçaltı dil bilincinin oluşumunda da önemli bir yere sahiptir. Daha ilkökul düzeyinde başlayan yabancı dil serüvenimizin anadili öğrenim düzeyine getirdiği baltalamalar ve aksaklıklar, bilinçaltında depolanan ses ve görüntü birlikteliklerini de etkilemektedir. Yoğun bir biçimde yabancı dil eğitimine maruz bırakılan çocukların rüyalarını bu dille görmeye başlamasının başka ne açıklaması olabilir ki? Hal böyle olunca anadili öğrenim sürecinin yabancı dillerle baltalanmasının ileride analitik düşünce sistemini de etkileyeceği unutulmamalıdır. Dil, düşünceyi oluşturan ve geliştiren başlıca etmendir. Dilin ortaya çıkardığı düşünce, elbette ki bilimin yaratım ve gelişim süreçlerinin de temelini oluşturur. Düşünce eksikliği ve düşüncede ortaya çıkan zafiyet, kavramların yeterince doğru kullanı-

lamamasına ve bunun sonucu olarak hem kafa karışıklığına hem bir takım kavramların yozlaşmasına yol açar.

Dil, iletişim dediğimiz kavramın yaratıcısıdır. Bu noktadan hareketle Türkçe ifade bulan bilim dallarının toplum tarafından daha bilinir ve kanıksanmış (içselleştirilmiş) olduğu da bir gerçektir. Bugün toplumun neredeyse geneli tarafından sorunsuzca yaşama dâhil edilmiş bilim dalları arasında bilgisayar tekniği ve matematik gelmektedir. Tam karşı noktadaysa hukukla karşılaşıyoruz. Günümüzde hukukun belki de bilim dalları arasında en çok yabancı sözcüğe sahip yapılanma olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu nedendir ki hukuk bilimine toplumun ilgisi az ve çoğu noktada kopuk kalmaktadır.

Yazı ve Dil Devrimleriyle amaçlanan ülkelerin bir diğeri de elbette Türkçeyle bilimin kurumsallaşmasıydı. Mustafa Kemal Atatürk, Türkçenin diğer dillerin boyunduruğundan kurtulduğu derecede özgürleşeceğini ve bir bilim dili olabileceğini söylemektedir.

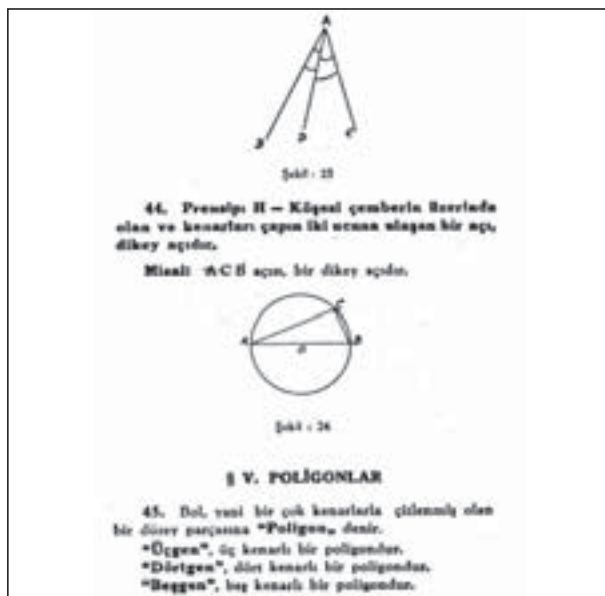
Bir bilim dili yaratmak. Belki de Yazı ve Dil Devrimlerinin yüklendiği en büyük sorumluluklardan biri budur. Yazının başlığında da belirtildiği gibi ilk adım yine Atatürk tarafından atılmıştır. O dönemlerde okullarda okutulan matematik ve onun önemli bir alt dalı olan geometrinin anlaşılmaktan öte içinden çıkılmaz bir hal almasındaki etkin rol Arapça ve belki de görece olarak Farsçaya bağlanabilir. Geometrinin sahip olduğu birçok terim Arapça ve kimi zamanlarda da Arapça, Farsça ve Türkçeden devşirme bir yapılanma göstermekteydi. Ulu önder M.K. Atatürk, bu yapılanmaya bizzat kendisi ilk kılıç darbesini vuran kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada kaç lider, ülkesinde bulunan eğitim kurumlarında okutulmak üzere bir geometri kitabı yazabilir?

Türk Dil Kurumu'nun Başuzmanı A. Dilaçar, Geometri kitabının 1971 baskısına yazdığı özsözde şu görüşlere yer veriyor:

1936 sonbaharında bir gün Atatürk beni, Özel Kalem Müdürü Süreyya Anderiman'ın yanına katarak Beyoğlundaki Haşet Kitabevine gönderip uygun gördüğümüz Fransızca geometri kitaplarından birer tane aldırttı. Bunlar Atatürk'le birlikte gözden geçirildikten sonra, yazılacak geometri kitabının genel tasarısı çizildi. Bir süre sonra ben ayrıldım ve kış aylarında Atatürk bu yapıt üzerinde çalıştı. Elinizdeki kitap bu çalışmanın ürünüdür. (V)

A.Dilaçar'ın da belirttiği gibi, Atatürk'ün yaşamının son zamanlarında özellikle dile dönük çalışmalar yapmasının ürünlerinden bir tanesi de *Geometri* adlı bu yapıttır. Yapıt incelendiğinde görülüyor ki kitapta özellikle Arapçadan gelen birçok terime Türkçe karşılıklar bulunmuş ve günümüz matematik kitaplarında olduğu gibi konu anlatımları olabildiğince sade ve anlaşılır bir biçimde sunulmuş. TDK tarafından belirli aralıklarla baskısı yapılan *Geometri*; açığı, açılırtay, altıgen, ayırıt, bitişik açılar, boyut, çap, çizgi, üçgen, dikaçı, dörtgen, dikey, eğik, eğik çizgi, eşkenar dörtgen, eşkenar üçgen, iç tersaçığı, ikizkenar yamuk, ikizkenar üçgen, sekizgen, taban, teğet, tümey, yöndeş açığı, yüre, yüzey gibi birçok geometrik biçimin Türkçe karşılıklarına yer vermektedir. Bugün gündelik yaşamda da sıkça kullandığımız *artı*, *eksi*, *bölü(m)* ve *çarpım* gibi dört işlem adlarını da yine *Geometri*'ye borçluyuz. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda *Geometri* kitabı 129 terimin Türkçe karşılığına yer vererek bugünkü matematik biliminin Türkçe olarak devamlılığında önemli bir görevi üstlenmektedir.

BULDURU	
Başlangıç tarifler.	5
I. KISIM	
§ I. Çeşit çizgiler	6
§ II. Çember	6
§ III. Paralel	9
§ IV. Açığı	9
§ V. Poligonlar	18
§ VI. Üçgenler	20
§ VII. Dörtgenler	22
§ VIII. Düzgün Poligonlar	24
II. KISIM	
§ I. Poligonlar	26
§ II. Dayire	31
§ III. Dikeyin çap karesi	33
§ IV. İmsai	35
§ V. İmsel şekillerin çevreleri ile alanları arasında oran	38
III. KISIM	
§ I. Silindir ve pürüzma	40
§ II. Koni ve piramit	43
§ III. Yüre	46

Geometri terimlerinin yanlarında açıklamalarına da yer veren yapıttaki birçok bilgi bizzat M. K. Atatürk tarafından kaleme alınmıştır. Bu konuya Türk Dil Kurumu'nun Mart 2008 tarihli *Türk Dili* dergisindeki "*Geometri*'nin Yeniden Yayımı Dolayısıyla" adlı makalesinde dikkat çeken Kurum Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, Atatürk'e ait bazı örneklemelerde bulunuyor:

Açı: Bir noktadan ayrılan iki doğru çizgi arasındaki açıklık.

Açılırtay: Açının tam ortasından geçerek onu iki eşit parçaya ayıran doğru çizgi.

[...]

Üçgen: Kendi kenarları olan üç doğru ile çizilmiş düzey parçası.

Varsayı: Hakikatte var veya yok olan fakat var sayılan düşünüşü.

[...]

Yüre: Her noktası, merkez denilen bir iç noktadan eşitleyin uzak bir eğri yüzüyle çevrilmiş bir katıy.

Yüzey: Uzunluk ve genişlik olmak üzere iki boyutlu olarak yayıldığı ve genişlediği düşünülen uzam. (201-2)

Tüm bu örneklerde de görüldüğü gibi, kitabın kullandığı dilin sadeliği dikkat çekicidir. *Geometri* kitabının açtığı yolda daha sonraları yapılan çalışmalar arasında TDK'nın önderliği ve himayesinde kurulan Terim Kurulu aracılığıyla sayısı doksanları bulan bilim, spor ve sanat dallarında terimsel karşılıkların bulunduğu sözlükler hazırlanmıştır. Örneğin, bugün bilgisayar kullanımında yürürlükte olan birçok Türkçe kelime, TDK ve üniversitelerin ortak çalışmasıyla 1970'li yılların başında hazırlanan *Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Sözlüğü*'nün ürünüdür.

Türkçenin bir bilim dili olarak kabulü ve kurum-sallaşması Atatürk'ün dil çalışmalarıyla olmuştur. Dil, devamlı gelişen ve ilerleyen bir canlı gibi al-

gılanmalıdır. Bu yönüyle dil, bilimsel ilerleme ile de paralellik gösterir. Bilimdeki gelişmeleri adım adım takip eden ve katkı sağlayan ülkemiz bilim insanlarının anadillerine gösterecekleri özen ve hâkimiyet, ileriki kuşakların anadilleriyle dünyadaki gelişmeleri anı anına takip etmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Halük. "Geometri'nin Yeni Yayımı Dolayısıyla". *Türk Dili* 675 (Mart 2008): 195-202.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Geometri*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2000.

Ergenç, İclâl. "Bilim Dili ve Anadili". *Bilim ve Ütopya* 80 (Şubat 2001): 12-13.

İnan, Afet. "Atatürk ve Dil Bayramı." *Türk Dili* 170 (Kasım 1965).

İnan, Afet. Prof. Dr. Afet İnan. Haz. Arı İnan. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.

Keleş, Ruşen. "Dil, Bilim ve Kentbilim". *Bilim ve Ütopya* 80 (Şubat 2001): 26-28.

Yrd. Doç. Dr. Muhittin GÜL
Çankaya Üniversitesi
Ortak Dersler Koordinatörlüğü Öğretim Üyesi

ATATÜRK VE 1929-1930 DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI

Bu günlerde olduğu gibi 1929 yılında da ABD'den başlayan ekonomik kriz, kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Buna bağlı olarak bir çok ülkede bankalar kapanmış, ulusal paralar değer yitirmiş, borçlar ödenemez olmuş, üretimler düşüşe geçmiş, işsizlik artmış vb. Böylece dünya 1929-30 yıllarında, tarihin en büyük ekonomik bunalımı içine girmiştir. Ekonomik bunalımdan en çok etkilenen İtalya ve Almanya gibi ülkelerde faşist yönetimler iş başına gelmiştir. Bu da 1930'lu yıllarda dünyanın gündemine yeni siyasal bunalımları getirmiş ve II. Dünya Savaşı'na giden yolları açmıştır.

1929-30 ekonomik bunalımı tüm ülkeler gibi doğal olarak Türkiye'yi de yakından etkilemiştir; ancak o yıllarda Türkiye'nin koşulları çok daha ağırdı. Uzun savaş dönemleri yaşanmış, Anadolu harap ve yoksul duruma düşmüştü. Genç nüfus savaşlarda kaybedildiği için çalışabilecek genç nüfusa ihtiyaç vardı. Ülkede teknik bilgi ve teknik eleman

yoktu. Yabancı sermaye ve yabancı girişimciler çekilmişti. Bu boşluğu dolduracak yerli sermaye ve yerli girişimci yoktu. Yol ve ulaşım sorunları yaşanıyordu. Bütün bunların yanında 1929-30 yıllarında ana sorun olarak:

- 1-Osmanlı'dan devralınan borçların ödenmesi,
- 2-Çeşitli sektör veya işletmelerin millileştirilmesi (satın alma şeklinde),
- 3-Temel mal ve ihtiyaçların sağlanabilmesi için hızlı bir kalkınma,
- 4-Ekonomik bunalımın kolay atlatabilmesi için önlemler almak gerekmektedir.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı sonunda 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir'de İktisat Kongresi'ni toplamış ve buradan özel sektöre yönelik "Misak-ı İktisat" şeklinde kararlar çıkmıştı. Ancak 1929'a kadar uygulanan bu yöndeki ekonomik program başarılı

olamamış ve yukarıda sözünü ettiğimiz sorunları aşmada yetersiz kalınmıştı. İşte şimdi bu sorunlara bir de ekonomik bunalım eklenmiştir.

Türkiye, Lozan Antlaşması sonrasındaki beş yıl boyunca sürdürdüğü görüşmelerle kapütülasyonlar, Ticaret Sözleşmeleri ve Duyün-u Umumiye gibi sorunların tasfiye edilmesini gerçekleştirmişti. Ayrıca 1928'de Osmanlı borçları ile ilgili görüşmeler sonuçlandırılmış ve sözleşmeler imzalanmıştı. İşte bu gelişmelerin sağlandığı ve millileştirmelere yöneldiği bir sırada 1929 ekonomik krizi gibi olumsuzlukla karşı karşıya kalınmıştır. Bu denli sorunları olan genç Türkiye Cumhuriyeti, 1929 yılına bir çok devletten daha ağır koşullar altında girmiştir. O nedenle ekonomik bunalımın yıkıcı etkilerine karşı ciddi önlemlere yönelinmiştir. Bu önlemlere gidilirken Atatürk belirleyici rol oynamıştır. Kuşkusuz Atatürk bir ekonomi uzmanı değildir; ancak her doğrultuda olduğu gibi, bu konuda da bütün yönlendirmeleri, gerekli motivasyonu ve izlemeyi O yapmıştır ya da tüm yapılanlar O'nun güç vermesi ile gerçekleşmiştir. Atatürk, 1 Kasım 1929'da TBMM'de yapmış olduğu konuşmasında, beliren ekonomik bunalıma karşı, ziraat enstitülerin kurulmasını, kooperatifleşmeye gidilmesini ve köylüye işlemesi için toprak dağıtılmasını istemiştir.

Böylece dünya, ekonomik bunalıma girerken, bizde de bir takım önlemlere gidilmiştir. Ekonomik bunalıma karşı mücadele vermek üzere öncelikle 1929 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet'in ilk üyesi ise Atatürk olmuştur. Amaç israfı önlemek ve yerli malı kullanımını teşvik etmektir. Halka, yerli mallarını sevdirmeye ve kullanma alışkanlığı vermek amaçlanıyordu. Ayrıca yerli malların üretimini, kalitesini, miktarını ve rekabet gücünü artırmaya çalışılmıştır. Başbakan İ. İnönü'nün 11 Aralık 1929'da TBMM'de bu yöndeki konuşmasını da Atatürk, bir telgrafla destek vermiştir.

12-18 Aralık tarihlerindeki hafta "Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası" olarak kabul edilmiştir. Bu hafta içinde okullarda, camilerde, askeri birliklerde ve radyoda halka ekonomik bunalım anlatılarak, bu yönde ekonomik bilinç verilerek, ulusal çıkarlara uygun

hareket edilmesi istenmiştir. Bütün bunlara öncülük etmek üzere Atatürk 17 Aralık 1929 günü, yerli mallardan yaptırdığı giysilerini giyerek halkın önüne bu şekilde çıkmış ve bu süreci desteklediğini göstermiştir. Atatürk'ün bu davranışı hemen devlet memurlarına yansiyarak karşılık bulmuştur. Sonra da halk arasında yaygınlaşmıştır. Üniversite gençliği de mitinglerle yerli malı kullanımına ilgi göstermiş ve desteklemiştir.

Atatürk, 1 Kasım 1930'daki TBMM'yi açış konuşmasında, yaşanmakta olan ekonomik bunalıma karşı; 'Özellikle tarım ülkelerinde uluslararası ekonomik buhran vardır. Bu buhran tabiatı ile bizim ülkemizde de ağırlığını hissettirmiştir. Bu durum dar ve kurak senelerden sonra ülkemizin gösterdiği tahammül ve TBMM'nin tedbirlerindeki isabetle aşılabacaktır. Senelerden beri alınan tedbirlere, önümüzdeki sene daha çok ihtiyaç vardır. Gayet tasarruflu bir idare tarzı, resmi ve özel bütün işlerde hakim olmalıdır', diyor. Ayrıca 1930-31 yılları için denk bütçe + sağlam para formülünü istiyor.

"Mali ve ekonomik durumları yakından takip ederek, tedbirleri vaktinde almanız en mühim işiniz olacaktır"

M. K. Atatürk

Ekonomik bunalım karşısında sanayii güçlendirmek için Sanayi Sergisi açılmış ve ardından Sanayi Kongresi toplanmıştır. Bu Kongre'de bir bakıma sanayinin envanteri yapılmıştır. Basın yayın organları ve toplantılarla bu yöndeki çalışmalar anlatılmıştır. Yerli malları tanıtılmıştır.

Atatürk, toplantılara katılarak ve konuşarak bu yöndeki çalışmaları desteklemiştir. Atatürk'ün bu yöndeki en önemli adımı, Kasım 1930'da çıkmış olduğu üç aylık yurt gezisi olmuştur. Kayseri'den başlayıp, Samsun'la devam etmiş olan bu gezisine her gittiği yörenin özelliklerine göre uzmanlar eşlik etmiştir. Uzun uzun incelemeler yaparak, halkla konuşarak, uzmanları çalıştırıp yorarak, gittiği yörelerin sorunlarına çözümler bulmaya çalışmış ve çok ilgi görmüştür. Bu yurt gezisi sonunda ciddi ve bizzat Atatürk'ün katıldığı değerlendirmeler yapılmıştır. Ekonomik bunalım karşısında alınmakta olan önlemler değerlendirilmiştir.

1930 yılı ekonomik bunalım karşısında önemli yasal ve kurumsal önlemlerin gerçekleştirildiği yıl olmuş-

tur. Ardarda yürürlüğe konulan yasalarla ekonominin iç ve dış dengelerini kurma ve koruma olanakları sağlanmıştır. Ekonomik bunalıma karşı ekonomi ağırlıklı programlar hazırlanmıştır. Zaten kısıtlı olan ithal mallar en aza indirilmiştir.

Ekonomik bunalım yanında borçların ödenmesi ve satınalmaların (millileştirme) gerçekleştirilebilmesi için yeni Türk parası basılmış ve 20 Şubat 1930'da Türk Parasını Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Atatürk gibi güçlü bir lider sayesinde yılların güçlü yabancı sermayeli Osmanlı Bankası tasfiye edilmiş ve 11 Haziran 1930'da Merkez Bankası kurulmuştur. Bununla ekonomik kriz karşısında paranın değerinin korunması ile ülkenin zaten kıt olan döviz kaynaklarının yağmalanması önlenmiştir. Kurulan yeni ekonomik düzenle Devlet, kendisini dış ekonomik güçlere karşı korumaya almıştır. Ulusal ekonomi oluşturularak, Osmanlı Bankası'nın dışa dönük ekonomi politikasına son verilmiştir. Bununla ekonomik krizle mücadelede etkili hale gelmiştir. Dolayısıyla ulusal bağımsızlık, ekonomik bağımsızlıkla tamamlanmıştır.

Atatürk, 1 Kasım 1931'deki TBMM'ni açış konuşmasında da; "Uluslararası buhranın etkilerine karşı diğer ülkelerde yeni vergilerle tedbirler alınırken, Hükümet ve TBMM aksine bazı vergileri indirmek gibi fekalâde cesurane bir hareket göstermiştir. Halk nezdinde bu tedbirler olumlu etkiler yapmıştır. Gelecek sene bu uluslararası buhranın devamına daha hazırlıklı bulunmak durumundayız", diyor. Aynı konuşmasında, Hükümet'e ve milletvekillerine, "Mali ve ekonomik durumları yakından takip ederek, tedbirleri vaktinde almanız en mühim işiniz olacaktır", diyor. Ayrıca halka seslenen Atatürk, "Çetin imtihanlara başarı ile karşı koyan milletimizin, ekonomik buhrana karşı da yüksek varlığını göstermesi gereklidir. Bu uğurda milletimize has olan fedakârlık, icap ederse en yüksek düzeyde gösterilmelidir. Kendimize ve Hükümete güven, siyasette istikrar ve tasarrufa riayet başlıca tedbir olacaktır", diyerek uyulacak ve gidilecek yolları göstermiştir. Atatürk'ün tüm bu konuşmaları ve motivasyonu, siyasette güveni ve istikrarı getirdiği gibi, resmi-özel tasarrufları da olumlu yönde etkilemiştir. Bu sayede de ekonomik bunalıma karşı etkili önlemler alınmıştır.

1929-30 ekonomik bunalımının yıkıcı etkileri tüm dünyada olduğu gibi bizde de özel sektör ağırlıklı

ya da piyasa ekonomisine dönük güveni sarsmıştır. Bu durum çeşitli ülkelerde ve bizde de yeni sosyo-ekonomik çıkış yollarını zorlamıştır ya da alternatif ekonomi politikası arayışlarını gündeme getirmiştir. İşte bizde 30 Ağustos 1930'da, Kayseri-Sivas demiryolunun açılışında ki konuşmasında Başbakan İnönü, Hükümet'in izleyeceği yeni politikayı "ılımlı devletçilik", olarak ilan etmiştir. Atatürk de bunu desteklediğini açıklamıştır.

Böylece 1930 yılının ekonomik, siyasal ve toplumsal ihtiyaçları, devletçi uygulamalara geçişin koşullarını belirlemiştir; ancak Atatürk, bu geçiş sırasındaki alternatif arayışlarına 12 Ağustos 1930'da Fethi Okyar'a kurdurduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası ile yeni bir boyut kazandırmıştır. Bununla hem çok partili hayata geçmeyi düşünmüş, hem de ekonomik bunalımı aşmada liberal ve devletçi politikaları tartışma alanına almıştır. Devletçi politikayı benimseyen İ. İnönü ve liberal politikayı benimseyen F.Okyar'a, her ikisine de aynı uzaklıkta olduğunu söyleyerek serbestçe çalışmalarını istemiştir. Ancak o yılların koşulları devletçi politikaya yönelmeyi gerektirmiştir. F.Okyar, SCF'yi kapatmış ve ekonomik bunalıma karşı Hükümet'in benimsediği devletçi politika ile yola devam edilmiştir. Bu bunalımı aşmak üzere 1930'lu yıllar boyunca bir çok kararname ve yasa çıkarılarak ulusal anlamda uygulamalar yapılmıştır. ABD Başkanı Howwer'in ilan etmiş olduğu önlemler paketinden (Howwer Moratoryumu) yararlanmak için başvurulmuş ve yeniden görüşmeler yapılarak, daha uygun borç sözleşmeleri yapılmıştır. Devletçi uygulamalarla hazırlanan sanayi planları ile hem kalkınma sağlanmış, hem de ekonomik bunalım kolay atlatılmıştır.

Sonuç olarak; 1929-1930 yıllarında dünyanın yaşamış olduğu ve ilerideki yıllara da yayılan tarihin en büyük ekonomik bunalımı bizi de yakından etkilemiştir. Ayrıca biz o yıllarda aynı zamanda Osmanlı döneminden devraldığımız pek çok ekonomi ağırlıklı olumsuzlukları tasfiye etmek durumundaydık. Ancak tüm bu zorluklara karşın Atatürk'ün yönlendirmiş olduğu çalışma ve önlemlerle, Osmanlı döneminden devralınan sorunlar aşıldığı gibi ekonomik bunalım da kolay atlatılmıştır. Gerçek ihtiyaç ve önlemlere dayalı olan planlı uygulamalarla başarılı olunmuştur. O dönemdeki kalkınmanın sağlanması ve ekonomik bunalımın aşılmasında kuşkusuz Atatürk'ün rolü büyüktür.

Ali Nasuh MAHRUKİ

ZİRVEDE LİDERLİK

Yirmi yıldır sürdürdüğüm aktif bir spor hayatım var. Bunun yarısından fazlası, profesyonel seviyede geçti. Burada ilginç olan dayanıklılık, yüksek konsantrasyon, disiplin, kararlılık, liderlik becerileri ve takım çalışması gibi yüksek risk faktörü içeren bir spor dalında başarılı olmak için gerekli olan değerlerin tamamının, iş hayatında, kendimize seçtiğimiz herhangi bir kariyerde; hatta sosyal hayatımızda başarılı olmak için ihtiyaç duyulan değerlerle büyük bir paralellik taşıyor olması. Ben buradan şöyle bir sonuç çıkarıyorum: Başarılı olmanın temel kuralı, doğru yaklaşım ve doğru metodların kullanılmasıdır. Ben de size kendi hayatımda çok farklı şartlar altında, çok farklı coğrafyalarda birebir deneyimleme fırsatı bulduğum ve ulaştığım sonuçlardan bahsetmeye çalışacağım.

Önce insandan bahsedelim; çünkü yola çıkmadan önce insanı iyi bir şekilde tanımamız gerekmektedir. İnsanları kabaca şu şekilde ayırabiliriz: Ya bir şeyleri gerçekleştiren ya da bir şeylerin gerçekleşmesini seyreden insanlar olmak üzere. Bazen de

olanın bitenin farkına bile varmazlar. İnsanlar genelde kendilerini birinci kategoride görürler; ama son çözümlerde bu da yetmez; bunun da ötesinde ulaşabileceğiniz bir yer vardır, o da farkındalık ve fark yaratmaktır. Önce kendimizle sonra da çevremizle ilgili bir farkındalık içerisinde olmamız gerekmektedir. Daha sonraki aşama ise bu farkındalıklar çerçevesinde kendimize bir yol çizerek fark yaratmaktır.

İnsanın bir potansiyel olduğu konusuna bir vurgu yapmak istiyorum. Bu, ne yazık ki tam olarak anlaşıl-
mış ve Türkiye’de gerekleri yerine getirilen bir konu değil. Bir insanla tanıştığımız zaman, hep o kişinin özgeçmişine bakarız. Kariyerinde attığı adımlar, başardığı işler, bildiği yabancı diller, bitirdiği okullar vs. Bu veriler, o kişiyi elbette bir yere kadar tanımlar ve kişiye uygun koşullar sağlandığı takdirde yapabilme kapasitesine sahip olduğu şeyleri gösterir; yani içindeki gizli gücüdür. Bence akıllı insan, kendi içindeki potansiyeli bulmalıdır. Örneğin bir meşe palamudunu düşünün, eğer uygun şekilde toprağa

ekerseniz ve suyunu, gübresini verirseniz fidan olur ve meşe ağacına dönüşür. Bir tek meşe palamudunun içinde ağaca dönüşme potansiyeli vardır. Tek bir meşe palamudundan bir meşe palamudu ormanı yaratabilirsiniz; çünkü içinde o potansiyel vardır ve gizlidir. Bunun ortaya çıkması için nesnel koşulların sağlanması gerekir. Aynı meşe palamudunu alın, çakıl taşlarının arasına koyun, yok olur gider, içindeki potansiyeli gerçekleştiremez.

İşte Türkiye’de de maalesef çoğumuzun yaşadığı durum budur. Potansiyeli anlayıp, kavrayamadığımız ve böyle bir farkındalık geliştiremediğimiz için, bir takım tesadüflere bağlı olarak bir şeyler yapmaya çalışıyoruz; halbuki bunu daha bilinçli, daha planlı bir şekilde yönlendirebiliriz. Bunu yapmanın ön şartı, kendimizi tanımaktır. Önce kendimizle ilgili farkındalığa ulaşmamız gerekir.

Üniversitede okuduğum dönemlerde, akademik eğitimim dışındaki zamanımın büyük çoğunluğunu dağcılık tırmanışları, mağaracılık, yamaç paraşütü gibi bir çok sporla geçirdim. Böylece kendimi daha iyi tanıdım; güçlü ve zayıf taraflarımı, gelecekte neler beklediğimi, ne istediğimi bugünküne yakın bir ölçüde çözümlemiş durumdaydım. Yol haritamı da ona göre çizdim. Buradaki asıl amaç, içimdeki potansiyeli ortaya çıkartmaktı.

Üniversiteyi bitirdikten sonra tek başıma Kazakistan’a, oradan da Kırgızistan’a geçtim. Arkasından Kafkaslara gidip Türkiye’nin en yüksek kiş tırmanışını yaptım. Yine aynı yıl Lenin Dağı’na tırmandım, bir sonraki yıl Pamirlerdeki Krojenevs-koy Dağı’na, arkasından Sovyet Asya’nın en yüksek dağı Kominizim Dağı’na tırmandım. Son olarak da dünyanın en kuzeyindeki yedi binlik ve çok zorlu bir dağ olan Pobeda Dağı’na tırmandım. Bu tırmanışlar sonucunda, Rusya Dağcılık Federasyonu’nun verdiği “Kar Leoparı” ünvanını aldım.

Kendinizle ilgili belli bir farkındalığa ulaştığınız zaman yapılacak en doğru iş, hedef belirlemektir. Bu hedefler, çok üst düzey hedefler olabilir; ama burada önemli olan kendi “Everestiniz”i bulup onu hedef olarak önünüze koymaktır. Hedefler, motivasyon için temel oluşturur ve davranışlarımızı yönlendirir. Bizim bütün istediğimiz, sahip olduğumuz kapasiteyi belli bir amaca dönük olarak yönlendirebilmektir. Hedef odaklı hareket etmek, bu anlamda son

derece önemlidir. Zamanı ve kaynakları ekonomik kullanmak, yöneticilik ile ilgili değerlerde başarının sırrı diye tanımlanır ve son derecede doğru bir yaklaşımdır; ancak tek başına yeterli değildir. Asıl olan, hedefi doğru seçmek ve bütün imkan ve olanaklarımızla hedefe doğru yönelmektir. Kendi gerçekliğimizle örtüşmeyen bir hedefi seçmek, ne kadar çok çaba gösterirseniz gösterin, o hedefe ulaşmanızı zorlaştırır. Bütün hedefler ulaşılabilir, ölçülebilir, gerçekçi bir zaman planında tasarlanmalıdır. Hedefiniz ve kendiniz arasındaki ilişkiyi tasarlarken bu soruların cevabını vermeniz ve daha sonra bununla uyumlu bir strateji planlamanız gerekmektedir. Strateji, sizin yol haritanızdır ve çok önemlidir; çünkü stratejik seviyede yaptığınız hatayı taktik seviyede düzeltemezsiniz. Bu cümlemin doğru kullanımı ise şu şekildedir: Politik hatalar, stratejik başarılarla; stratejik hatalar, taktik başarılarla düzeltilemez; yani hangi seviyede hata yaptıysanız, o hatayı düzeltmenin yeri, yine o seviyedir.

Planlama konusu ise geleceğin bugüne yansıtılması anlamında çok önemlidir. Diyelim ki beş yıl sonra kendinizi bir yerde görmek istiyorsunuz, beş yıl sonra orada olabilmek için, dört yıl sonra da onunla uyumlu bir hedefte olmanız gerekir. Böylece makro planı gözünüzün önünde tutup, onu daha kolay uygulayabileceğiniz mikro planlara bölüyorsunuz. Bu size şöyle bir avantaj sağlıyor: Kısa dönemli planlarda, hata yapma olasılığınız daha düşüktür ve bu ana planınızın üzerinde belli bir kontrol gücü getirir; çünkü bir sene sonra geldiğiniz konumu yeniden değerlendirirsiniz ve gerekirse ufak tefek ayarlamaları yapıp makro planınıza yeniden yansıtabilirsiniz. Bu sayede daha az hata yaparsınız. Kendinize büyük hedefler seçebilirsiniz; ama buna bir sefer de ulaşamayabilirsiniz, o zaman bunu parçalara bölerek yapmak gerekir.

1992 yılında en büyük hedefim ve hayalim, Khan Tengri Dağı’nın ilk Türk tırmanışını yapmaktı; ama ne zaman ki ben dağın tırmanışını başarıyla tamamladım, bu sefer Kar Leoparı olmak önüme bir hedef olarak çıktı. 1994’e kadar bu böyle gitti; ama ’94 geride kaldıktan sonra bu sefer de Everest Dağı, hedeflerim arasına girdi. Dolayısıyla her hedef, ulaştığınız andan itibaren onun üzerinden yeni ve daha zorlu hedeflere ulaşmanızı sağlayacak bir basamak haline dönüşür. ’95 yılında Everest Dağı’na tırman-

dım. Everest'e tırmanan ilk Türk dağcı olmanın yanı sıra, ilk Müslüman dağcı da oldum. '96 yılında "Yedi Zirveler" projesini yaptım. Biliyorsunuz, dünyada yedi kıta var: Asya, Avrupa, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avusturalya, Antartika ve Afrika. Bu kıtaların her birinin en yüksek dağına tırmanmayı içeren bir projeydi bu. İlk olarak 1986 yılında farklı zamanlarda Amerikalı iki dağcı tarafından tamamlandı. 1996 yılında, ben de bu projeyi tamamladım.

'97 yılında dünyanın 6. yüksek dağı olan Cho Oyu Dağı'na yaptığım tırmanışla, Türkiye'nin en yüksek solo tırmanışımı gerçekleştirdim. '98 yılında dünyanın 4. yüksek dağı olan Lhotse Dağı'na tırmandım. Yine aynı yıl Manaslu Dağı'na tırmandım; fakat burada işler biraz kötü gitti, bir yüksek irtifa tırmanışında olabilecek bütün aksilikler başımıza geldi. Maalesef o sezon benim ekip arkadaşım öldü. 2000 yılında, K2 Dağı'na tırmandım. K2, Pakistan-Çin sınırında yer alıyor. 8 bin 611 metre yüksekliğinde, dünyanın ikinci yüksek dağı ve dünyanın en zor ve tehlikeli dağı olarak kabul ediliyor. Zirvesine ulaşan her üç dağcıdan birinin hayatını kaybettiği gibi bir istatistik var elimizde. Ben bu tırmanışı yapan 174. dağcı oldum. Burada hedeflememiz gereken şey, kişisel kariyerimizi geliştirmek.

Durgun bir su hayal edin, bir taş atın ortasına, taşın düştüğü yeri kişisel kariyerinizin başlangıcı olarak kabul edin. Suyun hareketi taşı attıktan sonra nasıl dalga dalga bir hal alıyorsa bizim kariyer açılımımız da bu şekilde ilerlemelidir. Her yıl bir öncekinden daha etkili, daha geniş ve daha pozitif bir alana

doğru ilerlemelidir; çünkü bizim asıl hedefimiz, olabileceğinin en iyisi olmak, yapabileceğinin en iyisini yapmaktır. Bunu yapabilmek için elimizde çok büyük bir potansiyel vardır, önemli olan bunu en iyi şekilde kullanmaktır. Başarılı ve başarısız kişi arasındaki fark, birinin diğerinden daha kapasiteli veya daha iyi fikirlere sahip olmasında değil; çoğu zaman kişinin fikrinde iddialı olması ve onun üzerinde hesap edilebilecek bir riski göze alma cesaretini taşımasıdır. Buradaki kilit kavram, hesap edilebilecek risktir. Şimdi biraz risten bahsetmek istiyorum.

Başarılı insanların kontrollü riskleri göze almalarını sağlayan şey, hedefleri ile ilgili net ve açık vizyonlarının olmasıdır. Nasıl hedefler motivasyon için temel oluşturuyor ve davranışımızı yönlendiriyor demiştik, aynı şekilde hedefleri ile ilgili net ve açık vizyonları olan insanlar, kontrollü risk üstlenebiliyor; bu da beraberinde başarıyı daha kolay getirebiliyor. Sonuç olarak riske girmeden başarı olmaz; ancak, hemen arkasından tamamlamamız gereken şeyler var. Bunlardan biri kendimizi tanımaktır. Neyi nereye kadar zorlayacağımız, kendimize bağlıdır. Risk algısı diye bir kavram vardır ve risk algısı, kişiden kişiye göre değişir. Aynı şartlar, aynı mekan, aynı zaman farklı kişilerde farklı riskler yaratır. Örneğin, Beyoğlu'nun arka sokaklarında sabah saat 3:30'da gece kıyafetiyle bir bayanın yalnız başına dolaşmasıyla yine aynı sokakta aynı saatte, aynı şartlar altında 1.90 boyunda bir delikanlının dolaşması aynı risk değildir. O yüzden, neyi nereye kadar zorlayabileceğimize ancak biz karar veririz. Bunun

kadar önemli bir diğer süreç ise kendimize karşı dürüst olmaktır. Riskin tanımına baktığımızda, meydana gelebilecek zararlı bir olayın oluşma olasılığı ve sonuçlarının bileşkesini görüyoruz. Sonuç olarak risk, bir olasılıktır ve bizim aldığımız bütün önlemlere rağmen bu olasılık bazen gerçekleşir.

Hayat, bizim gibi yüksek organizmalar için baştan sona bir karar verme ve seçim yapma sürecidir ve biz, hayat boyu yaptığımız seçimlerin, verdiğimiz kararların sonuçlarını yaşarız.

Everest'te İlk Türk, benim ikinci kitabım ve kitap, şöyle bir cümleyle başlar: "Herkes bilmek ister; ancak pek azı bedelini ödemeye hazırdır". Herkes başarılı olmak, kazanmak ister; ama bunun bir maliyeti vardır. Bu maliyete hazır mıyız; değil miyiz, işin sırrı bence bu soruların cevabında yatıyor. Dünyada hiçbir devlet, hiçbir kurum, hiçbir kişi sınırsız kaynaklara sahip değildir. Dolayısıyla her yapı, eldeki seçeneklerden kendisi için en uygun olanını seçip ona odaklanmak ve onunla ilgili gerekli riskleri göze almak zorundadır. Elbetteki risk almak dediğimiz şey, kumar oynamak ya da zar atmak demek değildir. Hesap edilebilir ve belirli bir ölçüde kontrol edilebilir bir durumdur. Bunu bilgi yönetimiyle yaparsak kendi lehimize kullanabiliriz. Risk yönetimi, bilgi yönetimi temeline dayalı hesaplardan güç alıyorsa o artık risk olmaktan çıkar ve hedefimize ulaşmak için kullanabileceğimiz stratejik bir seçenek haline dönüşür. Bu paragrafı çok daha basit ifade etmek gerekirse şöyle diyebiliriz: "Bilgi cesaret, cehalet cüret verir."

Hata yapmaktan korkmamak gerekir; hatta insanlar, belki biraz da hatalarıyla özel olurlar. Hata yapmak da gelişmenin, ilerlemenin, öğrenmenin bir parçasıdır; ama buraya çok önemli iki şey eklememiz gerekiyor, bunlardan biri, büyük hata yapmamaktır; çünkü büyük hataların geri dönüşü mümkün olmayabilir veya çok yüksek maliyetli olabilir. İkincisi de hatalarımızdan ders almak ve tekrar etmemektir. Bu ikisine dikkat ettiğiniz sürece ufak tefek hataları dert etmeyin, yeter ki bunu bir öğrenme süreci olarak hayatınıza yansıtılabilsin. Birinci hata, bir tecrübedir; ikinci hata ise maliyete dönüşür. Hatalar da aslında bir tecrübedir ve öğreticidir; ama bunu tekrar etmeye başlarsanız o zaman bir maliyet olur ve rekabet avantajınızı ciddi anlamda elinizden almayı başlar.

Riskler, hatalar ve kazalar arasındaki ilişkiye baktığımız zaman, şunu söyleyebiliriz: Kazalar sadece tek bir şeyin kötüye gitmesiyle oluşmaz; kazalar, bir

bileşkedir, gözden kaçırdığınız birkaç şeyin bileşkesiyle oluşur. Daha önceden mevcut olan risklerin gerçekleşmesi şeklinde oluşur. Örneğin biz dağcılıkta şöyle söylüyoruz: "Eğer ciddi bir tırmanış sırasında ekip üyeleri kritik bir hata yaparlarsa genellikle ekip içi dinamikler o hatayı tolere edebilir. Aynı anda iki tane kritik hata yaparlarsa büyük olasılıkla zirve şansı ortadan kalkar, ancak sağ salım geriye dönebilirler. Aynı anda üç kritik hata yapılırsa aralarından biri yaralanır veya ölebilir". O yüzden işin kazaya kadar ulaşabilmesi için gerçekten gözden kaçırılan birkaç şeyin üst üste çıkması gerekir. Bu gözle bakarsak aslında kazayı meydana getiren parametrelerin bir kısmını geriye çektiğinizde kazayı da engelleyebilirsiniz.

Karşımıza sürekli engeller çıkacaktır, önemli olan uzaktaki hedefi yitirmeden o engelleri aşacak yöntemleri geliştirmektir. Her zaman alternatif planlara sahip olmak çok önemli. Bir B planınız mutlaka olmalı, yol haritanız ne kadar dikkatli ve özenli hazırlırsa hazırlınsın, sizin dışınızdaki gelişmelere karşı mutlaka alternatif planlar yapmış olmanız gerekir.

Değişime açık olma konusunu da çok önemsiyorum, hele Türkiye gibi sürekli belirsizliklerin olduğu ve garip değişikliklerin yaşanabildiği bir ülkede. Aniden değişebilecek koşullara ayak uydurabilmek için kararlarımızda mutlaka bir esneklik payı buldurmalıyız ve hesaplarımızı yaparken de bu değişim faktörünü göz önünde bulundurmalıyız. Hayatta kalabilmek için çevredeki nesnel koşullar değiştiğinde o koşullara uyum sağlamak gerekmektedir.

Hedeflerinize ulaşma yolunda kararlılık da çok önemlidir. Kararlılık, karşınıza çıkabilecek bütün engellere ve zorluklara rağmen aynı sabırla, aynı inançla, aynı özveri ile yolunuzda sapmadan ilerlemektir. Olaylara yaklaşımımız çok önemlidir. Atatürk'ün "Zafer, benimdir diyebilenin; başarı, başarılı olacağım diye başlayanın ve başardım diyebilenlerindir" sözü, bu noktada çok önemli bir örnek teşkil eder. Bu, tamamen bir yaklaşım meselesi. Eğer siz kendinize inanmazsanız kimseyi inandıramazsınız.

Bir Rus yüzme antrenörünün kendi şampiyon yüzücülerine verdiği öğüt şudur: "Yarış boyunca tüm enerjinizi harcıyıp son metreleri çıkaracak gücünüzün kalmadığını sandığınızda, en zorlu rakibinizin bile en iyi ihtimalle sizinle aynı durumda olduğunu bilin ve azimli kulaçlarınızla altın madalyaya ulaşacağınızdan emin olun; çünkü sizler en iyilersiniz."

Dağcılıkta süreklilik ve sürdürülebilirlik kavramlarını ifade ettiğimiz bir cümle: "Bir tırmanış, asla zirvede bitmez". Zirveye vardığınızda hâlâ size zarar verebilecek bir ortamdasınız. O yüzden dağcı, zirveyi hedeflediğinde ve zirveye vardığında, hep inişi de düşünmek zorundadır.

Takım olma konusuna da çok kısa bir şekilde değinmek istiyorum. İnsanoğlu, sosyal bir varlıktır ve hep diğer insanlarla birlikte hareket eder. Takım olmanın dinamiklerini de gerçekten çok iyi anlamamız gerekiyor. Eğer biz, bir ekibin parçasıysak bizden istenileni eksiksiz yerine getirme sorumluluğumuz, sadece kendimize karşı değil; bütün ekip arkadaşlarımıza karşıdır. Aksi takdirde birimizin hatasının bedelini, herkes beraber öder. Takım çalışmalarında akılda kalması gereken en önemli şey, budur.

Motivasyon konusu çok önemli bir konu. Bizler motivasyonumuzu yitirmekten çok fazla bahseden bir toplumuz; çünkü baştan hesabımızı iyi tutmuyoruz ve motivasyonumuzun ana kaynağı da hep dışarıdan gelen verilere dayalı oluyor. Halbuki gerçek motivasyon, içten gelen motivasyondur. Burada önemli olan, kendi hedeflerinizi kendiniz istediğiniz için seçmek ve onun için gerekli motivasyonu ve içsel gücü kendi içinizden bulmaktır. Dışarıya ne kadar bağımlı olursanız, başarı grafiğiniz o kadar hareketli olur. Ne kadar kendi gücünüze ve iradenize dayanırsanız, başarı grafiğiniz de o kadar doğrusal ve sağlıklı bir şekilde ilerler.

Einstein, hayal gücünü bilgidan bile önemli bir yere koyar ve hayal gücü her şeydir, der. O, hayal gücünü, hayatın gelmekte olan heyecanının ön izlemesidir diye tanımlar; ama bunu, hayalperestlikle karıştırmamak ve bunun ayırımını çok iyi yapmak gerekir. Hayalgücü, sizin yaratıcı zihninizi daha aktif kullanmanızı sağlayan, kendi gücünüzle birlikte nerelere ulaşabileceğinizi, neler yapabileceğinizi daha cesaretle önünüze koymanızı sağlayan bir şeydir. Kendisiyle ilgili farkındalığını erken yaşlarda geliştiren, kendini doğru tanıyan ve hedeflerini de bu doğrultuda geliştiren insanlar, diğerlerine karşı çok büyük bir rekabet avantajına sahip olur.

Son olarak liderliğe değinmek istiyorum. Hangi başarılı kurumu düşünürseniz düşünün, kurumun arkasında, içinde mutlaka sıra dışı, becerikli bir lider vardır. Liderin varlığı, insanın başarısını ciddi anlamda yükselten, sonuçları değiştiren bir unsurdur. Liderlikle ilgili çok fazla tanım vermek mümkün; ama ben bir tane genel geçer bir tanım vererek onun

üzerinden devam edeceğim. Lider, birlikte çalıştığı kişileri etkileyen ve belirlenen amaçlar doğrultusunda davranışa yönelten kişidir. Burada, liderin iki tane temel fonksiyonu var. Biri, insanları etkilemek ve heyecanlandırmak; yani onun olmadığı ortamlarda durağan kalan insanlar topluluğunu hareketlendirip heyecanlandırmak. İkincisi, hareketlendirdiği insanların enerjisini belli bir hedefe dönük olarak yönlendirmektir. Süreç içerisinde bu iki temel fonksiyon varsa orada liderlikten bahsedebilirsiniz. Liderlik doğuştan gelebileceği gibi, öğrenilip geliştirilebilir. Liderliğin ne olmadığına bakarak ne olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Bir kere tabu değildir, yalnızlık değildir, kişilik kültür yaratmak değildir, yenilmezlik, yanılmazlık değildir, insanlara rağmen yapılan bir şey de değildir. Bunların hepsinin tam karşısını aldığınızda liderliğin ne olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Liderlik, bir mevkii veya bir makam değildir; tamamen işlevsel bir süreçtir. Lider de takım oyuncusudur, sadece onun yetki ve sorumluluk alanını o seviyede tanımlanmıştır ve o takımın oyuncusu olarak o seviyedeki rolleri üstlenmektedir.

Gerçek liderlik, kişisel hırslara değil; koşullara ve süreçlere bağlıdır. Koşullar ve süreçler aramızdan bazıların bir adım öne çıkmasını sağlar. Gerçek liderlikten kastım, kitlelerin, büyük toplulukların liderliğidir. Bu tür liderlikler, toplumun ortak bilinciyle birlikte kendini gerçekleştiren liderliklerdir. Liderlikle ilgili bir çok değerlendirmede; hatta akademik çalışmada Atatürk, en büyük lider olarak kabul edilir; ama o bile bunu kendi doğal üstünlüğüne bağlamaz. Atatürk kendisini, milletin üstünde değil; tam tersine milletin ortak bilincinin ürünü olarak görür. Kendi varlığını, Türk milletin kendi içinden koşulların ve zamanın zorlaması ile ortaya çıkardığı bir kurtuluş kararlılığı olarak tanımlar. Bunu daha iyi anlamak için biraz bu konu üzerinde duracağım. Osmanlı'nın son günlerini hayal edin. 600 sene bütün bu coğrafyaya hükmeden İmparatorluk, artık yok olmuş durumda. İmparatorluk geleneğinden gelen ve bir şeyler yapılması gerektiğini düşünen, ne ölmekten ne de öldürmekten çekinen, en az Mustafa Kemal kadar cesur ve onun kadar vatansever bir çok subay var o dönemde; ama zamanla herkes şunun farkına varıyor ki bu davanın başarıya ulaşması için Mustafa Kemal'in başta olması lazım. Toplum, ortak iradeyle Mustafa Kemal'in liderlik iradesi birleştiği için bugün Atatürk, Atatürk olmuştur. Şöyle bir örnek vereyim, Çanakkale Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in verdiği bir emir var: "Ben size savaşmayı değil; ölmeyi

emrediyorum” der. Askerine savaşmayı değil; ölmeyi emretmek, çok yüksek bir komutanlık dehası gerektirir; ama komutanı komutan yapan da o emre uyan askerdir. Dolayısıyla Çanakkale’de Mustafa Kemal’in şahlanmasını sağlayan, kendi liderlik dehası kadar onun emrine uyan askerlerdir de.

“Gerçek lider, temsil ettiği değerlerin bedenlenmiş halidir”. Bu, benim sözüm. Bunun üzerinde biraz durmak istiyorum. Bunun yine tarihteki en iyi örneği, Atatürk’tür. Atatürk, temsil ettiği, inandığı Türk milletinin bütün yüksek niteliklerini tek bir bünyede toplamış ve bunu dışa vurmuş bir lider. Kıyafetiyle, konuşma tarzıyla, davranışlarıyla, eylemleriyle, düşünceleriyle Türk milletinin bütün yüksek niteliklerinin bedenlenmiş hali durumundadır. Tarihte elbette böyle liderler vardır. Örneğin, bunlardan biri, Mahatma Gandhi’dir. Gandhi, aslında bir hukuk adamıdır. Batı kültüründe eğitim görmüş ve Batı kültürünü çok iyi bilen biri. İngilizlerin Güney Afrika’daki sömürgeci uygulamalarına birebir şahit olunca çok rahatsız oluyor. İngiliz sömürgesi olan kendi ülkesi Hindistan’da, “sivil itaatsizlik” modeliyle bir direniş başlatıyor. Tamamen pasif bir direniş modeli bu. Mustafa Kemal’in Anadolu’da düşmanla göğüs göğüse çarpışarak yaptığını, Gandhi Hindistan’da, “sivil itaatsizlik” modeliyle halkı örgütleyerek yapıyor. Sonuçta, şöyle bir tablo çıkıyor ortaya: Şiddet yok, silah yok; ama sivil itaatsizlik var. Sivil halkın üzerine İngilizler ateş açıyor; ama insanlar bu tutumlarını devam ettiriyor. En sonunda İngilizler öldürerek bir sonuca varamayacaklarını anlayıp savaşmadan Hindistan’ı terk ediyor.

Liderlik, iyi insan veya kötü insan olmakla ilgili bir konu değildir. Liderlik, değerler kültürü ile iş yapma anlayışıdır. Liderlik, bir etkidir. Herhangi birinin, ataktır, tuttuğunu koparır, lider vasıflıdır deyip, hangi değerler kültürü ile bu liderlik vasıflarını ortaya koyduğuna bakmaz da onu yükseltirsek, çok kötü sonuçlar ortaya çıkabilir.

Gelecek, kendi kendine gelen bir şeydir; ama nasıl geleceği bizim bugünkü seçimlerimize bağlıdır. Lider vasıflı bireyler ve kurumlar, geleceklerini kendi beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmek için kurgular ve buna uygun planlar, stratejiler ve hamleler yapar; bir diğer deyişle geleceklerini kendileri yaratır.

Dünyanın ihtiyaç duyduğu önemli bir konu da sorumluluk duygusudur. Sorumluluk duygusu, çok

özel bir şeydir ve bu varsa çok başka sonuçlara ulaşmanızı sağlayabilir. Sorumluluk duygusunu hissedebilmemiz için ben ve onlar ayrımını bırakmanız gerekir. Bir bütünün parçası olarak kendinizi konumlandırmanız ve bütünlüğe karşı bir sorumluluk hissetmeniz gerekmektedir. Bu sorumluluk duygusuna sahip olanlar, hepimizin aynı bütünün parçası olduğumuzun, yarın birgün hepimiz için kötü sonuçlar doğuracak olanı değiştirmek gibi bir sorumlulukla hareket eder. Bunlardan biri de AKUT’tur. AKUT, tamamen gönüllülerden oluşan ve insan hayatını merkeze alan bir sivil toplum örgütüdür; hatta bu sorumluluk projesini öyle geliştirmiştir ki zaman zaman yurtdışına da giderek bugüne kadar 736 insanın hayatının kurtarılmasını sağlamıştır. Hindistan Depremi yaşandıktan sonra bölgeye gitmek ve bölgede arama kurtarma çalışmalarına yardımcı olup Türk insanının sorumluluk duygusunu bütün Dünya’ya gösterme fırsatı bulduk.

Size birçok kavramdan bahsetmeye çalıştım. Bunların hepsini tek bir kelimedede özetleyin derseniz o kelime, “sağduyu”dur. Sağduyu, sizin sadece analitik zekanız değil; aynı zamanda, duygusal zekanızdır da. Sağduyu, sadece sahip olduğunuz bilgi birikimi değil; aynı zamanda, sezgileriniz ve duygularınızdır; yani sizi siz yapan her şeydir. Yapabileceğimiz en önemli şey, sağduyumuza yatırım yapmaktır. Sağduyu, öyle bir filtre mekanizmasıdır ki karşılaştığınız problemi çözmek için bilgi birikiminiz yetmese dahi onun içinde en doğru sonucu, en mantıklı sonucu seçme fırsatı verir size. İnsanlar, tecrübeyi yaşayarak, deneyerek öğrenir ve tecrübe birikiminizi aktarmak çok zordur; ama sağduyunuzu arttırmak için şunu yapabilirsiniz: Kendi konusunda iyi ve başarılı işler yapmış insanların yaşamlarını öğrenmeye çalışsınız. Onların karşılaştıkları zorlukları, onların aştıkları engelleri ve kendi potansiyellerini gerçekleştirme yolunda izledikleri adımları öğrenebilirsiniz.

Başarının paylaşılması konusunu da çok önemsiyoruz; çünkü bir hedefe ulaştığınız zaman, o başarıda hakkı olan herkese bunu yansıtmanız gerekir.

Zirveye ulaşmak zordur; ama zirvede kalmak daha zordur. Bütün bu süreci, bir süreç yönetimi olarak ele alıp aynı mantıkla işleterseniz o zaman burada kalma şansınızı da çok daha yüksek bir noktaya taşıyabilirsiniz. Bence yapmanız gereken en önemli şey, kendi zirvenizi bulmak ve orada kalmaktır.

Doç. Dr. Mustafa Tören YÜCEL
Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı

CEZA SİYASETİNDE SEÇENEK YAPTIRIMLARIN RASYONELLİĞİ

Kriminoloji Bilinci

Durkheim'in "Hukukî Gelişim Teorisi"ne göre, toplumlar karmaşık yapıları modern tiplere doğru geliştikçe, hukuk sistemlerindeki cezalandırıcı kuralların, tüm kurallara oranı azalmakta, buna karşılık iade edici/tazmini nitelikteki hukuk kurallarının tüm kurallara oranı ise gittikçe büyümektedir. Bu kurama karşın bazı ülkelerdeki görüntü, halen 150 yıl öncesi anlayışını sergiler niteliktedir. Bu durum, belli ölçüde rasyonel akıl ile duygusal zekânın aynı derecede gelişme göstermemesi sonucu belirlemekte ise de konumuz açısından, kriminoloji/penoloji konularındaki okuryazarlığın derecesi ve yaygınlığının etkili olduğu belirtilebilir. Bunu özellikle Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Kriminoloji derisi alan öğrencilerimin farkındalığı ve duyarlığında gözledim. Kuşkusuz, insanın duygularının sesini hiç dinlememesini beklemek, insandan fitratını terk

etmesini istemek de olsa, ortak kararlar alınması gereken konularda ise ortak veri tabanından hareket etmek zorunluluğu vardır. Bu anlamda, suç ve ceza konusundaki duygular ortak değildir. Benzer olaylarda dahi toplumların değişik duygularla davranabildiği dünya penolojik profiline bakıldığında bunu saptamak kolaydır. Ortak payda ise, yalnızca ve yalnızca kriminolojik araştırmaların sergilediği ortak akıldır. Bu payda ise kuralları, sistematiği, metodolojisi ortak tayin edilmiş araştırmalarda, rasyonel akıl kullanarak geliştirilmektedir. Şimdi sizlerle gelişen ortak akıl bulgularını, mesleki gözlemlerim ışığında paylaşmak istiyorum.

Hapis Cezası

Hapis cezası etkinlik ölçüsü olarak, toplam cezaevi nüfusundaki yüksek hükümlü oranı, özellikle aynı ceza siyasetini uzun yıllar takip eden ülkelerde az suç işlenmesi şeklinde beklenebilir. Bu konuda

geçerli testler yapılamazsa da korelasyonun, kriminolojik görüntünün beklenen yönde olmadığı, suç ve ceza olgusunun ayrı dinamikleri olduğu görülmektedir. Öte yandan, mevcut korelasyonun, cezaevi nüfus oranı düşük ülkelerin daha sert bir ceza siyaseti uygulayan ülkelere göre daha az oranda suç işlendiğine işaret ettiği de açıkça saptanmamıştır. Bunun en belirgin örneğine Finlandiya’da tanık olunmuştur. Ülkede işlenen suçların artış göstermesine karşılık cezaevi nüfus oranı azalmaktadır. 100.000 nüfustaki mahpus sayısı Finlandiya’da 60’dır. Japonya’da ki oran da aynı düzeydedir (62).

Ülkeler cezaevi nüfusundaki farklılıkta temel parametre, para cezası ile seçenek yaptırımlara başvurulması oranı ötesinde, hükmedilen hapis cezalarında çekilen ortalama hapis cezası süresidir. Bu bağlamda negatif göstergeler sergileyen ülkeler arasında (2004/2005 yıllarında ABD 726, Rusya 550, Doğu Avrupa 182, Batı Avrupa 109, İskandinavya 72) ülkemiz de (2008 yılında 135)(*) yer almaktadır. 5275 sayılı yeni CGTİK ile şartlı salıverilmesi için çekilmesi gereken süre ½ den 2/3’e yükseltilmiş (CGTİK Md.107) ve çalışmayı motive etmek üzere açık cezaevlerinde bulunan hükümlülere özgü her ay için altı günlük indirim de kaldırılmış bulunmaktadır¹.

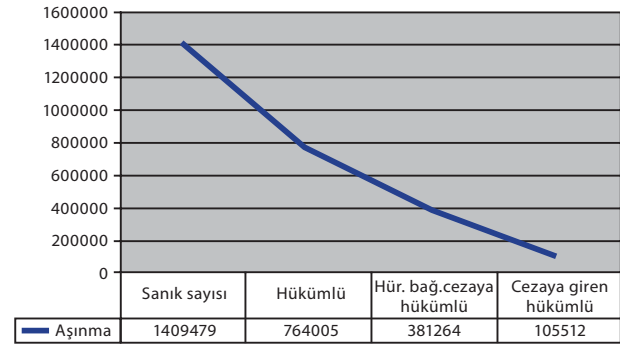
Yakalanan suçluların hapsedilmesiyle suç kontrolü ile kamusal güvenliğin sağlanabileceği bir mit veya illüzyon olma ötesinde oldukça da pahalı bir siyasettir. Etkili suç önleme yalnızca ceza hukuku ve siyaseti ile sınırlı olmayıp mevcut sosyal/durumsal tedbir ve stratejilerle yaklaşımı ön görmektedir.² Bu konuda en geçerli slogan “İyi derecedeki sosyal kalkınma siyaseti, en iyi ceza siyasetidir” önermesinde saklı bulunmaktadır.

Bu yaklaşımın ne derece akılcı olduğu, salt istatistik verilerine bakıldığında görülecektir. Suç aritmeti-

ğindeki karanlıkta kalan suçlar sayısı (*dark number*) ötesinde, yakalanan sanıklara özgü aşağıdaki erime ve aşınma olgusu klasik suçlulukla mücadele amaçlarının ne derece yetersiz olduğunu aşağıdaki tablo kanıtlamaktadır. Ceza siyasetindeki klasik amaçlar, artık şu ikili amaçla ikame edilmelidir:

1. Suç ve suç kontrolü bedeli ile zararlı etkilerinin olabildiğince azaltılması (minimuma indirilmesi amacı) ve
2. Bu bedellerin sosyal adalet gereği suçlu, toplum ve mağdur arasında adil bir biçimde dağıtılmasıdır (adil dağıtım amacı).

2000 yılında Sanık/hükümlü sayısına göre aşınma eğrisi-oranlar(%)

%

Mahkûm olan sanık/Toplam sanık:	54
Hapis cezasına hükümlü/Toplam hükümlü:	50
Cezaevine giren hükümlü/Toplam sanık:	7.4
Cezaevine giren hükümlü/Toplam hükümlü:	13.8

Artan cezaevi nüfusu karşısında genel bütçeden kaynak artırımını çok zor olacağı gibi, kamu güvenliği açısından hürriyeti bağlayıcı cezaya fazlaca başvurulmasının gerçekten gerekli olup olmadığı üzerinde ciddi olarak durulmalıdır. Tarihsel penolojik bulgular, bunun gerekli olmadığına işaret etmek-

(*) Bu sayılar 100.000 genel nüfustaki mahpus sayısını göstermektedir. Ayrıca bkz. <http://www.prisonestudies.org/>

Türkiye’de yıllar itibarıyla 100.000 nüfustaki mahpus sayısı

1992	31,582	(54)
1995	49,895	(82)
1998	64,907	(102)
2001	61,336	(89)
2004	71,148	(100)
2007	85,865	(122)
2008	95,551	(135)

¹ Bu yaklaşım sonucu cezaevleri inşası ve yönetimi için ayrılan bütçe, eğitime ayrılan bütçe ile karşılaştırıldığında artış oranının yükselmesi kaçınılmaz olacaktır. Aynı türde siyasetin yer aldığı ABD California eyaletinde 1985 ve 2000 yılları arasında cezaevlerine ayrılan bütçe, yüksek öğrenime ayrılan %24 oranındaki bütçeyle karşılaştırıldığında % 166 oranında artış göstermiştir. <http://www.justicepolicy.org/article.php?id=3>

Amerika, şimdilerde nerede yanlış yaptığını sorgularken ülkemizde *Cezaların İnfazı Hakkındaki kanunla* (1965) getirilen reformist yaklaşım ruhu terk edilerek 1950’li yıllarda benimsenmiş cezaların ağırlaştırılması siyasetin yeniden benimsenmesi penolojik gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Bkz. G.Jahic. “Ceza Adaleti Sistemini Kullanarak Suçu Önlerken Adaleti Sağlamak” *Hukuk ve Adalet* Yıl 2, Sayı 5 (Nisan 2005) ss.167-175.

² Bkz. M.T.Yücel. *Kriminoloji*, Ank., 2008.

tedir. Hükümet artık ülkedeki mevcut kaynakların önemli bir kısmını daha etkili seçenek yaptırımların var olduğu ceza siyasetinde salt hapis cezası için kullanmaya devam edemeyeceğini açıkça dile getirmelidir. Yalnız bu siyasetin, *de jure* benimsenmesi yeterli olmayıp hukuk sosyoloji gerçeklerinden boşluk (*gap*) teorisi³ bağlamında ülke genelinde *de facto* standart bir uygulamaya kavuşturulması sağlanmalıdır.

Gelecekte rasyonel bir ceza siyaset uygulaması için hürriyeti bağlayıcı cezaya ancak şu dört halde başvurulmalıdır:

1. Suçlunun yeterince tehlikeli olması nedeniyle hürriyeti bağlayıcı cezanın halkın korunması için gerekli olması
2. Suçun ciddiyet göstergesine yalnızca uzun süreli hürriyeti bağlayıcı ceza ile vurgu yapılabileceği
3. Ciddi beyaz yakalı suç örneğinde olduğu gibi suçun ciddiyetini vurgulamak üzere diğer yaptırımlar yanında hürriyeti bağlayıcı cezaya da ihtiyaç duyulması ve
4. Nihayet, suçun kendisi hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmemekte ise de suçlunun diğer yaptırımlara riayet etmemesi nedeniyle gerekli olması hâlidir.

Bu ölçütler bağlamında, suçun ciddiyeti, kişinin suçtaki sorumluluk derecesi veya önceki sabıkası, koşulsuz hapis cezasını gerektirmediğinde erteleme, para cezası ve kısa süreli cezaya seçenek yaptırımlar devreye girmelidir. Bu konuda geliştirilecek ilkeler ve ölçütlerle yaptırımlara özgü tutarlılık sağlanmalı, mağdur odaklı bir yaklaşımla zararın giderilmesi için "*giderici adalet*" bilinci artırılmalıdır.

Ceza Yaptırımlarında Farklılık

Hukukun uygulamasında oldukça farklılıklara tanık olunmaktadır. Bu farklılık, gerçeklik yargısında

olduğu kadar değer yargısında da olmaktadır⁴. Bu farklılığın en belirginine, hükmedilen yaptırımlarda tanık olunmaktadır. Gerçekte, bu farklılıkları girdideki (suçun ciddiyeti, işleniş biçimi ve suçlunun karakteristikleri değişkenlerle açıklamak mümkün değildir (TCK md.61). Tüm araştırma sonuçlarına karşın uygulamacıların savunması ise, her dava veya suçlunun özel olduğu ve niceliksel araştırmanın bu özneliği asla ölçemeyeceği şeklindedir.

Araştırmaların çoğu, hâkimlerin aynı uyarıcı materyal karşısında ekseriya farklı kararlar verdiğini göstermiş, burada kişinin önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda, ceza yaptırımlarındaki farklılık, daha da çarpıcı bir görüntü sergilemektedir.

Ceza yaptırımları uygulaması ile hükmedilen hürriyeti bağlayıcı ceza süresi bakımından ülkeler arasında farklılıklar olduğu gibi, aynı ülkedeki mahkemeler arasında da farklılıklara tanık olunmaktadır. Bu tür ülke içi karşılaştırmalar, Kanada, Avustralya, ABD, İngiltere ile Türkiye için yapılmış olup İngiltere'de otuz sulh ceza mahkemesini kapsayan çalışmada, bir mahkemenin, önüne gelen suçluların % 46'sını para cezasına mahkûm ettiği, diğerinde para cezası uygulamasının % 76'ya ulaştığı, hürriyeti bağlayıcı ceza uygulamasında ise, mahkemeler arasındaki değişimin % 3 ile % 19 arasında olduğu saptanmıştır. Ne var ki anılan mahkemelerde yıllar itibariyle bir değişime tanık olunmamıştır. Türkiye'de ceza uygulaması bakımından mahkemeler arasında görülen farklılığa ise, özellikle hapis cezasına seçenek yaptırımların uygulanmasında tanık olunmuştur. Nitekim 31.12.1986 tarihinde yapılan bir saptamaya göre, Türkiye genelinde bu oran % 9 iken, Ağır Ceza Merkezleri arasında bu yüzdenin (0)'dan (38)'e kadar değiştiği görülmüştür. Bu değişimde, Ağır Ceza Merkezlerinden % 73'ü Türkiye ortalaması altında kalırken (Bergama, Ceyhan, Dinar, Karaman, Sandıklı, Siverek ve Zile'de (0) iken) % 27'si ise ortalama-

³ Bkz. M.T.Yücel. **Hukuk Sosyolojisi**, Ank., 2008.

⁴ Satranç oyunu, yaz tatili planı veya bir resmin veya müzik parçasının tasarımı sorun çözme (ve kuşkusuz bilgi işleme) biçimleri olduğu gibi ceza davalarında hüküm verilmesi de sorun çözme olarak yorumlanabilir. Satranç oyunu gibi sorunlarda, kişi çözümün doğru olup olmadığını genellikle bilebilirse de, bu yargı ceza mahkemesi kararları için geçerli değildir. Kişi ancak oldukça sınırlı sayıdaki davalara ilişkin çözümün doğruluğundan emin olabilir: Kural olarak, adli sorun çözümleyicisi için verdiği kararın doğruluğunu test 4 Satranç oyunu, yaz tatili planı veya bir resmin veya müzik parçasının tasarımı sorun çözme (ve kuşkusuz bilgi işleme) biçimleri olduğu gibi ceza davalarında hüküm verilmesi de sorun çözme olarak yorumlanabilir. Satranç oyunu gibi sorunlarda, kişi çözümün doğru olup olmadığını genellikle bilebilirse de, bu yargı ceza mahkemesi kararları için geçerli değildir. Kişi ancak oldukça sınırlı sayıdaki davalara ilişkin çözümün doğruluğundan emin olabilir: Kural olarak, adli sorun çözümleyicisi için verdiği kararın doğruluğunu test için başvurabileceği tartışmasız bir ölçüt yoktur. Bu doğrultuda çeşitli sorun türleri iki kategoride toplanabilir (Sorun çözme ve bilgi işleme teorisi):

- İyi tanımlanmış sorunlar: Bunlar, doğru çözümleri sorun çözümleyici tarafın- dan kesinlikle test edilebilecek sorunlardır.
- Açık sorunlar: Bunlar, test için nesnel ölçütlerinin olmadığı sorunlar olduğun- dan sorun çözümleyici, çözümün doğru olduğunu saptayamaz.

nın üstünde bir görünüm (en fazla yüzde gösteren merkezlerden, 6 aydan az cezaya hükümlü yüzdesinin 30'dan fazla olduğu Bakırköy, Boğazlayan ve Kartal) sergilemektedir.

Bu farklılık, yalnızca seçenek yaptırımlara özgü olmayıp, tüm diğer yaptırımlar için de geçerli olmaktadır. Nitekim, 1993 yılına ait seçilmiş metropol adliyeleri, ceza mahkemelerince verilen mahkumiyet kararlarındaki yaptırımların oransal dağılım tablosu, bu görünümü destekler niteliktedir. Şöyle ki:

ADLIYE	Hapis	Para	Hapis & Para	Erteleme	Diğer
İSTANBUL	52,0	33,1	4,4	7,5	3,0
İZMİR	50,9	33,7	3,1	8,5	3,8
KONYA	45,5	26,6	10,8	14,8	2,3
BURSA	43,4	34,4	4,7	13,9	3,6
ANKARA	39,1	40,1	4,5	14,4	1,9
SAMSUN	31,7	45,8	8,3	12,4	1,8
ADANA	25,5	33,3	24,5	14,9	1,8
TRABZON	20,7	39,3	4,6	25,2	10,2
ERZURUM	20,0	57,7	5,0	13,3	4,0
DIYARBAKIR	17,8	50,8	7,8	14,7	8,8
TÜRKİYE	32,6	38,6	6,5	16,7	5,6

T.C.K'nın ihlali bağlamında, yoğunluk gösteren tipik suç maddelerine göre mahkûm olanların, (1993 yılı itibariyle) ağır ceza merkezlerindeki ortalama hürriyeti bağlayıcı ceza miktarı (yıl) dağılımı (farklılıkları) ise aşağıda verildiği gibidir:

TCK	Adana	Ankara	Erzurum	İstanbul	İzmir	Konya	Samsun	Sivas	Trabzon
202	2,4	2,6	2,4	1,9	2,8	2,3	2,9	2,1	2,7
227	3,0	3,1	2,3	2,6	2,8	3,1	3,9	2,5	3,1
342	2,4	2,5	2,3	2,5	2,5	2,4	2,4	2,6	2,4
345	0,7	1,3	0,8	1,4	1,3	1,6	1,6	1,0	1,5
403	8,4	10,1	11,4	10,0	8,6	10,3	10,3	10,5	9,3
404	3,8	4,6	2,5	3,9	3,8	3,9	3,3	3,8	3,4
414	6,6	8,9	7,1	8,0	7,0	7,5	7,5	7,6	8,3
416	2,6	4,1	4,8	4,7	4,1	3,7	5,3	5,2	3,3
418	4,2	5,8	7,2	7,3	6,1	6,8	6,9	7,1	5,8
448	16,0	15,6	15,4	14,7	14,6	15,3	15,8	15,7	15,9
449	18,6	19,3	20,6	17,9	17,8	19,0	19,1	17,5	20,6
450	24,9	24,9	20,0	23,0	25,5	22,4	24,3	24,7	24,1
456	2,1	1,9	2,6	1,9	2,8	1,8	1,9	2,1	1,7
491	0,9	1,0	1,2	0,9	1,1	0,9	1,0	1,0	0,7
492	1,6	1,6	1,0	1,5	1,8	1,3	1,8	1,5	1,1
493	1,9	2,1	2,0	2,1	2,3	2,1	1,7	1,9	1,7
497	13,6	14,5	17,2	15,7	14,0	13,1	14,4	13,9	13,5

Adaletsizliğin en yoğun hissedildiği cezaevi ortamında, hükümlüler açısından ceza yaptırımlarındaki farklılıkların, "adalette kara perdeler var" düşüncesine kapılmalarını önlemek üzere cezalarda gereksiz farklılıklardan kaçınılması, cezaların saptanmasında ilkesel bir tutarlılık benimsendiği mesajının hükümlülere verilmesi gerekmektedir. Bu amaçla hâkimler için seminerler düzenlenmelidir.

Giderici Adalet

Yeni Türk ceza siyasetinde ve genelde, yaptırım modelinde "giderici adalet", gerçekçi bir paradigma olarak belirmektedir. Bu yaklaşım Türk Ceza sistemine yabancı olmayıp *Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanunda* (1965) yer alan kısa süreli hapis cezasına seçenek bir tedbir olarak (*aynen iade veya tazmin*) sisteme girmiş ve yeni TCK ile korunmuş bulunmaktadır. Bu koşul hapis cezasının ertelenmesi için de getirilmiş bulunmakta; gerektiğinde hapis ile erteleme birlikte uygulanmaktadır (TCK md.51/2). Giderici adalet yaklaşımının, geleneksel yaptırım sistemine göre başlıca avantajları şunlardır:

1. Suç mağdurlarına el uzatılması-yardım sağlanması
2. Tazminat elde edebilme olanağının, mağdurları suçu ihbar etmeye ve mahkeme huzuruna çıkmaya cesaretlendirmesi
3. Tazminat keyfiyetinin, suçlunun kendisine bir şey yapılması yerine onun bir şeyler yaparak iyileştirilmesine katkı yapabileceği

4. Bütçe giderlerinde önemli ölçüde tasarruf sağlanacağı ve

5. Suçun kazançlı bir iş olmaktan çıkartılabileceği

İşte aynen iade/tazminat etrafında şekillenen bu sistemin en büyük avantajı, hiç kuşkusuz, mağdurlarca ceza adalet sistemine sağlanacak "destek" olacaktır.

Çoğu mağdurun ceza adaleti (hürriyeti bağlayıcı ceza veya para cezası) yerine, giderici adaleti tercih ettiğine dair fazlaca kanıt vardır. Mağdur için önemli olan, çalınan malın iadesi, kırılan camın değiştirilmesi, hasar gören arabasının tamiri ve genelde zararının giderilmesidir. Bu beklenti, oldukça gerçekçidir. Öte yandan, ailevi veya kişisel ilişkiler içinde bulunan insanlar arasında işlenen şiddet suçlarına bakıldığında, cezai adaletin devreye girmesi sonucu sosyal bağlar ve aile bağları kopmakta ve tarafların uzlaşma şansı azalmakta/yok olmaktadır. Bu süreçte, fail ve mağdur arasında beliren kutuplaşma ve oluşan taraftarlarla nefret ve düşmanlığın körüklendiğine tanık olunmaktadır. Bu sosyolojik gerçek bile tek başına anlaşmazlıkları çözümlenici mekanizmanın, ileride vuku bulacak şiddeti önlemek açısından ne derece önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

Geleneksel ceza modelinde zarara zararlar, acıya acıyla yanıt verilmekte (*lex talionis*), suçlunun ıstıرابı arttıkça mağdurun ıstırabının azalacağı düşünülmektedir. Bu yaklaşım mantığı ile "göze göz dünyayı kör yapmış" (Ghandi), zarara zararlar verilen yanıt, toplumdaki zararı katlamış; mağdur (kul) hakkı teslim edilmemiştir. Bu sistemde, suç mağdurlarının menfaati/en belirgin ihtiyaçları göz ardı edilmekte; ceza hükmü mağdurun mağduriyetini belgeleyen resmi bir belge olmak dışında fazlaca bir anlam taşımamaktadır. Sistem "mağdura ne olacağı" yerine "faile ne olacağına" odaklandığında, ceza hükmü ile mağdur eski bütünlüğüne kavuşmamaktadır.

Öte yandan, mağdurları yankıladığını iddia edenler, mağdurların ancak en ağır cezaların uygulanması ile tatmin olabileceklerini dile getirmekte ise de bu genelleme çoğu mağdurlar için geçerli değildir. Yukarıda değinildiği üzere, iyileşme, iade, tazminat ve gelecekte mağdur olmayacağından emin olma, çoğu suç mağdurları için temel amaçlardandır. İşte sosyal müdahalenin ana amacının, toplumsal hu-

zuru sağlamak, zararı gidermek, yaraları sarmak ve yeni suçların işlenmesini önlemek ise, ceza sisteminin başarısız olduğu yerde uzlaşma, iade ve tazminata dayalı "onarıcı sistem"i ile diğer seçenek tedbirlerin nasıl ve neden başarılı olacağını anlamak daha kolay olmaktadır.

Muhafazakâr/Liberal Yaklaşım

Kuşkusuz, fikirler ve genel değer kavramları, formasyonumuz ve kuralların uygulanmasının başlıca kaynaklarıdır. Bu bağlamda, sosyal bir organizasyonun belirli özellikleri, yaşamın belirli koşulları altında "adil" izlenimini verirken başka koşullarda "adaletsiz duygusu" yaratmaktadır. Bu konuda hâkimlerin otoriter/ konformist yaklaşımı ile liberal tutum ve davranışlarının etkili olduğu hipotezi araştırma ile test edilmeğe değerdir. Anılan ayrımcı (*differential*) tutum, denetimli serbesti görevlileri içinde söz konusu olabilecektir. Olası bu tutumlara karşı hâkimlerin kürsü davranışları, bir psikolog eşliğinde gözlenmeli ve analiz edilmelidir. Öte yandan, kadın hâkimlerin yaklaşımları da araştırmaya değer görülmeli; seçenek yaptırımlara hükmetme konusunda etkileri etüt edilmelidir. Bu araştırma bulgularına göre, hâkimlerin tutum değiştirmesi ve değiştirmeyenlerin de hukuk hâkimliğinde görevlendirilmesi salık verilebilir. Hiç kuşkusuz, algı ve tutum araştırmaları vazgeçilmecek enstrümanlardır. Bu tür araştırmalara ek olarak düzenlenecek farkındalık/bilinçlenme toplantıları da değişim ve standart uygulamaya doğru yönelme açısından önemlidir.

Hapis Cezası ve Kriminolojik Gerçekler

Hürriyeti bağlayıcı cezaların etkinlik ölçüsü olarak cezaevi nüfusundaki yüksek hükümlü oranı, özellikle aynı ceza siyasetini uzun yıllar takip eden ülkelerde az suç işlenmesi şeklinde beklenebilir. Bu konuda geçerli testler yapılamazsa da korelasyonun, kriminolojik görüntünün beklenen yönde olmadığı, suç ve ceza olgusunun ayrı dinamikleri olduğu görülmektedir. Mevcut korelasyonun, cezaevi nüfus oranı düşük ülkelerin daha sert bir ceza siyaseti uygulayan ülkelere daha az oranda suç işlendiğine işaret ettiği de açıkça saptanmamıştır. Ülkeler cezaevi nüfusundaki farklılıkta temel parametre, yukarıda belirtildiği üzere, hükümlü sayısından ziyade çekilen ortalama hapis cezası süresidir.

Ceza tipik bir eyleme yönelik iken; cezalandırma tekniği bir yaşama yöneliktir. Bu doğrultuda, suçlunun “yaşam hikâyesinin” bilinmesi ve düzeltilme işleminin “yaşam tekniği”ne (*dinamik değişkenlere*) yöneltilmesi hedeflenmelidir. İşte bu bağlamda denetimli serbesti (*probation*) görevlileri, önemli bir rol üstlenmektedir.

Suçluların tretmanı üzerine yapılan analizlerin vurguladığı üzere, suçlulara yönelik toplum odaklı tretman yöntemleri iyi sonuç verirken; negatif, soyutlayıcı ve özellikle kurumsal (cezaevi) nitelikli yöntemler, kötü sonuç vermektedir. Bu önermenin açılımı bağlamında, aşağıdaki parametrelerin ağırlıklı niteliği göz önüne alınmalıdır:

- Suçun işlenmesinde etkili olan faktörlere odaklanılması
- Pragmatik bir yaklaşımla arzulanan ve elde edilebilir sonuçlara yönelmesi-iş/meslek edindirmenin tretman sürecinde özel bir önemi olduğunun bilinmesi
- Açık uçlu psikolojik dinamikleri etkileme arayışlarından kaçınarak suçluların “algılama ve davranışları” üzerine yoğunlaşılması
- Tretman çalışmalarının elverdiğince toplumda yer almasına özen gösterilmesi
- Kurumsal çalışmaların daha az başarılı olduğunun unutulmaması
- Kişisel yeteneklerin geliştirilmesi üzerinde önemle durulması
- Yürütülen çalışmaların esnek ve *multi-model* referanslı olması; diğer bir anlatımla, tüm yumurtaların aynı sepete konulmaması
- Suçlulara yapılacak müdahalenin kapsam ve yoğunluğunun, suçlunun sergilediği risk/tehlikelilik derecesine göre ilişkilendirilmesi ve tretman programının bir kısmı olarak “yapılanların” dikkatlice izlenerek değerlendirilmesidir.

Bu açıklamalar sonrası, hapis cezası dışındaki gün para cezası ile diğer seçenek yaptırımlar uygulama oranında artışın ne derece gerekli olduğunu sergilemek üzere ceza siyaseti *de jure* benzerlik gösteren Almanya ile Türkiye’ye ait istatistik verilerine, aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir. Bu tab-

lolardan Türkiye’deki mahpus sayısına bakıldığında 2004–2008 yıllarında her kategorideki cezaevinde, nüfusu bakımından artışa tanık olunduğu, cezaevlerindeki tutuklu oranının Almanya’ya (%19.7) göre oldukça yüksek olduğu (beş yıllık ortalaması % 45.8), tutuklama konusunda “adli kontrolün” yeterli bir uygulamaya kavuşmadığı, zorunlu bir kötülük olarak tutuklamaya fazlaca başvurulma geleneğinin sürdürüldüğü görülmektedir.

31 Aralık İtibariyle Cezaevleri Nüfusu (2004-2008)

Yıl	Tutuklu %	Hükmen Tutuklu %	Hükümlü %	Toplam	Değişim
2004	27.565(47.5)	4.355 (7.5)	26.010(45.0)	57.930	100
2005	26.425(47.3)	4.587(8.2)	24.858(44.5)	55.870	96
2006	34.412(49.0)	9.529(13.5)	26.336(37.5)	70.277	121
2007	38.028(42.0)	15.201(16.7)	37.608(41.3)	90.837	157
2008*	40.832(43.2)	15.988(17.0)	37.584(39.8)	94.409	163

*31 Mart

Ceza yaptırımları bakımından Almanya (%6) ile mukayese edildiğinde hapis ceza oranının yüksek iken, seçenek yaptırıma ait değerlerin oldukça düşük olduğu aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Yıllar itibariyle hükmedilen Ceza Yaptırımları Dağılımı 2004-2007

Yıl	Hapis %	Para Cezası %	Hapis-Para Cezası %	Erteleme	Diğer Tedbirler
2004	30.3	30.8	4.7	25.4	8.8
2005	20.7	35.5	5.7	25.9	12.3
2006	36.3	32.2	6.7	9.3	15.5
2007	41.6	27.9	6.1	10.8	13.6

Türkiye’de hapis cezası oranının yüksek olmasında, sayısı son yıllarda artış gösteren (% 15 oranında) icra cezaları etkili olmaktadır.

Gün para	% 79.9
Hapis	% 6.2
Erteleme	%13.9

Hapis cezasının ertelenmesi, Almanya’da 1970 yılından başlayarak büyük oranda artış göstermiş ve aşağıdaki tabloda 2003 yılında tüm hapislerin 2/3’ünü bulmuş; *gün para ceza*⁵ uygulaması % 80’e ulaşmıştır.

⁵ 1921 yılında Finlandiya’da kabul edilen gün para cezasında gün sayısı suçun ciddiyeti- ne, gün para miktarı ise suçlunun mali durumuna göre belirlenmektedir(TCK md.52).

Almanya'da Toplam Cezaevi Nüfusu (2004)

Tutuklu %	Hükümlü %	Genç Hükümlü %	Diğerleri %
15999 (19.7)	54.960 (67.7)	7023 (8.7)	3184 (3.9)

Süre	Oran (%)
1 aya	%31.7
1-3 ay	%24.3
3-6 ay	%24.3
6-12 ay	%15.3
1 yıl+	%4.4

Almanya'da hüküm giyenlerden yalnızca % 1.7'si (34.414) daha önce tutuklu kalmıştır.

Tutuklama siyaset ve uygulaması, suçun ciddiyet göstermesi, kaçma riski ve kanıtların karartılması/manipüle edilmesi/tanıkları etkileme riski yanında cinsel sapıklara özgü tekrür riski olduğunda başvurulacak zorunlu bir kötülük iken, bu ölçütlerin göz ardı edilmesi, tutukluluk enflasyonuna neden olmakta, Türkiye'de tutuklu sayısı, toplam cezaevi nüfusunun yarısını bulmaktadır. İşte cezaevi nüfus enflasyonu konusunda tutuklama sayısı kadar süresinin de aynı derece etkili olduğu belirtilebilir. Almanya'da (2003) tutukluk süresi dağılımına bakıldığında ise bu sürelerin, Türkiye'ye göre kısa olduğu, % 80'ninin 6 aya kadar tutuklu olduğu; % 15.3'ünün 6-12 ay arasında ve % 4.4'ünün ise 1 yıldan fazla tutuklu kaldığı görülmektedir.

Süre	Oran (%)
12 aya	%77.6
1-2 yıl	% 15
2 yıl+	% 6
5yıl+	%1.3
Müebbet	% 0.1

Öte yandan Almanya'da hükmedilen hapis cezası süresi dağılımı ise oldukça ekonomik bir boyut sergilemekte, cezaların daha yumuşak olduğu görülmektedir. Bu tablo,

yeni TCK'ye egemen olan cezaların ağırlaştırılması siyasetinin kriminolojik gerçeklerle ne kadar bağdaşmadığını kanıtlamağa yeter niteliktedir.

Almanya'da 2003 yılı hapis cezaları dağılımı:

Süre	Erteleme	Hapis
6 aya	%75.9	% 24.1
6-12 ay	% 76.1	% 23.9
1-2 yıl	% 68.8	% 31.2
2-5 yıl		8118
5-15 yıl		1663

Seçenek Yaptırımlar

Seçenek yaptırımlar (TCK md.50) ne fazlaca girift ve ne de fazlaca pahalı tekniklerdir. Bu yaptırımlar,

uygun suçlular için topluma, mağdura ve suçluya daha iyi hizmet etmek ve cezaevinden daha ekonomik olmaktadır. Bu yaklaşım, oyun kuramı (*game theory*) bağlamında "işbirliği mümkün oyunlar" türündendir.

Seçenek yaptırımlar açısından suçluların istekli olup olmadıkları, bunu psikolojik olarak nasıl algıladıkları önemlidir⁶. Kuşkusuz, şiddet derecesine göre sıralamada erteleme, gün para cezası, seçenek yaptırımlar (denetimli serbesti) yer almaktadır. Bazı ülkelerin verilerine göre, bu seçenekler ve programların %20 ile % 60 arasında mükerrirlik oranında bir azalma sağladığı belirtilmektedir. Almanya'da Aşağı Saksonya Kriminoloji Enstitüsü araştırma bulgularına göre, 100.000 nüfustaki mükerrirlik, hapis cezasının norm uygulama olduğu yörelerde % 7 artış gösterirken; seçenek yaptırımlara odaklanan yörelerde % 13'lük bir azalmaya tanık olunmuştur. Kuşkusuz, bu sonuçta iş ve eğitsel faaliyetlerdeki artışın etkili olduğu görülmektedir. Cezaevlerinde de bu olanakların sağlanmasına karşılık salıverilen hükümlülerin iş bulabilme olanakları, negatif olarak etkilenmektedir.

Seçenek yaptırımların da sihirli bir değnek olmadığı bilinmelidir. Bunları sihirli yapacak denetim görevlilerinin tutumları ile iletişim yetenekleridir. Bu görevlilerin, suçluların ıslah olacaklarına dair inançları ile örneklerin özellikle uyuşturucu kullananlar için sergilenmesi önemli birer parametredir.

Bu doğrultuda 5402 sayılı *Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu* (2005) uygulaması için bedel-yarar analizi projelendirilmelidir. Bazı ülkeler ceza sistemlerinde 100 yıllık bir uygulamaya sahip olan ve kaynak sorunu nedeniyle yetersizliğine değinilen bu kurumun (probation ve parole) ülkemizde etkin bir uygulamaya kavuşturulması (Yönetmelikteki standartlara uyarlı pratikler geliştirilmesi) üzerinde önemle durulmalıdır.

Medya ve Halkla İlişkiler

Denetimli serbesti hizmeti boşlukta değil; toplum içinde toplum için hizmet vermektedir.⁷ Bu hizmet, ceza adalet sisteminin çeşitli evrelerinde özgürlük ortamında yer aldığından halk katında hizmetin

⁶ M.T. Yücel. *Adalet Psikolojisi*, Ank., 2007.

⁷ Japonya'da 50.000'i gönüllü ve 1100'i resmi denetimli serbesti görevlileri yıllık 60.000 kişiyle ilgilenmektedirler.

anlam ve işlevi hakkında farkındalık/inandırıcılık yaratılması ve bu konuda aktivist bir yaklaşım sergilenmesi ön görülmelidir.

Ceza siyaseti bağlamında, medyanın gücü de küçümsenmemelidir. Medya gerçekleri, hakikatleri ve yanlışları rapor etmektedir. Halk, suçu da içeren çoğu şey hakkında medya kanalıyla fikir/bilgi sahibi olmaktadır. Bu nedenle, halkın farkındalığı, olumsuz tutum ve davranışlarına karşı en etkili antidottur. Halk, siyaset ve uygulamanın *legalitesi* hakkında bilgilendirilmeli; halka gazete eki olarak bilgilendirme broşürleri verilmelidir.

Halkın tepkisine duyarlık içinde ceza siyaseti değiştirildiğinde daha adil bir uygulama sağlanacağı düşüncesine kapılınmamalı; mevcut bir sistem yanlış bilgilenmeye dayalı gelişen kamuoyunu tatmin için değiştirmenin hatalı olacağı bilinmelidir. Bunun yerine aktivist bir yaklaşımla halk devamlı bilgilendirilmeli; yerel/ulusal medya mensupları ile sık sık yuvarlak masa toplantıları yapılmalıdır. Ancak bu sayede, kriminolojik okur yazarlık⁸ giderilebilir.

Araştırma ve Değerlendirme

Tüm projelerde olduğu gibi, seçenek yaptırımlara özgü araştırma ve değerlemelerin yapılması planlanmalıdır. Buna özgü değerlendirme için temel ilkeleri içeren *Avrupa Kuralları* vardır (*Toplumsal Yaptırımlar ve Tedbirler Üzerine Avrupa Kuralları-1992*)⁹. Bu kurallardan bazılarını aşağıda değinilmektedir.

89. Kural: *Toplumsal yaptırımlar ve tedbirler üzerine araştırma teşvik edilecektir. Bunlar muntazam olarak değerlendirilmelidir.*

90. Kural: *Toplumsal yaptırımlar ve tedbirlerin değerlendirilmesi bağlamında aşağıdaki parametreler bakımından nesnel olarak beklentilerinin ne ölçüde karşılandığının belirlenmesini ön görmektedir:*

- Yasa koyucu, adli eyleyicilerin ve denetimli serbesti görevlilerin seçenek yaptırımlardan beklediği amaçların ne ölçüde karşılandığı*
- Cezaevi hükümlü oranında a zalmaya katkısının ne derece olduğu*
- Kişinin suça ilişkin dinamik değişkenler bağlamında gereksinmelerinin ne ölçüde karşılandığı*

- Yapılan harcamanın ne derece yararlı olduğu ve*
- Toplumda işlenen suçların azalmasına katkısının ne olduğudur.*

Bu doğrultuda ceza sistemine giren her yeni seçenek yaptırım için değerlendirme projesi ön görülmelidir. Ne var ki evrensel nitelikli bu temel ilke, ekseriya takip edilmemektedir. Bu yaklaşım, değerlendirme için harcanacak kuruluşları düşünmenin ilerde liralar kaybı doğuracağı bilincinden yoksunluğun ürünüdür. Bundan da en çok ceza siyaseti ile ceza uygulaması zarar görmektedir. Ceza sisteminde yeni yaptırımlar uygulamaya konulduğunda yapılacak değerlendirme bütçesinin, anılan program için ön görülen bütçenin en azından % 10 olması gerektiği bilinmelidir. Abartılı görünen bu oran sağlanamadığında da mütevazı ölçütlerde bütçe harcamasıyla değerlendirme çalışmalarının kaçınılmaz olduğu bilinmelidir. Bu konuda Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı'na önemli görevler düştüğü bilinmelidir. Bu türden bir değerlendirmede sorulacak sorular şöyledir:

- Seçenek yaptırımla hangi suçları etkileyebilecektir?
- Seçenek yaptırımlar dışındaki bir yaptırımla kimi etkileyebilecektir?
- Yaptırım nasıl kişileştirilmektedir?
- Yaptırım hakkında toplumdaki genel kanı nedir?
- İlgili kişilerden karar alıcılar, uzmanlar ve halkın düşüncesi nedir?

Sonuç

Ceza hukukuna/hapis cezasına dayalı suç önleme etkisiz, çok pahalı ve gayri insani olduğundan, seçenek yaptırımlara özellikle giderici adalete olanak sağlamak üzere fazlaca başvurulması akılcı bir siyaset olacaktır. Öte yandan, suç önlemenin ceza korkusundan ziyade cezalandırmanın ahlaki bilinç yaratması ve değerleri vurgulaması ile sağlanabileceği unutulmamalı¹⁰; ceza hukuku normları ve yansıttığı değerlerin kişilerce içselleştirilmesine odaklanılmalıdır. Bu amaçla ceza siyasetinde rasyonel bir uygulamaya kavuşmak için hukuk/sosyoloji/sosyal hizmet fakülteleri ile adalet akademisi programlarında kriminoloji dersine ağırlık verilmelidir.

⁸ M.T.Yücel. **Kriminoloji**, Ank., 2008; **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, TBB, Ank., 2007.

⁹ Ayrıca bkz. *United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures* (Tokyo Kuralları) -45/100 sayılı Genel Kurul Kararı.

¹⁰ Bk. M. T. Yücel. **Hukuk Felsefesi**, Ank., 2005.

Murat SARAN

Çankaya Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi,
Bilgisayar Mühendisliği Bölümü Öğretim Görevlisi

Bülent İNAL

Çankaya Üniversitesi Hazırlık Okulu Müdür V.

Doç. Dr. Kürşat ÇAĞILTAY

ODTÜ Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri
Eğitimi Bölümü

Doç. Dr. Gölge SEFEROĞLU

ODTÜ Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

PARMAKLARINIZLA İNGİLİZCE ÖĞRENİN: CEP TELEFONU ÜZERİNDEN ÇOKLU ORTAM İLETİLERİYLE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ PROJESİ

Teknolojideki -özellikle bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki- baş döndürücü gelişmeler ve yenilikler, birçok toplumsal yaşam alanında fark edilebilir değişikliklere neden olmaktadır. Bu gelişme ve yeniliklerin en çok etkilediği alanlardan biri de eğitimidir. Bilgisayarların eğitim amaçlı kullanıldığı ilk uygulamalardaki bilgisayar teknolojisi ile günümüz teknolojisi karşılaştırıldığında, hem sahip olma maliyetleri hem de yetenekler açısından olumlu yönde büyük farkların olduğu ortadadır. Bu gelişmelere rağmen ülkemizdeki öğrencilerin kişisel bilgisayarlara sahip olma oranı, yeterli düzeyde değildir; oysa kişisel bilgisayarların kullanmaya başlamasından uzun bir süre sonra sunulan cep telefonları, tüm dünyada kişisel bilgisayar sayısından 5 ila 10 kat arasında daha fazladır. Hatta Japonya, Güney Kore ve Avrupa'nın birçok ülkesinde cep telefonuna sahip olma oranı %100'ün de üzerindedir. Bu istatistiki bilgi, cep telefonlarının ülkemiz dahil tüm dünya toplumlarında kullanımının oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Bu yaygınlık ile birlikte cep telefonlarının sahip olduğu ulaşılabilirlik, kişiselleştirilebilirlik ve taşınabilirlik gibi kendine özgü nitelikler, öğrenme

ortamlarında birçok yarar sağlayabilir. Diğer taraftan, cep telefonlarının öğrenme ortamlarında kullanımı, tüm dünyada çok yeni bir gelişmedir.

Bu araştırmanın temel amacı, son yıllarda kullanımı oldukça yaygınlaşan cep telefonlarının öğretim ortamlarında kullanımının potansiyelini araştırmaktır. Bu kapsamda cep telefonu kullanarak kişilere MMS mesajları yolu ile eğitim (konu anlatımı) sağlanmış ve sonrasında yine cep telefonu üzerinden SMS mesajları ile sınav uygulayarak eğitimin başarısını ölçen bir eğitim yönteminin öğrenci başarısına etkisi ve öğrencilerin böyle bir kullanıma duyuşsal olarak nasıl yaklaştıkları araştırılmıştır.

Öğretmenler ve öğretim ortamı tasarımcıları için cep telefonlarının öğretim ortamlarında kullanımı ile ilgili cevaplanması gereken birçok soru vardır. Bunlar şu şekilde listelenebilir:

- Öğrenciler böyle bir kullanıma nasıl bir tepki vereceklerdir?
- Cep telefonlarının kullanımı öğrencilerin performanslarını artırır mı?

Projede kullanılan bir MMS örneği

- Cep telefonları öğretim ortamlarına en etkin şekilde nasıl entegre edilebilir?

Bu ve benzeri sorulara cevap bulabilmek için yabancı diller eğitimi alanı, uygulama alanı olarak seçilmiştir. Araştırmada üniversitelerimizdeki İngilizce hazırlık okullarındaki eğitimin kalitesinin artırılması için toplumumuzda yaygın olarak kullanılan cep telefonlarının, geleneksel eğitim ortamlarına destek olarak nasıl etkili kullanılabileceği araştırılmıştır. Bir doktora tezi kapsamında başlayan ve daha sonra TÜBİTAK Sosyal Bilimler Araştırma grubu tarafından da desteklenen bu projede, amaçlanan hedefe ulaşmak için cep telefonlarının çoklu ortam (MMS) ve kısa mesaj (SMS) özelliği kullanılmıştır. Bu sistem, diğer mobil öğrenme ortamlarından, kullandığı yaklaşım ile sadece Türkiye’de değil; aynı zamanda dünyada da bir yeniliğe imza atmıştır. Kendisine has yeni bir yaklaşımı içermesinden dolayı ODTÜ Teknokent’in de desteği ile uluslararası patentinin alınması için başvuruda bulunulmuştur. Patent başvurusunun olumlu sonuçlanması durumunda, yeni bir öğretim yaklaşımı konusunda ülkemizden ilk defa bir uluslararası patent alınmış olacaktır.

Araştırma, uzun vadeli 2 seneye yayılarak gerçekleştirilmiş, cep telefonu operatörlerinden Avea ve Turkcell ile beraber çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarının analizi, geliştirilen sistemin, öğrencilerin İngilizce kelime kazanımlarına istatistiksel olarak anlamlı katkı sağladığını göstermiştir. Ayrıca öğrenciler, cep telefonlarının İngilizce kelime öğrenme sürecinde kullanımını çok olumlu karşılamış ve böyle bir uygulamanın İngilizce hazırlık okullarında kullanımının faydalı olacağı görüşünü belirtmiştir.

Katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde, cep telefonlarının sürekli yanlarında olmasının, bu çalışmadaki gibi eğitim amaçlı bir kullanımda bir avantaj oluşturduğu ifadeleri ön plana çıkmıştır. Bu düşünceler ise söz konusu uygulamanın başlangıçtaki çıkış noktası olan “Cep telefonlarının sahip olduğu ‘taşınabilirlik’ özelliğinden, eğitim amaçlı uygulamalarda faydalan-

ma” fikriyle örtüşmektedir. Görüşmelerde öne çıkan bir diğer önemli husus da katılımcıların büyük çoğunluğunun gelen mesajları mutlaka açıp bakma ihtiyacı hissettiklerini belirtmeleridir. Bu ifadeler de yine cep telefonlarının sahip olduğu önemli özelliklerden olan “push” teknolojisinin diğer bir ifadeyle içeriklerin kullanıcıya gönderilmesinin (çoklu ortam ve kısa mesaj olarak), katılımcıları bir şekilde çalışmaya teşvik ettiği düşüncesini teyit etmektedir. Mobil teknolojilerin, özellikle cep telefonlarının eğitim amaçlı kullanımının altında yatan en önemli neden, yukarıda ifade edilen bu iki önemli özelliğin cep telefonlarında bir arada bulunmasıdır. Bu nedenle mobil teknolojilerin özellikle cep telefonlarının eğitim amaçlı kullanımı, günümüzde birçok araştırmanın konusudur. TÜBİTAK tarafından desteklenen bu çalışma, ülkemizde bu konuda yapılan ilk çalışmalardan ve bu çalışma sayesinde cep telefonlarının, eğitim amaçlı kullanımı ile ilgili araştırmalara öncü olması beklenmektedir.

Proje ile İlgili Dikkate Değer Bilgi ve Bulgular

Uygulamaya, Çankaya Üniversitesi Hazırlık Okulu’nda eğitim gören toplam 66 İngilizce hazırlık sınıfı öğrencisi katılmıştır. Proje kapsamında, 200 adet temel İngilizce kelime, MMS olarak öğrencilere gönderilmiştir.

Her biri, 6 adet sorudan oluşan 20 adet etkileşimli SMS kısa sınav uygulanmıştır. Öğrencilerin motivasyonlarını artırmak için SMS kısa sınavlarda en iyi sonuçları elde eden 3 öğrenciye iPod, 3 öğrenciye 2GB flash disk, ve 3 öğrenciye 1 GB flash disk hediye edilmiştir.

İngilizce kelime öğrenimine etkisini anlamak için aynı içerikler, cep telefonu, internet sayfası ve kâğıt üzerinde renkli ders notları olmak üzere üç farklı yöntem kullanılarak öğrencilere sunulmuştur. Uygulama öncesinde ve sonrasında yapılan sınavlarda öğrenilen kelime sayıları karşılaştırıldığında, kelime öğretimleri cep telefonu üzerinden gönderilen MMS’ler ile desteklenen öğrenciler, internet uygulaması ile desteklenen öğrencilerden %52, kâğıt üzerindeki ders notları ile desteklenen öğrencilerden %46 daha fazla kelime öğrenmiştir. Veri tabanı kayıtları ve öğrencilerle yapılan yüz yüze görüşmeler, bu yüksek farkın sebebi olarak, öğrencilerin web sayfalarına düzenli olarak bağlanıp pratik yapmadıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu veriler, öğretim teorileri ışığında geliştirilmiş cep telefonu eğitim uygulamalarının, etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir.

Burcu İNCEGİL
Çankaya Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğrencisi

XI. DIŞ TİCARET GENÇLİK KURULTAYINDA DERECEYE GİREN MAKALELER BELLİ OLDU

15 Ekim 2008 tarihinde organizasyonu İGEME tarafından gerçekleştirilecek olan XI. Dış Ticaret Gençlik Kurultayında sunulmak üzere üniversite öğrencileri tarafından gönderilmiş olan makaleler Alt Kurul ve Seçici Kurul üyelerince değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda **Çankaya Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü öğrencisi Burcu İncegil**, aşağıda yer alan "Lojistik Hizmetlerinin İhracatçı İhtiyaçları Çerçevesinde Geliştirilmesi" konulu makalesiyle kazanan 6 öğrenci arasına girmiştir.

LOJİSTİK HİZMETLERİNİN İHRACATÇI İHTİYAÇLARI ÇERÇEVESİNDE GELİŞTİRİLMESİ

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler, küreselleşme ile birlikte ulusal sınırların önemini azaltmış ve işletmeler arasındaki rekabet küresel hale gelmiştir. Küresel düzeyde rekabet; işletmeleri ürünlerini daha iyi üretmeye, daha hızlı hazırlamaya, daha çabuk teslim etmeye doğru zorlamakta ve ayrıca, uluslararası pazarlarda pazar payını koruma ve artırmada düşük maliyetle girdi teminini, üretilen malların yine uluslararası pazarlarda rekabet edebilir fiyatlarla, gecikmeden, zamanında arzını zorunlu kılmaktadır.

Günümüzde üretim maliyetleri işletme bazında birbirine yakın değerler göstermektedir. Maliyetlerin bu kadar yakın olduğu bir ortamda rekabet gücünü artıracak en önemli araç "**lojistik**" olarak görülme-

tedir. Sağlanan lojistik hizmetin kapsamı ve kalitesi, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmenin önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. LOJİSTİK HİZMETLERİNİN TANIMI, KAPSAMI VE PAZARI

Lojistik, bir malın, ürünün, hizmetin ya da bilginin yapıldığı, yetiştiği ya da üretildiği yerden kullanıldığı veya tüketildiği son noktaya kadar olan hareketine bağlı olarak yapılması gereken bir çok fonksiyonu kapsamaktadır. Diğer bir deyişle doğru malzemenin, doğru miktarda, doğru durumda, doğru yerde, doğru zamanda, doğru tüketiciye ve doğru fiyatla ulaşmasını ifade etmektedir.

Tarihsel gelişiminde lojistik kavramı savunma ve ticaret sektörlerinin faaliyetlerinden doğmuştur. Savunma ve ticaret sektörlerinde kullanılan lojistik hizmetlerinde her ne kadar fark olsa da kapsamı şunlardır:

- Tasarım, tedarik ve dağıtım, depolama ve envanter kontrolü, malzemenin taşınması, ulaştırma faaliyetleri, Bakım ve destek ile ilgili faaliyetlerdir.

Genel olarak bakıldığında lojistik faaliyetleri iki farklı aşamada gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birincisi üretim öncesi lojistik, diğeri ise üretim sonrası lojistik kavramıdır.

“Inbound” adı verilen üretim öncesi lojistik, giriş lojistiği etrafında hammaddelerin tedarikçiden toplanmasını, depolanmasını ve üretimin tedarik zinciri yönetimi çerçevesinde düzenlenmesini kapsayan bir faaliyettir. Üretim öncesi lojistik operasyonlar iki aşamada gerçekleştirilmektedir. Birincisi, bütün sürecin kontrol altında tutulmasına imkan veren karşılıklı bilgi akışıdır. Bunun yanında diğeri bir operasyon ise, malın fiziki akışını ilgilendirir.

“Outbound” lojistik olarak adlandırılan üretim sonrası süreç ise, birinci faaliyeti tamamlayıcı bir unsur olan üreticilerden mamullerin toplanarak stoklanması ve müşterilere dağıtılmasını sağlayan sistemin işlemleriyle oluşan süreçtir. Üretim öncesi operasyonda olduğu gibi, fiziksel akış ve bilgi akışı olarak nitelendirilen iki temel operasyon etrafında gerçekleştirilmektedir. birinci operasyon bilgi akışı ile ilgilidir. Diğeri ise fiziki akışı sağlayan operasyondur. Bu süreçte üretim işlemi tamamlanmış olup, üretilen malların pazara ve müşterilere ulaştırılması temin edilmektedir.

Eskiden ticaret sektöründeki lojistik kavramı sadece üretim işlemlerini, üretilen ürünlerin ve hizmetlerin fiziksel dağıtımını kapsamaktaydı. Günümüzde ise yeni teknolojilerin artan bir şekilde kullanılması, endüstriyel bazda kaynakların azalması, maliyeti azaltıcı yeni destek ve bakım sistemlerinin geliştirilmesi, rekabetin dünya çapında artması, lojistiğe duyulan ihtiyacın da artmasına yol açmıştır.

Dünya’da dev bir sektör olan lojistik pazarı Avrupa’da yıllık yüzde 7-10, Kuzey Amerika’da yüzde 15, Asya’da ve Türkiye’de ise yüzde 20’lik bir büyüme hızına sahiptir. Türk lojistik pazarı şu anda yaklaşık 4 milyar Amerikan doları kadar bir hacme ulaşmıştır. Türkiye’nin potansiyeli olan 15 milyar Amerikan dolarına ulaşacağı belirtilmektedir. Lojistik hizmetlerinin, dış ticarete en önemli maliyet kalemini teşkil ettiği ve çok önemli bir gelir kaynağı olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir.

2. LOJİSTİK HİZMETLERE İHTİYAÇ DUYULMASININ NEDENLERİ

Modern anlamda lojistik denildiğinde akış, pazar ve zaman yönelimli düşünülmektedir. Bununla birlikte hedef pazarı, tedarik süreçlerini, imalat operasyonlarını ve dağıtım kanallarını rekabet avantajı yaratacak ve sürdüreceği biçimde bağlantılı hale getirmek gerekmektedir. Ayrıca lojistik; satışların artırılması, hizmet seviyesinin iyileştirilmesi ve verimliliğin artırılmasına büyük destek olmaktadır.

Türkiye’de taşımacılık sektörünün genel sorunları nedeniyle lojistik hizmeti sadece nakliye ve gümrükleme ağırlığı gösteren bir durum arz etmektedir. Bu nedenle hala pek çok firma lojistik faaliyetlerinin de içinde bulunduğu pek çok sorunu bünyesinde çözmeye devam etmektedir. Bunun sonucu olarak firmaların ancak %15’i lojistik hizmetleri almaktadır.

Oysa ki Türkiye coğrafi konumu itibarıyla çok önemli bir yerde bulunmaktadır. Orta Asya, sanayi ülkeleri için hem ucuz enerji girdisi hem de nüfus yoğunluğu dolayısıyla vazgeçilmez bir pazar konumundadır. Türk lojistik sektörü bu pazarı açmada önemli rol üstlenebilecek konumdadır ve bu konunun gereğini yerine getirerek sektörde güçlü bir şekilde yerini almalıdır.

Türkiye ekonomisi için gelişmiş düzeyde bir lojistik hizmet sektörüne sahip olmanın faydalarından biri ise; 70 milyon nüfusu ve bulunduğu bölgenin en büyük ekonomilerinden birisi olması nedeniyle dünya standartlarına daha yakın lojistik hizmetin üretilmesidir. Ve bu; Türk ürünlerinin dış pazarlara daha ucuza ve daha çabuk olarak ulaşmasına sebep olacaktır.

Ayrıca son yıllarda planlanan ve yapılan lojistik köyler, Türkiye’yi bir lojistik üs konumuna taşımaktadır. Yapımı devam eden Marmaray projesi ve Bakü Tiflis Kars demiryolu projesinin hayata geçmesiyle Çin’den Batı Avrupa’ya kadar kesintisiz demiryolu ağı sağlanmış olacaktır.

3. İHRACATÇI İHTİYAÇLARI AÇISINDAN LOJİSTİK HİZMETLERİNİN ÖNEMİ VE KAPSAMI

Modern lojistik anlayışının temelleri 1970’li yıllarda oluşmuştur. Bu yıllarda şirketler lojistik yönetimini ele almış ve lojistik faaliyetlerinin daha az maliyetle daha iyi gerçekleştirilebilmesi için çalışmalar yapılmıştır.

Buna göre daha önce **tedarik** ve **fiziksel dağıtım** olarak ayrı ayrı ele alınan işletme faaliyetlerinin aslında ortak faaliyetlerden oluştuğu ve bir arada düşünülmesi gerektiği fark edilmiştir.

İhracatı kolaylaştıran lojistik faaliyetleri kapsamında; ulaştırma faaliyetleri, depolama ve envanter yönetimi, üretim planlama, elleçleme, sipariş işleme, ambalajlama, satın alma, müşteri hizmeti, bilgi yönetimi gibi konular yer almaktadır.

Tabloda toplam lojistik maliyetleri içerisindeki oranları gösterilmiştir:

Lojistik Maliyet Unsurları	Maliyetlerin Oranı
- Taşıma Maliyetleri	% 50-65
- Envanter ve Elleçleme Maliyetleri	% 20-35
- Depo ve Dağıtım Merkezlerinin Planlanması ve Yönetim Maliyetleri	% 10
- İletişim ve Bilgi Maliyetleri (Talep Tahminleri, Sipariş Süreçleri, Üretim Programlama) Maliyetleri	% 5

Lojistik faaliyetleri içerisinde en önemli maliyet kalemini **ulaştırma** faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu nedenle ulaşım sistemlerinin varlığı, uygunluğu, taşıma maliyetleri ve güvenliği ihracat açısından büyük önem taşımaktadır.

Ulaşımından sona en önemli maliyet kalemlerini elleçleme, depolama ve bilgi yönetimi oluşturmaktadır. Örneğin; Depolama maliyetlerinin satışlar içerisindeki payı gelişmiş ülkelerde % 6-9 arasında değişmekte iken Türkiye'de bu oran %16 civarındadır. Gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmemiz açısından bu maliyet oranlarının düşürülmesi gerekmektedir.

4. LOJİSTİK HİZMETLERİNİN İHRACATÇI İHTİYAÇLARI ÇERÇEVESİNDE GELİŞTİRİLMESİ İÇİN İZLENMESİ GEREKEN STRATEJİLER

Türkiye, lojistik sektöründen azami verimi alabilmek için sahip olduğu stratejik konumunu maksimum katma değer oluşturacak şekilde kullanabilmelidir.

Lojistik sektörünün rekabet gücümüzü artıran bir yapı olarak desteklenmesi, diğer yandan da özellikle ulaşım altyapısının geliştirilmesi için Avrupa Birliği yapısal fonlarına yönelik taşımacılık stratejilerinin hazırlanması gerekmektedir.

Bu amaçla uygulanabilecek stratejiler şunlardır:

1. Kombine Taşımacılığın Geliştirilmesi

Kombine taşımacılık, malların istenilen noktaya ulaştırılmasında temel taşıma türleri kullanılarak gümrükleme, elleçleme ve depolama gibi faaliyetleri de kapsayacak bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Kombine taşımacılık yönetimi sayesinde ticari işletmeler kendi organizasyonu ile zamanında tamamlanması güç olan taşımacılık faaliyetlerini, konusunda uzman olan lojistik işletmelerine devrederek mallarını zamanında müşterilerine teslim etmektedirler ve böylelikle temel faaliyetlerine odaklanmaktadır.

2. Stratejik İşbirlikleri Oluşturulması

Dünyanın farklı yerlerinde ve firma merkezinden uzak bölgelerindeki işletmecilik faaliyetlerinde, uluslararası lojistik partnerlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Uluslararası lojistik işbirlikleri, ihracat ve ithalatta yerel mevzuat ve yasal uygulamaların aşılmasında, maliyet ve hız avantajının sağlanmasında büyük yarar getirmektedir. Küresel bazda faaliyet gösteren lojistik firmalar,

küçük çapta faaliyet gösteren firmaları bu bakımdan işbirliklerine zorlamaktadır.

3. Depolama Yönetiminin Kolaylaştırılması ve Yaygınlaştırılması

Lojistik hareketlerinin zamanında ve sağlıklı yapılmasında malın niteliği ve niceliğine göre güvenli bir şekilde istiflenmesi, depolanması ve bilgisayar desteği ile kayıt altına alınması gerekmektedir. Lojistik firmalarının depolama hizmetlerini vermesiyle birlikte ticari işletmelerin stok, envanter maliyetlerinin düşürülmesi ve zamanında malların hedef pazarlara sunulması işlevinde büyük kolaylıklar sağlanmıştır.

4. Yazılım Mühendisliğinin Geliştirilmesi

Lojistik faaliyetlerin daha etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması için kullanılan yazılımlar fiyat tespiti, satınalma, depo yönetimi, malzeme taşıma ve fiziksel dağıtım üzerinde yoğunlaşmıştır. Lojistik yazılımlarının kullanılması ile birlikte, işletmenin müşterilere yapmış olduğu hizmet kalitesi yükselmiş, maliyetler düşmüş ve karlılık artmıştır.

5. Toplam Kalite Yönetimi Anlayışının Benimsenmesi

Toplam kalite yönetimi, müşteri odaklı bir yönetim felsefesidir. Organizasyonda her bölüm bir sonra gelen bölümün müşterisi sayılır. Temel amaç; hem iç hem de dış müşterinin ihtiyaç beklentilerini karşılamaktır. Küreselleşme süreci ile firmalar arasındaki rekabet sonucunda müşteriler artık standartlara uygun, topluma ve çevreye saygılı, sürekli kendini yenileyen, satış sonrası müşteri ilişkilerine önem veren firmaları tercih etmektedirler. Müşteri beklentilerindeki bu değişim toplam kalite yönetimi uygulamasını zorunlu kılmaktadır.

6. Çevre Yönetiminin Geliştirilmesi

Uluslararası taşımacılık ve lojistik alanında artan gelişmeler beraberinde yeni sorunlar da getirmektedir. Artan lojistik ve taşıma hareketi ile birlikte taşıma araçları çevreye zehirli atık ve artıklarını yaymaktadırlar. Her ülkenin bu konuda ciddi önlemler alması ve ciddi yaptırımlar uygulaması gerekmektedir.

7. Dış Kaynak Kullanımının Artırılması

Üçüncü parti lojistik olarak da adlandırılan dış kaynak kullanımı, birden fazla lojistik hizmetinin tek bir hizmet sağlayıcı tarafından bir sözleşme kapsamında sağlanmasıdır. Firmaların küresel pazarlara açılması lojistik gereksinimlerini hızla artırmıştır. Yeni girilen pazarlar ve bu pazarlardaki düzenlemeler hakkında bil-

gi birikimi ve uygun altyapı bulunmaması firmaların üçüncü parti lojistik şirketlerine yönelmesine neden olmuştur. Yemek hizmetleri, bordro, bakım, güvenlik gibi alanlarda maliyet düşürmenin kolay yolu olarak görülen outsourcing, giderek bir yönetim stratejisine dönüşmüştür.

8. Global Lojistik Anlayışının Benimsenmesi

yerel firmaların dünya genelinde örgütlenip global network adıyla kuvvetli bir ağ oluşturarak çok uluslu firmalar haline gelmeleri ile lojistik kavramı yerine artık "global lojistik" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişiklik ile müşterinin bütün taleplerini karşılamak üzere dünya çapında örgütlenmek ve dünya genelinde tüm pazarlara hızla ulaşmak birincil hedef olmuştur. Bu nedenle global lojistik anlayışının benimsenmesi ve bu yönde strateji geliştirilerek uygulanması önem kazanmaktadır.

Sonuç

Türkiye, gerek dünya coğrafyası üzerindeki konumu, gerek genç ve dinamik nüfusu ve gerekse lojistik sektörüne verilen önem ve yatırımlar ile lojistik sektöründe dünyada önemli bir üs konumuna gelebilecek bir potansiyele sahiptir.

Maliyet kalemleri içerisinde önemli bir yere sahip olan lojistik sisteminin verimliliği ülkemiz firmalarının ve dolayısıyla da ülke ekonomisinin rekabet gücünü belirleyen önemli bir faktördür.

Ayrıca, lojistik dışında sadece nakliye olarak da ele alınabilen hizmet, doğru kullanıldığı zaman rekabette avantaj sağlayarak daha fazla ihracat yapmamıza, ihracat girdilerinin ithal maliyetlerinin düşürülmesi ve dolayısıyla uluslararası pazarlarda rekabetin artmasına olanak sağlayacak olan bir araçtır. Bu aracın doğru yerde ve doğru zamanda kullanılması gerekmektedir.

Sonuç olarak; ticarete sınırların kalkmış olduğu günümüzde, uluslararası pazarlama stratejileri belirlenirken lojistik faaliyetleri ve bu faaliyetlere ait planlamalar mutlaka göz önünde bulundurularak hareket edilmesi gerekmektedir. Uluslararası pazarlarda rekabet edebilmenin ve ticareti sürekli hale getirebilmenin yolu lojistikten geçmektedir.

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ
Ardahan Üniversitesi Rektörü

Kasım ayı içerisinde Çankaya Üniversitesi adına Ardahan Üniversitesi'ne bir ziyarette bulunan Çankaya Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölüm Başkanı Prof. Dr. Gürkan Doğan'la bu ziyaret üzerine keyifli bir söyleşi gerçekleştirdik.

Sayın Hocam, ilk önce ne zaman ve hangi sebeple Ardahan Üniversitesi'ne ziyarette bulunduğunuzu öğrenebilir miyiz?

27-28 Kasım tarihleri arasında, Ardahan Üniversitesi kurucu Rektörü Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'ın, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi bünyesinde açmayı planladıkları İngiliz Dili ve Edebiyatı ile Mütercimlik-Tercümanlık Bölümlerinin kurulabilmesi için Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü'ne resmen başvurarak resmi olarak Dekanımız Prof. Dr. Emel Doğramacı ve şahımdan yardım talebinde bulundular. Rektörümüz Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvenç'in görevlendirmesi doğrultusunda bu ziyarette bulundum. Sayın Dekanımız, çok arzu etmesine rağmen, ani bir engel nedeniyle Ardahan'a gelemedi.

Ziyaretinizin amacına ulaştığını söyleyebilir misiniz?

Öncelikle Sayın kurucu Rektör'ün talepleri doğrultusunda, az önce sözünü etmiş olduğum bölümlerin 4 yıllık müfredatları ve ders içerikleri üzerinde çalıştık. Kuruluş aşamasında ve bunu takiben gereksinim duyulacak akademik kadrolar hususunda planlamalar yaptık. Bunlara ek olarak, üniversite olgusu ve müfredat ilişkisi üzerine görüşmelerimiz oldu ve düşüncelerimi paylaşma fırsatını buldum. Yeni kurulmakta olan bir üniversite olarak Ardahan Üniversitesi, öyle sanıyorum ki "Bir dönemde ne kadar çok ders ve kredi toplamı varsa, o kadar iyi öğretim veriliyordur" yanlışlığı içinde olmayacak. Olmazsa olmaz mesleki dersler dışında, öğrencileri hayata hazırlayan seçmeli dersler için de müfredatlarında yeterince yer

ayrılması hususunda hemfikir olduk. Öğretim ve eğitim arasındaki farkı, üniversitelerindeki diğer bütün bölüm programlarına yansıtma bakımından Prof. Dr. Ramazan Korkmaz gerekli girişimleri de başlattı. Zira Rektör Bey, "üniversite" olgusunu çok önemsiyor ve mümkün olan bütün yapısal yenilikleri ilk aşamadan itibaren hayat geçirmek istiyor. Bu bakımdan, ben de kendi adıma böyle somut sonuçların ortaya çıkmış olmasından büyük sevinç duydum.

Rektör Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'ın Çankaya Üniversitesi'nin destekleri hakkındaki görüşleri neler oldu?

Sayın Rektör, Çankaya Üniversitesi'nin Ardahan Üniversitesi'ne uzatmış olduğu destek elini memnuniyetle ve büyük bir heyecanla karşıladı. İlk fırsatta Rektörümüz Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvençi ziyaret edeceğini ifade etti. Üniversitemizin yaptığı ve yapacağı katkılardan heyecan duyduğunu, iki üniversitenin yapacağı ortak çalışmalarından sağlıklı sonuçlar çıkacağını düşündüğünü söyledi. Çankaya Üniversitesi'nin 10 yılı aşkın süredir oluşturduğu bilgi ve deneyimin Ardahan Üniversitesi'ne yansıtılmasının çok önemli ve mutluluk verici olduğunu vurguladı.

Şu an Ardahan Üniversitesi'ne bağlı hangi fakülteler ya da meslek yüksek okulları mevcut?

Şu aşamada, Ardahan Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren bir Meslek Yüksek Okulu ve bir de Rektörlük Makamı mevcut. Bunun dışında herhangi bir akademik birimi bulunmamakta. Çankaya Üniversitesi ve Kars'taki Kafkas Üniversitesi'nin de katkılarıyla 2009–2010 akademik yılında, İnsani Bilimler ve Edebiyat ile İktisat Fakültelerine öğrenci kabulü gerçekleştirilecek.

Meslek Yüksek Okulu, bölgenin ihtiyacı doğrultusunda öğretim veriyor. Örneğin, arıcılık ve muhasebecilik gibi alanlar öncelikle tercih ediliyor. Sözümlü ettiğimiz Meslek Yüksek Okulu'nun yöneticileri ve öğretim kadrosu aslında Ardahan Üniversitesi'nin de ilk nüvesini oluşturmakta.

Üniversite kurulurken veya kurulduktan sonra ne gibi zorluklarla karşılaşmış?

Kurucu Rektör Ramazan Hoca ile başlayan süreç şöyle gelişmiş: İlk Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Rüstem Hayat, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi'nden katılmış ekibe. Genel Sekreter Selim Bekar ise Bolu İzzet Baysal Üniversitesi'nden gel-

miş. Meslek Yüksek Okulu Müdürü sayın Salim Vural ve kendisinin yardımcısı Sayın Murat Kızılkaya hem derslere giriyorlar hem de pek çok idari görevleri var. Bu ekibin hummalı, coşkulu ve uyumlu bir çalışma içinde olduklarını sevinçle gözledim. Ardahan Üniversitesi'nin senatosu ve diğer yönetsel organları henüz oluşmadığı için, satın alma işlemlerinden müfredat onaylarına kadar bütün resmi evrak, Kars Kafkas Üniversitesi üzerinden sürmekte. Aynı bir ciddi sorun ise önerilen kampus alanı ile ilgili yaşanmış. Rektör Bey, kendisine teklif edilen alan üzerine bir üniversite inşa etmenin yanlış olduğunu söyleyerek itiraz etmiş ve kente 5 km. uzaklıkta 1000 dönümlük yeni bir alan belirlenmiş. Gerçekten bu ikinci alan hem çevre hem de zemin bakımından çok güzel ve gelişmeye uygun. Elbette bu değişiklik hiç de kolay olmamış. Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'ın üstün çaba ve gayretlerini yerinde görme fırsatı buldum. Kendisini gerçekten kutlamak gerekir bu başarısından ötürü. Belediyeyi, Valiliği, sivil toplum örgütlerini ve bütün Ardahan halkını aynı hedefe doğru güç birliği içinde tutma gayreti içinde. Coğrafi olarak zor koşullara sahip olan Ardahan, sekiz ay boyunca kış mevsiminin etkileri altında. Bu bir dezavantaj olmakla beraber hiçbir zaman karayolunun ulaşımına kapanmaması da önemli bir artı. Kars Havaalanı'na yaklaşık bir saat mesafede olması da diğer illerden buraya olan ulaşımı kolaylaştırmakta.

Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'ın Üniversiteyle ilgili gelecek planları nelerdir?

Sayın Rektör, 2009–2010 eğitim yılında Ardahan Üniversitesi'ne ilk öğrencileri almakta kararlı. Şimdilik şehirdeki uygun binaları fakülte binası olarak kullanacaklar. Zaman içinde, yeni kampüste 10–15 bin öğrenci kapasiteli bir üniversiteyi planlamakta. Bölgeden gelen bir akademisyen olarak (kendisi Çıldırlı) yöre halkının ve il idaresinin ve yerel yönetimin desteğini arkasına alarak, bir sınır ili olan Ardahan'da, "Üniversite"nin yöreye çok ciddi kazanımlar sağlayacağını düşünmekte. Önceliği dil çalışmalarına ve sosyal-idari bilimlere tanıyarak, bölgedeki ülkelerle akademik ve kültürel bir işbirliği sağlamayı hedefliyor.

Ardahan Üniversitesi'nin gelecekteki adında "Avrasya" vurgusunun olmasını önemsiyor.

Son olarak Hocam, Ardahan Üniversitesi'nin şekillenmesi sürecinde, Çankaya Üniversitesi'nin bundan sonraki yardım ve katkıları ne yönde olacak?

Rektörümüz Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvenç, Ardahan Üniversitesi ile işbirliğimizin devamını en başından bu yana gönülden destekliyor. Prof. Dr. Ramazan Korkmaz, Ardahan Üniversitesi'nin bazı bölümlerinde yetişecek olan genç kadroların lisansüstü eğitimlerinin Çankaya Üniversitesi tarafından verilmesini çok arzu ediyor ve bunu mümkün kılmak için prosedürü araştırmaya başladı bile. Hocalarımızın koşulların uygun olması halinde, bizden öğretim üyesi desteği talepleri de olabilir. Araştırma Görevliliği istihdamlarındaki yazılı-sözlü sınavlar bakımından da yardım istekleri olacak.

Hayalleri olan ve kararlı bir biçimde çalışan "üniversite sevdalıları" demek doğru olur Ardahan Üniversitesi'ni kurmaya soyunan ekip için. Yolları açık olsun.

'ÜNİVERSİTE-SİVİL TOPLUM DİYALOĞU: ENGELLİ YAŞAM, ENGELLİ ANASI OLMAK; ULUSAL VE ULUSLARARASI BOYUTLAR' KONULU KONFERANS KONUŞMALARI

Görkem AYDIN
Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu Temsilcisi

Toplumsal Dayanışma Topluluğu 2004 yılında, çevrede ve toplumda görülen eksiklikleri gidermek

adına sosyal sorumluluk projeleri üretmek amacı ile kurulmuştur.

Gençlerin öncülüğünde ve yetişkinlerin rehberliğinde çeşitli sosyal hizmet projelerini hayata geçirmeyi, gençlerin yaratabileceği sinerjiye inanan ve sosyal bir amaca yönelik maddi-manevi yatırım yapabilecek yetişkin gönüllülerin katılımını, rehberliğini ve desteğini sağlamayı, çevresindeki sorunlara çözüm üretebilen, kendine güvenli, girişimci ve duyarlı bir gençliğin oluşumuna katkıda bulunmayı ve toplumda sosyal sorumluluk yönünde farkındalık yaratmayı hedefliyoruz.

2004'den 2008'e toplumsal dayanışma topluluğu ne yaptı?

Şubat 2004 tarihinde Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın senede iki defa düzenlediği gençlik konseyine katılarak Çankaya Üniversitesi'nde ilk çalışmalarını başlatmıştır. 4 Nisan 2004 tarihinde Toplumsal Dayanışma Topluluğu resmi olarak kurulmuştur. Kasım 2004 tarihine gelindiğinde Çankaya Üniversitesi'nin ilk sürdürülebilir projesi olan "Haydi Okula" kampanyası hayata geçmiştir. "Haydi Okula" projesinde amaç, 8-14 yaş arası çocukların eğitim alanındaki eksikliklerini gidermektir. Bu kapsamda projede yer alan gönüllüler Milli Egemenlik İlköğretim Okulu'nda proje etkinlikleri gerçekleştirdiler.

Burada yaptıkları gönüllü faaliyetlerle çocukların o zamanki LGS şu anki STS sınavlarına hazırlık kursları verdiler ve bunun yanında o öğrencilerin psikolojik ve daha farklı modellerde ihtiyaçları olan eğitim açığını kapatmak için gönüllü faaliyetlerde bulundular.

Ankara'daki tüm Toplum Gönüllüsü örgütlenmelerin tek bir çatı altında birleşmesi için koordinasyon merkezi ihtiyacı ortaya çıktı ve bunun için de çalışmalarımız başladı. Şu anda Ankara'da Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın bir koordinasyon merkezi oluştu.

8 Şubat 2005 tarihine gelindiğinde ise, toplumdaki kitap okuma eksikliğine dair bir eylem yapılması planlandı ve AŞTİ'de Ankara'daki tüm toplum gönüllüsü örgütlenmeleri bir araya gelerek kitap okuma etkinliği düzenledi. Bu etkinlikte, Ankara'daki tüm gönüllüler 7 saat boyunca AŞTİ'de insanların ortasında kitap okudu. Tek derdimiz insanların bu cehaletine dikkatini çekmekti.

Mart 2005'te Etimesgut Zekiye Güdüllüoğlu İlköğretim Okulu'nun kütüphanesini tamamlamak için kitap toplama kampanyası başlatıldı ve toplanan 450'ye yakın kitap kütüphaneye bağışlandı. Hemen ardından 8 Şubat 2005 tarihinde düzenlenen "Kitap Okuyoruz" etkinliği tüm ulusa yayıldı ve tüm Türkiye'de toplum gönüllüsü örgütlenmeleri aynı anda kitap okuma etkinliği gerçekleştirdi. Bu sayede Türkiye'de neden kitap okunmadığına dikkat çekilmek istendi.

Mayıs 2005 yılına gelindiğinde, Milli Egemenlik İlköğretim Okulu'na Çankaya Üniversitesi tarafından bağışlanan sekiz bilgisayar yerleştirildi ve bu okuldaki öğrencilerin bilgisayarlı eğitim sistemine geçmesi sağlandı.

Ocak 2007'de Çankaya Üniversitesi'ndeki öğrencilerin sosyal sorunlara daha duyarlı olmasını amaçlayan "@Çankaya Projesi" başladı.

Şubat 2007 tarihinde Milli Egemenlik İlköğretim Okulu'nda yürütülen "Haydi Okula" projesi tamamlandı. Bu proje kapsamında toplam iki yılda 2500 saatin üzerinde gönüllülük yapıldı ve bu sürece bu projeye katılan gönüllülerimizin kendi hayatlarındaki kişisel gelişimleri bir yana, bu okuldaki öğrencilerin eğitim konusundaki motivasyonlarının artması, öğrencilerin ileriye yönelik hayatlarında daha farklı ideallerle beslenmesi sağlanmış oldu. Gösterilen gönüllülük sonucunda bu okuldaki değişim hala gözle görülmektedir.

Mart 2007'de yine 8-12 yaş arası çocukların sosyalleşmesini amaçlayan "Yarınlardan Yarınlar

Projesi" doğdu ve bu sürdürülebilir proje şu anda devam etmektedir. Şentepe Faruk Verimer İlköğretim Okulu'nda, gönüllülerimiz daha başlamadı ama, geçen sene her hafta cuma günü bu okula giderek buradaki çocuklar için bazı etkinlikler düzenlediler. Sosyalleşmelerini amaçlayan, o okul ve çevredeki eğitim ihtiyaçlarını gideren, güvenlik ihtiyaçlarını gideren ve çocukların sosyal etkinliklere ihtiyaç duydukları noktada yardımcı olabileceğimiz her anlamda o çocuklara destek olabilmek için bu okula gidiyoruz.

Nisan 2007 tarihinde 'Yarınlardan Yarınlar Projesi' kapsamında Kazan İlköğretim Kaya Okulu'na ziyaretler gerçekleştirdik.

30 Nisan 2007'de Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın düzenlemiş olduğu Gençlik Konseyi'ne Toplumsal Dayanışma Topluluğu olarak katıldık ve Türkiye'de Ulusal Gençlik Meclisi'ne giden yolda katılımcı demokrasinin işleme adına üzerimize düşen görevi yerine getirmeye çalıştık.

2007 yılında 'Yarınlardan Yarınlar Projesi' kapsamında Faruk Verimer İlköğretim Okulu'na, şu anda proje düzenlediğimiz okula, ilk ziyaretlerimiz başladı. Bu okulda yaptığımız anketlerle oradaki öğrencilerin sosyal anlamda ne gibi eksiklikleri olduğunu tespit etmeye çalıştık.

Şubat 2008 tarihine gelindiğinde, Çankaya Üniversitesi'ndeki tüm öğrenci topluluklarının biraraya gelebileceği bir öğrenci organizasyonu düzenlemek istedik ve bunun için organizasyon çalışmaları başladı.

Geçen sene Mart ayında kendi içimizde eğitimler yaparak, aslında bizim ne sorunlarımız var?, Ne eksiklerimiz var?, Projeleri nasıl yürütebiliriz?, bunları daha iyi tesbit etmek için kendi içimizde ihtiyaç belirleme toplantıları yaptık.

Mayıs 2008 tarihine gelindiğinde, Çankaya Üniversitesi öğrencilerini daha da sosyalleştirmek adına yürütülen "@Çankaya Projesi" kapandı. Bu projenin kapanma nedenlerinden biri de kendi içimizdeki eksikliklerdi.

Şu anda yürüttüğümüz bir proje; 'Alternatif Yazılım Özgür Gençlik Projesi' geçen sene Haziran ayında doğdu. Bu proje gençlerin açık kaynak kodlu yazılımlara daha duyarlı olmasını, bu konuda daha da

bilinçlenmesini amaçlayan bir projeydi. Şu anda bu projemiz Türkiye ve Ankara yerinde devam etmektedir.

Çankaya Projesi'nden aldığımız dersler kapsamında, yine Çankaya Üniversitesi öğrencilerinin sosyal eşitlik, adalet gibi kavramlar da kendi hak savunuculuğunu yapabileceği, toplumsal sorunlara daha duyarlı olabileceği bir proje gerçekleştirildi. Şu anda bu proje kapsamında çalışmalarımız devam ediyor.

2008 yılında "Gepgenç Festival"e katıldık. Gepgenç Festival, Toplum Gönüllüleri Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi ortaklığı ile kurulan Gençlik Çalışmaları Birimi tarafından düzenlenen bir festivaldir. Festivalin organizasyonu ve düzenlenmesinde Türkiye'de 119 adet gençlik alanında çalışan sivil toplum kuruluşu yer almıştır. Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu da bu önemli festivalin organizasyonunda ve düzenlenmesinde yer almıştır. Festival kapsamında gerçekleştirilen atölye çalışmalarında Türkiye'de görülen pek çok eksik konuya yönelik atölye çalışmaları yer almaktaydı ve buraya katılan tüm ekiple beraber bu çalışmalarda yer aldık.

"Engelsiz misiniz?" başlıklı bir atölye çalışmasında gösterilen aktivitelere katıldık ve burada da aktif olarak Türkiye'de bu konuya yönelik nasıl çalışmalar yapılabilir konusunda eğitimler aldık. Şu anda bu kapsamda Çankaya Üniversitesi'nde bir engelli projesi'nin nasıl yürütülebileceği konusunda çalışmalar yapmaktayız.

Bugün üç sürdürülebilir projemiz var ve yola devam ediyoruz. Şu anda da en son "Kadına Karşı Şiddete Son" kampanyamız başladı. Çankaya Üniversitesi'nde kadın ve şiddet konusuna öğrencilerin daha duyarlı olmasını amaçlıyoruz ve bu kapsamda da bazı kampanya çalışmalarımız başladı.

Toplumsal barış, dayanışma ve değişimin gençlerin öncülüğünde gerçekleşeceğine inanıyoruz. Bu değişimin yetişkinlerce desteklenerek güçleneceğine, gençlerde sosyal sorumluluk konusunda farkındalık yaratan ve gençleri sosyal hizmet projeleri üretimine yönlendiren çalışmalarla misyonumuzu gerçekleştirmek istiyoruz. Bu yolda özgüven sahibi, duyarlı bir gençliğin gelişime katkıda bulunmak istiyoruz. Varız, çünkü eleştirmek değil, değiştirmek istiyoruz.

Prof. Dr. Emel Doğramacı
Çankaya Üniversitesi Kadum Müdürü

Kısaca KADUM nedir? KADUM, Çankaya Üniversitesi bünyesinde kurulan ilk Araştırma Merkezleri'nden biridir. Merkezin temel amacı, üniversite düzeyinde entellektüel bir yaklaşımla öğrencileri kadın sorunları konusunda bilinçlendirmek ve bu bilinci mezuniyet sonrasında da sürdürerek mesleki ve sosyal yaşamlarında Türkiye'nin her köşesine yaymalarını sağlamaktır. Bu bağlamdaki KADUM bir sosyal sorumluluk ilkesi ve bu sorumluluğu ile hareket eden sivil toplum örgütleri ve Başbakanlık'a bağlı Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı ile de organik bağlar kurmuş olan bir yapılanmadır. KADUM'un temel çizgisi Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün çizgisidir. Bu çizgi doğrultusunda cumhuriyet ilkelere paralel, çağdaş ve yenilikçi çabalar sürdüren kadına karşı oluşturulan engellerle yine Ulu Önder'in devrim niteliğindeki ulusal reformlarından hareketle mücadele edilmektedir. KADUM'un engelleri aşma yolunda yürekten savunduğu bu yaklaşım, bilimsel aydınlanma, entellektüel bilinç ve farkındalık yaratma anlayışıdır.

Bugün buradaki toplantımız az önce sözünü etmiş olduğum anlayış doğrultusunda bir sivil toplum kuruluşu olan ÖZEV Vakfı ile gerçekleştirilen ortak bir etkinliğin olumlu bir sonucudur. Bu etkinlik Üniversite- Sivil Toplum kuruluşu dayanışmasını hayata geçirilebilmesinin somut ve sürdürülebilir bir işbirliğine dönüştürülmesinin açık bir kanıtıdır. Değerli konuşmacımız ÖZEV Vakfı Kurucusu ve Başkanı Sayın Saime Toptan hanımefendi Türkiye'de engelleri aşma noktasında pek çok engelliye ilham ve güç kaynağı olmuş değerli ve çağdaş bir Türk kadınıdır. Kendisinin zihinsel engelli çocuklara göstermekte olduğu duyarlılığını, bu engellerin aşılması yolundaki dirayeti ve sarfettiği değerli çabalarını takdir ile karşılıyoruz. Sayın Toptan gibi Cumhuriyet kadınlarının önderliğinde sosyal sorumluluk bilinci ile her

türlü engelin aşılabılmesinde analara ne denli büyük sorumluluklar düştüğünün ayırına vararak engelsiz bir Türkiye için yürüyeceğiz. Bu etkinliğin gerçekleştirilmesinde başta sayın başkanımız ve sayın rektörümüz olmak üzere katkısı olan tüm akademik ve idari birimlere içtenlikle teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Sayın Saime Toptan'ın ve kendilerinin nezninde tüm ÖZEV çalışanlarının üstün başarılarının devamını dilerim. Atılan bu adımların takipçisi olacak siz değerli öğrencilerimizin buradaki varlığından duyduğum sevinci içtenlikle ifade eder, benzer etkinliklerde buluşmak üzere hepinize en içten saygılarımı, sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Sıtkı ALP
Çankaya Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı

Çankaya Üniversitesi, Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin "ÖZEV- Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı" ile ortak düzenlediği ve Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu'nun da katkılarıyla zenginleşen bu konferansın anlamı, gerek Çankaya Üniversitesi, gerekse Arı Okulları için çok büyüktür. Bilindiği gibi bu iki kardeş kurumun öncelikleri arasında sivil toplum örgütleri ile iş birliği ve ortak projeler üretmek bulunmaktadır.

Günümüzde, özellikle üniversitelerimizin sosyal duyarlılık ve sorumluluk konularında önderlik etmesi, bu konularla ilgili projeleri geliştirmesi ve desteklemesi gerekmektedir. Bu bağlamda; Çankaya Üniversitesi, toplumsal olgulara yaklaşımı ve sivil toplum örgütleriyle kurmuş olduğu yakın işbirliği ile üzerine düşen sorumluluğu severek ve gereğince yerine getirebilmenin mutluluğu içindedir. Üniversite-Sivil Toplum- Bilim ve Sanayi dörtgeninde oluşturulan ortak çabaların Türkiye'nin geleceğine doğrudan yatırım anlamını taşıdığı unutulmamalıdır.

Konferansın ana teması olan “engellilik” kavramı, son dönemlerde toplumsal ortak bilincin giderek daha da çok sorguladığı bir sosyal gerçektir. Bu gerçek, zihinsel, bedensel ve cinsiyete dönük engelleri betimlerken, aynı zamanda toplumsal yaşamda bireyin önüne çıkan ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde dile getirilen temel hak ve özgürlüklere yönelik her türlü engeli de ifade etmektedir. Bu anlamda, üniversitelerin ve eğitim kurumlarının, toplumun aydınlanması ve bilinçlenmesi doğrultusunda en az ilgili sivil toplum örgütleri kadar sorumluluğu olduğuna inanıyorum. Şu halde, üniversite-sivil toplum örgütü dayanışması, engellerin aşılması için gerekli ortak bilinç ve kamuoyu oluşturma noktasında kaçınılmazdır.

Saime TOPTAN
Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı
Kurucu Üyesi ve Başkanı

Engellilerin yaşadıkları sorunlar sadece bizim ülkemizde değil, bütün dünyada toplumun en önemli sorunu olma özelliğini taşımaktadır. Çünkü, bu sorunu yaşayan büyük bir kitle vardır. Onların en yakın çevresiyle hemen hemen bütün dünyada ve ülkemizde bu kitle ülke nüfusunun yarısını ilgilendirmekte, yarısını kapsamaktadır. O bakımdan bu sorun için üniversitemizde bu şekilde vakfımız ile işbirliği yaparak, bir toplantı düzenleyen Kadın Sorunları Araştırma Merkezi ile toplumsal, sosyal çalışma yapan gençlerimizin kurduğu topluluğa çok teşekkür etmek istiyorum ve onları kutluyorum. Beni sizlerle buluşturdular ve sizlerle belki yoğunluğunuzdan, kendi özel durumunuzdan vakit ayırmayı düşünemediğiniz ya da fırsat bulamadığınız bir konuyu paylaşmama fırsat verdiler.

Üniversitelerimizin toplumsal olaylara bakışı bilimsel çözümler için çok önemlidir ayrıca sayın kurumumuzun da sık sık vurguladığı şekilde üniversitele-

rimizin topluma entegre çalışmalar yapması, kendi çalışmalarının daha hayati ve yaşamsal olmasına fırsat vermektedir.

Engelli sorunu, en çok anneleri ilgilendirir ve anneleri çok yorar. Dünyada da böyle. O nedenle bu konu, kadını ilgilendirmesi nedeniyle Kadın Çalışmaları ve Araştırma Uygulama Merkezi'ni de ilgilendirmektedir. Engelli sorunu, toplumun yeterli bilgi sahibi olmadığı bir konu olması nedeniyle, dezavantajlı grupların yaşamını çok daha fazla zora soktuğu için üniversitemizin Toplumsal Dayanışma Topluluğu'nun çalışmalarının içeriğini de doğrudan ilgilendirir.

Bu alanda ülkemizde çalışma yapan pek çok sivil toplum örgütünün kurucusu ve içinde görev yapan bir arkadaşınız sıfatıyla engelli çocuk sahibi ve aileleriyle biraraya geldiğimizde hepsi özel eğitim alanında çalışanların doktora tezi olabilecek konuları bir nefeste dile getirirler. Bugün dahi bu toplantılar belirlenen süreleri aşar, toplantılar bittiğinde aileler düşüncelerinin ancak küçücük bir bölümünü ifade edebilmiş olarak oradan ayrılırlar. Nitekim Sayın Emel Doğramacı ve arkadaşları, öğretim üyeleri arkadaşları ile birlikte vakfımızı ziyaret ettiğinde böyle bir aile terapisi toplantısına da tanıklık ettiler. Toplantı bitmişti, ama söylenecek sözler bitmemişti. Bizi ümitlendiren şudur ki, on yıl önce konuştuklarımızı artık tekrarlamıyoruz. Dünyada gelişen ve değişen tüm ihtiyaçlar tabiki bu alana da yansıyor, ama biz onların ışığında yenilerini konuşuyoruz. On, onbeş yıl evvel, anne babalara çocuklarınızın elinden tutup topluma çıkarın diyorduk. Bugün AB projeleri, ayrımcılığın önlenmesi, temel hakların kullanılabilmesinde yasaya konulan önlemlerin hayata geçirilebilmesi gibi konuları onlarla konuşuyoruz.

Onbeş yıl önce oturduğum apartmanda engelli çocuğu olan bir anne ile yaptığım bir konuşmayı hiç unutmam ve onu daima bu tür konferanslarda dinleyenlerle paylaşıyorum. O gün sekiz yaşındaki engelli çocuğunun, kendisi öldükten sonra nasıl yaşayacağı sorusuna kendi bulduğu çözümü benimle paylaşmıştı. Hamile olmaya karar vermişti, hamileydi; yani sekiz yaşındaki çocuğunun sorumluluğunu henüz doğmamış bir bebeğe yüklemeye karar vermişti. Artık bugün doğmamış kardeşlere böyle bir sorumluluk yüklenmiyor. Devlet bu sorumluluğu 5378 sayılı yasa gereğince paylaşıyor.

Onbeş yıl önce Van'da engelli çocuklar ile ilgili çok bilimsel olmayan yöntemlerle belirlediğimiz engelli çocuklarımıza bir okul kurduk. Bu okulun resmi açılış töreninde ailelerin de olmasını istediğim için onlarla bir toplantı yaptım. Toplantıda, annelerin çocuklarını okula göndermeden önceki durumlarıyla, okula gönderdikten sonraki durumlarını ve düşüncelerini sordum. Bir tanesi, " ben çocuğumla camın ardından yıllarca okula gidip gelenleri imrenerek seyrettim, ona bir önlük giydirmeyi, yaka takmayı, çanta, kalem, defter almayı hep düşledim onları seyredirken. Sonunda bu okulu açtınız. Biz okul alışverişi yaparken siz yanımızdaydınız. Ben ve çocuğum düşlerimizi gerçekleştirirken hürriyetine kavuşmuş mahpuslar gibi bir sağa bir sola okul alışverişi için koşuşturduk " dedi. Bugün artık engelli çocuk anneleri daha okul öncesi yaşlardan itibaren çocuklarını eğitim kurumlarına gönderebiliyorlar. Eğer bunu yapamıyorlarsa sorun onlardan kaynaklanmıyor. Çoğu zaman içinde yaşadıkları toplumun bilgisizliğinden kaynaklanan olumsuz bakış açısından, buna takılıp engelleniyorlar.

Bir gün Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin 75. kuruluş yıldönümü nedeniyle, Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü'nün konferans salonunda bir toplantıdaydım. Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. İmren Özalp şöyle söyledi: " Burada devlet yetkilileri var, Türkiye'nin her tarafından gelen sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de var. Ülkemiz için önemli bir sağlık sorununu söylemek istiyorum, fenilketonüri. Kalıtsal bir metabolik has-

talık. Doğumdan sonraki bir ay içerisinde topuktan alınan kandan yapılan maliyeti çok düşük bir tahlille belirlenebiliyor ve uygun bir diyet tedavisi yapıldığında bebekler yaşamlarını sorunsuz olarak sürdürebiliyorlar. Aksi takdirde zihinsel ve bedensel engelin en ağır derecesi ile aileler karşı karşıya kalıyorlar. Akraba evlilikleri nedeniyle de dünyada en çok bizim ülkemizde bu hastalığı görmekteyiz. Planlı bir tarama uygulaması için Sağlık Bakanlığının harekete geçmesi gerekiyor." Ben, bunu duyduğumda üç çocuk annesi bir hakim olarak çok üzüldüm. Bu bilgisizliğimi tesadüfen sorunsuz atlattığımı düşündüm. Prof. Dr. İmren Özalp'i Türkiye'nin her yerine götürüp salonları dolduran kalabalıklarla buluşturmak suretiyle borcumu ödemeye ve vicdanen kendimi rahatlatmaya çalıştım. Bu taramalar da sorunsuz olarak gerçekleştiriliyor.

Zihinsel engelli bir çocuk sahibi anne, "param var, maddi durumum iyi ancak, benden sonra bunları çocuğumun idare edebilmesi mümkün değil, çok güvenli olarak benden sonra benim paramla onu bu şekilde yönetecek, yönlendirebilecek, ona bakabilecek, bir yer yok. Benden sonra nasıl yaşayacak.?" diye soruyordu. Biz ÖZEV'i bu nedenle kurduk. Bu sorunun cevabını arayan ailelerin sırtındaki, omzundaki ağırlığı ve yükü alsın diye kurduk, ancak uygun bir arsa şu ana kadar bize bulunamadığı için gerçekleştirilemedik. Boş da durmuyoruz tabii. Bir taraftan bu projemizi gerçekleştirecek imkanları sonuna kadar ararken, diğer taraftan da zihinsel engelli çocuklarımıza ve ailelerimize eğitim verme-

ye ve tüm Türkiye'yi hatta uluslararası alanda yaptığımız çalışmalarla da dünyayı engelliler konusunda bilgilendirmeye, ülkemizin bu konudaki çalışmalarını da dünyaya duyurmaya gayret ediyoruz.

AB tarafından desteklenen ve AB ülkelerinden bazılarıyla da ortak çalışmalar yaparak sürdürdüğümüz projelerimiz var. Dünyadaki benzer sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile bütünleşmek üzere Bilgi Köprüleri Projesi ile AB'ye üye devletlerle ortak çalışmalar yapıyoruz. Bu devletlerin arasında Fransa, İspanya, Hollanda, Belçika, İngiltere ve Yunanistan var. Ayrıca, ABD'nin Houston Üniversitesi ile üstün yetenekli çocuklarla ilgili gerçekleştirdiğimiz ortak bir çalışma var, 'Geleceğin Lideri Nasıl Olunur?', bunun eğitimini belirlediğimiz üstün yetenekli çocuklarla birlikte ve Houston Üniversitesi ile ortaklaşa sürdürmeye çalışıyoruz.

Merkezimiz Keçiören'de. Tabiki mum dibine ışık vermeli diye düşünerek çalışmalarımıza önce Keçiören'de başladık. Orada bir engelli haritası çıkardık. Engelli haritası çalışmamızı ülkemizin bütün belediyeleri ile paylaştık. Bu çok önemli bir çalışma çünkü, ne kadar engelli var, hangi tür engelli var ve onların sosyal ihtiyaçları nelerdir sorusu ve onlara kısa sürede ulaşabilmenin yolu sadece ve sadece

engelli haritasının hem yetkililerin hem de sivil toplum örgütlerinin elinde olmasıyla mümkün olabilir. Bu paylaşımdan çok fazla sonuç alabildiğimizi söyleyemem. Bize sadece Lizbon Belediyesi'nden bir ortak çalışma teklifi geldi.

Şimdi biz Keçiören'de hangi sokakta, ne tür bir engele sahip kişinin yaşadığını biliyoruz ve gecenin bir yarısında da olsa dahi o ailenin ihtiyacı olduğunda kısa sürede yanında olma imkanını buluyoruz. Bu da onlar için büyük bir kolaylık oluyor.

Engelli çocuk sahibi olan bir aile şoka girer; çünkü her ailenin bir beklentisi var ve dileği sağlıklı bir bebektir. Çocuğunu kabul etmek istemez. Onun için daha bu aşamada engelli çocuk sahibi ailelere psikolojik destek vermek lazım. Bir taraftan çocuğunu

kabulde yaşadığı sorunları aşması, diğer taraftan da kendisinin rahatlaması için hastahanelerle işbirliği yaparak oralarda 'İlk Işık' adı altındaki projemizi uygulamaya çalışıyoruz. Tabii, engelin önlenmesi de engelli sorunlarıyla ilgilenmek kadar önemlidir. Biraz evvel bahsettiğim fenilketonüri ile ilgili tarama çalışmaları engelin önlenmesine yönelik çalışmalardır. Biz de bu konuda belediyelerle işbirliği yaparak, evlenmek üzere belediyeye başvuran gençlere sağlıklı bir bebek sahibi olmanın yollarını öğreten pembe ve mavi CD'ler ve kitapçıklardan dağıtıyoruz. Başvurdukları sırada onları 15-20 dakika o CD'lerden ve kitapçıklardan nasıl yararlanacakları konusunda bilgilendiriyoruz. Ankara'da altı belediyeye ile ortak olarak sürdürdüğümüz bu proje "Çiftler için İlk Adım" projesidir.

ÖZEV, ülkesindeki dezavantajlılarla, o gruplarla ilgilenen bir vakıf olarak AB tarafından ülkeyi tanıtım amacıyla Brüksel'e davet edildi. Kültür ve Turizm Bakanlığımızca desteklenen bu proje için de gayret sarf ediyoruz.

Devlet Planlama Teşkilatı bir araştırma yaptı ve nüfusumuzun % 12,29'unun engelli sorunuyla karşı karşıya olduğunu belirledi. % 12,29'u deyince neyi anlamamız gerekir, önce sizlerle onu paylaşmak istiyorum. Biliyorsunuz bedensel

engelliler vardır. Bunlar nedir? Ortopedik engelliler, spastik engelliler, görme engelliler ve işitme engelliler. Bunlara biz fiziksel engelliler diyoruz, bedensel engelliler diyoruz. Bir de zihinsel engelliler grubu var. Ayrıca bir de süregen hastalığı olanlar grubu var. Onlar da bütün dünyada engelli olarak kabul ediliyor. Örneğin, şeker hastalığı süregen bir hastalıktır ve insan yaşamına bir engeldir. İşte bu 12,29 rakamının içerisinde bütün bu saydığım gruplar var. Bizim alanımız olan bedensel ve zihinsel engelli grubu ise bu grubun içerisinde ancak % 6'lık bir oranı kapsıyor.

Bu sorun toplumumuzun duyarsızlığı ve farkındalığının yetersizliği nedeniyle engel ya da özür olarak karşımıza çıkıyor. Hatırlıyorum, kızım Tuna Toptan'ın Arı Koleji'nde eğitim aldığı dönemlerde bir tane or-

Engelli sorunu, en çok anneleri ilgilendirir ve anneleri çok yorar. Dünyada da böyle. O nedenle bu konu, kadını ilgilendirmesi nedeniyle Kadın Çalışmaları ve Araştırma Uygulama Merkezi'ni de ilgilendirmektedir.

topedik engelli hatta spastik engelli ama zihinsel bir sorun yaşamayan bir öğrenci vardı Gökhan Kur-naz. Okulun zor fiziksel şartlarına karşın orada diğer arkadaşlarıyla birlikte entegre olarak okuma ve Arı Koleji'nden mezun olma fırsatını bulduktan sonra üniversiteyi de okudu. İyi bir dilbilimci şu anda. Bizim uluslararası çalışmalarımıza yön veren ve aynı zamanda çok iyi bir bilgisayar teknisyeni. Bu kadar kendisini yetiştirebilmiş ve bu noktaya gelebilmiş olmasını aldığı eğitime borçlu olduğunu her zaman söylemiştir.

Engelli öğrencilerle, engelli olmayan yaşlılarının entegrasyonuna dair ilk projeyi de yine Arı Koleji'nde gerçekleştirmiştik. Tabii bunlar ilkler, unutulmayanlar. Her zaman, her yerde örnek olarak gösterdiğim çalışmalar. Bir grup Arı Koleji lise öğrencisi gönüllü oldu. Hem onları eğittik, hem ailelerini eğittik. Daha sonra onları zihinsel engelli gençlerle İnönü Vakfı bahçesinde buluşturduk. O gençlerle birlikte bazı etkinliklere katıldılar. Böylece, ilk gönüllü entegrasyon hareketi Arı Koleji'nde başlamış oldu. Bu çalışmadan sonra ben, Milli Eğitim Bakanlığı ile yaptığım çalışmalarda çocuklarımızın engelli arkadaşlarıyla iletişim kurmayı öğrenmesi için öneriler getirdim, ama şu ana kadar çok başarılı olduğum söylenemez. Bugün dahi onların tümü kendi yaşlılarıyla bir arada okuyamıyorsa bunun nedeni ev-

den okula kadar önlerine çıkan sokaklar, kaldırımlar, otobüsler, servis araçları gibi engellerdir. Diyelim ki, bunları aşmış bir okul kapısı önüne kadar geldiler; bugün hala var olan merdivenler, çocuğunu her gün sırtında okula getirip götürnen bir anne için büyük bir sıkıntı oluşturmaktadır.

Ümitköy'de Gökkuşuğu İlköğretim Okulu var. Yolunuz düşerse burayı ziyaret edin. Orada hem hiç engeli olmayanlar, hem spastik engeli hem de zihinsel engeli olanlar aynı çatı altında okuyorlar. Son derece çağdaş bir eğitim kurumu. Üzeri kapalı bir bahçeleri var. Sınıfların iki tane kapısı var ve her iki kapıdan da tekerlekli sandalye geçebilecek şekilde düzenlenmiş ve kapılar o bahçeye açılıyor. Bütün öğrenciler orada birlikte tenefüs yapıyorlar, yemekhanede beraberler. Böyle bir çalışma başlangıçta oraya çocuklarını göndermek isteyen velileri biraz düşündürdü, ama daha sonra onlarla yaptığım konuşmalarda son derece mutlu olduklarını gördüm; çünkü eğitimin amacı her zaman gençleri bir meslek sahibi yapmak değil, aynı zamanda iyi bir insan ve meslek sahibi yapmaktır. İyi bir insanın kendisini sorgulayarak ve empati yaparak bulunduğu durumları değerlendirebilen bir kişi olacağına inanıyorum ben. Eğer yanınızda engelli bir arkadaşınız varsa daha çalışkan olursunuz. Neden? Çünkü ondaki hırslı, birşeyler başarmak için yaptığı çalışmaları

görüyorsunuz. O başarılıdır ama sizin hiçbir engeliniz yok. Niçin daha az başarılı olabilirsiniz? İşte o itici güçtür sizin için ama bu sadece sizin yararınıza olan birşey değil. Engelli çocuk da yanındaki arkadaşına bakarak belki pek çok psikiyatristin, pek çok rehber öğretmenin yıllarca uğraşacak yapamayacağını hiç zorlanmadan, arkadaşına bakarak, zor olan davranışlarını, bozuk olan davranışlarını düzeltmeye kendiliğinden çalışacaktır. Demekki burada karşılıklı bir yararlanma vardır.

Yurt dışına ne zaman gitsem ve ne zaman oradaki çalışmaları, okulları görsem oradaki farklı uygulamaları kendi ülkeme getireceğim için mutluluk duyuyorum ama bir taraftan da niçin biz bunları yapamıyoruz diye müthiş bir moral bozukluğuna uğruyorum. Manzara şu; bir sınıf. Sınıfta arka planda bir yatak, ne olur ne olmaz. Belki bir sara nöbeti sırasında ihtiyaç olur diye orada bir yatak var ve sınıfta dizayn edilmiş birtakım masalar. Öğrencilerin kendi bireysel masaları. Hepsinin ihtiyaçlarına göre malzemeler masalarının hemen yanında. Engelli çocuklar, zihinsel engelli çocuklar, engeli olmayan çocuklar. Sınıfta üç öğretmen var. Herkes kendisine verilen konuyu kendi masasında hazırlarken, takıldığı yerde kimden destek alacağını biliyor ve hocasını yanına çağırıp ondan destek alıyor. Böyle bir çalışma ortamı. Bu ortam özlenen bir ortam aslında, çünkü öyle olaylarla karşılaşıyorsunuz ki, üzülüyorsunuz. Ben, böyle bir üzüntümü sizlerle paylaşmak isterim. Bir gün Kızılay'da alışveriş yapıyordum. Alışveriş yaptığım mağazaya iki tane işitme engelli geldi. Bir türlü tezgahlarla ve mağaza sahibiyle iletişim kuramıyorlar. Mağaza sahibi ve tezgahlar onların hakkında söylenmeye başladı. Ben de müdahale ettim. Dedim ki, "onlar benim gibi buraya alışveriş yapmak için geldiler. Onlar size para kazandıracaklar. Onları anlamıyorsanız bu sadece onların sorunu değil. Aslında onların bunda hiçbir kabahati de yok. Siz onları anlamaya çalışmalısınız. Siz onları buradan istediklerini alarak mutlu biçimde uğurlamaya çalışmalısınız. Onları hırpalamaya hiç hakkınız yok."

Böyle durumlarla karşılaşmamak için anaokulundan itibaren işitme engellilerle, görme engellilerle, zihinsel engellilerle aynı mekanları, aynı ortamları paylaşmak insanı insan eder. İnsana hayata dair büyük beceriler kazandırır. İletişim, dünya artık birbi-

Bu yazı, 17 Aralık 2008 tarihinde Çankaya Üniversitesi'nde yapılan konferansın çözümlemesidir.

rine o kadar yakın ki... ama tezgahımızın önünde duran bir işitme engelliyle iletişim kuramama acı birşey. O nedenle eğitim sistemimiz birbirimizle iletişim kurmaya imkan veren bir şekle mutlaka getirilmelidir. Bu şekilde birbirini tanıyarak hayata atılanlardan bir mimar, çizdiği projelerde tabiki binaları herkesin ulaşımına elverişli şekilde dizayn edebilir. İşte engeller ortadan böyle kalkar. Engelmizi hissetmediğimiz mekanlarda yani tam entegrasyon uygulanan yerlerde yanımızdakiler bizim için teşvik edici olur, güdücü olur, olumlu modeller oluştururlar.

Sizlerden bir dileğim olacak, **böylesi çağdaş bir yaşam anlayışından yana tavır koymanız.** Bugün bunu okulunuzdaki bu alanda çalışma yapan arkadaşlarınızla birlikte, onların çalışmalarına ya da çevrenizde yaşayan engellilere daha farklı bakarak, onlarla ilgili bilmediklerinizi öğrenmek suretiyle onlara daha farklı yaklaşıp yaklaşabilirsiniz. Ancak **engeller o zaman ortadan kalkar.**

Bugün Çankaya Üniversitesi'nde yaptığımız toplantının benzerini başka üniversitelerde de gerçekleştiriyoruz. Mesela Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ben 'Engelli Hakları' konulu, Hukuk Fakültesi öğrencileri ile tartışmalı güzel bir toplantı gerçekleştirmiştik. Bu toplantılara ilgi olması gerekir. Okuldaki kulüpler engelli çocuklar ve diğer eğitim faaliyetlerine dönük olarak çaba gösteriyor. Bundan çok büyük bir sevinç ve mutluluk duydum. Birçok okulu ziyaret ediyorlar. İşte o çabalara mümkün olduğu kadar kalabalık bir destek olursa bu çalışmalardan çok güzel projeler çıkar. Üniversiteniz adına proje yapabilirsiniz. AB bu projeleri çok destekliyor. Bu projeleri o konuyla ilgilenen sivil toplum örgütleri mesela ÖZEV ile ortak olarak da yapabilirsiniz. Sizin üretkenliğinize sivil toplum örgütlerinin ihtiyacı var.

Dr. A. Turan ÖZTÜRK
Çankaya Üniversitesi
İnsan Kaynakları Daire Başkanı

KALİTELİ BİR YÜKSEKÖĞRETİM İÇİN EĞİTİM VE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİNİN ÖNEMİ: ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

1. Giriş

Son yıllarda kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarında, çalışanlardan maksimum verim alabilmek için iş planları yapılmakta, personelin eğitim ve gelişimi için yoğun eğitim verilmekte, performans ölçümlerleriyle hizmetleri değerlendirilerek olumlu sonuçlar ödüllendirilmekte ve çalışanlar motive edilmektedir. Performans yönetim süreci sonunda, kurum ve kuruluşlar da verimli ve etkin yönetildiğinden amaçlara kısa sürede ulaşılacaktır. (Doğru işler, doğru insanlarla en kısa sürede tamamlanacaktır). Bu çalışma ile kısaca, **“Organizasyonların doğru işleri başarıyla yapmasını sağlamak”** olarak tanımlayabileceğimiz, **“Performans yönetimi süreci”**ni açıklamak, performans ölçümleme ve değerlendirme **sürecinde okurlara yapıcı ve destekleyici bakış açısı kazandırmak** ve Çankaya Üniversitesi’nde uygulanan

performans değerlendirme yaklaşımını açıklamak amacı güdülmüştür.

2. Kaliteli Bir Yükseköğretim İçin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nca Yapılan Çalışmalar

Ülkemizdeki yükseköğretim kurumlarının akademik ve idari hizmetlerinin kalite düzeylerinin iyileştirilmesi ve **Bologna Süreci** kapsamında, kalite güvencesi konusunda ülkeler arası işbirliğinin geliştirilmesi yönünde öngörülen çalışmaların başlatılması amacıyla hazırlanan **“Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği”**, 20 Eylül 2005 tarihinde 25942 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurul Başkanlığı’nda “Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu”

kurulmuş ve bu komisyonun üyeleri belirlenmiştir. (YÖDEK,5)

Adı geçen yönetmelik uyarınca, her yükseköğretim kurumu, bir önceki yılın yönetmelikle öngörülen iç değerlendirme konuları ile ilgili çalışmalarını yaparak Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı ilgili komisyonuna göndermektedir. **Çankaya Üniversitesi de 2002-2007 yıllarını kapsayan bir Stratejik Plan hazırlayarak yıllık stratejik planı ve önceki yılın değerlendirmesini içeren "İç Değerlendirme Raporu"**nu yayımlamıştır. Bu kapsamda, üniversitenin vizyonu, misyonu ve ortak değerleri de ele alınarak paydaşları ile paylaşılmıştır.

3. Çankaya Üniversitesi'ndeki Çalışmalar

a. Stratejik Planın oluşturulması ve İç Değerlendirmenin yapılması

Çankaya Üniversitesi, 2006 yılı stratejik planı ve 2005 yılı iç değerlendirmesini paydaşların katılımları ile yaparak vizyon, misyon bildirimleri ile ortak ve temel değerlerin paylaşılması için uygun zemin hazırlamıştır. Çankaya Üniversitesi'nin vizyonu aşağıdaki gibi beyan edilmiştir:

- ▶ Dünya standartlarında kaliteli yükseköğretim ve uluslararası yabancı dilde eğitim sağlayan,
- ▶ Uluslararası düzeyde araştırma - geliştirme çalışmaları yapan ve bilgi üreten,
- ▶ Topluma hizmeti temel görevleri arasında sa-yan,
- ▶ Bilgi toplumunun oluşmasında öncü rolü oynayan,
- ▶ T.C'nin demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerine sahip çıkan, vatanını, milletini ve tüm insanları seven bireyler yetiştiren,
- ▶ Toplumun her kesiminde saygı duyulan bir üniversite olmaktır.

Çankaya Üniversitesi'nin misyonu:

- ▶ Evrensel değerlere sahip ve çağdaş bilgi ile donanmış, araştırma ve analitik düşünme yeteneği gelişmiş, disiplinlerarası çalışabilme ve araştırma yapabilme becerisine sahip, yenilikçi ve yaratıcı, Atatürk ilke ve inkılapları'nı özümsemiş, çalışma hayatında üretken ve başarılı, çevresine önderlik edebilecek yapıda bireyler yetiştiren bir eğitim vermek.
- ▶ İyi yönetim ilkelerini yönetimde hayata geçirmek,
- ▶ Eğitim ve öğretimde üst düzey kaliteyi korumak ve geliştirmek,

- ▶ Dünya standartlarında temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- ▶ Bilgi üretmeyi, iletmeyi, yaymayı ve kullanmayı iyi bilen gençler yetiştirmek,
- ▶ Dünyanın seçkin üniversiteleri ile işbirliği yaparak öğrenci ve öğretim elemanı değişimini gerçekleştirmek.

Çankaya Üniversitesi'nin Ortak ve Temel Değerleri ise,

- ▶ Disiplinlerarası yaklaşım,
- ▶ Akademik özgürlük,
- ▶ Bilimsel yaklaşım,
- ▶ Öğrenciye destek, sevgi ve anlayış,
- ▶ Topluma hizmet,
- ▶ İyi yönetim,
- ▶ Katılımcı yönetim,
- ▶ Yaşam boyu eğitim,
- ▶ Çalışmalarda cinsiyet, din, dil, ırk ve milliyet farklılığı gözetmeksizin tüm insanlara eşit yaklaşım,
- ▶ Atatürk Türkiye'si'nin Cumhuriyet değerlerine bağlılık, Türk vatani, Türk milleti ve tüm insanlık için sevgi,
- ▶ Anadolu ve Türk kültürü ve geleneklerine sevgi ve saygı.

b. Teşvik ve Ödül Sistemi

Çankaya Üniversitesi'nde bilimsel ve yönetsel verimliliğin daha da arttırılması, dünyada sözü edilen bir üniversite olma hedefine ulaştıracak nitelikli akademik ve idari personel ihtiyacının karşılanması amacıyla 17 Mayıs 2001 tarihinde 2001/30 numaralı Mütevelli Heyeti kararı, aşağıda sunulmuştur:

- ▶ Tam gün statüsünde çalışan öğretim elemanlarına Science Citation Index (SCI), Social Citation Index (SSCI) ve Arts and Humanities Citation Index (AHCI)'te taranan dergilerde "Çankaya Üniversitesi" adresli yayınları için yayın başına 1,000 YTL, Compu-math Index'te (CMI) taranan dergilerde Üniversite adresli yayınlar için, yayın başına 600 YTL **teşvik piri**mi verilmektedir. Bir fikir vermek gerekirse 2007 yılında, bahsi geçen dergilerde yayımlanan 59 yayın için öğretim elemanlarına 120.383,29 YTL ödenmiştir.
- ▶ Proje, danışmanlık ve üniversite-sanayi işbirliği alanlarındaki etkinliklerde önemli fark yaratarak üniversiteye önemli yarar sağlayan personele sıralı

organların önerisi ve Mütevelli Heyeti onayıyla **üç aylığa kadar ikramiye** verilebilecektir.

► Milletimiz için büyük önem taşıyan konuların ülke gündemine girdiği zamanlarda bu konulara ışık tutacak görüş, öneri ve çalışmaları Çankaya Üniversitesi Öğretim Elemanı olarak isim yapanlar, ilgili organların önerisi ve Mütevelli Heyeti onayıyla iki aylık ücret kadar para ile ödüllendirilebilecektir.

c. Performans Değerlendirme ve Eğitim Biriminin Kurulması

“Dünya standartlarında kaliteli bir yükseköğretim vermek” misyonunu benimsemiş olan Çankaya Üniversitesi, stratejik planında da **“İyi yönetim ilkelerini yönetimde hayata geçirmek”** vizyonunu taahhüt etmiştir. Öte yandan, Yüksek Öğretim Kurul Başkanlığı tarafından yayımlanan **“Yüksek öğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği”** gereği, akademik ve idari hizmetlerin iyileştirilmesi için **Bologna Süreci** ile uyumlu olarak, her alanda iyileştirme çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda, üniversite çalışanlarından maksimum verim alabilmek için, İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı bünyesinde “Eğitim ve Performans Değerlendirme” birimi kurularak atamalar yapılmıştır. Temmuz 2009’a kadar, düzenlenen çalışma takvimine göre hazırlıklarını tamamlayarak ilk ara değerlendirmesini yapacak, alınacak neticeye göre 2009 yıl sonu değerlendirmesini yapmak üzere onay alınacaktır.

Birimin kurulma amaçları, özet olarak aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

- Eğitim plan, program ve takvimini oluşturmak,
- Kariyer gelişim planları oluşturmak,
- İletişim olanaklarını arttırmak,
- Kurumsallaşmak,
- Tanıma, takdir, ödüllendirme ve terfi sistemlerine esas oluşturmak,
- Ücret ve pirim sistemine esas oluşturmak,
- Toplam kalite bilincini ve iyi yönetimi hayata geçirmek,

Performans yönetimi uygulanarak, performans değerlendirilmesi sonucunda aşağıdaki sonuçların elde edilmesi beklenmektedir: (KalDer,1)

- Çalışanların ödüllendirilmesi (maddi ve manevi),
- Eğitim ve geliştirme programlarıyla çalışanların eksikliklerinin giderilmesi,

- Hedeflerin gözden geçirilmesi,
- Başarılı çalışanlar motive edilirken üniversitenin de amacına ulaşması (kazan/kazan).

4. Kavramsal Temeller ve Teorik Çerçeve

Performans ölçümlerine ve değerlendirme sürecine yapıcı ve destekleyici bakış açısı kazandırmak için elde edilen bilgileri paylaşılabilir ve öğrenilebilir hale getirmek, önem arz etmektedir. Zira profesyonel yöneticilerin başarısı büyük ölçüde başkalarına bağlıdır. İnsanlar, içinde yaşadıkları kültürel çevre tarafından yönlendirilir ve donatılır. Bu nedenle **performans yönetimi, zihniyet değişikliği olarak algılanması gerekli bir paradigma olarak düşünülmemelidir**. Kavramsal temellerin sağlam kurulması için konu ile ilgili bazı tanımları açıklamakta yarar vardır.

• **Yönetim**: Bazen bir süreç, bazen bu sürecin unsurları olan **organlar**, bazen de bir **bilgi topluluğu** olarak ele alınmaktadır. Yönetimi, genel bir ifadeyle bir amaca ulaşmak için **insanlar arasında işbirliği sağlamak** olarak tanımlayabiliriz.

• **Yönetici**: Başkaları vasıtasıyla iş gören kişidir.

• **Organizasyon**: Bir düzen veya düzenlemeyi ifade eder. (Koçel, 107)

• **Performans Yönetimi**: Organizasyonun doğru işleri yapmasını sağlamaktır.

• **Performans Göstergesi**: Hedeflere ne oranda ulaşıldığını gösteren ölçülebilir nitelikteki unsurlardır. (YÖDEK, 8)

• **Kültür**: Öğrenen ve paylaşılan değerler, inançlar, davranış özellikleri ve semboller toplamıdır (Koçel, 30). Küreselleşme arttıkça, işletmelerin dış çevre unsurları değişmekte; bu değişim, işletmelerin kültürlerini de değiştirmeye zorlamaktadır.

• **Birim hedefleri**: Kuruluşun belirlemiş olduğu stratejiler doğrultusunda, alt birimlerin ulaşmak istedikleri noktaları gösteren temel amaçlardır. Bu hedeflerin net anlaşılır ve ölçülebilir aktivite ve eylemleri içermesi gerekir. Birim hedefleri, kurumsal değerlendirmede ana birimleri, birim bazında değerlendirmelerde alt birimlerin hedeflerini kapsmalıdır (YÖDEK, 6).

• **Birey Hedefleri**: Birimlerin belirlemiş oldukları hedeflerini gerçekleştirmek için o birimde çalışan bireylerin yapması gereken faaliyet ve çalışmaları gösteren ölçülebilir nitelikteki hedeflerdir. Her birimin hedefi, o hedefi gerçekleştirecek olan birey-

lerin hedeflerine dönüştürülür. Bireyler, hedeflerini gerçekleştirdiklerinde, birim hedefi gerçekleşmiş olur (YÖDEK,6).

- **Personeli güçlendirme (Empowerment):** Yardım-laşma, paylaşma, yetiştirme ve ekip çalışması yolu ile kişilerin karar verme haklarını (yetkilerini) artırma ve kişileri geliştirme sürecidir.
- **Öğrenen organizasyonlar (Learning Organizations):** Organizasyon çalışanlarının yeni bilgi yaratması, paylaşması, bu bilgiyi organizasyonun bilgisi haline dönüştürmesi ve sorunların çözümünde kullanmasıdır (Koçel, 434).
- **Organizasyonel değişim:** Organizasyonun yapısı içerisinde değişebilme yeteneğinin yerleştirilmesidir (Drucker, 97).
- **Motivasyon:** Kişilerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere, kendi arzu ve iradeleri ile davranmaları ve çaba göstermeleridir (Koçel, 68).
- **Eğitim:** Geniş anlamıyla, yetiştirme ve geliştirme demektir (Koçel, 37).
- **Yetiştirme (Training):** Belirli kademelerdeki belirli işleri yapabilmek için Gerekli olan bilgi, yetenek ve davranışların kazandırılması sürecidir (Koçel, 39).
- **Geliştirme (Development):** Yöneticilerin doğru işleri yapmaları için değiştirilmesidir (Koçel, 39).
- **Örgüt geliştirme:** Bir bütün olarak organizasyonun performansını geliştirmeyi amaçlamaktadır.
- **Sürekli eğitim ve kariyer geliştirme:** Kişiyi takım içerisinde ve özellikle çapraz takımlar içerisinde, her zaman tarifi yapılmamış işleri yapabilecek hâle getirmeyi ifade etmektedir (Koçel, 47).
- **Temel (öz, çekirdek) yetenek (Core Competency):** Bir işletmeyi başka işletmelerden ayıran, işletmenin vizyonunu gerçekleştirmede temel rol oynayan, rakipler tarafından kolayca taklit edilemeyen bilgi, beceri ve yeteneği ifade eder (Koçel, 387).
- **Entropi:** Sistem olarak nitelenen bütündeki bir eğilimi ifade eder (Kapalı sistemlerde karışıklık, düzensizlik, durgunluk ve sonunda tamamen durma yönünde bir eğilim vardır).
- **İyileştirme:** Belirlenen sonuçlarla elde edilen sonuçların arasındaki sapmanın azaltılması için yapılan çalışmalardır (YÖDEK,7).
- **Kurum İçi Periyodik Gözden Geçirme:** Kurumun eğitim, öğretim, araştırma faaliyetleri ile idari hiz-

metlerinin kalitesini, kalite geliştirme çalışmalarını, iyileştirme faaliyetlerini ve sonuçlarını periyodik olarak değerlendirmesidir (YÖDEK,7).

5. Performans Değerlendirme Süreci ve Performans Paradigması

Performans yönetimi, organizasyonların doğru işle-ri başarıyla yapmasını sağlamaktır. Bu yönüyle performans yönetimi, **zihniyet değişikliği olarak algılanması gereken bir paradigmadır. Yöneticiler, olağan işlerin yapılmasını sağlamaya çalışır. İyi yöneticiler ise "doğru" işlerin en iyi biçimde yapılmasını sağlayan kişilerdir.** İyi yöneticiler için performans yönetimi, günlük işlerin bütünü anlamına gelir. Yüksek performans düzeyi ise ancak insanlar vasıtasıyla gerçekleştirilir. Yüksek performans erişiminin kırılma noktaları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Doğru insanların doğru işlerde çalışması
 - Doğru işlerde doğru sayıda elemanların çalışması
 - Doğru sayıda insanın doğru becerileri sağlaması
 - Bunların etkin yönetilmesi ve motive edilmesi
- Performans değerlendirme sürecinde aşağıdaki sürecin takip edilmesi, her defasında geriye dönerek gereksiz işlemleri önleyecektir:

a. Misyon ve Değerlerin Açıklanması

- Organizasyonun değerleri
- Organizasyonun misyonu
- Organizasyonun hedefleri
- Yetkinlikler

b. Amaç ve hedeflerin açıklanması

Mevcut Durumumuz

- Pazar payı oranı
- Hizmet alanları
- Müşteri sayısı
- Personel devir oranı
- Ciro
- Personel sayısı

Firma Hedefleri

- Pazar payını arttırmak
- Maliyetleri düşürmek
- Çalışanların gelişimini sağlamak

Amacın Belirlenmesi

- Personel kararlarının verilmesi
- Eğitim uygulamaları için

- İşe alma uygulamaları için
- Ücret belirleme çalışmaları için
- Örgütsel gelişim için
- Toplam kalite bilincini yükseltmek için
- Kurum kültürü oluşturmak için

c. Performans Kriterlerinin Netleştirilmesi

- Çalışanlara amaçların açık bir şekilde anlatılması
- Çalışanların performans yönetiminin tüm süreçlerine katılmalarının sağlanması
- Değerlendirme kriterlerini bütün olarak ele almak, belirli bir zaman dilimine bakarak karar vermemek
- Değerlendirmenin tarafsız, önyargısız ve adil yapılmasını sağlamak
- Eleştirmek yerine değerlendirmek ve motive etmek
- Ast ve üstlerin karşılıklı iletişim içinde olmasını sağlamak

d. Performansı Değerlendirilecek Faaliyetler

- Hedeflere göre faaliyet alanları
- Fonksiyonel birimler
- Şirket dışı birimler
- Faaliyet ve taahhütler
- Temrinler
- Yetkinlikler

e. Değerlendirmeye Hazırlık

- Yönetimin ve çalışanların eğitimi
- Anlaşmaya varılan kriterler üzerinde yapılacak çalışmalarla, yönetimin fonksiyonel bölümleri nasıl destekleyeceğinin belirlenmesi
- Gerçekleşen olumlu performansın firmaya ve bireye katkılarının anlatılması
- Değerlendirmelerin objektif yapılması

f. Performans Değerlendirmesinin Yapılması

Ölçülen performans ile

- Çalışanların eksiklikleri eğitim ve geliştirme ile giderilir
- Çalışanlar ödüllendirilir
- Hedefler revize edilir
- Farkındalık yaratılır (Başarılı çalışmaları ile şirkete katkısı olanların model teşkil etmesi).

g. Performansın Ödüllendirilmesi

- Yılsonu ücret zammına performans payının ilave edilmesi

- Pirim ve ikramiyelerin ödenmesi

h. Ara değerlendirmeler

- Üç aylık dönemlerde toplantılar (ilgili birimler gelişmeleri anlatır, sayısal değerlerle olumlu-olumsuz farklar ortaya konulur).
- Hedefler gözden geçirilir, gerekiyorsa revize edilir
- Önceden hazırlanmış formun doldurulması
- Geliştirme önerilerinin tespiti
- Yetkinliklerle ilgili formun doldurulması

6. Sonuç

21. yüzyılı diğer yüz yıllardan ayıran en önemli husus, bilginin değişim ve dönüşüm hızıdır. **Bilgiye dayalı donanımlı insan ihtiyacı (entelektüel sermaye), küresel ekonomik yarışın belirleyicisi olmuştur.** Bugün gelinen noktada bilgiyi üreten, kullanan ve dağıtan yükseköğretim kurumları da bu hıza ayak uydurmak için yönetim süreçlerini gözden geçirmek zorundadır. Aksi durumda bu kurumlar, entropi (sistemdeki bozulma eğilimi) etkisinden kurtulamaz. Her seviyedeki yönetim, doğru işlerin, başarıyla yapılmasını sağlamak için performans yönetimi uygulayarak (performans ölçüm ve değerlendirme) anılan sürece hakim olacak, işlemlerden haberdar olarak ilerleme kaydedecektir.

Çankaya Üniversitesi de akademik ve idari faaliyetlerin kalitesini iyileştirmek için misyon ve vizyon bildiriminde taahhüt ettiği üzere, örgütsel gelişimine dinamizm kazandırmak için İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı bünyesinde **“Eğitim ve Performans Değerlendirme Birimi”ni kurmuştur. Unutulmamalıdır ki “Kullanılmayan maddi kaynaklar mutlaka kaybolmuş sayılmaz; fakat kullanılmayan insan kaynakları daima kaybolmuş demektir”.**

Kaynakça

- *Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Rehberi*,2006,ANKARA
- *Çankaya Üniversitesi 2006 yılı Stratejik Planı ve 2005 yılı İç Değerlendirmesi*, 1-2
- *KalDer Kıyaslama Grup Çalışması*, Ekim 1999, İSTANBUL
- Koçel, Tamer(2003), *İşletme Yöneticiliği*, Beta Yayınevi, İSTANBUL
- Rosemary,Stewart(1972), *The Reality of Organizations*,
- Judith Vogt(1990), *Epowerment in Organizations*, AMSTERDAM
- Peter, Drucker (1992), “The Society of New Organizations”, *Harvard Business*

Mehmet ARINCI
Çankaya Üniversitesi
Kariyer Yönlendirme ve Geliştirme Birim Şefi

KARİYER YÖNLENDİRME VE GELİŞTİRME BİRİMİ

Sevgili Çankayalılar,

Öncelikli anlamıyla kariyer planlama, iş dünyasına girmeye aday bireylerin değerleri ve ihtiyaçları ile iş deneyimleri ve fırsatları arasında en uygun ilişkiyi kurmayı amaçlayan bir sorun çözme ve karar alma sürecidir. Adayların iş dünyasına girdikleri zaman daha mutlu ve işlerinde daha verimli olmalarını; aynı zamanda geleceğini yönlendirebilen, amaçlarını kişisel özelliklerine göre belirleyen yüksek nitelikli çalışanlar olmalarını sağlamayı amaçlar.

Kariyer planlama, gelecekte iş dünyasından beklentilerinizi karşılayabilmek için en önemli anahtardır. Yaşamdan istediklerimizi elde edebilmek için bir fırsattır. Size uygun olan mesleklere odaklanmanız için size yardımcı olur. Kariyer planlama, kendinizi tanımanızı ve değerlendirmenizi sağlar. Kariyer planlama becerileri, tüm yaşam boyunca kullanılabilir.

Bizler Çankaya Üniversitesi Kariyer Yönlendirme ve Geliştirme Birimi olarak, ilkokuldan başlayan eğitim yolculuğunuzun en önemli dönemlerini yaşadığınız üniversite yıllarında vereceğiniz ve bundan sonraki yolculuğunuzun konforunu, kalitesini, saygınlığını belirleyecek olan kararlarınızda sizlere yardımcı ve destek olmayı amaçlamaktayız.

Günümüz dünyasında artan rekabet ve zorlaşan hayat yarışı içinde mücadele edebilmek ve başarılı olabilmek için kişiliğinizde bir vizyon yaratabilmelisiniz. Bunun için gerekli olan donanımı ve yeterliliği arttıracak fırsatları sunmak, hedeflerinize ve hayallerinize ulaşmanız için basamak teşkil edebil-

mek ve sizlerin, dolayısıyla ülkemizin refahına katkıda bulunabilmek adına Kariyer Yönlendirme ve Geliştirme Birimi olarak faaliyetlerimize başlamış bulunmaktayız.

Kariyer yönlendirme ve geliştirme merkezi olarak, öğrencilerimizin üniversiteden mezun olmadan önce onları ülkemizin önde gelen şirketleriyle buluşturmak, çalışma koşullarını ve iş dünyasını daha yakından tanıtmak, onlara staj ve iş imkanı sağlayabilmek adına çalışmalarımızı sürdüreceğiz.

Kariyer hedeflerinizde doğru yönlendirme yapabilmek, bireysel gelişiminize katkıda bulunabilmek ve siz öğrencilerimizin "Çankayalı" ruhunu yaşatmanıza ve bundan sonraki hayatınıza yansıtabilmenize yardımcı olmak bizim için büyük önem taşımaktadır.

Çalışmalarımızın yanı sıra sizlerin fikirleri ve projeleri de bize yol göstereceği için düşüncelerinizi ve hayallerinizi paylaşmak adına ister e-posta ile, ister telefonla isterseniz de yüzyüze bizimle iletişim kurabilirsiniz. Geçen zamanın sizin hayatınız olduğunun farkında olmanız ve kariyer yolculuğunuzda zirveleri hedeflemeniz için sizi, birimimize bekliyoruz.

İletişim:

e-posta: kariyer@cankaya.edu.tr
arinci@cankaya.edu.tr
koray@cankaya.edu.tr

Tel: 0 312 284 45 00 Dahili: 4070-4137

LİDERLİK ve KARIYER TOPLULUĞU “LİVKA”

Çankaya Üniversitesi Kültür Hizmetleri Müdürlüğü bünyesindeki öğrenci toplulukları arasında aktif bir topluluk olan “Livka” yani uzun adıyla, Liderlik ve Kariyer Topluluğu gerek üniversitemiz içinde, gerekse üniversitemiz dışında yaptıkları sosyal aktivitelerle dikkat çekmektedir. Bu sayımızda sizlere bu topluluğumuzun çalışmaları, kuruluş amacı ve projelerinden bahsetmek istiyoruz.

Çankaya Üniversitesi Liderlik ve Kariyer Topluluğu 14 Şubat 2008 tarihinde, değişim mühendisliğine heves etmiş, yenilikçi öğrenciler tarafından, pozitif enerjisini, heyecanını ve girişimciliğini, takım ruhu felsefesi içerisinde biraraya getirilerek kurulmuş bir topluluktur. Topluluk kuruluş amacını belirtirken şu maddeler yer vermiş;

“Kişiliğinde ve mesleğinde lider olabilmenin koşulu olan;

- Misyon ve vizyon yaratabilmek
- Geleceği öngörebilme yeteneğine sahip olabilmek
- Yaşadığı çevrenin fırsatlarını sezebilmek, bunlardan düşler üretebilmek, projelere dönüştürebilmek

ve insan yaşamının kolaylaştırma başarısına sahip olabilmek

- Entellektüel ve sorgulayıcı bir “lider ruhuna” sahip olabilmek için,

Üniversiteli gençler tarafından kariyer öykülerinde bir başlangıç yaratabilmek ve lider gençliğin oluşumuna katkıda bulunmak için hizmet veren öncü bir topluluk yaratma çabasıyla kurulduk.”

Liderlik ve Kariyer topluluğunun Mart 2008’den bu yana yapmış olduğu bazı etkinliklerden bahsetmek yararlı olacaktır;

- 18 Mart 2008 günü Opt. Dr. Turhan Çömez’in katılımıyla, liderlik, girişimcilik ve yöneticilik kavramlarının tartışıldığı bir seminer düzenleyen topluluk hayli geniş bir katılımcı sayısına ulaşmıştır. Semineye yaklaşık 460 adet dinleyici katılmış ve seminerin sonunda 260 dinleyiciye ücretsiz kitap dağıtımı yapılmıştır.

- “Junior Chamber International” patentli “World Trade Game” isimli strateji oyunu topluluk öncülüğünde ilk defa 2008 yılı içerisinde Çankaya Üniversitesinde oynandı. Amacı; ticari engellerin kalktığı

dünyada, ticareti belirleyen kurallar ve dengeler içinde insan varlığını sürdürmek ve optimum sonuçları bulmak olan oyunun sonunda, bazı sorulara ve sorunlara cevap bulunmakla kalmayıp. 78 katılımcı sertifikayla ödüllendirilmiştir.

- Topluluk ile Realte Danışmanlık arasında yapılan anlaşmaya göre, topluluğa her aybaşında, ücretsiz olarak "BUSSİNEWS" dergisi gönderilmektedir. Kariyer ve iş dünyası haberlerini öğrencilere aktarmak, staj ve iş duyurularından ilk önce bilgi sahibi olmak ve fark yaratmak amaçlı olan derginin ilk sayısı bahar şenliklerinde ve her ay düzenli olarak açılan topluluk standlarında ücretsiz dağıtılmaktadır.

- Topluluk bünyesinde Nisan ayında liderlik zirvesi ve eğitimi, Olimposta düzenlendi. Adecco kıdemli seçme ve yerleştirme uzmanı **Başar Baypınar** tarafından verilen eğitimde; Zirvede; Başarılı Kariyer Stratejisi, İnovasyon, Farkındalık ve Fark yaratma, Yetkinlik, Bazı Mülakat Teknikleri, Etkili Özgeçmiş Yazma Teknikleri öğretilerek, eğitim sonunda 46 adet katılımcı sertifika almaya hak kazanmıştır.

- Topluluk bir ilke imza atarak iş dünyasını Çankaya Üniversitesi bünyesinde bir araya getirdi. Topluluk elamanlarının kişisel çabaları ve Üniversite yönetiminin görüş ve önerileri doğrultusunda, düzenlenen Liderlik ve Kariyer Günlerinde; Halk Bankası İnsan Kaynakları Yönetimi, Limak Holding, Yenibiris.com, Halk Yatırım Menkul Değerler A.Ş., Meteksan Sistem ve Bilgisayar A.Ş., Migros, Plus Akademi, Adecco Türkiye Danışmanlık, Aviva SA Emeklilik ve Hayat, TRT Ankara Radyosu, YKM Mağazaları İnsan Kaynakları, YARSAV, Boyner Mağazaları İnsan Kaynakları, Güven Hastanesi İnsan Kaynakları gibi 16 şirket katılım gösterdi. Üç günlük programa 450 kişi katılım gösterdi ve 148 kişi sertifika hakkı kazandı. Etkinlikle ilgili haberler, Sabah, Hürriyet, Radikal ve Cumhuriyet gazetelerinde, yer bulmuştur.

- 2008 Ekim ayında topluluk, "Lider İnsan Kaynakları Akademisinin" Türk – İngiliz derneğinde düzenlemiş olduğu Üniversiteler arası Kariyer Lansmanı toplantısına katılmış ve 30 katılımcı bu programdan sertifika almaya hak kazanmıştır. Ayrıca yine Ekim ayında topluluk başkan yardımcısı **Damla Deniz Gören**, Çankaya Üniversitesi'ni temsilen "AB Gençlik Bilişimlendirme Sistemleri" konferansına katılmıştır.

- 18 - 19 Kasım 2008 tarihlerinde Üniversitemiz Konferans Salonu'nda düzenlenen "Kariyer Sohbetleri" etkinliğinin organizasyonunu sağlamıştır. Etkinlikte konuşmacılar tarafından, Üstün Liderlik ve Yönetim Becerileri, Başarı Öyküleri, Kriz ve Stres Yönetimi ile Motivasyon konularında tecrübelerini ve bilgi birikimleri aktarıldı. Konuşmacılarla birebir ilişki kurulabilirdiği ortamda soru – cevap yöntemiyle de, birçok konuya açıklık getirilmiştir. Katılım gösteren konuklar arasında; Secret CV Ankara Bölge Müdürü **Altuğ Şimşek**, Çankaya Üniversitesi Öğretim Görevlisi **Kerem Gün**, **A. Nasuh Mahruki**, **Murat Saraylı**, **Dr. Ala Elcircevi** bulunmuştur.

Kariyerleri ile başarıdan haz alınacak Lider vasıflı örnek katılımcıları üniversitemizde ağırlamak bize onur verdi diyen Liderlik ve Kariyer Topluluğu başkanı Ersin Başyıldız, 800'e yaklaşan üye sayımızla, topluluk içindeki enerjiyi doğru yerlere yönlendirebilmek, takım içinde "biz" ruhunu yaratacak stratejileri geliştirebilmek ve proaktif bir kişiliğe sahip olabilmek adına çalıştığımız ve algıladığımız, "lider" kavramını, kendi yaşamını yönlendiren herkes olarak tanımlıyor.

Livkanın şu anda detayları üzerinde çalıştığı ve ulusal çapta, hem üniversitemizin hem de topluluğun adını duyuracak bir sosyal sorumluluk projesi var. Ülkemizin ve üniversitemizin geleceğine yatırım yapacağını düşündükleri "Kariyer Elçileri" projesini önümüzdeki günlerde hayata geçirmeyi planlıyorlar.

Gündem dergisi olarak Liderlik ve Kariyer Topluluğuna bundan sonraki çalışmaları ve projelerinde başarılar diliyoruz...

Prof. Dr. Ömer YURTSEVEN
Çankaya Üniversitesi
SEDAM Müdürü

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ SÜREKLİ EĞİTİM DANIŞMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (SEDAM)

Çankaya Üniversitesi Sürekli, Eğitim Danışma ve Araştırma Merkezi özellikle yönetim ve analitik becerilerin geliştirilmesi ile ilgili konularda eğitim vermek amacıyla 1998 yılında kurulmuştur.

Kurulduğu yıldan bu güne her yıl Dış Ticaret Yönetiminden Pazarlama ve Halkla İlişkilere, İnsan Kaynakları Yönetiminden Muhasebe ve Finansman Yönetimine, Profesyonel Pazarlama ve Satış Yönetiminden SPSS' e Bilgisayardan Genel İngilizce, TOEFL, KPDS'ye kadar farklı alanlarda eğitim programları düzenlemektedir. SEDAM yeni ilaveler ile her yıl portföyünü geliştirerek faaliyetlerine devam etmekte olup Kurum ve Kuruluşlarca tercih edilen nitelikli bir eğitim kurumu imajı ile kursiyer sayısını her geçen gün artırmaktadır.

SEDAM bu çalışmalarının Karşılığı olarak T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME) tarafından Dış Ticaret Yönetimi,

Profesyonel Pazarlama ve Satış Yönetimi, Uluslararası fon uygulamalarında Proje Geliştirme ve Proje Yönetimi ve Muhasebe ve Finansman Yönetimi konularında kurs ve seminer verilmesi amacıyla "Yetkilendirilen Eğitim Kurumları" kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda verilecek eğitimlerin giderleri Destekleme ve Fiyat İstikrarı Fonu'ndan (DFİF) karşılanmakta, bu programlara katılan firma ve firma çalışanlarına %90 oranında destek sağlanmaktadır.

SEDAM tarafından düzenlenen tüm bu programlarda ortaya konulan ortak misyon, işletmelerde ihtiyaç duyulan uzman kadronun oluşturulmasının desteklenmesi yanında Ülkemizde ihtiyaç duyulan konularda nitelikli personel açığının giderilmesine katkıda bulunulması, modern yönetim tekniklerini farklı sektörlerin her kademesinde uygulanmasının sağlanması ve işletmelerde bilgi eksikliğinin giderilmesi ve problemlerine çözüm aranması olarak ortaya konulmuştur.

Hızla gelişen ve değişen dünyamızda bilgilerin de aynı hızla eskidiği, geçerliliğini yitirdiği, çağı yakalamak için kişinin zamanının %15'ini bilgi yenilemeye ayırması gerektiği bir gerçektir. Bilginin güç olduğu, bu gücü devamlı kılmak için Sürekli Eğitimin şart olduğu günümüzde bu işin merkezi olan SEDAM'ın önemi bir kat daha artmaktadır.

Günümüzde İşletmelerin eleman alımında dikkatle takip ettikleri en önemli konulardan biri adayların kendilerine yatırım yapıp yapmadıklarıdır. Aday Üniversiteden çıktığı gibi mi gelmiştir? Yoksa çeşitli eğitimlere katılarak kendisini yetiştirmiş midir? Daha doğrusu kendi geleceğine yatırım yapmış mıdır? Bunun bilincinde olan Üniversite öğrencileri ve mezunları için SEDAM, nitelikli eğitim faaliyetleri, uygun fiyat ve ödeme koşulları ile en uygun merkezlerden biridir.

EĞİTİCİ PROFİLİ VE SUNDUĞUMUZ OLANAKLAR

SEDAM eğitim programlarında, eğitmen kadrosu oluşturulurken disiplinler arası yaklaşım hedef olarak alınmıştır. SEDAM eğitmenlerine, akademisyenler ve sektör profesyonelleri eğitmen olarak destek vermektedir.

SEDAM Katılımcılarına Sertifikalı Eğitim ve Dil kurslarındaki sınavlar sonunda başarılı olanlara başarı sertifikası, diğer kurslarda ise katılım belgesi verilmektedir. Belli ilke ve kurallar çerçevesinde Üniversitemiz; sosyal ve kültürel faaliyetlerinden Kampüs'ün diğer olanaklarından ve ayrıca indirimli olarak Arı Spor ve Dinlenme Tesislerinden yararlanma imkanı verilmektedir.

Sürekli Eğitim Merkezimizce Yürütülen Faaliyetler 4 ana başlık altında toplanabilir.

- 1- Sertifikalı Eğitim Programları
- 2- Dil Eğitimleri
- 3- Bilgisayar İşletmenlik ve Programcılık Eğitimleri
- 4- Kurumsal Eğitim Programları

1- Sertifikalı Eğitim Programları

DIŞ TİCARET YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

- Uluslararası Pazarlama (Girişimcilik)
- Dış Ticaret Politikası ve Dış Ticaretle İlgili Kurumlar
- Satış Sözleşmeleri

- Satış Sözleşmelerinde Türk Ticaret Kanunu ve Incoterms-2000 Kurallarının Kullanımı
- Ödeme Yöntemleri
- Ulusal Kambiyo Mevzuatı
- Dış Ticarete Finansman Teknikleri
- Dış Ticaret Mevzuatı (İhracat, İthalat)
- Kur Riskleri ve Korunma Yolları
- Standardizasyon
- Gümrük Mevzuatı
- Belgeler (Ticari ve Resmi Belgeler, Taşıma ve Sigorta Belgeleri)
- Dış Ticaret İşlemlerinin Vergilendirilmesinde Usul ve Esaslar
- İthalat-İhracat Uygulamaları
- Uygulamalı Grup Çalışması

Türkiye'de dış ticaret faaliyetleri, genel ekonomik yapının seyrini çok belirgin bir şekilde etkilemektedir. Bu bakımdan, iyi bir dış ticaret performansına olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Dış ticarete başarı ise yetişmiş ve günümüz dünyasını çok iyi tanıyan ve analiz edebilen uzmanlarla sağlanabilmektedir.

Bu programa dış ticaretle uğraşan, uğraşmayı hedefleyen işletmelerin yönetim kadrosu veya yönetici adayları ile kendisini dış ticaret konusunda yetiştirmek isteyen herkes başvurabilir.

Toplam 78 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Prof. Dr. Dilek ÖZBEK

Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ

Prof. Dr. Mustafa KÖKSAL

Yrd. Doç. Dr. Ömer YURTSEVEN

Öğr. Gör. Erkut ONURSAL

Güner ASLAN (Ziraat Bankası Dış İşlemler Eski Daire Başkanı)

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

- İşletme Yönetiminde İnsan Kaynaklarının Yeri ve Önemi
- İnsan Kaynaklarının Örgüt Kültürü ile İlişkisi

- Oryantasyon - Eğitim ve Geliştirme
- Çalışanlarda Takım Ruhu Yaratma ve Geliştirme
- Personel Seçme Sistemi ve Mülakat Teknikleri
- İnsan gücü Planlaması ve Norm Kadro
- Başvuru Formu ve CV Düzenleme
- İş Analizi, İş Tasarımı
- Performans Değerlendirme
- Kariyer Planlaması
- Motivasyon
- İş Değerleme ve Ücret Yönetimi
- İş Hukuku
- İnsan Kaynakları Yönetiminde Teşvik Sistemi
- İnsan Kaynaklarında Kalite Yönetimi
- Liderlik

İnsan Kaynakları Yönetiminde Kıyaslama ve İşyeri Uygulaması

İnsan kaynakları uygulamasının işletmelerde stratejik yönetim içindeki yeri gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu nedenle küresel pazarlarda yer almak durumunda olan örgütlerin, uzun dönemdeki başarıları da iyi eğitim görmüş iş gücüne bağlıdır. İnsan Kaynakları Yönetiminin temel prensiplerinin aktarı-

lacağı bu program, aktif olarak bir işletmenin insan kaynakları bölümünde çalışmakta olan ya da ileride bu alanda görev yapmayı düşünen herkese açıktır.

Toplam 75 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Prof. Dr. Hikmet TİMUR

Doç. Dr. Özlem ÖZKANLI

Doç. Dr. Mahmut ASLAN

Öğr. Gör. Dr. Nilay ALUFTEKİN

Dr. A. Turan ÖZTÜRK (Çankaya Üniversitesi İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı)

Arş. Gör. Çağlar ÇOPUROĞLU

PROFESYONEL PAZARLAMA VE SATIŞ TEKNİKLERİ SERTİFİKA PROGRAMLARI

- Tüketici Davranışları
- Pazarlama Karması ve Pazarlama Felsefeleri
- Ürün ve Yeni Ürün Stratejileri
- Stratejik Pazarlama
- Pazar Araştırması
- Rakip Analizi
- Tutundurma Karması Stratejileri

- Pazarlama Bölümlendirme ve Hedef Pazar Seçimi
- Dağıtım Kanalları ve Fiziksel Dağıtım
- Fiyatlandırma Stratejileri
- Medya İlişkileri
- Satış Süreci
- Yaklaşım ve Sunum
- İkna Yöntemleri ve İtirazları Karşılama
- Satış Kapatma
- Hizmet Pazarlaması ve Genel Değerlendirme

Toplam 48 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Y. Doç. Dr. Ömer YURTSEVEN

Öğr. Gör. Dr. Elif AKAGÜN ERGİN

PAZARLAMA VE HALKLA İLİŞKİLER SERTİFİKA PROGRAMI

- İletişim (Tanımı, Türleri, Kişiler arası İletişim, Empatik İletişim)
- Pazarlama Karması ve Pazarlama Felsefeleri
- Stratejik Planlama
- Rakip Analizi
- Pazarlama Bölümlendirme ve Hedef Pazar Seçimi
- Tüketici Davranışları
- Fiyatlandırma Stratejileri
- Dağıtım Kanalları ve Fiziksel Dağıtım
- Ürün ve Yeni Ürün Stratejileri
- Hizmet Pazarlaması
- Tutundurma Karması Stratejileri
- Halkla İlişkilerde Kavramlar, İlkeler, Süreç (Halkla İlişkilere Yakın Kavramlar, Etik, Halkla İlişkiler Aşamaları)
- Halkla İlişkilerde Yöntem ve Araçlar
- Kurumsal İletişim, Kurumsal Kimlik, Kurumsal İmaj
- Kurum Kültürü
- Medya İlişkileri
- Kriz İletişimi
- Reklam ve Marka
- Sponsorluk
- Proje ve Uygulama

Bu eğitim programı ile kamu ve özel sektör kuruluşlarının pazarlama ve halkla ilişkiler birimlerinde çalışan veya çalışmak isteyen ilgililerin pazarlama ve halkla ilişkiler konularında yeni beceriler edinmeleri, pazar ve kamuoyu araştırması, kampanya tasarımı ve yönetimi ile ilgili süreçlerin nasıl işlediğini öğrenebilmeleri ve bunu kullanabilmeleri, potansiyel müşterileri bulup ulaşabilme yöntemlerini öğrenmeleri, mevcut müşteriler, hizmet alan kişi ve gruplarla ve basınla başarılı ilişki kurabilme ile halkla ilişkiler becerilerinin geliştirilmesi, pazarlama stratejilerinin oluşturulması, uygulanması ve değerlendirilme süreçlerine ilişkin kavramsal ve pratik becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır.

Toplam 60 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Yrd. Doç. Dr. Ömer YURTSEVEN

Öğr. Gör. Dr. Elif AKAGÜN ERGİN

İtir ERSOY

MUHASEBE ve FİNANSMAN YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

- Genel Muhasebe
- Finans Matematiği
- Finansal Yönetim
- Portföy Yönetimi
- Kredi Piyasaları
- Mali Tablo Analizi
- Sermaye Piyasaları
- Türev Piyasaları

Muhasebe, genellikle "iş hayatının lisanı" olarak bilinir, bu lisan kar ve zarar tablosu, bilanço, bütçe, yatırım analizi ve vergi analizi olarak kendini gösterir. Muhasebe bilgisi yoluyla firmalar, finansal durumlarını yatırımcılara, bankalara, devlete bildirirler. Bu eğitim programının amacı, işletmelerin yönetim pozisyonlarında görev almak isteyen ilgililerin ihtiyaç duyacağı çağdaş finansman ve muhasebe eğitiminin verilmesidir.

Toplam 48 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Doç. Dr. Mete DOĞANAY

ULUSLARARASI FON UYGULAMALARINDA PROJE GELİŞTİRME VE PROJE YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

- Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Fonlar
- Proje Kavramı, Proje Döngüsü ve Proje Yönetimi
- Proje Geliştirme ve Mantıksal Çerçeve Tablosu Oluşturma
- Proje Teklif Formatı
- Projelerde Başarı Kriterleri, Proje Tekliflerinde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar
- Uygulama

Uluslararası kuruluşların (AB, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası vb.) Türkiye’de yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak uyguladığı mali destekler ve bu desteklerle ilgili proje geliştirme ve hazırlama konularında kendilerini yetiştirmek isteyen herkes bu kurslara katılabilir.

Toplam 39 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Prof. Dr. Nahit TÖRE

Öğr. Gör. Dr. Nilay ALUFTEKİN

BORSA ve SERMAYE PİYASALARI SERTİFİKA PROGRAMI

- Mali Piyasalara Genel Bakış
- Sermaye Piyasası Mevzuatı
- Sermaye Piyasası Faaliyetleri
- Sermaye Piyasası Araçları
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- Vadeli İşlemler Piyasaları
- Altın Piyasaları

Bu eğitim programı, içerik olarak, hem sermaye piyasası faaliyetlerinde çalışanlar, hem de finans alanında çalışmaya aday kişilere yönelik olarak tasarlanmıştır. Programın ana amacı, araştırma uzmanı, yatırım danışmanı, kurumsal finansman uzmanı, portföy yöneticisi, takas ve operasyon sorumlusu, türev araç personeli ve benzer pozisyonlarda görev yapan sermaye piyasası çalışanlarının, Sermaye Piyasası Mevzuatı gereği almak zorunda oldukları “SPK Lisansları” için alt yapının verilmesi yanında, bankacılık, sigortacılık ve diğer ilgili alanlarda çalışmak isteyen adaylara işe giriş sınavlarında başarılı olmalarına yönelik bilgi ve donanım verilmesidir.

Toplam 36 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Dr. Cahit SÖNMEZ (SPK Eski Kurul Üyesi)

BORSADA BİLGİSAYAR DESTEKLİ TEMEL ve TEKNİK ANALİZ SERTİFİKA PROGRAMI

- Temel Analiz Nedir?
- Şirket Değerlemesi
- Değerleme Yöntemleri
- İndirgenmiş Nakit Akımları
- Göreceli Değerleme
- Net Aktif Değeri
- Ek Getiri Değerleme
- Teknik Analiz Nedir?
- Trendler ve Trend Dalgaları
- Teknik Analiz Araçları
- Fiyat Formasyonları
- Genel Piyasa Analizi

Temel Analiz Programı, şirketlerin bilanço-gelir ve fon akım tablolarının finansal açıdan incelenme ve değerlendirme becerisi yanında, ulusal makro ekonomik veriler, ekonomik yapı içinde çeşitli sektörlerin durumu, uluslararası sermaye piyasaları ile petrol piyasaları borsa bağlamında hakim ve yönlendirici hareketlerinin temel dinamiklerini kapsamaktadır. Eğitim, İMKB'de işlem gören şirketlerin günlük mali tabloları üzerinden yapılmaktadır. Teknik Analiz Programı, İMKB verilerinden oluşturulmuş grafikler ile Meta Stok programı kullanılarak yürütülmektedir.

Toplam 120 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Dr. Mustafa UZUNER

İSTATİSTİKSEL SİMÜLASYON (SPSS) SERTİFİKA PROGRAMI

- Simülasyona Giriş (simülasyon nedir, neden gereklidir, hangi durumlarda uygulanır, avantaj - dezavantajları, simülasyon çalışmasının adımları).
- Simülasyon Örnekleri ve Algoritmalar
- Monte Carlo Simülasyonu
- Kuyruk Modelleri
- Konuların Uygulamaları

- Girdi Modellemesi (Dağılımlar - Veriye Dağılım Uydurma)
- Rassal Sayı ve Rassal Değişken Üretimi ("0,1" rassal sayı üretme yöntemleri, istenen dağılımdan veri üretme yöntemleri)
- Doğrulama ve Geçerleme (yazılan simülasyon programının doğrulaması, kurulan modelin geçerlemesi).
- Simülasyon Çıktılarının Yorumlanması
- Alternatiflerin Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması
- Uygulama
- Genel Değerlendirme

SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*), temel ve ileri istatistiksel yöntemleri içeren bir veri analizi paketidir. SPSS, özellikle anket ve araştırma formlarından elde edilen sınıflanmamış verilerin analizinde yararlanılan Windows üzerinden çalışan bir programdır. Bu eğitim programında, aşağıda yer alan ders programı çerçevesinde kullanıcıların SPSS paket programını veri analizi için kullanmaları amaçlanmaktadır.

Toplam 60 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Öğr. Ele. İrge ŞENER

SPK TEMEL DÜZEY LİSANS SINAVINA HAZIRLIK PROGRAMI

- Sermaye Piyasası İle İlgili Mevzuat
- Menkul Kıymetler ve Diğer Sermaye Piyasası Araçları
- Hisse Senedi Piyasaları
- Tahvil ve Bono Piyasaları
- İlgili Vergi Mevzuatı
- Temel Finans Matematiği, Değerleme Yöntemleri, Muhasebe ve Mali Analiz
- Kambiyo Sistemi ve Politikası
- Türev Araçları
- Vadeli İşlem ve Piyasaların İşleyişi
- Finansal Yönetim ve Finansal Raporlama

Toplam 90 saat.

ÖĞRETİM KADROSU

Doç. Dr. Mete DOĞANAY

Yrd. Doç. Dr. Hilmi ÜNSAL

Dr. Cahit SÖNMEZ (SPK Eski Kurul Üyesi)

Nejat DURU (SPK Eski Başkan Yardımcısı)

Güner ASLAN (Ziraat Bankası Dış İşlemler Eski Daire Başkanı)

GÜZEL KONUŞMA VE SUNUŞ TEKNİKLERİ

- Ses Nefes Teknikleri
- Diksiyon – Fonetik
- Toplum Önünde Konuşma ve Hitabet Sanatı
- Sunuşun Öğeleri

Toplam 36 Saat

ÖĞRETİM KADROSU

Devlet Tiyatrosu Sanatçıları

2 – İngilizce Eğitim Programları

GENEL İNGİLİZCE KURSU

SEDAM Genel İngilizce Eğitim Programı, İngilizce öğrenmeyi, bildiklerini ilerletmeyi ve pekiştirmeyi amaçlayan kişilere yöneliktir. Program, başlangıç düzeyinden başlayarak ileri seviyelere uzandığı için hiç bilmeyenler veya farklı seviyelerde olan kişiler katılabilir. Farklı seviyelerde olanlar seviye tespit sınavına alınarak uygun seviyedeki kurslara yerleştirilir.

I. Paket Program:

150 saat süreli, Elementary - Pre Intermediate, haftada en az 10 saat (I. Paket Programı başarıyla tamamlayanlar II. Paket Programa geçme hakkı kazanır.)

II. Paket Program:

150 saat süreli, Intermediate-Upper Intermediate, haftada en az 10 saat (II. Paket Programı başarıyla tamamlayanlar; Advanced Grupları, Conversation Grupları veya KPDS ve TOEFL Hazırlık Programlarına yönlendirilir.)

CONVERSATION CLUB

“Conversation Club” devam edilen kurs programlarına ek olarak herkesin katılımına açık, konuşma ve pratik yapma imkanının sağlandığı interaktif bir eğitim programıdır.

KPDS ve ÜDS KURSU

KPDS ve ÜDS kurslarında, dil yeterliliği eğitimi ve test teknikleri verilmektedir. Bu kurs, İngilizce dil bilgisi, paragraf tanıma, okuduğunu anlama, kelime gibi konuları kapsamakta ve beceri kazandırmaktadır. Bahar Dönemi: 150 saat süreli Güz Dönemi: 90 saat süreli Hafta sonu 10:00 – 15:00 saatleri arasında veya hafta içi 17:00’den sonra haftada en az 10 saat.

TOEFL ve IBT KURSU

TOEFL IBT kurslarında dersler, okuma, dinleme, konuşma ve yazma gibi ayrı beceriler olarak çalışılmakta, bilgisayar destekli ve uygulamalı olarak yapılmaktadır. Sınava yönelik test çözümlene teknik ve stratejileri de verilmektedir. 120 saat süreli hafta sonları 10:00 – 15:00 saatleri arasında veya hafta içi 17:00’den sonra haftada en az 10 saat. Dersler tamamen bilgisayar ortamında yapılmaktadır.

ÇEVİRİ AĞIRLIKLIL DİL PROGRAMI

Bu program, çeviri kuramlarından çok pratik bir metodolojik yaklaşımla kısa zamanda standart çeviri becerilerinin kazandırılmasını, çeşitli mesleki alanlara dönük uygulamalar ve yapısal gramer çalışmasıyla birlikte bol pratik ile dilin kültürler arası dönüşüm sürecinde doğal, çabuk ve doğru çeviri yapılmasını amaçlar. (İngilizce-Türkçe / Türkçe-İngilizce) 64 saat süreli, hafta sonları veya hafta içi 17:00’den sonra en az 6 saat.

HUKUKÇULAR İÇİN MESLEKİ İNGİLİZCE KURSU

Hukuk Terminolojisi ve Çeviri (Legal Terminology and Translation), Türk Hukukunun Temel Kavramları (Basic Concepts of Turkish Law), Topluluk Hukuku Temel Kavramları (Basic Concepts of Community Law), Anglo–Amerikan Hukukunun Temel Kavramları (Basic Concepts of Anglo– American Law), Hukuk Mesleğinin Uygulamalı Yönleri (Practical Aspects of Legal Profession), Bankacılık Hukukunun Temel Kavramları (Basic Concepts of Banking Law) konularını kapsar. İyi derecede İngilizce bilen tüm Hukukçular katılabilir. 102 saat süreli hafta sonları 10:00-15:00 saatleri arasında veya hafta içi 17:00'den sonra haftada en az 9 saat.

HAZIRLIK ATLAMA (PROFICIENCY) KURSU

İngilizce Dil Bilgisi (Grammar), Kelime (Vocabulary), Okuma (Reading), Yazma (Writing), (talep dahilinde Speaking eklenebilir) konu başlıkları altında Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Hazırlık Okulu Programı dahilinde test tekniği ile hızlandırılmış bir kurs olup Intermediate düzeyinde olan herkes katılabilir.

90 saat süreli, Ağustos-Eylül aylarında hafta içi her gün 09:00-16:00 saatleri arasında.

TÜRKÇE KURSU

Genelde yabancı uyruklu diplomat, öğrenci ve girişimcilere yönelik olarak düzenlenen bu programla çağdaş dil öğretimi ve uygulamalarında dil bilimi yöntemlerinden hareketle Türkçe dinleme, okuma, anlama, yazma ve konuşma becerisi kazandırılır. 3 Kur'dan oluşur.

1- Temel Kur : 150 saat süreli haftada en az 13 saat bu kuru başarı ile tamamlayanları orta kura geçmeye hak kazanır.

2- Orta Kur: 300 saat süreli haftada en az 18 saat . Bu kuru başarıyla tamamlayanlar ileri kura geçmeye hak kazanır. Bu kursta haftada 4 saat İngilizce kursu verilir.

3- İleri Kur: 150 saat süreli haftada en az 13 saat bu kurda haftada 3 saat İngilizce dersi verilir. Her kurs sonunda başarılı olanlara Sertifika verilir.

3- Bilgisayar İşletmenlik ve Programcılık Eğitimleri

BİLGİSAYAR

Kullanıcı Kursları

Temel Bilgisayar Kavramları Microsoft Windows

Microsoft Word

Microsoft Excel

Microsoft Power Point

İnternete Giriş

Kurs süresi 40 saat

Programlama Kursları

Visual BASİC

Java

Delphi

C++

Kurs süresi programa göre değişiklik göstermektedir.

SEDAM bilgisayar kursları, bilgisayar öğrenmeyi, bildiklerini ilerletmeyi ve pekiştirmeyi amaçlayan kişilere yöneliktir. Kullanıcı kursları, başlangıç düzeyinden başlayarak ileri seviyelere uzandığı için hiç bilmeyenler veya farklı seviyelerde olan kişiler katılabilir. Ayrıca SEDAM, gelecek talepler doğrultusunda her türlü programcılık kursları da düzenlemektedir.

4- Kurumsal eğitim programları

Üniversitemizin uzmanlık ve bilgi birikimi olan tüm alanlarda Kamu ve Özel Kurumların talepleri doğrultusunda açılan programlardır.

Dr. Sıtkı KESEDAR
Çankaya Üniversitesi İşyeri Hekimi

SOĞUK ALGINLIĞI, NEZLE, GRİP ENFEKSİYONLARI VE KORUNMA YOLLARI

Soğuk algınlığı ve nezle, virüslerin neden olduğu, hafif seyreden, ayakta atlatılabilen ve acil tedavi gerektirmeyen bir enfeksiyonal hastalıktır.

Grip ise RNA virüsleri olan influenza A, influenza B, influenza C virüslerinin neden olduğu, ani başlayan, sıklıkla ateşin yüksek olduğu, salgınlar yapan, yatağa düşüren, büyük oranda işgücü kayıplarına yol açabilen ağır bir hastalıktır.

Sonbahar ve kış aylarında mevsimin özelliği oluşan sis, nem ve soğuk hava, soğuk algınlığı, nezle ve gribin gelişmesi için uygun koşullardır. Hastalık kişiden kişiye solunum yolu sekresyonları ve bunlara bulaşmış eşyalar vasıtasıyla çok kolay bulaşır ve hızla yayılır. Bu nedenle ellerin sık yıkanması, bulaşıcılığın önlenmesinde çok önemlidir. Özellikle okullar, yurtlar, kışlalar, kahvehaneler, kreşler ve huzurevleri gibi kalabalık ve topluca yaşanan ortamlar, hastalığın yayılmasını kolaylaştırır. Kuşlar, atlar ve domuzlarda da hastalık görülebilmekte ve hastalık, bu canlılardan insanlara bulaşabilmektedir.

Nezlede erken dönemde boğaz kaşıntısı hissi ve sık hapşırma, burun tıkanıklığı, burun akması, balgamsız öksürük, hafif ateş, iştahsızlık, hafif ishal ve huzursuzluk belirtileri olur.

Havadan solunarak alınan rhinovirüsler burun mukozasına tutunur. Bağışıklık sistemi devreye girerek virüsü vücuttan uzaklaştırmaya çalışır. Virüsleri atma çabasıyla burun akması, hapşırma ve ateş yükselmesi olur. Vücut ısısının yükselmesi olan ateş, virüsün üremesini önler. Virüs vücuttan uzaklaşınca bu reaksiyonlar da sona erer.

Gripte, ateş, üşüme, titreme, baş ağrısı, halsizlik, kırılganlık, yorgunluk hissi, iştahsızlık, boğaz ağrısı, yaygın kas ve iskelet ağrıları, hapşırma, bulantı ve kusma, genizde dolgunluk ve akıntı, gözlerde yanma ve kızarıklık belirtileri olur. Grip, hastalık oluşumundan 1-2 gün önce bulaşmaya başlar, hastalık geçtikten sonra 7 güne kadar bulaşıcılık devam eder.

Soğuk Algınlığı ve Nezleden Korunma Yolları ve Bunların Tedavi Yöntemleri:

- Bol sıvı gıda alınmalıdır.
- Hastalığı yaymamak için başka kimselerden uzak durulmalıdır.
- Aşırı giyinmekten kaçınılmalıdır.
- Sigara içilen ortamlardan uzak durulmalıdır.
- Ağrı ve ateş için ağrı kesici ve ateş düşürücü ilaçlar kullanılır.

- Burun tıkanıklığı için burun açıcı spreyleyler (dekonjestanlar) kullanılır.
- Antibiyotik kullanılması gereksizdir; çünkü faydası yoktur.

Gripten korunma ve tedavi:

- Düzenli yaşamak
- Düzenli uyku
- Alkol ve sigara alışkanlıklarını sınırlamak
- Kronik akciğer, böbrek, kalp ve şeker hastalıklarının bakım ve tedavisini düzenli yaptırmak.
- Soğuğa maruz kalmamak,
- Kalın-yünlü sıcak giysiler kullanmak,
- Terli kalmamak.
- Grip aşısı yaptırmak.

Grip aşısının koruyuculuğu %70-90 arasındadır. Grip aşısı yumurta embriyonundan üretilen inaktif ve (ölü) bir aşıdır. Verilen ölü virüs parçacıklarından oluşan antijen savunma sistemini uyarır, bu şekilde virüsle karşılaşmadan önce gerekli savunma antikorları vücutta hazır bekler. Grip aşısı yaygın grip yapan virüsler için üretilmektedir. Kas içi enjeksiyon şeklinde uygulanmaktadır.

Grip aşısı hastalık görülmeden önce yani sonbaharda (eylül, ekim, kasım aylarında) yapılmalıdır. Çok zorunlu durumlarda kış aylarında da yapılabilir. Aşı, genellikle bir kez yapılır. Doz, 9 yaşın altındaki çocuklara bir ay arayla bir kez daha tekrarlanır. Grip aşısı, 6 aydan küçük bebeklere önerilmemektedir. Aşının koruyuculuğu, yapıldıktan 15 gün sonra başlar, 3. haftada en yüksek seviyeye ulaşır. Daha önce aşılanmış olanlarda ise 1 hafta sonra koruyuculuk başlar. Aşının yan etkileri, enjeksiyon yerinde şişlik ve ağrıdır. Yumurta alerjisi olanlarda reaksiyon yapabilen grip aşısının, bunun dışında bir yan etkisi yoktur.

Grip Aşısı Yaptırması Önerilen Kişiler:

- 65 yaş üzerindeki kişiler
- Çocuklar
- Huzur evi ve bakımevlerinde kalanlar
- Kronik akciğer hastalığı (KOA, Astım, Kronik Bronşit), kronik böbrek, kalp ve şeker hastalığı olanlar
- Kanser hastalığı nedeniyle ilaç alan ve bağışıklık sistemi bozulanlar
- AIDS hastaları

- Sağlık çalışanlarına,
- Yukarıda sıralanan risk grubuyla yakın temasta olan ev halkı
- Devamlı aspirin kullanmak zorunda olan 06-18 ay arasındaki bebekler
- Gribe ağır geçirmesi beklenen gebelere, hamileliğin 5. ayından sonra yapılmalıdır.

Bağışıklık sisteminin güçlendirilmesi için C vitamini ve Çinko alınması önerilmekle beraber C vitamini-nin gribe önlediği kanıtlanmamıştır. C vitamini ve Çinko ayrı zamanlarda alınmalıdır. Grip geçirenlerde grip sonrası o virüs tipine karşı bağışıklık olduğundan yaşlılar çocuklara oranla daha seyrek hastalanır.

Grip Hastalığının Tedavisi, Destekleyici Tedavi Şeklindedir:

- Yatak istirahati
- İyi beslenme
- Bol sıvı alma
- Burun damla ve spreyleyler
- Ağrı kesici ve ateş düşürücüler
- Antihistaminikler
- Dekonjestanlar

Grip tedavisinde de antibiyotik kullanılmaz ve faydasızdır. Kullanılan ilaçlar, hastalığı tedavi etmek için değil; hastanın yakınmalarını düzeltip onu rahatlatmak içindir. Doğrudan grip virüsüne karşı antiviral ilaçlar da vardır, ancak antiviral ilaçların tedavide kullanılması tartışmalıdır. 12 yaşından küçük çocuklara ateş düşürücü olarak aspirin kullanılmamalıdır; diğer ateş düşürücüler tercih edilmelidir.

Grip hastalığı, vücut direncini düşürdüğünden ikincil olarak komplikasyonlar gelişebilir. Bunlar:

- Zatürree (Pnömoni)
- Bronşit
- Sinüzit
- Kulak iltihabı
- Bademcik iltihabı
- Ensefalit vb. gibi hastalıklardır.

Ateş 38,5 derecenin üzerinde devam ediyorsa, nefes darlığı varsa, yeşil ve koyu renkli balgam çıkıyorsa doktora başvurulmalıdır.

Prof. Dr. Faruk Yalçın UĞURLU
Çankaya Üniversitesi
İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

ÇİÇEKLERİN NE ZAMAN ve NASIL AÇACAĞINI BİLMEK

geleceklerini sonsuz güzellikteki bahçelere dönüştürebilecek olumlu ve verimli bir temel yaklaşım olabilir. Çünkü bu çiçekler, bazen süs çiçekleri olarak, dikenlerden arınmış, gerçek sanatsal değerleri içeren bahçeleri, bazen de meyve çiçekleri olarak değerli ürünlerin ortaya çıkmasına neden olacak gelişimleri başlatacak derin dinamiklere sahiptir.

Çiçeklerle ilgili duyarlılığımızı nasıl geliştirebilir, daha hassas ve verimli hale getirebiliriz? Temel sorun da budur. Uzak, yakın çevremizde; hatta hemen yanımda ne özellikte çiçeklerin bulunduğunu önce düzeyli algılayabilmeyi, sonra da onları hissetmeyi, sezmeyi öğrenmeliyiz. Sezgilerimizin yeterince güçlenebilmesi, bütün yaklaşımımızdaki iyimserlik, hoşgörü ve şuurlu algılama yapabilmeye yeteneğimize doğrudan bağlıdır. Bu davranışımız, çevremizin yeterli sayıda çiçekle dolu olmasını sağlayacak ön koşuldur. Algıladığımız çiçekleri sadece sevmek yetmez. Onların uzun yaşaması ve güzelliğini bize en iyi düzeyde aktarabilmesi için onlara dikkatli yaklaşımımıza, özenli bakımımıza, sıcak, içten tavırlarımıza ve düzenli ilgi ile ilişki bütününe gereksinim duydukları açıktır. Onları, tek tek mi yoksa bir demet olarak mı toplayacağız? Onları, oluşturdukları sap, yaprak, diken vb. bileşenlerinden ayrı mı; yoksa beraber mi toplamalıyız, değerlendirmeliyiz? İşte asıl sorular bunlardır. Bir derste uyguladığımız yöntem, bir diğerinde tekrarlandığında aynı etkin sonuçlara ulaştığımızdan emin olabilir miyiz?

Zamanımızda her düzeydeki eğitim-öğretim çevresinde bahsedilen bu öze yakınlaşan değerlerin oluşmasını sağlayacak ortamlar, ne yazık ki ya hiç yok ya çok eksik veya yanlışlarla dolu. Nedense çiçeklerin ne zaman ve nasıl açacağını bilen bireylere sahip olmayı hedeflemek yerine, onları yeşertecek en ufak bir kıpırdanıştan bile korkulmaktadır. Bu düşüncenin aksine, büyük cesaret oluşturması gereken bilgellik düzeyi, nesillerin seviyeli geçişliliği ile

Aslında her öğrenci olumlu veya olumsuz bütün özellikleriyle kolay bulunamaz nitelikte bir çiçektir. Bu anlamda öğreticilerin temel görevi, onların değişik derinliklerde gizlenmiş zengin çeşit ve nitelikteki bu ayrıcalıklı özelliklerini fark ederek onları daha kolay algılanabilir düzeylere yükseltmek, özgün bireysel kimlik sağlayabilecekleri niteliklerin oluşmasına katkı sağlayabilmektir. Hatta öyle ki bazen etkilerimizden zedelenebilecek narin kimlik-

lerdeki çiçeklere hiç dokunmamak veya çok hassas, örselemeyecek duyu alışverişli iletişim ortamlarını dahi sağlayabilmeliyiz. Bu noktada açıkça itiraf etmeliyiz ki bilimsel birikim sahibi olmak ile bunları düzeyli paylaşabilmek becerileri, birbirinden çok farklıdır ve birçoğumuz bu konuda yanlış uygulamalar oluşturmuş durumdayız; hatta halen oluşturmaktayız. Diğer bir önemli nokta ise alçakgönüllü tutumumuzu sürekli koruyarak ve zenginleştirerek yeni yaratıcı yaklaşımlar sağlayabilmemizdir.

Çiçeklerin renklerinin mi, kokularının mı yoksa biçimlerinin mi daha önem kazanabileceğini düşünmek veya hepsinin toplu ve dengeli olarak bir değer ifade edebileceğini kararlaştırmak oldukça zor; ama çok önemli bir beceri gerektirir. Bizim çiçeklerimiz olan öğrencileri değerlendirirken de bazen yazılı, sözlü veya uygulamalı ödevlerdeki başarıları ayrı ayrı veya toplu olarak öne çıkarırken, belki de bunların içinde gizli olan çok farklı, çok özel bir değeri de ayrıntılı algılayabilmemiz ve onu öne çıkarmamız gerekebilir. Bütün benzeri değerlendirme süreçlerinde belirlenen kriterlerdeki bu hassas davranışlarımız ve karar verme aşamalarımız, yanlış ve eksik algılamalara dayanan değerlendirmelerimizle onların istemediğimiz sürelerde solmasına yol açmamalı, gelişmelerini engelleyebilecek bir olumsuz neden kurgulanmamalı, oluşturulmamalıdır.

En değerli varlıklarımız olan öğrencilerimizin sağlıklı yetiştirileceği ortamlar ile onların mezuniyet; yani koparıma olgunluğuna gelen kalitelerinin birbirleri ile doğrudan ilişkili olduğu da açıktır. Eğer çok yönlü toplumsal atılımlarımızı sağlıklı gerçekleştirmek ve topladığımız çiçekleri gerçekten doğru ve seviyeli değerlendirebilmek istiyorsak, onlara mutlaka çok özenli bir şekilde yaklaşarak, onların çok yönlü, rahat, özgür, özgün sosyo-ekonomik psikolojik tutarlılıkla davranabilecekleri altyapılar ile çevreler oluşturmalıyız. Bu anlamdaki sosyo-psikolojik konularla doğrudan veya dolaylı ilgili yasa ve yönetmelik düzenlemeleri de yapılmalıdır. İdari, eğitsel kadrolar ile bütün karar verenlerin bir arada çalışarak doğru ve verimli stratejiler üzerinde araştırma yapması, elde edilen sonuçlar üzerinde çok iyi düşünmesi ile ilgili konulardaki bilimsel yorumlama çabaları da kaçınılmazdır.

Renk, ruh, fizik, kültür vb. bütün diğer özellikleri ile geleceğimizin standartlarını ve düzenini hazırlaya-

cak olan nadide çiçeklerimizin, niceliksel özellikleri yanında niteliksel özellikleri de çok önemlidir; çünkü toplumsal değerlerimizi en üst düzeylere çıkarabilmemiz için sınırlı birikimlerimizin az sayıdaki tüketicilerce verimli düzeylerde kullanılabilmesi kuralı, ana kararlar oyununun temelini oluşturur.

Geçmişten, geleceğe taşıdığımız çok değerli gençlerimizin, coğrafyamızın bütün özellikleri ile birleştiğinde olağanüstü değerdeki çiçekleri yeşertmesi söz konusu olamaz. Bizim de bu özelliklere uygun ortamlarımızı hiçbir şekilde kirlenmeden, onların hassas ekolojik dengesini bozmadan gelecek nesillere taşıma görevimiz olduğunu, unutmamalıyız. Asıl olan bu ideallerin şuuruna vararak bunları, geleceğimizi oluşturacak çiçeklerin tohumları olarak, gençliğimizin beyinlerine, temel gıdalar, ilkeler, enerjiler olarak taşıyabilmemizdir. Bu çok zengin benlik transferini mutlaka önemsemeli, bu katkıları çiçeklerimizden esirgememeliyiz. Bağımsız vatani olmayan çiçeklerin kısa sürelerde solacağını, her fırsat ve aşamada, gerçekçi bilimsel verilerle, çok uygun yaklaşımlarla bu narin yapılara aktarmalıyız.

Bir öğreticinin ve yetiştiricinin en mutlu anı, kendi katkısıyla yetiştirdiği bütün çiçeklerin yaşamları boyunca el üstünde tutulduğunu görmesi, izlemesi veya ilgili duyumsamaların oluşmasıdır. Değerli çiçeklerimiz olan öğrencilerimize bütün ürünlerimizi her ortamda, her vesileyle sunabilmek, onlarla daha duygulu paylaşım ve üretim ortamlarında iletişim kurmak hepimizin görevi olmalıdır.

Sevgilerinizi ve çok yönlü emeklerinizi hiç esirgemiyeceğinizi umduğumuz bütün çiçeklerinizin, sizlerin tasarladığı özgün çiçek bahçelerinizde, en değerli renkleri ve üretkenlikleriyle her gün daha da coşkun açabilmeleri dileğimizle.

Berna ÖZ
Çankaya Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü
4. Sınıf Öğrencisi

Gençlik Avrupa'ya Açılıyor

Avrupa Birliği ve bünyesindeki Ulusal Ajanslar sayesinde, gençlik neredeyse elini cebine atmadan, projeler yaparak yurt dışına çıkma olanağı buluyor. Eskiden olduğu gibi yurt dışına çıkmak artık zor değil. Gençlere tanınan bu fırsatlar oldukça önemli olup, onların ileriki hayatlarında büyük bir bilgi birikimi, farklı bakış açısı ve deneyim olacaktır.

AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi (Ulusal Ajans) iki tip programı yürütmektedir. Birincisi, hayat boyu öğrenme programı, bir diğeri ise gençlik programlarıdır. Avrupa da otuz bir Ulusal Ajans bulunmaktadır. Türkiye de bu görevi Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi (Ulusal Ajans) yürütmektedir. Türkiye de bir program ülkesi olduğu için bu eylem programlarından yararlanabilmektedir. Kültürel, bölgesel, ulusal yönlerden ülkeler arası etkileşim oldukça önemli olup, değişim programları sayesinde, yapılan projelerle ülkemizden yurt dışına giden yararlanıcılar olduğu gibi ülkemize de gelmektedir. Gençlik programları gençlere farklı kültürlerle karşı hoşgörülü olmayı, ülkemizi bireysel ve /veya grup olarak temsil etme olanağı bulmayı, yardımlaşma ve bilgi paylaşımını sağlamayı amaçlar. Ayrıca, tartışma ortamlarında farklı bakış açılarını görmek eğlenceli bilgilendirici ve yaratıcı olabilmek, girişimcilik duygusunu geliştirmek, gençlik programlarının gençlere, hayatlarında daha bilinçli olmak adına sunduğu bu olanaklar 'fırsatlar kapısı' olarak da nitelendirilebilir.

Gençlerin yapmış oldukları projelerde Ulusal Ajans hibe mahiyetinde; yani karşılıksız mali destek sağlamak ve gençleri bu fırsatlardan yararlanmaya da-

vet etmektedir. Aşağıdaki gençlik projelerine genel hatlarıyla bakabileceğiniz gibi Ulusal Ajans'ta yapılan projeler hakkında gerekli bilgiye www.ua.gov.tr adresinden ulaşabilirsiniz. Ayrıca birebir görüşme imkanı da Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığı'nda sağlanmaktadır.

GENÇLİK PROGRAMLARI

EYLEM 1 (AVRUPA İÇİN GENÇLİK): Gençlik değişimi, iki ya da daha çok ülkeden gelen ve farklı alt yapılarla sahip genç gruplarını bir araya getirir. Bu gruplara birçok farklı konuda tartışma ve birbirlerinin ülkeleri ve kültürleri hakkında bilgi sahibi olma olanağı verir. Program ülkeleri arasında gerçekleşen değişimler, iki taraflı üç taraflı ya da çok taraflı olabilir. Bu değişimler projeye dahil olan ortak ülkelere birinde gerçekleşmek zorundadır.

EYLEM 2 (AVRUPA GÖNÜLLÜ HİZMETİ): Bir AGH projesi, bir gence normal olarak 6 ile 12 ay arasında değişen belirli bir süre için, başka bir ülkede gönüllü olma olanağı sağlar. Gönüllü hizmet etkinliklerine; çevre, kültür - sanat, çocuklar, gençler ya da yaşlı insanlarla ilgili etkinlikler, kültürel miras ya da spor ve serbest zaman etkinlikleri örnek olarak verilebilir. Gönüllü hizmet projelerinin büyük bir çoğunluğu, bire bir düzeyde yapılmaktadır, yani bir gönüllü herhangi bir ülkeden bir diğer ülkeye gitmektedir. İki ülkeyi içeren bu projeler, doğrudan program ülkelerindeki Ulusal Ajanslar tarafından işleme alınmaktadır.

EYLEM 3 (DÜNYA GENÇLİĞİ): Gençlerin girişimlerini, yaratıcılıklarını ve aktif katılımlarını desteklemeyi hedefler. Gençlere kendi yerel topluluklarında proje planlaması ve gerçekleştirilmesine doğrudan ve aktif olarak katılım fırsatı sunan girişimler aracılığı ile fikirlerini deneme şansı verir. Gençlik Girişimlerine katılım önemli bir yaygın eğitim deneyimidir. Gençlerin kendilerini Avrupa vatandaşı hissetmelerini ve Avrupa'nın inşasına katkıda bulduklarını hissetmelerini de sağlayan bir fırsat sunar.

EYLEM 4 (GENÇLİK DESTEK SİSTEMLERİ): Bu eylemin amacı gençlik alanında Avrupa düzeyinde aktif bulunan kuruluşları, özellikle gençlik ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) çalışmalarını, aralarındaki ağı, proje geliştiren insanlara yardımı desteklemek, gençlik çalışmalarında ve kuruluşlarında aktif kişilerin değişimi, eğitimi ve aralarında ağ kurulması aracılığıyla kaliteyi artırmak, yeniliği ve kaliteyi desteklemek, genç insanlara bilgi sağlamak, bu amaçları yerine getirmek, üzere program için gerekli yapıları, faaliyetleri geliştirmek, yerel ve bölgesel makamlarla ortaklığı teşvik etmektir.

EYLEM 5 (GENÇLİK ALANINDA AVRUPA İŞBİRLİĞİ İÇİN DESTEK): İşbirliği ve ortaklıklar, eğitimle ilgili faaliyetler ve gençliğin bilgilendirilmesi, Gençlik programının 5. eylemi altındaki etkinliklerin gelişimi için anahtar terimlerdir. Yukarıda belirtilen amaçlara uygun olmak üzere, yeterli araçlara sahip olabilmek için, başvuranlara yeni gençlik projeleri geliştirmeleri, yaygın eğitim kapsamında yer alan, alanlardaki becerilerini artırmaları ve diğer insanları Gençlik programı konusunda haberdar etmeleri için fırsatlar sunan dokuz etkinlik türü belirlenmiştir. Bütün destek Faaliyetleri, Gençlik programının Eylemleri ile ve/veya amaçları ile doğrudan bağlantılı olmalıdır.

PROGRAMIN AMACI ve ULUSAL AJANS'IN ROLÜ NEDİR?

Eğitim ve gençlik programları, Avrupa vatandaşlığı bilincinin yerleştirilmesi, eğitim ve öğretim kalitesinin artırılması, ırkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığının önlenmesi, böylelikle Avrupa kıtasında tesis edilmiş olan barışın süreklilik kazanmasını amaç edinmektedir. Programlar ile insanların bir fikir etrafında bir araya gelerek fikri olgunlaştırmaları ve bu fikirlerini yaymaları için belirli kurallar çerçevesinde faaliyette bulunmaları sağlanmaktadır. İşte bu faaliyetlere proje diyoruz.

Bu projeler vasıtası ile topluluk, esas itibarıyla ömür boyu öğrenimi yaygınlaştırmayı, girişimci bireylerce yeni fikirler üretilmesini ve bu fikirlerin paylaşılmasını böylece kültürler arası diyalogun artırılmasını hedeflemektedir. Özeldir Gençlik programları ise özellikle örgün eğitim dışında kalan gençleri topluma kazandırmayı amaçlayan, 13-30 yaş grubunu hedef alan bir programdır. Gençlerin teşebbüs

yeteneklerinin geliştirilmesi, Avrupalılık bilincinin oluşturulması, ırkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele ve çevre, kırsal ve kentsel kalkınma gibi konular programın öncelikleri arasında yer alır. Gençlerin toplumla bütünleşmelerini kolaylaştırmak ve girişimcilik ruhunu teşvik etmek; gençlere bilgi, beceri ve yeterlilik kazanmalarında yardımcı olmak; dayanışma duygularını serbestçe ifade etme imkânı tanımak; ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına karşı verilen mücadeleyi desteklemek; kültürler arası öğrenme yoluyla ortak Avrupa kültürünün çeşitliliğinin, ortak mirasımızın ve temel değerlerimizin daha iyi anlaşılmasını sağlamak; her türlü ayrımcılığı yok etmeye ve toplumun her düzeyinde eşitliği sağlamaya yardımcı olmak GENÇLİK programının amaç ve ilkelerini oluşturuyor.

Programlara katılım Türkiye'nin 1999 Helsinki zirvesinde aday ülke sıfatını kazanması ile gündeme gelmiştir. 2002 yılında topluluk programlarına katılım için çerçeve anlaşması imzalanmış, söz konusu programlara katılım için gerekli işlemlerin yapılması görevi DPT Müsteşarlığı'na verilmiştir. Avrupa Komisyonu ile her bir programa katılım için gerekli işlemlerin yerine getirilmesini içeren 3 anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalar tanıtım faaliyetleri ve kurumsal yapının oluşturulması için mevzuat çalışmalarını içermektedir. Bu çalışmalardan biri de Topluluk programlarının Türkiye de Koordinasyonundan sorumlu tüzel kişiliği haiz bir yapının oluşturulmasıdır. İşte Ulusal Ajans olarak bilinen Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığımız Ağustos 2003'te bu amaç doğrultusunda kurulmuştur.

PROGRAMIN İÇERİĞİ NEDİR VE GENÇLİK PROGRAMLARI KİMLERİ KAPSIYOR?

Program her biri Eylem (Action) olarak adlandırılan beş alt programıyla yararlanıcılara değişik etkinliklerde bulunma alternatifleri sunuyor (Eylemler yukarıda belirtilmiştir).

Programın hedef kitlesini gençlik çalışanları ve 13-30 yaşları arasındaki gençler oluşturmaktadır. İmkanları kısıtlı gençler, Avrupa Gönüllü Hizmetinden yararlanmak isteyen gençler, gençlik organizasyonları, gençlik liderleri, proje liderleri veya organizatörleri, yerel otoriteler, sivil toplum kuruluşları, gençlik ile ilgili konularda ve yaygın eğitim alanında çalışanlar projeye dahil olanlardır. Türkiye'nin neresinde bu-

lunursa bulunsun, bu hedef kitle kapsamına giren herkes, Gençlik Programından yararlanma hakkına sahiptir.

GENÇLER BU PROJELERDE NASIL YER ALABİLİR, NEREDEN BAŞLAMALI?

Faaliyete göre yararlanıcılar değişmektedir, ancak şu ifade edilebilir ki gençler, bir tüzel kişiliğe haiz olmadan da grup olarak bazı faaliyetlere başvurabilir. Gençler öncelikle ne yapmak istediklerine ve hedeflerine karar vermeli daha sonra da temel bilgilerden başlayarak programlar hakkında bilgi edinmeye başlamalıdır.

GENÇLİK PROJELERİNDE YER ALMAK İÇİN BELİRLİ BİR YAŞ SINIRI VAR MIDIR? PROJE SÜRESİ VE YARARLANICI SAYISI KAÇTIR? NELERE GÖRE BELİRLENMEKTEDİR?

Gençlik çalışanlarının katıldığı programlar için bir yaş sınırlaması sözkonusu değildir. Gençlerin bizzat yer aldığı projelerde ise, faaliyete göre değişmekle birlikte genel aralık 13-30 yaş arasındadır. Süreler de 6 gün ile 1 yıl arasında yine faaliyete göre değişmektedir. Bu tip detaylar için www.ua.gov.tr adresinde yer alan Gençlik Programı tanımı ve Gençlik Program Kılavuzu'nu incelemek yararlı olacaktır.

Seçim kriterlerinde esas olan, programın önceliklerinin göz önünde bulundurulmasıdır. Programın öncelikleri ise imkanları kısıtlı gençlerin (sosyo-ekonomik, kültürel ya da coğrafi bakımdan daha düşük imkânlarla sahip kesimlerden gelen veya engelli gençler) katılımı, daha önce benzer programlardan yararlanmamış olanların katılımı, faaliyetlerin gerçekleştirildiği yerdeki topluma faydalı olmak ve Avrupa boyutunun vurgulanmasıdır.

YARARLANICI KİŞİLER HERHANGİ BİR MADDE BEDEL ÖDEMEKTE MİDİR?

Proje gerçekleştirmeye yetecek düzeyde finansman sağlanmaktadır, ancak finansman kuralları faaliyetlere ve harcama kalemlerine göre değişmektedir. Bu nedenle, Program Kılavuzundan yararlanılması daha faydalı olacaktır.

GENÇLİK PROGRAMLARINDAN YARARLANMAK İÇİN DİL BİLMEK ZORUNLU MUDUR?

GENÇLİK programına katılabilmek için yabancı dil bilme zorunluluğu yoktur. Ancak, uluslararası nitelikteki değişim ve etkinlik içeren eylemlerde grup üyelerinden en az birinin diğer ortaklarla iletişimi sağlayacak düzeyde yabancı dil bilmesi yeterlidir. Gençlik Girişimleri de yabancı dil bilgisi gerektirme-

mektedir. Avrupa Gönüllü Hizmetinde ise gönüllüye yeterli düzeyde yabancı dil eğitimi sağlamak, ev sahibi kuruluşun temel sorumluluklarından biridir. Gençlik programından (özellikle ulusal düzeyde yapılan projeler ve Avrupa gönüllü Hizmeti için) dil bilme zorunluluğu olmamakla birlikte dil bilmek bir avantaj sağlamaktadır.

GENÇLİK PROGRAMINDA PROJE YAPMAK İÇİN NASIL BAŞVURUDA BULUNULMAKTADIR, PROJELER HANGİ DİLDE HAZIRLANIR VE NE ZAMAN SONUÇLANIR?

Başvuru için istenilen temel gereklilik Başvuru Formunun doldurulmasıdır, ancak faaliyetlere göre farklı belgeler de istenilir. Başvuru bilgileri hakkında güncel bilgilerin takibi için web sitesi en doğru adrestir. GENÇLİK programının Ulusal düzeyde seçilen Eylemleri ile ilgili olarak her yıl için beş başvuru dönemi vardır. Her bir dönem için son başvuru tarihi ve projelerin başlama tarihleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Projenin başlama tarihi	Başvuru için son tarih
1 Mayıs - 30 Eylül arası	1 Şubat
1 Temmuz - 30 Kasım arası	1 Nisan
1 Eylül - 31 Ocak arası	1 Haziran
1 Aralık - 30 Nisan arası	1 Eylül
1 Şubat - 30 Haziran arası	1 Kasım

Örneğin, başvuru 1 Şubat son tarihinde yapılıyorsa, projenin hazırlık işleri 1 Mayıs'tan önce başlayamaz, etkinlik (gençlik değişimi, gönüllü hizmeti vb.) ise 30 Eylül itibariyle başlamış olmalıdır.

***GENÇLİK PROGRAMINDAN GELEN KATKI VE GÖNDEREN EV SAHİBİ KURULUŞUN YÜKÜMLÜLÜKLERİ NELERDİR?**

Proje faaliyetlerinde üstlerine düşen görevleri yerine getirmek ve nihai rapor sunmakla yükümlüdürler.

PROJELERİN FİNANSMANI NASIL SAĞLANIR?

Her eylemde finansman kuralları farklıdır. Ancak genel olan ödeme kurallarıdır: başlangıçta % 75 ödeme yapılır. Nihai raporda % 100 harcama yaptığını beyan ve ispat edenlere % 25 daha sonradan ödenir.

ORTAKLARIN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜKLERİ NELERDİR? PROJE ORTAĞI ARAYANLARA NELER ÖNEREBİLİRSİNİZ?

Ortakların, gerekçeli bir neden dahilindeki durumlar haricinde, proje başvurusu esnasında çalışmalarını yapmaları gerekir.

BU PROJELERDE SADECE YABANCI ORTAKLAR MI OLMAK ZORUNDA YOKSA TÜRKİYE DE DE PROJE YAPILABİLMEKTE MİDİR?

Eylem 1.2 kapsamında yapılan projeler yabancı bir ülkeden ortak bulmaksızın yerel düzeyde yapılabilecek projeleri içerir (bkz.Gençlik Kılavuzu).

PROGRAM ÜLKELERİ HANGİLERİDİR?

Program ülkeleri AB üyesi ülkeler, EFTA (İzlanda, Norveç) ülkeler ve Türkiye'dir.

PROJELER SONUCUNDA GENÇLERİN KAZANIMLARI NELERDİR? MEMNUN OLMAYANLAR VAR MI YA DA TEKRARDAN PROJELERE KATILABİLİR Mİ ?

Tarafımıza gelen geri bildirimlere göre, gençlik projelerinden memnun olduklarını belirten gençler, memnun olmayan gençlerden önemli ölçüde fazladır. Projelere katılmış olmak, tekrar katılmanın önünde bir engel değildir.

KÜLTÜRLER ARASI BOYUT VE YEREL DÜZEYDE ETKİ NASILDIR? PROJELERİN VE PROJE YAPANLARIN GİTTİKLERİ ÜLKELERE NE GİBİ KATKILARI VARDIR?

Faaliyetlerin ana hedeflerin birisi de kültürlerarası iletişim ve kültürel alışveriş olduğu için, karşılıklı tanıma ve tanınma gerçekleşmektedir.

PROJE BAŞVURU VE KABUL SAYILARINI GÖZ ÖNÜNE ALACAK OLURSANIZ NASIL BİR TABLO OLUŞTU BU ZAMANA KADAR, BÜYÜK BİR ARTIŞTAN SÖZ EDEBİLİR MİSİNİZ?

Programların başlangıç yılı olan 2003'ten bu yana sırayla 655, 3505, 6100 ve 9646 genç bu projelerden yararlanmıştır.

GENÇLİK PROJELERİNİN BÖLGELERE DAĞILIMI VE BÖLGESEL BİLGİLENDİRME TOPLANTILARI HAKKINDA NELER SÖYLEYEBİLİRSİNİZ, NE GİBİ AKTİVİTELER YAPILMAKTADIR BU KONUDA?

Programların gençlere tanıtımı ile ilgili olarak ülke geneline yayılmış toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantıların formatı genel bilgilendirmeden programa katılım öncesi intibak toplantılarına kadar geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir.

GENÇLERİN İSTİHTAMINA YÖNELİK PROJELER YAPILABİLMİ BU KONUDA NELER SÖYLEYEBİLİRSİNİZ?

Program kapsamında yapılan projeler doğrudan istihdama yönelik olmamaktadır. Ancak edinilen tecrübeler ve kişisel becerilerin gençlerin istihdamını kolaylaştıracağı söylenebilir.

NOT: Gençlik Programı'nın detayları hakkında http://www.ua.gov.tr/youth/docs/tur/YeniGenclik_Programi.doc adresinden bilgi edinilebilir.

Kültür - Sanat

İssız Adam

Yüreğimde;
O mavi telaşla
Geldim ve bekliyorum kapıda.

Sen içinden keşkelerini geçirirken
Ben gözlerinin seyrinde
Bütün pişmanlıklarımı yüzleşirken
Sana belli etmeden ağlamaktayım
Sevdiğim...
Sahi, onca zaman geçmesine rağmen
Farkında mısın?
Eksilmemiş hiçbir şey yüreklerimizden
Ve nasılda koyuyor bir bilsen
Gözlerine derin derin bakıpta;
"evet iyiyim" demek
Nasıl da içimi acıtıyor ah bir anlayabilsen

Çaresizce ardımı dönüp gitmek.
Sevgilim...
Sahi, onca uzun ayrılığa rağmen
Farkında mısın?
Değişmemiş hiç bir şey bakışlarımızda
Gururuma yenik düşüp
Kahretsin ki;
Kal dahi diyemeden çekip giderken
Bir de,
Karlar üzerinde seni düşünerek ölebilmek kadar
Tatlı bir düştür varlığın
Ki;
Yokluğuna Ada(diğim)
İpissiz bir hayatın yansımalarında
Artık bir İssız Adam'ım...

Mehmet Arif AKYÜZ
Çankaya Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
3. Sınıf Öğrencisi

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ 2008-2009 AKADEMİK YILI DÜZENLENEN BİR TÖRENLE BAŞLADI

Çankaya Üniversitesi'nin 2008-2009 Akademik Yılı, 22 Eylül 2008 Pazartesi günü üniversitenin Konferans Salonu'nda yapılan bir törenle başladı. Yüzüncü Yıl Kampüsünde gerçekleşen törende, Rektör Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvenç, Mütevelli Heyeti Başkanı Sıtkı Alp ve Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Cemil Çiçek birer konuşma yaptılar.

Törende, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek, Hukuk Fakülteleri'nde verilen eğitime dikkat çekerek hukuk eğitiminin 5 yıla çıkması gerektiğini ve bu fakültelerde özellikle türkçenin kullanımına büyük önem verilmesi gerektiğini vurguladı.

Kendisinin " Fahri Çankaya Üniversiteli" olduğunu belirten Cemil Çiçek, öğrencilerden aile ve üniver-

siteleri tarafından verilen imkanları iyi değerlendirmelerini istedi.

Çankaya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ziya Burhanettin Güvenç yaptığı açılış konuşmasında, çalışkan ve bilgi düzeyi yüksek toplumların kendi yazgılarını kendilerinin tayin ettiğini ve başarının sırrının disiplinli ve çok çalışmakta olduğunu vurguladı.

Çankaya Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Sıtkı Alp, Çankaya Üniversitesi'nde öğrencilerin, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda eğitim öğretim göreceklarını dile getirdi.

Ulu Önder Atatürk ve aziz şehitlerimiz anısına saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile başlayan törende açılış konuşmalarından sonra Bilkent Kuartet tarafından mini bir konser verildi. Konserin ardından üniversitede 10'uncu hizmet yılını dolduran akademik ve idari personele plaket ve hediyeleri verildi. Plaket ve hediyelerin verilmesinin ardından akademik yıl açılış dersi yapıldı. "Karadeniz Havzası, Güvenlik ve Türkiye" konulu açılış dersi Çankaya Üniversitesi Genel Sekreteri Yrd. Doç. Dr. Cem Karadeli tarafından verildi. Yrd. Doç. Dr. Karadeli, konuşmasında Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye'nin güvenliği ve geleceği açısından kilit bir rolü olduğunu altını çizdi.

LABORATUVAR AÇILIŞI

Fen ve Edebiyat Fakültesi bünyesinde yer alan Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nde verilen sözlü çeviri derslerinin yapılacağı modern bir "simultane çeviri laboratuvarı" 2008-2009 yılı güz döneminde hizmete girdi. Dinleme-anlama becerileri, konferans çevirmenliği, ardıl çeviri, eşzamanlı çeviri, yazılı metinden sözlü çeviri gibi dersler, artık bir Kanada şirketi tarafından üretilmiş olan "Logolab-Symposium" isimli mükemmel bir yazılımın yüklü olduğu bilgisayarlar

ve ses donanımı aracılığıyla yapılabilecek. Laboratuvarında 18 öğrenci yuvarlak masa etrafında 6 öğrenci de özel çeviri kabinlerinde aynı anda ders yapabilmekte. Öğrenciler; yazılı, sözlü, görsel metinleri izleyip anında çevirebiliyorlar, başa dönüp dinleyebiliyorlar, gerekli değişiklikleri anında yapabiliyorlar ve bu çevirileri elektronik ortamda saklayıp ders dışı zamanlarda üzerinde kendi başlarına da çalışabiliyorlar. Gerek tasarımı gerekse donanımı ile çeviri derslerini hem öğrenciler hem de hocalar için çok daha verimli ve zevkli bir sürece dönüştüren çeviri laboratuvarında geleceğin nitelikli çevirmenleri yetiştiriyor.

SÖYLEŞİ

Çankaya Üniversitesi Matematik - Bilgisayar Bölümü Başkan Vekili Prof. Dr. Dumitru BALEANU'nun Kesirli türevlerle ilgili yaptığı söyleşi:

Makale Başlığı: Kesirli Türevlerle Hamilton Formalizmi
Yazarlar: Rabei EM, Nawafleh KI, Hijjawi RS, Muslih SI, Baleanu D

Dergi: Journal of Mathematical Analysis and Applications (Matematiksel Analiz ve Uygulamaları Dergisi) Cilt: 327 Sayı: 2 Sayfa: 891-897 Yıl Mart 15, 2007

Sizce makaleniz neden çok atıf aldı ?

Makale çok atıf aldı çünkü yeni ortaya çıkan kesirli türevler konusunda yeni bir metod tanıtıyor. Ayrıca, kesirli türevlerin fiziksel uygulamaları çok popüler bir konu.

Yeni bir keşif, metodoloji ya da bilgi sentezi var mı ?

Kesirli dinamik sistemler için yeni bir metodoloji gösteriliyor.

Makalenin önemini teknik olmayan terimlerle açıklayabilir misiniz ?

Bu yeni metodoloji kesirli dinamik ve uygulamalarını incelerken son derece faydalıdır. Bazı muhtemel uygulamaları, korunumlu olmayan sistemlerin kesirli türevlerle quantizasyonu ve sınırlandırılmış sistemlerin kesirli quantizasyonudur.

Bu araştırmaya nasıl başladınız ve yolda hiç problemle karşılaştınız mı ?

Eqab M. Rabei'nin bu araştırmaya ilk başlaması kesirli terimler içeren varyasyonel prensiplerle ilgili bazı eski makaleleri okumasıyla oldu.

Araştırmanızın gelecekte nelere kapı açacağını düşünüyorsunuz ?

Bu makalede elde edilen sonuçlar kesikli dinamik sistemlerin kesirli quantizasyonunu anlamak için sağlam bir temel oluşturacaktır.

Profesor Eqab M. Rabei

Fizik Bölümü
Al al-Bayt Üniversitesi
Mafraq, Ürdün

Profesor Dumitru Baleanu

Fen-Edebiyat Fakültesi
Matematik - Bilgisayar Bölümü
Çankaya Üniversitesi
Ankara, Türkiye

ULUSLARARASI BİLİM VE TEKNOLOJİDEKİ YENİ GELİŞMELER ÇALIŞTAYI VE 3. IFAC KESİRLİ TÜREV VE UYGULAMALARI ÇALIŞTAYI BU YIL ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ'NDE GERÇEKLEŞTİRİLDİ...

3-4 Kasım 2008 tarihleri arasında Uluslararası Bilim ve Teknolojideki Yeni Gelişmeler Çalıştayı, 05-07 Kasım 2008 tarihlerinde ise 3. IFAC Kesirli Türev ve Uygulamaları Çalıştayı FDA' 08 Çankaya Üniversitesi'nde düzenlendi.

Çalıştayların açılışı YÖK Başkanı Sayın Prof. Dr. Yusuf Ziya ÖZCAN'ın katılımıyla gerçekleşti.

Başkanlığını Çankaya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ziya Burhanettin GÜVENÇ'in yaptığı Uluslararası Bilim ve Teknolojideki Yeni Gelişmeler Çalıştayı'nın amacı, nano bilim, nano teknoloji, matematikte lineer olmayan kompleks sistemler, fizik ve mühendislik, simetriler, super simetriler ve toplanabilen sistemlerdeki gelişmeler ve ilerlemeler hakkında bilgi alış verişinin yapılabileceği bir ortam oluşturmaktır.

Ayrıca, nano teknolojinin yenilenebilir enerji üretimine ve depolanmasına katkısı, nano boyutlarda elektronik için malzeme tasarımları, enerji ve algılayıcıların tartışılacağı bir bilimsel ortam da sağlayacaktır.

Kanser hücrelerinin deneysel olarak tesbit edilmesi, algılayıcı geliştirilmesi ve çok amaçlı ince filmlerin üretilmesi de çalıştayın konusu içerisindeydi.

Bütün bu konular 25 farklı ülkeden çalıştaya katılan 145 bilim insanı tarafından 2 gün boyunca tartışıldı. Ayrıca 9 ülkeden alanlarında çok başarılı 17 değerli bilim insanı da davetli konuşmacı olarak çalıştaya katılıp, kendi uzmanlık alanlarında ders anlattı.

Birincisi 2004 yılında Fransa'da, ikincisi 2006 yılında Portekiz'de gerçekleştirilen IFAC Kesirli Türev ve Uygulamaları Çalıştayı 2008'in üçüncüsü, bu yıl 05-07 Kasım 2008 tarihlerinde Çankaya Üniversitesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

Kesirli Türev ile ilgili bu çalıştayın amacı, kesirsel sistemi kuram ve uygulama bazında ele alarak bugünkü konumunu vurgulamaktır. Matematik, Fizik ve Mühendislik alanlarında kesirsel türev konusunda üniversite ve endüstri tarafından yapılan araştırmaların ve bu konudaki gelişmelerin hızı katılımcıları biraraya getirdi.

Çankaya Üniversitesi Matematik - Bilgisayar Bölümü Başkan Vekili Prof. Dr. Dumitru BALEANU'nun Organizasyon Komitesi Başkanı olarak yer aldığı çalıştay üç gün sürdü.

Bu çalıştaylara Türkiye'nin yanısıra Sırbistan, Amerika Birleşik Devletleri, Portekiz, İtalya, Çin, Fransa, Almanya, Japonya, Mısır, İspanya, Macaristan, İsveç, Slovakya, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, İsviçre, Beyaz Rusya, Kanada, Rusya, Bulgaristan, Belçika, Polonya, Romanya, Ürdün ile birlikte 25 ülkeden 300 ü aşkın bilim adamı katıldı.

Çalıştay'ın sosyal etkinlikleri kapsamında ise, yabancı konuklarımız için üniversitemizin folklor ve sema ekipleri gösteri yaptılar. Ayrıca Anıtkabir'e ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne programın ikinci gününde bir gezi düzenlendi.

ATATÜRK HAFTASI ÖZEL

Atatürk'ü Anma Haftası'nda, Çankaya Üniversitesi Amatör Film ve Fotoğrafçılık Topluluğu tarafından 11 Kasım 2008 tarihinde 'Özel Film ve Belgesel Gösterimleri' adı altında Tolga Örnek'in yönetmenliğini

yaptığı "Atatürk" belgeseli, 12 Kasım 2008 tarihinde Yalçın Yelence'nin düzenlediği "Saat Kaç" belgeseli ve 13 Kasım 2008 tarihinde ise yönetmenliğini Can DüNDAR'ın yaptığı "Sarı Zeybek" adlı belgesel Mavi Salon'da gösterime sunulmuştur.

Ayrıca, 10 Kasım 2008 tarihinde Çankaya Üniversitesi Türk Sanat Müziği Topluluğu şef Kadri Şarman eşliğinde Atatürk'ün sevdiği şarkılardan oluşan bir konser vermiştir.

Atatürk'ü anma töreninin ardından, Çankaya Üniversitesi Ortak Dersler Koordinatörlüğü tarafından "Atatürk ve 10 Kasım" konulu belgesel gösterime sunuldu.

UYKUDA UYANAN HAYALLER : RÜYALAR

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü tarafından 24 Kasım 2008 Pazartesi günü "Uykuda Uyanan Hayaller: Rüya lar" adlı bir seminer düzenlendi. Seminer, Uyku Araştırma Merkezi'nden Prof. Dr. Hamdullah Aydın tarafından verildi.

SERAMİK SERGİSİ

Olgu Sümengen Berker seramik sergisi 10 -22 Ekim 2008 tarihleri arasında Sevgi Sanat Galerisi'nde gerçekleşmiştir.

RESİM SERGİSİ

Çankaya Üniversitesi Güzel Sanatlar birim sorumlusu Öğr. Gör. Tekin Koçan'ın Resim Sergisi 20 Ekim - 14 Kasım tarihleri arasında Galeri Sanat Yapım'da gerçekleştirildi.

ARI KOLEJİ, PLASTİK SANATLAR ATÖLYESİNİ ZİYARET ETTİ

Arı Koleji 3/D sınıfı öğrencileri sınıf öğretmenini Rezan GÜZEL eşliğinde AKAP projesi kapsamında "İş Yeri Ziyaretleri" etkinliği ile Çankaya Üniversitesi Plastik Sanatlar Atölyelerini ziyaret etti.

Arı Koleji 3/D sınıfı plastik Sanatlar Atölyelerini ziyaretinde artistik seramik çalışmalarını gerçekleştirdiler. Çankaya Üniversitesi Güzel Sanatlar birim sorumlusu Öğr. Gör. Tekin Koçan : "Sorularıyla beni zorlayan minik Arılar kendi ekollerini yarattılar. Öyle hazırlıklı gelmişlerdi ki kendilerine verdiğimiz killeri alıp işe koyuldular ve kendi dünyalarını kile yansıttılar. Bu 24 minik Arı Türkiye'nin geleceğinde söz sahibi olmaya hazır olmuş gibi işler ürettiler." dedi.

ABD SEÇİMLERİ SONRASINDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün düzenlediği "ABD Seçimleri Sonrasında Türkiye-ABD İlişkileri" Panel'i 26 Kasım 2008 Çarşamba günü saat 14:00 – 16:30'da Çankaya Üniversitesi'nde gerçekleştirildi.

4 Kasım 2008 tarihinde yapılan ABD seçimleri ile seçim sonuçlarının Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilere yapacağı muhtemel etkiler Çankaya Üniversitesi'nde düzenlenen Panel'de tartışıldı.

Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ramazan Gözen'in moderatörlüğünde yapılan Panel'de, ABD Büyükelçiliği'nden Kamu İşleri Konsolosu Thomas Leary, "ABD Seçimlerinin Özellikleri ve Sonuçları İle Seçim Sonuçlarının Türk-Amerikan İlişkilerine Etkileri", ABD Büyükelçiliği'nden Kamu Diplomasisi Yöneticisi Bill Henderson ise " ABD Seçim Sonuçları" üzerine konuştular.

Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ertan Aydın, "Türk Kamuoyunun ABD Hakkındaki Algılamaları İle Bu Algılamaların Seçimler Sonrasında Nasıl Şekillenebileceği" üzerine bir sunuş yaptı.

Konuşmaların ardından, katılımcıların ve özellikle Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin konuyla ilgili soru, görüş ve yorumlarını içeren bir tartışma bölümü yer aldı.

Panel, ABD'nin resmi perspektifinden Barack Hussein Obama'nın seçilmesinin nedeni nedir?, ABD seçimleri niçin önemlidir?, Seçim sonuçları dünya politikası, Türkiye ve bölgemize ne gibi sonuçlar getirebilir? Obama'nın seçilmesi Türk kamuoyunun ABD'ye bakışını nasıl etkilemiştir?, Bu etkileme Türk-Amerikan ilişkilerine nasıl yansiyabilir? gibi sorulara cevap buldu.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ KADIN ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (KADUM) ETKİNLİKLERİ

Çankaya Üniversitesi Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (Kadum) tarafından üniversite-sivil toplum diyalogu çerçevesinde, 17 Aralık 2008 Çarşamba günü "Engelli Yaşam, Engelli Anası Olmak: Ulusal ve Uluslararası Boyutlar" başlıklı konferans düzenlendi.

Saat 10:00'da Mavi Salon'da yapılacak olan "Engelli Yaşam, Engelli Anası Olmak: Ulusal ve Uluslararası Boyutlar" başlıklı konferans Çankaya Üniversitesi

Mütevelli Heyeti Başkanı Sıtkı Alp ve KADUM Müdürü Prof. Dr. Emel Doğramacı'nın açılış konuşmaları ile başladı. Konferansta ayrıca Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu adına Görkem Aydın da bir konuşma yaptı.

Konferansa, Türkiye Özürlüler ve Dayanışma Vakfı (ÖZEV) Başkanı ve Meclis Başkanı Sayın Köksal Toptan'ın saygı değer eşi Sayın Saime Toptan konuşmacı olarak katıldı.

AMATÖR FİLM VE FOTOĞRAFÇILIK TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Amatör Film ve Fotoğrafçılık Topluluğu, 15 Ekim 2008 tarihinde Yönetmenliğini Roman Polanski'nin yaptığı "Bitter Moon" adlı filmi gösterime sunmuştur.

Topluluk, 22 Ekim 2008 tarihinde yönetmenliğini Christoffer Boe'nun yapmış olduğu, 2003 Danimarka yapımı olan "Reconstruction "(Yeniden Sev Beni) adlı filmi göstermiştir.

19 Kasım 2008 tarihinde Giuseppe Tornatore'nun yönetmenliğini yaptığı Nuovo Cinema Paradiso (Cennet Sineması) filmi Mavi Salon'da gösterime sunuldu.

26 Kasım 2008 tarihinde ise Michael Gondry'nin yönetmenliğini yaptığı "Lütfen Başa Sarın" (Be Kind

Rewind) filmi Mavi Salon'da gösterime sunuldu.

Topluluk ayrıca 15-19 Aralık 2008 tarihlerinde fotoğraf sergisi düzenledi.

17 Aralık 2008 tarihinde Japon yönetmen Kim Ki-Duk'un yönetmenliğini yaptığı 2006 yapımı "Time" (Zaman) filmi B Blok 301 no'lu derslikte gösterime sunuldu.

18-19 Aralık 2008, 26 Aralık 2008 tarihlerinde Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Serhat Uysal tarafından "Fotoğrafçılık Dersleri " başlığı altında fotoğrafçılık ile ilgili temel ve teknik bilgiler konulu bir seminer verildi.

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Bilişim Teknolojileri Topluluğu, 24 Ekim 2008 tarihinde Bilgisayar Mühendisliği Bölümü 2. sınıf öğrencisi Özgür Şahin tarafından "C Programlama Diline Giriş" konulu seminer düzenledi.

ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİ TOPLULUĞU

1 Kasım 2008 tarihinde Eskişehir, Eti Bisküvi ve Çikolata Fabrikasına Çankaya Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Topluluğu teknik bir gezi düzenledi. Bu gezide öğrenciler hem endüstriyel makineler hem de buradaki çalışma ortamı hakkında bilgi edindiler.

EDEBİYAT TOPLULUĞU

Türk Dil Kurumu Başkanlığı, 26 Eylül 2008 Cuma günü 76. yıl dönümünü kutlayacağı Dil Bayramı dolayısıyla düzenledikleri törene, Üniversitemizi temsilen Edebiyat Topluluğumuz davet edilmiştir. Törene topluluğumuzdan Gamze Kahyaoğlu, Burak Dedeoğlu ve Muratcan Işıldak üniversitemizi temsilen katılmıştır. Saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın ardından TDK Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın'ın açılış konuşmasıyla başladı. Prof. Dr. Şükrü Haluk

Akalın konuşmasında, Türk dilinin tarihsel geçmişi-ne değindi.

Törende, üniversite temsilcilerimiz yapmış oldukları çalışmalardan ve bundan sonra Türk dili adına yapacakları çalışmalardan söz ettiler.

Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Sadık Tural ve Devlet Bakanı Prof. Dr. Mehmet Aydın Türk diline gerekli önemin verilmesi gerektiğini ve bu konuda gençlere büyük görev düştüğüne dikkat çektiler.

BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİ TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Topluluğu, 7 Ekim 2008 tarihinde topluluk üyesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü 3.sınıf öğrencisi Çağrı Erdoğan (Microsoft Student Partners), tarafından Üç Farklı Hikaye (Google, Microsoft, Facebook) "Türkiye'nin Neden Global Bilişim Projesi Yok?" konulu bir seminer düzenledi.

Topluluk ayrıca, 9 Ekim 2008 tarihinde ise Bilgisayar Mühendisliği Bölümü 3.sınıf öğrencilerinden Çağrı Erdoğan (Microsoft Student Partners) ve Özlem Hancıoğlu tarafından "Microsoft Imagine Cup, Dreamspark" konulu seminer düzenledi.

Topluluk, 18-19 Ekim 2008 tarihlerinde Yapay Zeka ve Robotik Topluluğu işbirliği ile "Yazılım Sektörü" adı altında seminer ve panel düzenlendi. Microsoft Türkiye ve İnet Türkiye Daron Yöndem (İnet Türkiye Başkanı), Tayfun Akçay (Microsoft Specialist), Ali Rıza Babaoğlu (PC Magazine İnternet Editörü), Eralp Erat (Microsoft) konuşmacı olarak katıldı.

6 Kasım 2008 tarihinde, "Temel Algoritma Geliştirme" konulu seminer Bilgisayar Mühendisliği Bölümü öğrencileri; Gökhan Öziç, Arınç Köktürk, Didem Tokmak tarafından verilmiştir.

Topluluk, 20 Kasım 2008 tarihinde Turkcell-Microsoft tarafından "Gençsen Geleceksin" konulu bir konferans düzenledi. Katılımcılar arasından bir kişiye çekilişle cep bilgisayarı hediye edildi.

26 Aralık 2008 tarihinde "Windows Azure ile Uygulama Geliştirme Eğitimi" konulu bir seminer verilmiştir. Seminere konuşmacı olarak Deveload Yazılım Şirketi Genel Müdürü Daron Yöndem katılmıştır.

27-28 Aralık 2008 tarihlerinde "Microsoft MSP Days" konferansı düzenlenmiştir. Konferansa konuşmacı olarak Microsoft Akademik Programlar Müdürü Mehmet Tunçkanat, Live Servisleri Eğitim Müdürü Tayfun Akçay, Microsoft Çankaya Üniversitesi Student Partner'ları Çağrı Erdoğan ve Özlem Hancıoğlu katılmıştır.

GO-KART TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Go-kart Topluluğu, 19 Ekim 2008 tarihinde Hipodrom Aries Arena Pisti'nde Go-Kart Yarışı düzenlendi. Çankaya Üniversitesi öğrencilerine yönelik düzenlenen yarışa yoğun ilgi gösterildi.

HALK BİLİMİ TOPLULUĞU

3-4 Kasım 2008 tarihlerinde Çankaya Üniversitesi Nano Bilim ve Uygulamaları Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen International Workshop on New Trends in Science and Technology konulu çalıştayda ve 5-6-7 Kasım 2008 tarihlerinde Matematik Bilgisayar Bölümü & International Federation of Automatic Control tarafından düzenlenen International Workshop on Fractional Differentiation and Its Applications (FDA'08) çalıştayında, Çankaya Üniversitesi Halk Bilimi Topluluğu, Ankara Anado-

lu Halk Oyunları Derneği'nin işbirliği ile çalıştaya 24 ülkeden gelen katılımcılara Türk kültürünü tanıtmak amacıyla Sema Gösterisi ve Halk Oyunları gerçekleştirilmiştir.

LİDERLİK VE KARIYER TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Liderlik ve Kariyer Topluluğu, mezun olacak öğrencilerine iş dünyasını daha yakından tanımalarını sağlamak ve Türkiye'nin önde gelen firma yöneticileri ile biraraya getirmek amacıyla 18-19 Kasım 2008 tarihlerinde "Kariyer Sohbetleri"nin ikincisini düzenledi. Konferansa, Secret CV Ankara Bölge Müdürü Altuğ Şimşek "İnternet

Ortamında CV Nasıl Hazırlanır?", Çankaya Üniversitesi Okutman Kerem Gün "Eğer Girmiş Olduğunuz Son Ders Olsaydı Öğrencilere Ne Anlatırdınız?", Ali Nasuh Mahruki "Zirvede Liderlik", TÜGİAD Başkanı Myrat Saraylı "İş Dünyası, Liderlik ve Kariyer Yolculuğu", Dr. Ala Elcircevi "Çiğliğin Gücü-Motivasyon Eğitimi" konulu konuşmalarıyla yer aldı. Üstün liderlik ve yönetim becerileri, başarı öyküleri, kriz ve stres yönetimi ile motivasyon konularına değinildi. Konferans, öğrenciler tarafından beğeni topladı.

TÜRK-JAPON TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Türk Japon Topluluğu, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da anime gösterilerinden ilkinin 21 Ekim 2008 tarihinde gerçekleştirmiştir. Topluluk 2008 - 2009 akademik yılı içerisinde her hafta anime gösterimlerini sunmaya devam edecektir.

TÜRK SANAT MÜZİĞİ KOROSU

Çankaya Üniversitesi Türk Sanat Müziği Korusu, geleneksel musikimizi geçmişten geleceğe aslını bozmadan aktarmak ve gençlerimize sevdirmek amacıyla 1 Mart 2001 tarihinde TRT Ankara Radyosu ses sanatçısı şef Mehmet Özkaya tarafından kuruldu ve ilk konserini 31 Mayıs 2001 tarihinde verdi. Kuruluşundan itibaren her yıl düzenli olarak çalışmalarını sürdürerek konserler veren koromuzu 2002- 2003 akademik yılında şef Emine Gürsel

tarafından çalıştırmıştır. 2003-2004 akademik yılı başından bu yana Bestekar, Ses Sanatçısı, Şef Kadri Şarman çalıştırmaktadır.

Çankaya Üniversitesi Türk Sanat Müziği Korusu bu yılki ilk konserini 24 Ekim 2008 Cuma günü saat 19:00'da Üniversitemiz Konferans Salonunda verdi. LÖSEV yöneticilerinin ve Lösemili Ailelerin katıldığı konsere dışarıdan da büyük ilgi gösterildi. Konser biletlerinden elde edilen gelirin tamamı LÖSEV'e bağışlandı.

5-6-7 Kasım 2008 tarihlerinde Matematik Bilgisayar Bölümü & International Federation of Automatic Control tarafından düzenlenen International Workshop on Fractional Differentiation and Its Applications (FDA'08) çalıştayında Korumuz Türk müziğini yansıtan şarkılarla bir konser vermiştir.

ULUSLARARASI TİCARET TOPLULUĞU

31 Ekim 2008 tarihinde Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Topluluğu, ATO Dış İlişkiler Uzmanı Genç Meclis Başkanı Gülsüm Sökmensüer'in konuşmacı olarak katıldığı "Dış Ticaret Genç Meclis Projesi Tanıtımı" konulu bir konferans düzenledi.

Topluluk ayrıca, 21 Kasım 2008 tarihinde "Küresel Kriz ve Türkiye" adı altında bir söyleşi düzenlemiştir. Söyleşiye konuşmacı olarak, Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Nahit Töre, İşletme Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mete Doğanay ve Gazi Üniversitesi İİBF öğretim üyesi Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak katılmıştır. Krizin nedenleri ve krize karşı alınması gereken tedbirler tartışıldı. Konuşmacılar, ekonomik krizin hizmet, sanayii ve diğer sektörlerle nasıl yansıtacağını ve bu krizin nasıl üstesinden gelineceği konusunda görüşlerini bildirdiler.

YAPAY ZEKA VE ROBOTİK TOPLULUĞU

Yapay Zekâ ve Robotik Topluluğu ve Bilgisayar Mühendisliği Topluluğu işbirliği ile 18-19 Ekim 2008 tarihlerinde "Yazılım Sektörü" konulu bir seminer düzenlenmiştir. Etkinliğe Ineta (International NET Association) ve Microsoft Türkiye davet edilmiştir. Konuşmacı olarak; katılan Daron Yöndem (Ineta Türkiye Başkanı) Silverlight Teknoloji hakkında,

Tayfun Akçay (Microsoft Specialist) Sharepoint Teknoloji hakkında, Ali Rıza Babaoğlu (MSP, Microsoft Türkiye) (Net Geliştirici, Microsoft USA) (PC Magazine İnternet Editörü) Net hakkında, Eralp Erat (MVP Microsoft) Windows Mobile 6.0 hakkında bilgi vermişlerdir.

DÜZELTME

Gündem Dergisi 30. sayıda yayınlanan 'Çankaya Üniversitesi ile OSTİM'in Kader Birliği' konulu haber Çankaya Üniversitesi MMF Endüstri Mühendisliği Öğr. Gör. Behür SATIR tarafından yazılmıştır.

CUMHURİYET KUPASI BIATLON YARIŞMASI BİRİNCİSİ ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ ÖĞRENCİSİ BATU CEM BAL

Üniversitemiz Hukuk Fakültesi 1. sınıf öğrencisi Batu Cem Bal, Modern Pentatlon Federasyonu'nun 1-2 Kasım 2008 tarihlerinde Adana'da düzenlemiş olduğu Cumhuriyet Kupası Biatlon Yarışmasında (koşu-yüzme) 2176 puanla tüm yaş kategorilerinde en iyi dereceyi yaparak Gençler Türkiye Şampiyonu olmuştur.

Spor hayatına ilkokulda yüzme ile başlayan ve daha sonra atıcılık, yüzme, eskrim, binicilik ve koşuyu içinde bulunduran modern pentatlon dalına geçen Batu Cem ülkemizi 6 kez uluslararası müsabakalarda temsil etmiş, 15 Eylül 2007' de yapılan biatlon yarışmasında Avrupa Şampiyonu olmuştur.

Ayrıca yurt içinde yapılan pek çok yarışmada birincilikleri ve iki Türkiye rekoru vardır.

Yarışmalara hazırlanmak için haftanın 6 günü çok yoğun antrenman yapan Batu Cem bir yandan da

istediği bölüm olan Hukuk Fakültesindeki derslerini düzenli olarak takip etmektedir.

Öğrencimizi bu başarısından dolayı tebrik eder, spor ve okul hayatındaki başarılarının devamını dileriz.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

SEDAM

SÜREKLİ EĞİTİM, DANIŞMA, ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

DIŞ TİCARET YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI*

9 ŞUBAT - 7 NİSAN 2009

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI*

10 ŞUBAT - 5 MAYIS 2009

MUHASEBE VE FİNANSMAN YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI

17 ŞUBAT - 9 NİSAN 2009

PROFESYONEL PAZARLAMA VE SATIŞ TEKNİKLERİ SERTİFİKA PROGRAMI*

17 ŞUBAT - 9 NİSAN 2009

**ULUSLARARASI FON UYGULAMALARINDA PROJE GELİŞTİRME
VE PROJE YÖNETİMİ SERTİFİKA PROGRAMI***

17 ŞUBAT - 31 MART 2009

PROGRAMLAR SEKTÖR PROFESYONELLERİ VE AKADEMİSYENLER TARAFINDAN YÜRÜTÜLMEKTEDİR.

** T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi İşbirliği İle Şirketlerin Yönetici ve Çalışanlarına %90 Devlet Destekli Eğitim Programları.*

KPDS HAZIRLIK KURSU

7 ŞUBAT - 2 MAYIS 2009

TOEFL İBT HAZIRLIK KURSU

7 ŞUBAT - 11 NİSAN 2009

GENEL İNGİLİZCE KURSU

7 ŞUBAT - 2 MAYIS 2009

KURSLAR UZMAN EĞİTMENLER TARAFINDAN VERİLMEKTEDİR.

Geniş bilgi için Tel: 0312 425 11 75 • Karanfil Sokak No: 45, Kızılay - Ankara

e-posta: sedam@cankaya.edu.tr • <http://sedam.cankaya.edu.tr>

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Üniversitemiz Fen ve Sosyal Bilimler Enstitülerine 2008-2009 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında aşağıda isimleri yazılı programlara sınavla **yüksek lisans** öğrencileri alınacaktır.

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	ALES Puanı Türü (*)	Koşullar (**)
Bilgisayar Mühendisliği (Tezsiz)	a,c	II
İç Mimarlık (Tezli)	a,c	I
Matematik-Bilgisayar (Tezli)	a	II
Matematik-Bilgisayar (Tezsiz)	a	I
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Tezli)	a,c	I
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Tezsiz)	a,c	I
Endüstri Mühendisliği (Tezli)	a	IV
Endüstri Mühendisliği (Tezsiz)	a	IV
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ		
İşletme Yönetimi (MBA) (Tezsiz)	c	I
İngiliz Edebiyatı ve Kültür İncelemeleri (Tezli)	a,b,c	I
İngiliz Edebiyatı ve Kültür İncelemeleri (Tezsiz)	a,b,c	I
Kamu Hukuku (Tezli)	c	III
Özel Hukuk (Tezli)	c	III
Uluslararası Ticaret ve Finansman (Tezsiz)	c	I

(*) (a) Sayısal, (b) Sözel, (c) Eşit ağırlık

(**) I 4 yıllık yüksek öğretim kurumları mezunları

II 4 yıllık Mühendislik ya da Fen-Edebiyat Fakültesi Fen Bölümleri mezunları

III Hukuk Fakültesi mezunları

IV 4 yıllık Fen-Edebiyat Fakültelerinin Fen Bölümleri mezunları, tüm Mühendislik (Ziraat Fakültesi hariç) Bölümleri mezunları, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat ve İşletme Bölümü mezunları.

Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Başvuru Tarihleri : 05 Ocak 2009 - 20 Ocak 2009

Yabancı Dil Sınavı : 22 Ocak 2009

Bilim Sınavı veya Mülakat : 23 Ocak 2009 (Programına göre bilim sınavı veya mülakat yapılır.)

Kesin Kayıt : 02-03 Şubat 2009

Başvuru sırasında verilmesi gereken belgeler ve diğer koşullar Enstitü Müdürlüklerinden ve / veya aşağıdaki web adresinden öğrenilebilir.

Fen Bilimleri Enstitüsü Tel: 0(312) 284 45 00/343 Faks: 0(312) 284 45 00/354

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tel: 0(312) 284 45 00/259 Faks: 0(312) 284 45 00/354

www.cankaya.edu.tr

ARI

spor ve dinlenme tesisleri

yüzme havuzu
yüzme okulu
fitness
sauna
futbol
tenis
sport's café

Öğretmenler Caddesi No: 112/2
Yüzüncü Yıl / ANKARA
T: 0.312. 286 57 27 - 50
F: 0.312. 286 42 21
e-mail: arisports@cankaya.edu.tr

www.arisports.com.tr

Yılların tecrübesiyle size özel hazırlanan Yeni Yaşam Alanınızda, Ayrıcalıklı Olmanın Keyfini Çıkartın...

Tek Kişilik Oda

Apart Daire

Suit Oda

Çift Kişilik Oda

Televizyon

Dahili Hatlı Telefon

Güvenlik Kamerası

Revir

Miçstakeli duşakabini banyo 24 saat sıcak su

Buzdolabı, mutfak, mutfak ünitesi

Otopark

24 saat güvenlik hizmeti

Kahvaltı (ağık büfe), öğle ve akşam yemeği

DVD

Ütü olanakları

Yıkama, kurutma makineleri

Yarı olimpik kapalı yüzme havuzu

Tennis Kortu

Fitness, Sauna, Aënbik

Billardo Sport's Cafe

Kişiyeye özel sınırsız, ücretsiz internet erişimi

ARI YAYINLARI

GELECEĞİNİZE SİZ YÖN VERİN...

(312) 444 4 ARI
(274)

"Yılların Deneyimi"

ÖSS VE SBS SORU BANKALARIMIZ TÜM KİTABEVLERİNDE

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

FAKÜLTE VE BÖLÜMLER

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

İngiliz Dili ve Edebiyatı

İngiliz Dili ve Edebiyatı (Burslu)

Matematik - Bilgisayar

Matematik - Bilgisayar (Burslu)

Mütercim - Tercümanlık (İngilizce)

Mütercim - Tercümanlık (İngilizce) (Burslu)

HUKUK FAKÜLTESİ

Hukuk

Hukuk (Burslu)

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

İktisat

İktisat (Burslu)

İşletme

İşletme (Burslu)

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Burslu)

Uluslararası Ticaret

Uluslararası Ticaret (Burslu)

MÜHENDİSLİK-MİMARLIK FAKÜLTESİ

Bilgisayar Mühendisliği

Bilgisayar Mühendisliği (Burslu)

Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği

Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Burslu)

Endüstri Mühendisliği

Endüstri Mühendisliği (Burslu)

İç Mimarlık

ÇANKAYA MESLEK YÜKSEKOKULU

Uluslararası Ticaret Yönetimi

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü

Öğretmenler Caddesi No:14 Yüzüncüyıl 06530 Balgat - Ankara
Tel: 0312 284 45 00 • Faks: 0312 285 96 31 • webadmin@cankaya.edu.tr

Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Tel: 0312 284 45 00 / 140 • Faks: 0312 285 63 36 • pr@cankaya.edu.tr

www.cankaya.edu.tr

Çankaya Üniversitesi

günderim